WALTER KAUDERN

I CELEBES OBYGDER

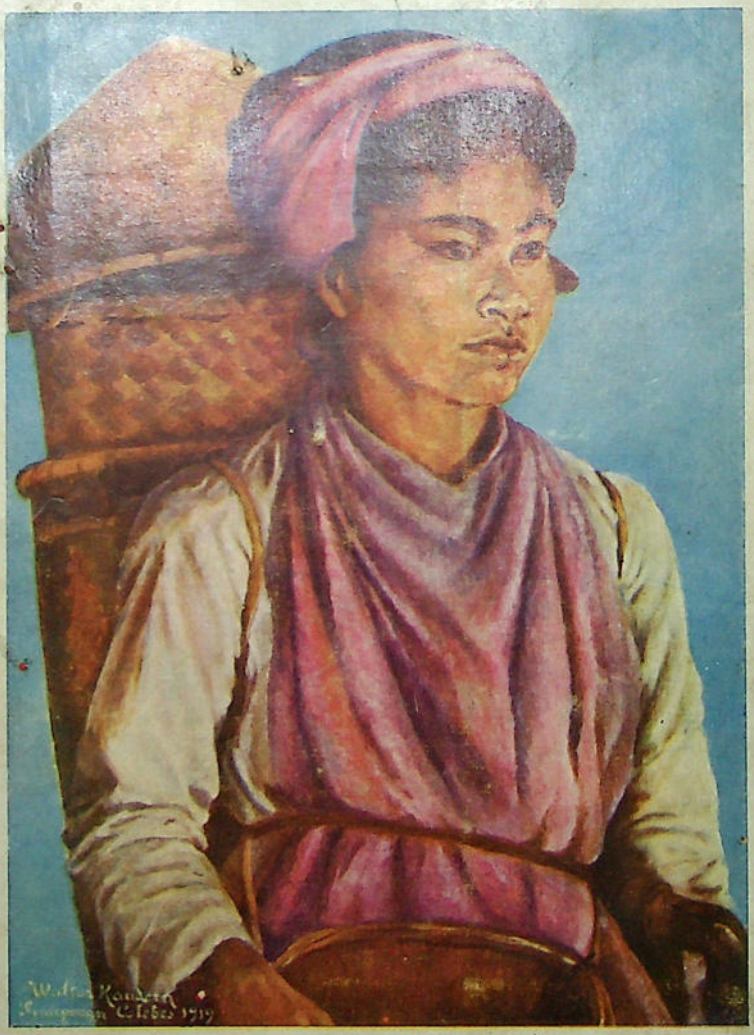

SENARE DELEN

STOCKHOLM · ALBERT BONNIERS FÖRLAG

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXI
3041
no2

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

WALTER KAUDERN

I CELEBES OBYGDER

II.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Rp. 325.500

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXI 304
no. 2

I CELEBES OBYGDER

AV

WALTER KAUDERN

MED 338 BILDER, 15 FÄRG-
PLANSCHER OCH 18 KARTOR

TERLAMPIR:

Gambar2 : 7 helai
Harap diperiksa sebelum dan
sesudahnja di-pindjamkan.-

Djakarta, 21 Okt. 1954.-
Lembaga Kebudajaan Indonesia
„Kon Bataviaasch Genootschap
van Kunsten en Wetenschappen"

STOCKHOLM

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.EN W.

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 4-8-2010
Nomor Induk : 14.203/PN-MUSEUM/10
BIB - ID : 969760
ITEM - ID : 0000379d589
Asal : Museum Pusat

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1921

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

FÖRSTA KAPITLET.

Hemslöjd och byggnadskonst i nordvästra Central-Celebes.

Något, som i mycket hög grad bidrager till att göra kulturen i berglandskapen i nordvästra Central-Celebes intressant och tilltalande, är, att den gamla inhemska hushslöjden ännu icke försvunnit eller ens i någon nämnvärd grad utträngts av importerade europeiska eller japanska gottköpsvaror.

Visserligen hava ju fabriksgjorda bomullstyger funnit en ganska stor avsättning hos bergfolken i fråga, men inlödingarna hava haft den goda urskillningen att icke samtidigt tillägna sig kustbefolkningens sätt att kläda sig, utan det tyg de tillhandla sig, sy de till dräkter efter det betydligt smakfullare snitt de själva begagnat sedan gamla tider, då ännu materialet till alla kläder, mäns såväl som kvinnors, var det hemmagjorda basttyget.

Det är framför allt kvinnorna, som syssla med hemslöjd. De tillverka basttyg, de fläta mattor, korgar o. d., och de göra lerkrukor.

Männen inskränka sig till att arbeta i trä, smida och gjuta. Men konsten att gjuta mässing och smida är ej var mans,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

utan för det mesta har varje bygd sin smed och sin gjutare, vilka utföra allt erfoderligt arbete.

I synnerhet är det endast ett ringa fåtal, som förstår sig på att gjuta mässing. Förr skola tolemännen varit särskilt skickliga däri, men yrkesskickligheten har gått bakut, och infödingarna säga själva, att de ej kunna göra ett lika gott arbete som deras förfäder. I Koelawi hade för något år sedan den siste mässingsgjutaren gått hädan, så att när man där behövde några mässingsringar, bjällror eller annat, tillkallade man för tillfället ett par tolegjutare.

Smideskonsten består i, att man smider om importerat järn till vanliga huggknivar. Alla finare klingor härstamma från gamla tider och ha förvärvats utifrån.

Den hemslöjd, som framför andra sätter sin prägel på det inre av Celebes, är tillverkningen av basttyg. I våra dagar tillverkas dylikt på Celebes huvudsakligast av toradjas i öns centrala del. Vid kusterna, där den boeginesiska kulturen överallt vunnit insteg, har man för länge sedan lagt bort att göra basttyg. Även i Paloedalen är basttygtillverkningen så gott som ur bruk. Endast i ett par byar längst i söder förfärdigar man ännu en sorts vitt, tunt basttyg, som i hög grad erinrar om papper. Detta använda infödingarna på stället ej själva, utan det är en handelsvara. En del därav uppköpes av de kinesiska handlandena vid kusten, och dessa exportera det till ön Bäli, där det lär begagnas vid begravningar. Man påstod, att likkistan kläddes därmed invändigt.

En annan del av det vita basttyget går upp till berglandskapen i söder såsom Koelawi och Kantewoe, där man själv endast tillverkar den mycket grova sort, som är lämplig

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

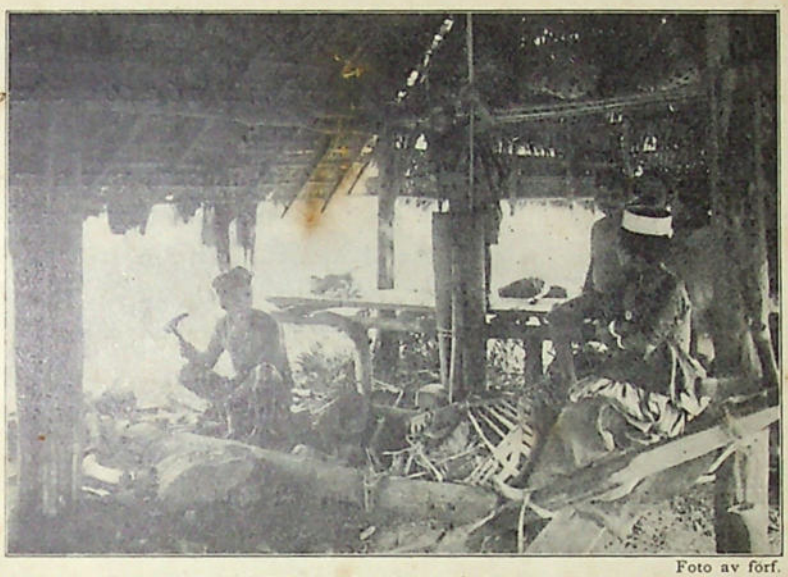

Foto av förf.

Bild 1. Smedja i Líndoe.

till kjolar, vardagskoftor och sovskynken. Det importerade basttyget användes till finare kvinnokoftor, huvudband för prästinnor, huvuddukar för män, tobakspåsar o. d.

I Lindoe tillverkar man i våra dagar ej längre basttyg, men då detta land år 1897 för första gången besöktes av missionärerna Kruijt och Adriani, förfärdigade man enligt deras uppgift basttyg i tre av de nio byarna. Numera fyller man sitt behov av denna vara genom byteshandel med koelawierna, vilka sätta stort värde på den rökta fisken från Lindoe.

I de östra berglandskapen, Napoe, Behoa och Bada, torde man tillverka både grövre och tunnare sorters basttyg, men jag har ej varit i tillfälle att själv studera tillverkningen i dessa landskap.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

I det följande skall jag därför endast uppehålla mig vid det för mig välkända beredandet av den grova sorten från Koelawi och Pipikoro, vilken bär namnet nóenoe efter det träd, från vilket man hämtar basten.

Noenoeträdet är en tämligen storbladig fikusart, vars stam och grenar ej skjuta ut några luftrötter. Man finner rätt ofta dessa träd planterade intill byarna, och de likna på litet avstånd ganska mycket de stubbade pilarna längs de skånska vägarna. De behandlas också på samma sätt som dessa. Till basttyget duger nämligen endast bastet från jämförelsevis smala grenar. De få på sin höjd vara armstjocka. Man låter därför ej ett noenoeträd växa fritt i höjden, utan avhugger alla grenar, så snart de nått den lämpliga tjockleken.

De avhuggna grenarna skalas i långa, ungefär 3 cm. breda band, varefter den yttre barken skiljes från bastlagret. Detta kokas och rötes några dagar, och därmed är den gråvita basten färdig att beredas till tyg, så framt man icke föredrager att färga den rödbrun, innan man börjar bulta den, vilket är det vanliga.

Den rödbruna färgen erhålles genom att koka en sorts rödbrun bark, vilken söndersmulas i vattnet. Sedan bastremsorna fått koka i lagen, sköljas de i rinnande vatten och äro redo att bultas.

De köttfärgade bastbanden, vilkas konsistens är ganska lös, läggas på en tjock och tung planka av hårt trä, ungefär 150 cm. lång och 25 cm. bred. Denna vilar med sina ändar på ett par stycken av en bananstam, och därigenom blir det en viss svikt på plankan, då bastet bultas.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Först behandlas remsorna en för en med ett klappträ, som är försett med 3 à 4 grova räfflor, och därefter lägges det ena bandet intill det andra och bultas samman till ett relativt tunt, men rätt ohanterligt skynke.

Genom fortsatt bultning blir stycket allt bredare och fastare och på samma gång tunnare. Hårda fibrer tagas bort, och om massan går sönder under arbetets gång, river man blott av ett stycke i ett hörn och täcker hålet med lappen, som fastnar, endast genom att man bultar på den.

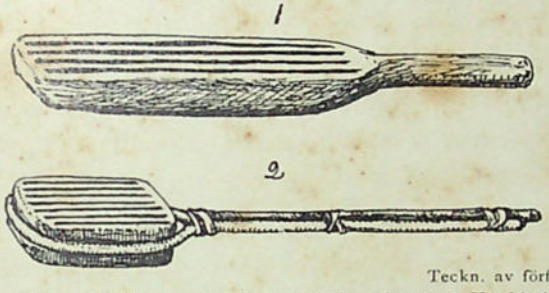

Teckn. av förf.

Bild 2. Redskap varmed man bultar basttyg. Koeláwi. 1, klubba av hårt och tungt trä; 2, stenklubba.

När skynket fått någorlunda form, utbytes träklubban mot klubbor av sten, först med grova räfflor, sedan med finare. Anmärkningsvärt är, att man i Koelawi alltid använder båda händerna för att fatta klubborna vid bultningen. Under hela arbetets gång måste man då och då stänka vatten på tyget, så att det håller sig fuktigt.

Då tyget är färdigbultat, bredes det ut till torkning, men därmed är det ej färdigt att användas, ty det är ännu mycket stelt och ohanterligt. För att göra det smidigare viker man hop det flera gånger, lägger det på en flat sten och torrbultar det grundligt med en trästöt eller träklubba av varierande utseende.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Andra slag av lerarbeten har jag aldrig påträffat med undantag av en sorts tämligen korta lerrör, som man i Kantewoe använde i smedjan för att leda luften från blåsbälgen till eldstaden.

För att bränna lerkrukorna bygger man av armstjocka stänger upp liksom en låda, i vars botten man lägger bränsle, som endast långsamt förbrinner. Ovanpå detta staplar man upp krukorna i ett par tre skikt och tänder så på.

Foto av förf.

Bild 3. Kvinna, som bränner lerkrukor. Koeláwi.

Männen hava nått ganska stor färdighet i att timra, snida i trä och bearbeta bambu, varvid de endast och allenast betjäna sig av sin stora huggkniv. Särskilt i Pipikoro såsom i byarna Peana och Benahoe kan man få se en hel del vackra sniderier, och i Tole tyckes man vara händig i att bränna vackra mönster på käppar och dosor av bambu. Till dessa yttringar av konst skall jag återkomma i ett följande kapitel. Här skall jag nämna något om husens och templens konstruktion i nordvästra Central-Celebes.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vid ett flyktigt iakttagande av de inföddas byggnader förefalla alla mer eller mindre lika, men ett mer ingående studium visar, att såväl husen som templen i de olika distrikten förete både många och väsentliga olikheter, vilka kunna tjäna till ledning vid bedömandet av folkstammarnas inbördes förvantskap.

Detta gäller ej de allra enklaste byggnaderna, d. v. s. sådana, som de infödda tillfälligtvis resa upp till skydd under en eller annan natt, eller sådana skjul, som man här och där finner vid vägen mellan ett par byar, där avståndet är så stort, att man ej hinner tillryggalägga det på en dag. Dylika tillfälliga byggnader äro varandra ungefär lika i Mongondous urskogar, i Central-Celebes' berg och borta i Ost-Celebes' vildmarker.

Det allra enklaste nattkvarteret åstadkommes av fyra trädgrenar eller störar, som två och två stickas ned i marken, så att de upptill korsa varandra. Två eller tre stora palmblad, vilande i kryssen, bilda taket, och därmed är »huset» färdigt.

Längs vägarna ser man ofta dylika skjul i miniatyrformat. Sådana äro avsedda för de onda andarna. När en infödning hör en olycksbådande fågel eller något annat misstänkt ljud i skogen, blir han rädd och skyndar sig att av några pinnar och ett par fotslånga stycken av palmblad göra ett hus åt den onde anden. Inuti huset lägger han en liten hög träpinnar, som föreställer bränsle, och så offrar han litet betel och tobak och uttalar en besvärjelse, i hopp att den onda anden skall slå sig ned i huset och lämna vandraren i fred.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vid rastplatser och i all synnerhet på ställen, där man ofta brukar övernatta under en färd mellan ett par byar, bygger man vanligen upp ett eller flera små skjul, som, ehuru mycket enkla, dock äro betydligt mera omsorgsfullt gjorda än de nyss beskrivna.

En dylik hydda består egentligen endast av ett vanligt tvåsidigt tak av atap eller lösa palmblad, vilket vilar på några armstjocka stänger. Någon gång händer det, att man av smala trästänger bygger upp en brits eller t. o. m. ett helt golv, så att man slipper sova på marken, vilken kan vara nog så fuktig under regntiden.

Nästa steg i husbyggnadsteknikens utveckling finner man hos de öppna risbodarna i Koelawi, de s. k. paníngkoe. På några stenar som underlag läggas tämligen tjocka trästänger korsvis i en fyrkant i två eller tre varv. I de två översta stockarna gör man hål och sticker fast de stänger, som sedan jämte tvärstänger uppbära ataptaket. Tvärs över fotställningen lägges ett golv av níboengplankor, utgörande yttersta lagret av niboengpalmens uppfläkta, utplattade stam. Mitt på golvet i det vägglösa huset sätter man en stor cylinder av samma material som golvet, och i denna förvaras padi.

Långt omsorgsfullare byggd är den risbod, som kallas gampíri (bild 4). Detta hus vilar på en ganska sinnrikt konstruerad fotställning, vilken hindrar råttor att komma in och äta av padin. Golvet skjuter på alla sidor ett stycke utanför fotställningen, och taket, som är täckt med atap och idjoek, når både på gavlarna och vid sidorna ned till golvet.

Inuti huset finnes ett fyrkantigt rum med låga plankväggar,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

som ligga rätt ovanför fotställningen. Väggarna nå på långsidorna upp till taket, men sluta fritt på gavelsidorna. Runt omkring detta rum har man följaktligen en gång, som är just så bred som den del av golvet, vilken skjuter ut utanför fotställningen. Gången är på långsidorna helt låg, emedan den upptill slutes av takets nedre del.

I rummet förvara de infödda sin padi, och gången är ofta upplagsplats för korgar, mattor, doela och andra husgeråd.

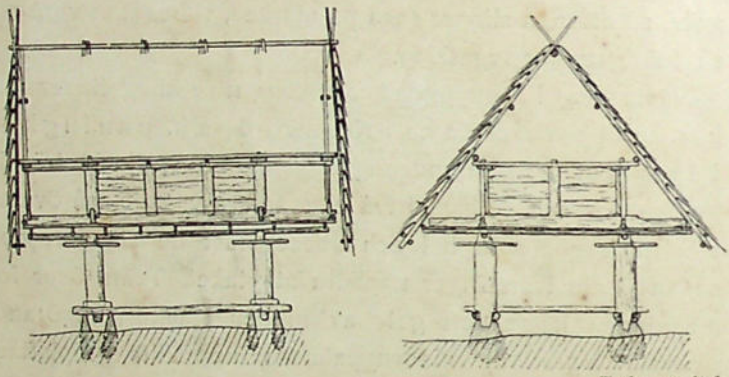

Teckn. av förf.

Bild 4. Gampíri, sluten risbod eller rislada i Koeláwi.

Ett gampiri saknar dörr i vanlig mening. Man bereder sig tillträde genom att lyfta bort ett par mindre plankor eller en lucka i golvet vid ena gaveln och klättrar på en för tillfället rest liten stege upp i gången, varifrån man sedan utan svårighet per stege kan komma in i padins förvaringsrum.

Alla gampiri i hela berglandet äro byggda ungefär på detta sätt. I Bada och Behoa äro risbodarna dock vanligen betydligt större än i Koelawi och Pipikoro, och de hava

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

för det mesta ett undre golv av grova plankor, vilka ligga på den ram, som vilar på stenar i marken, vilket man även kan få se i Toro och i Lindoe. På den förstnämnda platsen erinra en del gampiri även i fråga om sina dimensioner om risbodarna i Bada och Behoa, och det är ej omöjligt, att de äro efterapningar efter gampirina i Behoa, ty förr fanns

Foto av förf.

Bild 5. Typisk infödingshydda i Koeláwi.

det en livligt trafikerad väg mellan de båda bygderna. Numera existerar ej denna kommunikationsled.

Vad bostadshusen beträffar finnas i Koelawi icke mindre än tre typer, av vilka två torde vara äkta inhemska och den tredje helt säkert i ganska sen tid importerad från Paloedalen. Av denna sista typ finnes endast ett fåtal hus i byarna på Bolapapoehöjden.

Det enklaste koelawihuset (bild 5) står på en fot-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vid ett flyktigt iakttagande av de inföddas byggnader förefalla alla mer eller mindre lika, men ett mer ingående studium visar, att såväl husen som templen i de olika distrikten förete både många och väsentliga olikheter, vilka kunna tjäna till ledning vid bedömandet av folkstammarnas inbördes förvantskap.

Detta gäller ej de allra enklaste byggnaderna, d. v. s. sådana, som de infödda tillfälligtvis resa upp till skydd under en eller annan natt, eller sådana skjul, som man här och där finner vid vägen mellan ett par byar, där avståndet är så stort, att man ej hinner tillryggalägga det på en dag. Dylika tillfälliga byggnader äro varandra ungefär lika i Mongondous urskogar, i Central-Celebes' berg och borta i Ost-Celebes' vildmarker.

Det allra enklaste nattkvarteret åstadkommes av fyra trädgrenar eller störar, som två och två stickas ned i marken, så att de upptill korsa varandra. Två eller tre stora palmblad, vilande i kryssen, bilda taket, och därmed är »huset» färdigt.

Längs vägarna ser man ofta dylika skjul i miniatyrformat. Sådana äro avsedda för de onda andarna. När en infödning hör en olycksbådande fågel eller något annat misstänkt ljud i skogen, blir han rädd och skyndar sig att av några pinnar och ett par fotslånga stycken av palmblad göra ett hus åt den onde anden. Inuti huset lägger han en liten hög träpinnar, som föreställer bränsle, och så offrar han litet betel och tobak och uttalar en besvärjelse, i hopp att den onda anden skall slå sig ned i huset och lämna vandraren i fred.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ställning av korslagda runda stockar, har väggar flätade av uppfläkt bambu och tak av atap, täckt med idjoek (bild 6). Detta hus har liksom nästan alla i Koelawi blott ett rum med en eldstad mitt på golvet, som är gjort av bambuspjälor. Dessa äro med ett par centimeters mellanrum med rottingvidjor fastbundna vid de underliggande stängerna. Väggarna nå icke ända upp till taket utan avslutas med en spjälhylla, som skjuter ut utanför rummet fram till takkanten.

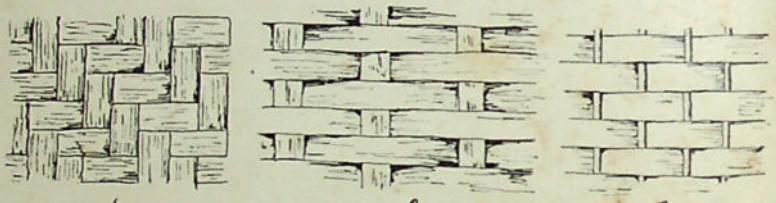

Teckn. av förf.

Bild 6. Bambuflätning i husväggar. N. V. Central-Celebes. 1. Den vanligast förekommande flätningen i hela området. 2. Flätning, iakttagen i Benáhoe och i byn Kanóena i Tobákoe. 3. Ganska vanlig flätning i byn Siwóngi i Tobákoe.

Huset har för övrigt ingen annan inredning än en fyrkantig låg låda med spjälbotten, vilken hänger rätt ovanför eldstaden. I lådan staplar man ofta upp ved till torkning eller förvarar t. ex. torkad rökt fisk o. d. Kommer en främling in i en dylik hydda, får han en flätad matta att sätta sig ned på, och på en dylik sover infödingen om natten, inrullad i sitt noenoeskynke.

Denna hustyp återfinner man i så gott som hela Pipikoro, här och där dock med små förändringar såsom t. ex. i Tole, där både golv och tak på ena gaveln skjuta ut, så att man erhåller en veranda i samma nivå som själva rummet. Veran-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dan vilar dock på ett särskilt stockverk, som framgår av bilden på sidan 18.

Den andra koelawiska hustypen är betydligt solidare med väggar av plankor (bild 7). Dylika hus dominera i alla de äldsta byarna såsom Sóengkoe, Mataōee, Boladangko och är även mycket vanlig uppe på Bolapapoehöjden.

Dessa hus vila i allmänhet ej på en enkel korsvirkesfot utan stå på en ställning, som ganska mycket erinrar om den hos

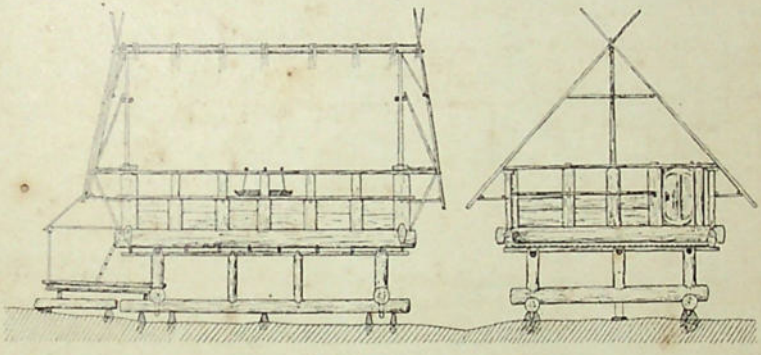

Teckn. av förf.

Bild 7. Plankhus i Koeláwi av koeláwityp.

en gampiri. De äro så sinnrikt konstruerade, att man ej behöver begagna sig av spikar eller träpluggar för att sammanfoga de skilda delarna med varandra. Alla plankor och stockar äro nämligen tillhuggna så, att de gripa in i de bredvid liggande. Möjligen är denna hustyp icke inhemsk i Koelawi. Det är icke uteslutet, att den leder sitt ursprung från de hustyper, som förekomma hos de s. k. saādangtoradjas i sydvästra Central-Celebes.

Oftast hava trähusen en öppen veranda framför ena gaveln, men denna veranda ligger betydligt lägre än husets golv,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

1

2

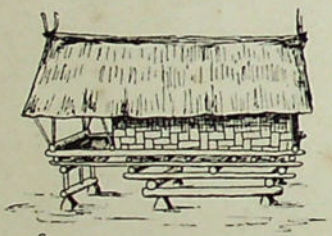

3

Teckn. av förf.

Bild 8. Hustyper från N. V. Central-Celēbes. 1, från Tamoengkolōwi; 2, från Koeláwi; 3, från tolēbyn Ioëntoe.

och den vilar på ett särskilt stockverk. Dess tak är en omedelbar fortsättning av gavelns atapdel. I Tamoengkolowi och även på andra ställen förser man verandan med ett eget tvåsidigt tak (bild 18).

Karakteristiskt för trähusen i Pipikoro — åtminstone i den del, som ligger söder om Korofloden — är, att rummet längs den inre kortväggen är avbalkat med plankor. Avbalkningen är ofta genom en liten tvärvägg delad i två bås, vardera försett med en dörröppning till det stora rummet. De små kamrarna användas som sovrum.

En dylik uppdelning i flera rum iakttog jag aldrig i Koelawi eller i de bebodda byarna i Lindoe, men väl, som jag nämnt i det föregående, i en del av de gamla hus, som ännu finnas kvar ute på ön i Lindoesjön. De numera brukliga husen i Lindoe avvika i sin konstruktion betydligt från koelawihusen på samma gång som de erinra om den hustyp jag sett i Bada och Behoa. Förmodligen har Lindoe rönt inflytande från dessa landskap, men troligen via det mellanliggande Napoe.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Fotställningen är i Lindoe visserligen den vanliga, antingen enbart korslagda stockar eller också stolpar, som vila på en ram av liggande stockar. Dessa i sin tur vila emellertid ej på stenar, som eljest är brukligt, utan på tillhuggna klossar, som stå på marken på ett underlag av idjoek.

Husen i de övergivna byarna på Lindoeön vilade på det vanliga sättet på stenar utom ett, som stod på 2 m. höga stolpar, vilka voro direkt nedstuckna i marken. Samma var förhållandet med alla husen i Banggakoro och någon enstaka hydda i byarna Tipe och Towoeloe i Tobakoe.

Icke ett enda hus i Lindoe är försett med veranda. Husgavlarna äro icke som i Koelawi prydda med ett par uppstående horn av idjoek, utan de sluta med ett par plankor, som i sin yttre ände äro svagt skärformigt tillhuggna. En mellan dessa uppstående udda planka är vanligen rikt snidad i mönster, som starkt likna dem man ser i Paloedalen.

Som jag redan nämnt, erinra några få hus i Koelawi om husen i Paloedalen. De skilja sig från de vanliga plankhusen, därigenom att de sakna en särskild fotställning. De pålar, som uppbära takresningen, nå ända ned till marken, där de vila på var sin flata sten. Genom urtagningar i dessa pålar ungefär på 1½ m:s höjd över marken skjuter man in de bjälkar, som äro avsedda att uppbära golvet (bild 9).

Husen i berglandskapen hava alla en helt låg dörr, som vanligen ligger på gaveln. I sin enklaste form består den av en lös lucka av bambuflätning, vilken nattetid, eller då man lämnar sitt hus, sättes för dörröppningen med tillhjälp av störar. Plankhusen hava en trädörr, huggen i ett stycke och försedd med sniderier, som mången gång äro ganska välgjorda. Buffelhuvudet är det städse återkommande motivet.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Man kommer upp i huset på en stege eller i mera sällsynta fall på en trappa, som endast är en grov stock, försedd med uthuggna steg. Då huset har en veranda, leder trappan eller stegen från denna in i huset.

Röken från den öppna eldstaden i husets mitt får söka sig väg ut bäst den kan, ty det finnes ingen skorsten,

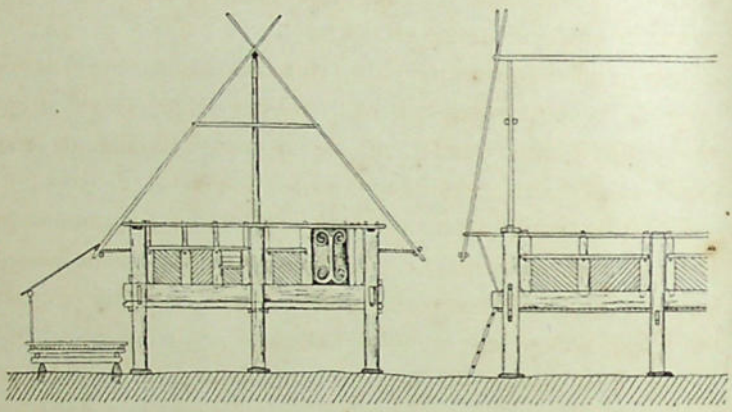

Teckn. av förf.

Bild 9. Plankhus i Koeláwi. Typen antagligen importerad från Paloedalen.

vilket har till följd, att ataptakets insida är alldeles svart av rök.

Mången gång sakna hyddorna annan öppning än dörren. I ett och annat hus kan man dock få se en miniatyrglugg, som tjänstgör som fönster och som kan slutas med en lucka eller skärm.

Icke blott bostäderna visa bestämda olikheter i de skilda landskapen, utan även andehusen eller templen förete många egendomligheter i byggnadssättet. I det av mig besökta bergsområdet i nordvästra Central-Celebes förekomma flera

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bestämt utpräglade tempeltyper, trots att alla byggnader av detta slag i vissa stora drag likna varandra.

För omkring 10 à 15 år sedan funnos andehus eller lobo i nästan alla någorlunda betydande byar i hela Central-Celebes, men i våra dagar är det blott i de otillgängliga bergstrakterna i dess nordvästra del, som de ännu finnas kvar. Samtliga lobo i hela östra Central-Celebes hava av ett eller annat skäl jämnats med marken, utan att någon närmare studerat deras arkitektur.

Det som Sarasinerna och Grubauer skriva om enstaka lobo är av lätt begripliga skäl mycket ytligt, ty de drogo så hastigt genom landet, att de ej voro i tillfälle att noggrant studera byggnadernas konstruktion.

Det lilla Kruijt låter oss veta om lobona i Posoområdet tyder på, att en närmare undersökning av dessa skulle kunnat vara av stort intresse och kanske lämnat svar på mer än en fråga, vilken nu är höljd i dunkel.

Jag har genom att noggrant uppmäta och avbilda ett större antal av de ännu förefintliga lobona velat rädda dem från att liksom lobona i öster försvinna utan att lämna något spår efter sig.

En lobo kan bäst liknas vid en stor lada med högt och spetsigt tak och låga mer eller mindre öppna väggar. Runt dessa löper inne i huset en ganska bred plattform på ungefär 35 cm:s höjd över golvet. Lobon har en eller två ingångar, och på vardera gavelsidan finnes mitt i plattformen en eldstad. Husets längdriktning tyckes i regel skola vara nord—sydlig, fastän man i Koelawi och Pipikoro ej alltid varit så särdeles skicklig i att bestämma väderstrecket.

Enligt Kruijt skola lobona i östra Central-Celebes legat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

i ost—västlig riktning, och i dessa tempel skola de båda eldstäderna legat i två motsatta hörn. I Bada och Behoa finnes endast en eldstad mitt på lobons golv.

En och annan lobo, särskilt sådana som tillkommit i senare tid, avvika så betydligt från nord—sydlinjen, att man i dessa fall synes hava fäst sig mindre vid väderstrecket än vid att lägga byggnaden lämpligt i förhållande till husen i byn såsom i Tomado i Lindoe och Makoedjawa söder om Koelawi. De små templen i Towoeloe och Tipe äro placerade, så att det ser ut, som om man velat lägga ena diagonalen i nord—sydlinjen. Lobon i Bokoe åter ligger i det närmaste i ost—väst, alltså på samma sätt som fordom templen österut.

Liksom risbodarna och de vanliga bostäderna vila även lobona på en ungefär manshög fotställning, som erinrar om foten hos de olika hustyperna. Ofta vilar själva golvet på en fot av korslagda, tjocka, runda bjälkar, medan plattformen uppbäres av en fotställning av ungefär samma konstruktion, som man finner hos de vanliga plankhusens fot.

Taket är täckt av stora, grovt tillhuggna pannor av trä, och det uppbäres av ett flertal stolpar, av vilka åtminstone den, som står i husets mitt, alltid vilar på golvets mittplanka och alltså ej når ned till marken. De övriga stolparna förhålla sig olika hos olika lobotyper.

I berglandskapen i nordvästra Central-Celebes finner man åtminstone 5 à 6 skarpt åtskilda typer, inom vilka det förekommer en del variationer. Dessa huvudtyper äro:

1. Koelawitypen, som finnes i byarna Mataoee, Boladangko och Soengkoe i Koelawi, i byn Tikāla i Tamoengkolowi i bergen strax väster om Koelawi, på

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

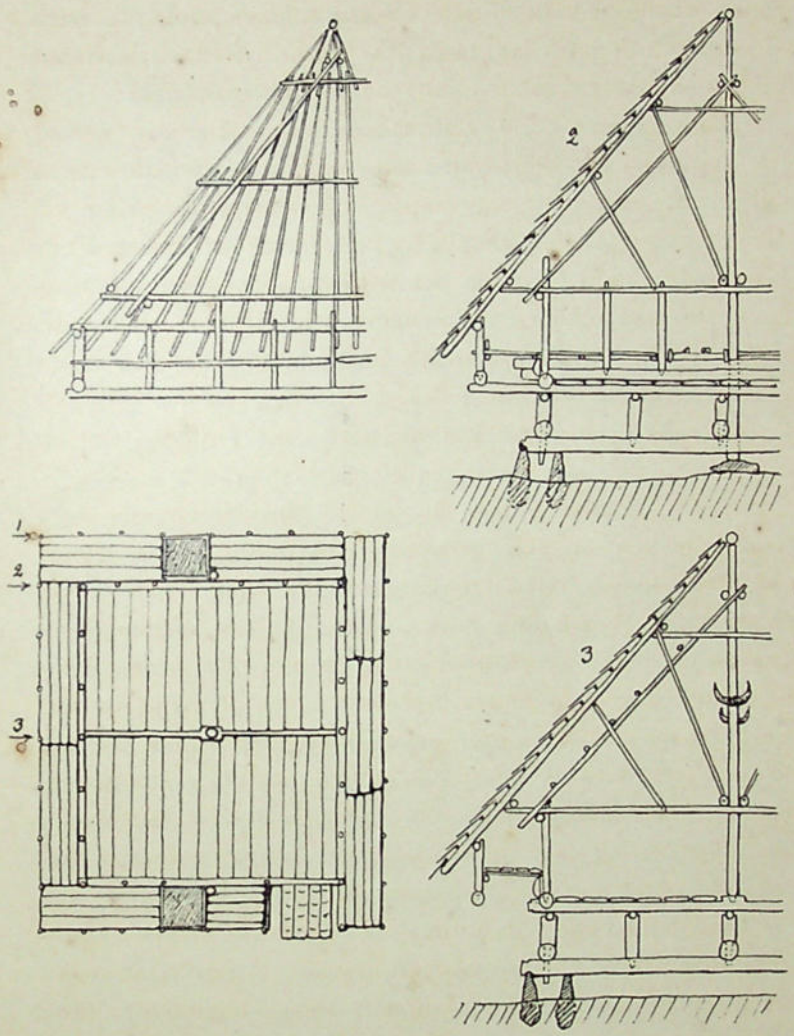

Teckn. av förf.

Bild 10. Löbon i Sóengkoe i Koeláwi. Nedtill till vänster plan av löbon. →1 →2 →3 hänvisa till de vidstående tvärgenomskärningarna.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Lindoeön samt i Toewa och Winatoe. Även den mellersta lobon i Gimpoe är av denna typ. Mycket nära koelawitypen står lobon i Toro. — Samtliga ovan nämnda platser äro belägna norr om Korofloden.

2. Pipikorotypen, som kan indelas i tre underavdelningar:

A kantewoetypen, som finnes i byarna Kantewoe, Peana, Benahoe i Pipikoro samt i Bolapapoe i Koelawi;

B toletypen, som ganska nära ansluter sig till kantewoetypen och som finnes i de båda tolebyarna Pangāna och Poraelēa;

C siwongitypen, som är bäst utpräglad i Siwongi. Till denna torde även kunna räknas lobona i Biro och Lawe och möjligen även lobon i Wliri, alla utom Wliri tobakoebyar, som ligga söder om Koro. Lobon i Bokoe bör kanske också föras hit. Möjligt är även, att denna lobo är av samma typ som lobona i Rampi, att döma av Grubauers fotografi av lobon i byn Tedeboi i Rampi.

3. Mopahitypen, som jag endast sett i byn Mopahi.
4. Lindoetypen, som finnes i de tre lobona i de jämförelsevis unga byarna Tomado, Antja och Langko.
5. Towoeloetypen, som jag blott iakttagit i byarna Towoeloe och Tipe, tobakoebyar norr om Koro.
6. Bada—Behoatypen är en sorts lobo, som jag iakttagit i Boelili och Gintoe i Bada samt i Doda och Sangira i Behoa och som även skall förekomma i Napoe.

Förutom de i detta schema nämnda lobona har jag undersökt två lobo i Gimpoe och lobon i Makoedjawa, men dessa låta sig knappast inordna bland någon av de ovan nämnda,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vilket säkerligen sammanhänger med, att de äro av ganska sen datum och blivit uppförda med betydligt mindre omsorg än de äldre lobona.

I en typisk koelawilobo (bild 10) vila golvet och långsidornas gallerier på en fot av korsvis lagda bjälkar, medan gavlarnas plattformer stödjas av ett särskilt pålverk. Taket uppbäres av ett flertal stolpar, av vilka de flesta vanligen nå ned till marken, där de vila på var sin flata sten. Golvplankorna äro av trä, men ej huggna i ett stycke, utan de hava endast halva golvets längd. De mötas och vila på den grova stock, som ligger i byggnadens mitt från långsida till långsida, och på vilken lobons mittpelare står.

Takets konstruktion avviker något från de lobotyper, som finnas längre in i landet, därigenom att man under det egentliga taket gjort så att säga ett inre tak, vilket dock endast består av två rader taksparrar. Detta inre tak reser sig blott över den yta, som det egentliga golvet upptager, alltså ej över plattformerna.

Koelawilobon har endast en ingång, och denna ligger på endera gaveln åt höger. Denna lobotyp har inga skulpturverk varken i sitt inre eller utanpå. Endast en del av takkantens träpannor är tillskurna i form av två mot varandra riktade krokar, som de infödda påstå skola föreställa buffelhorn Dylika takpannor förekomma även hos lobona i Pipikoro.

Detta slag av lobo tyckes vara det, som mest erinrar om de forna lobona i östra Central-Celebes, för så vitt man kan döma av Kruijts beskrivning på en av dessa. Lobona i de ostliga provinserna hade också ett inre tak av sparrar, och golvet var genom en lång tvärbjälke delat i två fält,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Takpålarna gingo ända ned till marken, men vilade där ej på flata stenar, utan voro nedslagna i jorden. Templen skola i regel hava haft två ingångar och saknat mittpåle, men varit prydda med sniderier, föreställande bl. a. människor och krokodiler.

Lobon i Toro är betydligt större än de vanliga koelawilobona, och i vissa detaljer synes dess arkitektur hava rönt inflytande från andra håll, antagligen söder ifrån. Ingen av takstolparna når ned till marken, och lobon är försedd med två ingångar liksom templen i Pipikoro, och liksom dessa har den vid gavlarna dubbla plattformer.

De mest karakteristiska lobono i Pipikoro, de som tillhöra kantewoetypen, äro i jämförelse med lobona av koelavityp riktiga jättebyggnader. Den största av dem alla är den, som ligger i byn Kantewoe. Detta tempel har kanske ej haft sin like i storlek i hela Central-Celebes, möjligen med undantag av den lobo, som före 1909 fanns i Ondäe, vilken lär varit en jätte bland lobona i öster, men som tyvärr jämnats med marken utan att hava blivit undersökt och beskriven.

En lobo av kantewoetyp (bild 11) vilar på en fot, erinrande om plankhusens, och gavlarna äro stödda av en särskild fotställning liksom hos koelawilobona. Plattformerna äro enkla utefter långsidorna, men dubbla vid gavlarna, och vid dessa i den inre plattformen äro de båda eldstäderna belägna. Golvplankorna äro i ett enda stycke och ligga i lobons längdriktning. Den mellersta av dem är ofta bredare än de andra och på mitten försedd med en upphöjning, prydd med diverse sniderier, och på denna upphöjning vilar byggnadens mittpåle, vilken är den enda påle, som når från golvet

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ända upp till takåsen. De pålar, som vid gavlarna räcka upp till takåsen, stå på var sin tvärplanka ungefär en manshöjd ovan golvet.

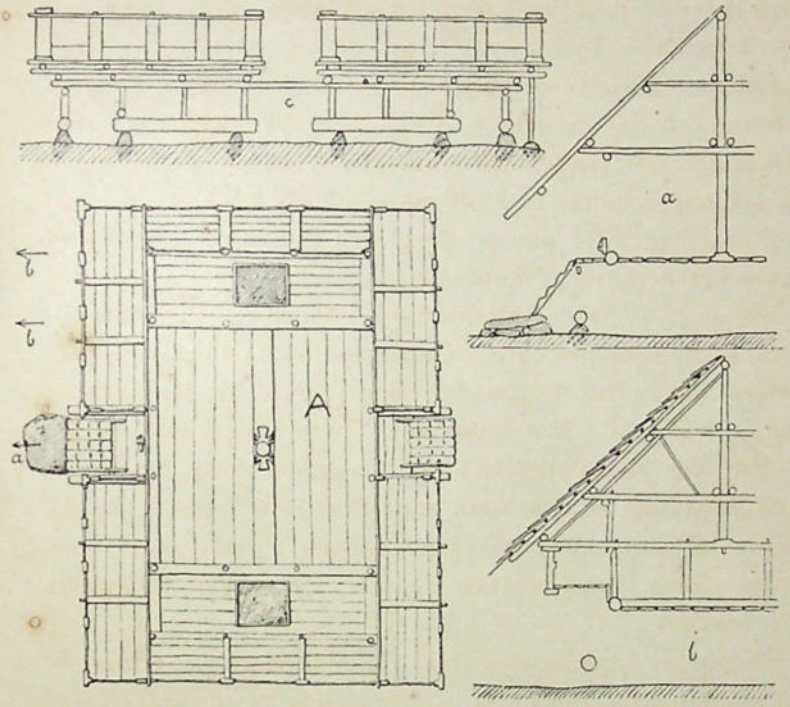

Teckn. av förf.

Bild 11. Lōbon i Kantēwoe. A byggnadens plan; → a, → b hänvisa till vidstående tvärgenomskärningar c är den del av fotställningen, varpå långsidornas gallerier vila.

En dylik lobo har två ingångar, en på vardera långsidan, och följaktligen riktade mot öster och väster. Den är smyckad både in- och utvändigt med ett ganska stort antal sniderier, vilka i regel föreställa huvuden eller enbart horn av buffel och anoa samt även människans könsorgan och kvinnobröst

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

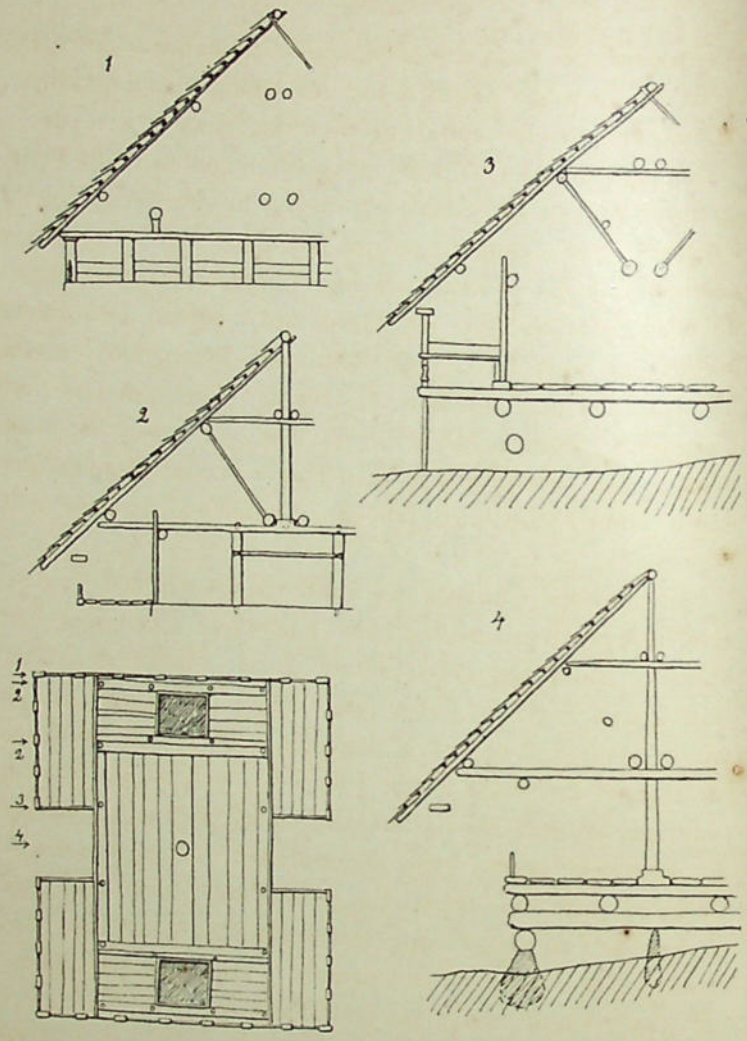

Teckn. av förf.

Bild 12. Löbon i Poraelëa i Tolë (Tolä). Till vänster byggnadens plan. →1 →2 →3 →4 hänvisa till de vidstående tvärgenomskärningarna.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

eller också de mest egendomliga kombinationer av dessa motiv. Mera sällan påträffar man en klumpig människofigur, en apa, en gris eller enbart geometriska mönster.

Bolapapoelobon i Koelawi avviker från kantewoetypen därigenom, att den har endast en ingång liksom övriga lobo i Koelawi, men denna ligger på långsidan och ej som hos koelawitypen på endera kortsidan. Templet i fråga är säkerligen en i jämförelsevis sen tid uppförd byggnad. Den gamla lobon gick utan tvivel upp i lågor, då Bolapapoe i mitten på 1800-talet nedbrändes av lindoeerna, vilket omtalats i ett föregående kapitel. Modellen till den nya lobon har man hämtat från Pipikoro, men man har ej mäktat åstadkomma något jämnvärdigt med lobona i Kantewoe, Benahoe och Peana.

Den lobotyp, som står den kantewoeska närmast, är den, som representeras av de båda tolelobona i Pangana och Poraelea (bild 12). Dessa förete endast smärre avvikelser från kantewoetypen. Foten under själva golvet är t. ex. en vanlig ställning av korsvis liggande stockar, och gavlarnas plattformer äro enkla liksom i Koelawi, men byggnadssättet tyder på, att man här har att göra endast med en förenkling av kantewoetypens lobo. Träsniderier äro sparsamma. I Poraelea sitta två människofigurer i taket över den ena ingången. Om dessa sade infödingarna, att de voro beskyddare av stammens fruktsamhet. I Panganas lobo fanns en dylik träfigur, vilken jag lyckades förvärva mig.

Snarlikt tolelobona är templet i Bokoe. Det har dock endast en ingång. På gavlarna finnes en enkel plattform av annan konstruktion än i tolelobona, snarast liknande lobon i Siwongi.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

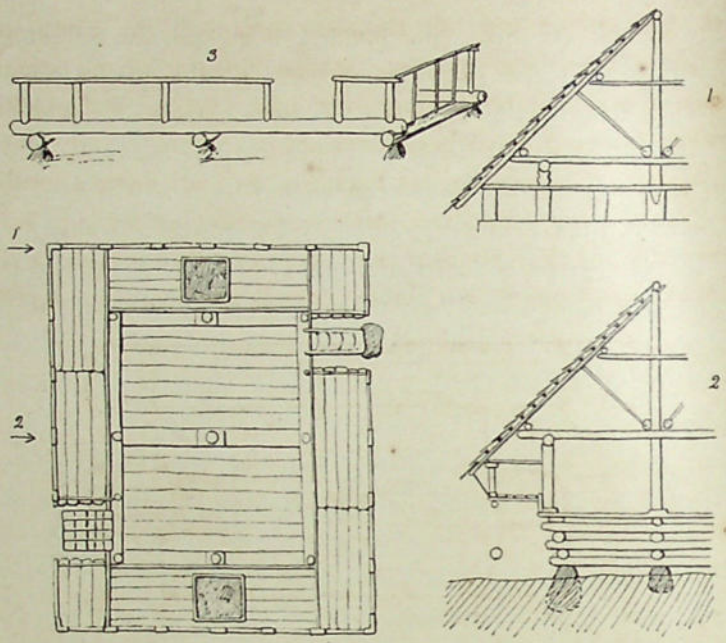

Teckn. av förf.

Bild 13. Löbon i Siwóngi i Tobákoe. Nedtill till vänster plan av byggnaden.
→ 1, → 2 hänvisa till de vidstående tvärgenomskärningarna;
3, den del av lobons fotställning, som uppbär gallerierna.

Något mera avvikande från kantewoetypen är den av mig benämnda siwongitypen efter den ganska stora och väl bibehållna lobon i byn Siwongi i Tobakoe (bild 13). Hos denna lobotyp uppbäres golvet av en ganska hög fot av korslagda bjälkar. Gallerierna, som äro enkla runt om, stå i Siwongilobon på en egen, fristående fot, i Biro däremot ha de en fotställning, som ej når ned till marken, utan vilar på några från foten utskjutande stockar.

Det mest anmärkningsvärda hos detta slags lobo är, att takåsen uppbäres av tre huvudpålar, vilka samtliga

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nå från golvet upp till takåsen, varigenom de erinra om lobon i Toro. Vid gavlarna stödjes takåsen av en stolpe, som ej når ned till gallerigolvet, utan vilar på den planka, vilken bildar gavelväggens överkant.

Lobon i Siwongi har två ingångar, de båda andra templen av samma typ i Biro och Lawe hava blott en ingång. Träsniderier saknas i Siwongi och Lawe, men Biro har några få, ganska välgjorda dylika. Siwongilobons takpannor äro upptill

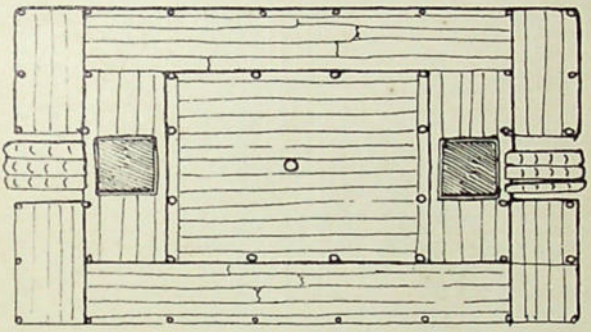

Teckn. av förf.

Bild 14. Plan av löbon i Mopáhi. De snedstreckade fyrkanterna utmärka löbons eldstäder.

ganska ofta utskurna i figurer, om vilkas utseende bilden 40 bättre ger en föreställning än en beskrivning.

Den lilla lobon i Makoedjawa erinrar mest om lobon i Lawe, men den har sin längdriktning i ost—väst och ej i nord—syd som denna senare.

Ännu återstår att nämna några ord om den fallfärdiga lobon i Mopahi (bild 14). Endast i ett avseende var den egendomlig. Den hade nämligen de båda ingångarna mitt på gavlarna, så att man nästan nödgades stiga över eldstaden för att komma in i huset. Inga andra sniderier förekommo

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

än en vid mittpålen fastbunden planka med en egendomlig kombination av genitalorganen och ett par buffelöron.

Alla hittills nämnda lobo i nordväst äga en mittpåle, som är grövre än övriga stockar i byggnaden. Vid denna hänga

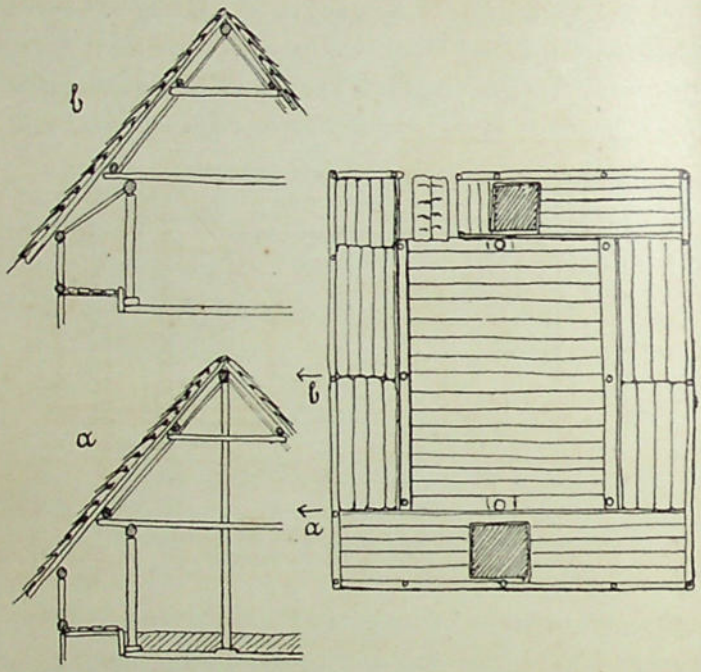

Teckn. av förf.

Bild 15. Löbon i Towóeloe. Till höger planen. De streckade fyrkanterna äro löbons eldstäder; → a och → b hänvisa till de vidstående tvärgenomskärningarna.

lobons trummor och diverse andra föremål, och kring den dansar man. De följande templen sakna denna pelare, så att hela golvytan blir fri.

De två små andehusen i Towoeloe (bild 15) och Tipe erinra ganska mycket om de små lobona av siwongitypen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

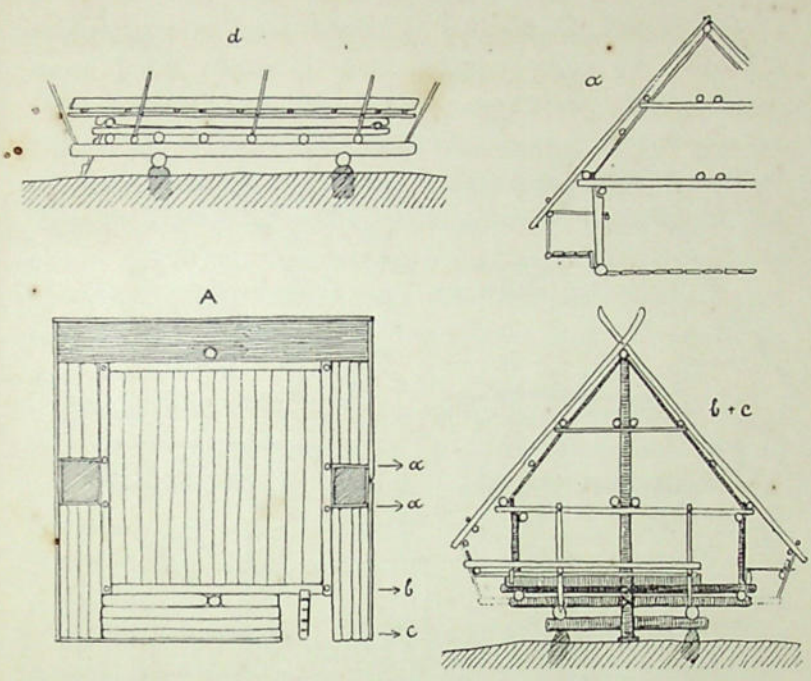

Teckn. av förf.

Bild 16. Lōbon i byn Tomādo i Lindoe.
A. Planen. De runda ringarna utmärka upprättstående stolpar, den finare vågpåta streckningen smala pinangribbor. De snedstreckade fyrkanterna äro lōbons eldstäder.

→a
→b
→c
} hänvisa till tvärgenomskärningarna.

De pålar, som vid gavlarna uppbära takåsen, vila dock icke liksom hos siwongitypen på galleriets låga vägg, utan gå ända ned till dess golv. Träsniderier finnas icke, och taket är ej täckt med pannor av trä, utan endast med vanlig atap. Tempel av denna typ kallas icke heller lobo utan s o ë o.

De tre små lobona i strandbyarna vid Lindoesjön likna

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

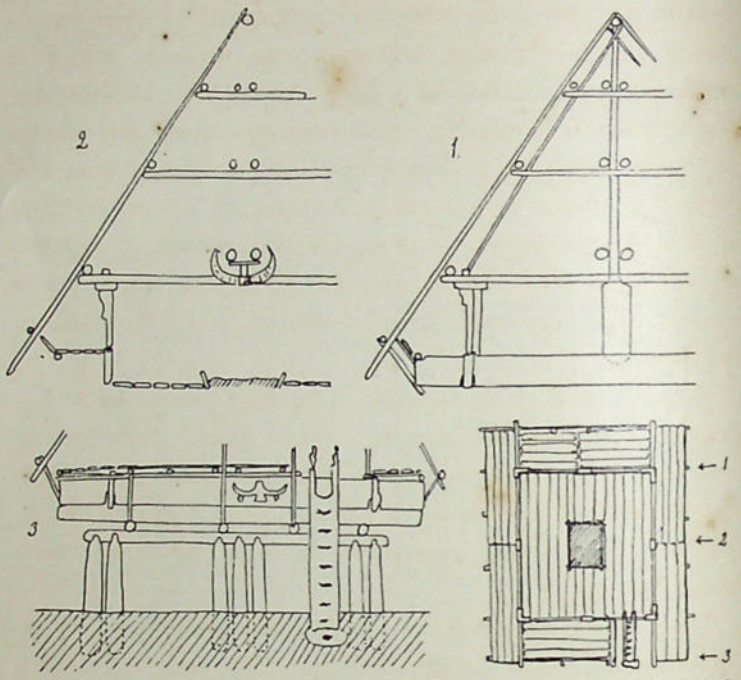

Teckn. av förf.

Bild 17. Löbon i Döda. Till höger planen. Den streckade fyrkanten i mitten är löbons eldstad; →1, →2 och →3 hänvisa till vidstående profiler.

till sitt byggnadssätt mycket husen i dessa byar, och de överträffa dem blott obetydligt i storlek. Endast två pålar uppbära takåsen, och dessa nå liksom i lobona av koelawi-typen ända ned till marken, där de stå på var sin flata sten. De båda eldstäderna äro i olikhet med alla föregående lobo belägna på långsidorna. Gallerierna sakna alldeles vägg. Taket är i jämförelse med andra lobo ovanligt högt och spetsigt (bild 16).

Slutligen har jag varit i tillfälle att i byn Doda i Behoa undersöka en lobotyp (bild 17), som i vissa avseenden

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

erinrar om den ovan beskrivna lindoetypen. Lobon i Doda synes i allt väsentligt överensstämma med de övriga få ännu återstående lobona i Bada och Behoa. Denna lobotyp avviker från alla förut beskrivna, genom att den vilar på ett stort antal grova stockar, som äro nedslagna i marken. Den har endast en eldstad, och denna är belägen mitt på golvet. Stolparna, som resa sig vid golvets kant, äro i Doda ej vanliga runda stockar utan väl tillhuggna plankor, som upptill äro smyckade med sniderier, mest föreställande buffelhorn.

Bortser man från de små oansenliga andehusen i Towoeloe och Tipe, finner man, att de verkligt gamla lobona norr om Koro tillhöra en enda typ, som visar stora överensstämmelser med de forna lobona i östra Central-Celebes just i sådana saker, varigenom de skilja sig från lobona söder om Koro.

De i senare tid tillkomna lobona i Bolapapoe och i de tre lindoebyarna bära tydliga spår av främmande inflytande, bolapapoelobon från Kantewoe och lindoelobona från Bada—Behoa. Lindoe har antagligen hämtat sin förebild i Napoe, där lobona enligt missionär Schuijts beskrivning liknade andehusen i Bada och Behoa.

Alla de ovan beskrivna lobotyperna förete så väsentliga skiljaktigheter i arkitekturen, att man svårligen kan tänka sig den ena typen som en utvecklingsprodukt av den andra. Ett studium av de lobo, som ännu finnas kvar i Rampi och Leboni och möjligen även längre söderut, skulle måhända kunna bringa klarhet i frågan om lobonas utveckling och släktskap.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Schema över lobona i nordvästra Central-Celebes.

Landskap	By	Kompassnålens riktning, då N-S strecket står i lobons längdriktning [1]	Längd i meter	Bredd i meter	Ingångarnas antal	Ingångarnas riktning
Koelawi	Bolapapoe	30°	12,5	9	1	Ö
	Boladangko	4°	10,6	7	1	N
	Mataoee	12°	10,75	8	1	N
	Soengkoe	356°	9,9	8,5	1	S
Lindoe	Tomado	76°	6,9	6,5	1	Ö
	Langko	7°	7	6,30	1	Ö
	Antja	—	—	—	1	—
	Iwongko (Lindoeön)	340°	11,70	11,45	1	N
Toro	Huvudbyn	5°	13,40	9,85	2	Ö V
Gimpoe	Den norra	355	7,5	5,5	1	V
	Den mellersta	18	9	7,5	1	S
	Den södra	0°	6,50	5,20	1	S
—	Makoedjawa	280°	6,60	5,60	1	V
Tamoengkolowi	Tikala	4°	8	6,75	1	Ö
—	Winatoe	—	—	—	1	V
—	Bokoe	85°	7,6	7,2	1	—
—	Mopahi	355°	11,25	6,75	2	N S
—	Benahoe	15°	15	9,5	2	Ö V
—	Peana	345°	14,5	10,5	2	Ö V
—	Kantewoe	327°	16,5	11,5	2	Ö V
Tole	Pangana	—	—	—	2	Ö V
	Poraelea	33°	10	8,5	2	Ö V
Tobakoe S. om Koro	Lawe	345°	9	8	1	V
	Biro	350°	8	7,5	1	V
	Siwongi	355°	12	10	2	Ö V
Tobakoe N. om Koro	Towoeloe	50°	7,5	6,5	1	—
	Tipe	335°	7,25	6	1	—
Bada	Gintoe	—	—	—	1	—
	Boelili	—	—	—	1	—
Behoa	Doda	—	9	7	1	S
	Hangira	—	—	—	1	—

Dessutom finnes en lobo i det gamla Toewa, norr om Koelawi. I Wliri i Tole finnes en liten lobo, som skall likna lobon i Biro. Lomo i Tobakoe skall hava en liten lobo. Bangkaoe i Tobakoe skall hava en soëo, som är något mindre än Towoeloes.

[1] Missvisningen ej upptagen. Kompassen visade 1918 antagligen $2^3/_4°$ för mycket åt öster.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ANDRA KAPITLET.

Kläder och smycken hos bergfolken i nordväst.

En främling, som kommer till nordvästra Central-Celebes' bergstrakter, frapperas ovillkorligen av folkets klädedräkt. Det är icke blott materialet, basttyget, utan även snittet och sättet att garnera, som är egendomligt för dessa obygder. Framför allt gäller detta kvinnornas dräkt.

Männen, som på sina vandringar kommit i beröring med yttervärlden, hava så småningom ganska allmänt börjat begagna byxor och jacka liksom kustbefolkningen. Ursprungligen bestod deras dräkt, och gör det ännu på många ställen, av en ländgördel av basttyg samt ett annat basttygsplagg, som i Koelawi kallas k$\overline{o}$emoe. Detta har form av en cylinder, som är ungefär 2 m. i vidd. Koemoen är så lång, att den räcker från axlarna nedåt fötterna, men så bäres den ej, annat än då det t. ex. om morgnarna ännu är kyligt. I allmänhet hänger den hopveckad över ena axeln snett ned över bröst och rygg, och däri vecklar man in mindre bördor, som antingen bäras på ryggen eller vid ena sidan.

Huvudet lämnades antingen alldeles obetäckt eller omlindades med en bastduk. Någon gång bäres alltjämt utanpå huvudduken en hatt av kalebass, överklädd med skinn

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

av apa eller anoa eller någon gång överdragen med ett fågelskinn med utspända vingar, en riktig hermeshatt. Lägg härtill en liten påse för tobak, pinang, kalk o. d., en stor huggkniv i slida och en sittlapp, och kostymen är fullständig.

Sittlappen, i Koelawi kallad palāpe, är en liten matta, som sitter fastknuten med ett snöre runt midjan. Den är antingen flätad av ett halvgräs, eller också består den av ett stycke hud av anoa eller den stora pungbjörnen. En palape av skinn vänder alltid den ludna sidan inåt. Den andra, utåtvända sidan är, framför allt hos palapen från Bada, prydd med ornament i olika färger.

De byxor, som numera bäras av en hel del män, äro av randigt bomullstyg och påminna i snittet mest om simbyxor. De äro lika bak och fram, sluta ett stycke ovanför knäet, där de sitta stramt åt. Genom fållen upptill har man dragit ett band eller en snodd, som rynkar ihop plagget och fasthåller det vid höfterna. Utomhus begagnas ofta en enkel bomullsjacka, som dock, då det gäller att bära en tyngre börda på ryggen, avtages och rullas ihop.

Skjorta användes ej, men koemoen, som numera nästan alltid är av tyg, saknas aldrig, och huggkniven och tobakspåsen äro lika oumbärliga nu som förr, och var och en, som ej vill anses för en órang ōetan, skogsmänniska, vilde, går icke med obetäckt huvud, utan har en bomullsduk om huvudet någon gång med en hatt ovanpå.

Vid fester äro männens dräkter alltjämt mycket pittoreska. Tavlan över Tohama (plansch I band II), skrivare hos magaoe i Koelawi, ger en trogen bild av den elegans, som vid dylika tillfällen utvecklas av en ung man, tillhörande en förmögen maradikasläkt. Byxorna äro av siden med silverbroderier,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

skärpet är ett dyrbart tyg, som kommit söderifrån, troligen från landet innanför Palopo, svärdet, som är instucket i bältet, har en väldig tofs av människohår, och dess skida är helt och hållet omlindad med ett smalt band av silver. Koemoen är av rutigt mjukt siden, huvudduken liksom tobakspåsen av bemålat basttyg äro från Bada. Halsbandet är gjort av glaspärlor, som köpts från kusten, och fingerringen av silver är boeginesarbete, förmodligen utan större värde.

Kvinnorna, här som annorstädes konservativa, hålla ännu utan undantag fast vid sina gamla nationaldräkter, vilka på flera ställen äro mycket vackra. Snittet och garneringen äro olika för varje landskap.

Koelawiskorna, som i hög grad hava sinne för det, som är prydligt och smakfullt, hava lagt sig till med ett och annat mod från grannarna, men de äro dock alltjämt medvetna om, vad som är äkta koelawiskt och vad som hör hemma i andra landskap.

Kvinnokoftan är kanske det mest omhuldade plagget, varpå man mången gång nedlägger månadslångt arbete. Tillskärningen av en dylik kofta eller halīli, som den heter i Koelawi och Kantewoe, är ganska enkel. Man viker blott ett lagom stort tygstycke dubbelt, skär mitt i den vikta kanten en öppning för huvudet och ringar ut i sidorna, så att man får ärmar, varefter plagget är färdigt att hopsys.

I stort sett finnes det två huvudtyper av koftor, den ena med rakskuren, den andra med rundskuren underkant. Den förra hör hemma i Koelawi, Lindoe, Tobakoe och östra Central-Celebes, den senare i Pipikoro, Napoe, Behoa, Bada och i flera andra landskap i söder och sydväst (bild 18).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Öppningen för halsen åstadkommes hos koelawikoftan, genom att man gör ett lagom djupt snitt från mittpunkten av tygets dubbelvikta kant vinkelrätt mot denna. Den rundskurna koftan har alltid en rund öppning för huvudet, och halsringningen är försedd med en låg linning, vars övre kant är något hopdragen genom en grov rynktråd. Tobakoekoftan är ett mellanting mellan de båda föregående. Den har en jämförelsevis liten, rund halsöppning utan krage, men med ett sprund framtill, vilket knäppes samman med en liten knapp.

Koelawikoftans ärmar äro alltid halvkorta, och alla något finare plagg äro nedtill på ryggsidan prydda med en bård. Tobakoetröjan, som för det mesta göres av tyg, har långa, tätt åtsittande ärmar, som äro skarvade vid armbågen. I östra Central-Celebes ser man både långa och korta ärmar. De senare torde vara de ursprungliga, och de långa, som företrädesvis tillhöra tygkoftorna, ett senare tillkommet mod.

Sättet att garnera är helt olika hos de båda kofttyperna. Den rundskurna koftan har mycket ofta både framtill och baktill två par i vinkel stående slåar, något, som aldrig förekommer på en rakskuren kofta. Denna däremot har oftast på ryggsidan en bred, vackert broderad bård nedtill, vilket i regel ej förekommer på de rundskurna koftorna.

Gemensamt för alla koftor, som ej äro gjorda för vardagsbruk, är, att ryggsidan är betydligt finare utstyrd än framsidan. Till en början finner främlingen detta bakvänt, men när man vant sig därvid, ändrar man åsikt. Det är i själva verket mycket naturligt, att det mesta arbetet nedlägges på att göra koftans ryggsida särskilt grann, ty vid dansen gå

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Oljemålning av förf. 100 cm. × 67,5 cm.

Tolega, dotter till kapala kampoeng i Soengkoe i Koelawi.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

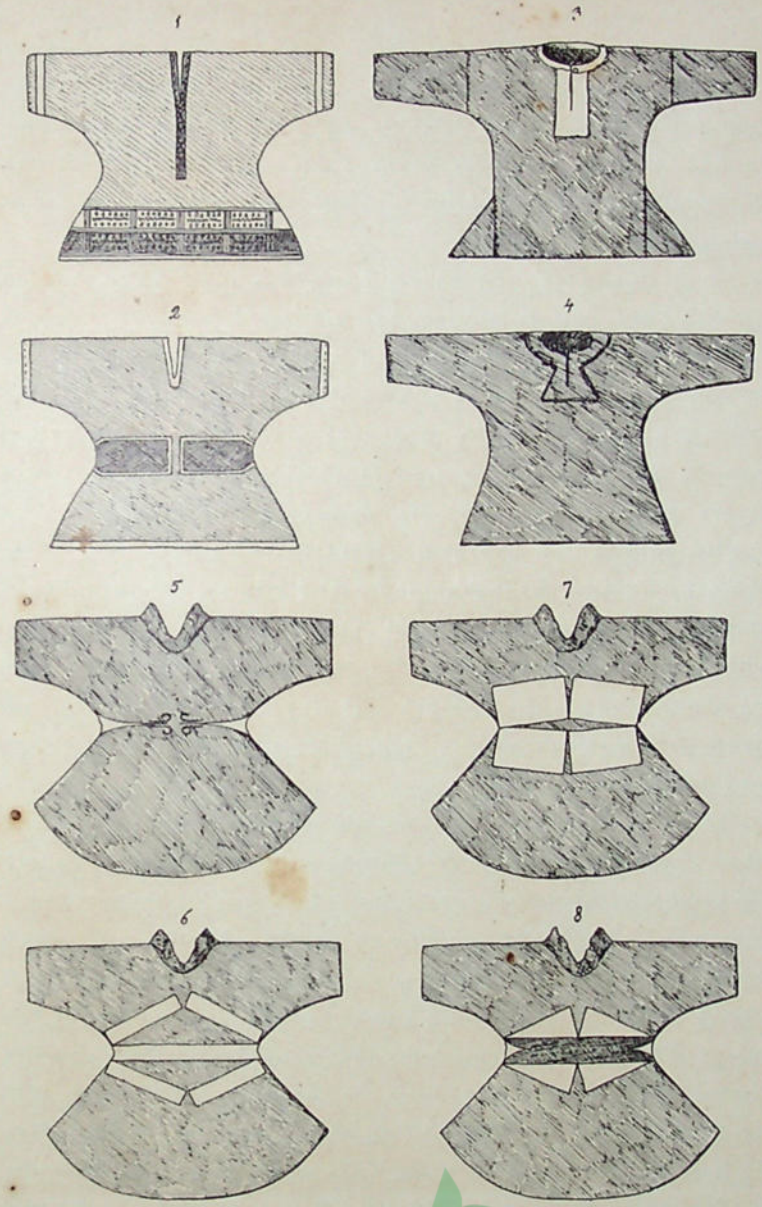

Teckn. av förf.

Bild 18. Kvinnotröjor från Central-Celēbes.
1, från Koeláwi, baksidan. 2, från Líndoe, framsidan. 3, från Tobákoe. 4, från trakten av Pósosjön. 5, från Kantēwoe. 6, från Tolē (Tolä). 7, från Behōa. 8, från Bāda.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

flickorna par om par eller tre i rad efter varandra i ring, och således exponeras framför allt ryggen för de efterföljandes blickar. Koftans mera enkla framsida prydes för övrigt upp av långa pärlband samt av halskedjor av silver och guld.

De koftor, som helt säkert i tidernas lopp undergått en ganska obetydlig förändring, äro vardagskoftorna av noenoe, vilka sakna all garnering, och detsamma torde gälla de koftor, som användas av prästinnorna eller andra kvinnliga deltagare i en balia. Detta senare slag har i Koelawi det vanliga snittet med rak underkant. De äro av vitt, något finare basttyg, bemålat med figurer i röd färg.

Den rundskurna grova arbetskoftan har ofta i sidorna en lapp, sydd tvärs över sömmen just i midjan. Ursprungligen tjänade denna lapp säkert blott som förstärkning av sömmen, vilken naturligtvis hade en viss benägenhet att spricka upp på detta ställe, men numera har den utvecklat sig till att även tjäna som garnering. Den göres ofta nog i annan färg än koftan.

En annan garnering av liknande ursprung torde de för ett stort antal koftor så karakteristiska snedslåarna på rygg och bröst vara. Därigenom att koftan sitter mycket stramt i midjan, men relativt löst upptill och nedtill, uppstå från trakten av veka livet två par skarpa veck, det ena paret i riktning snett uppåt, det andra snett nedåt, och det styva basttyget bröts lätt just i dessa veck. Som förstärkning påsyddes då särskilda lappar, just där vecken brukade uppstå, och för att det skulle taga sig prydligt ut, gjordes lapparna i annan färg än koftan. Sedermera hava snedslåarna själva blivit garnerade med påsydda kulörta smålappar eller broderier. På en del

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

koftor av importerat tyg hava slåarna själva försvunnit, men broderade ornament utan någon praktisk betydelse intaga deras plats.

En annan sorts koftor, som nog torde tillhöra de äldre typerna, äro de av tjockt svart eller mörkrött basttyg, på vilka man klistrat en hel massa små glimmerfjäll i form av solar, stjärnor och band. Särskilt är man i Bada skicklig i att göra sådana koftor, och därifrån komma de sedan genom byteshandel över till grannstammarna. I Koelawi t. ex. ser man dem ofta, och de taga sig utomordentligt präktigt ut vid en morego, när glimmerstjärnorna på koftorna återkasta det osäkra, flammande skenet från stockelden.

Den modernaste av de rundskurna kofttyperna torde vara den, som är av ett relativt gott mörkblått tyg och helt och hållet broderad med figurer, vilkas grundmotiv är buffelhuvudet. Dessa koftor äro synnerligen vanliga i Bada, Behoa och Napoe, men de användas endast vid verkligt stora festligheter. Ett och annat dylikt plagg har även hittat vägen till Koelawi. Grubauer har i sin reseskildring en fotografi av »koelawikoftor», men han har den oturen, att bland hans åtta koftor finns icke en enda typisk, rakskuren halili. Alla äro från andra landskap, men måhända begagnade i Koelawi.

I Lindoe har man en kofttyp, som tyckes vara en sammanställning av den från Koelawi och den från Behoa. Den liknar den förra i snittet, men den senare i fråga om garneringen.

I hela Paloedalen ha kvinnorna lagt bort den inhemska koftan, och i berglandskapet Palólo norr om Lindoe synes man vara på god väg att göra detsamma. En och annan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gång vid fester lär man begagna en kofta av rundskuret snitt med den för denna typ karakteristiska garneringen, som synes på vidstående bild, vilken är tagen av ensajn O. Strandlund vid ett besök i Palolo. Tänkbart är, att dessa koftor äro importerade, men mönstren, ehuru tillhörande typen med buffelhuvuden, äro utförda på ett säreget sätt, som jag aldrig iakttagit i något annat landskap. Osannolikt är därför ej, att dessa koftor äro verkligt karakteristiska för Palolo.

Till slut även några ord om uppkomsten av detta kvinnoplagg. Då en dylik kofta eller tröja har ett mycket vidsträckt utbredningsområde, är det antagligt, att den har mycket gamla anor, och då den överallt göres av ett dubbelvikt tygstycke, som tillskäres, så att fram- och bakstycke få samma form, är det mycket antagligt, att man ursprungligen begagnat sig av endast ett skynke, som hade ett hål i mitten för huvudet, och vars ena ände hängde ned över bröstet, den andra över ryggen.

Bland bergfolken i nordvästra Central-Celebes har jag förgäves efterspanat en dylik klädespersedel. I Ondae i östra Central-Celebes lyckades jag emellertid förvärva mig en vacker samling plagg, som förr använts vid religiösa fester, och vilka måhända kunna betraktas som en kvarleva från den tid, då man ännu allmänt begagnade en primitiv kofta.

Plagget, som i Ondae kallas á b e (utt. abä), är av fint vitt basttyg, prytt med målade figurer. Det användes förr vid dödsfesten, då man hängde det över det paket, som innehöll en avlidens benknotor (se bild 76). Man påstod, att även ynglingarna, då de i lobon upptogos bland männen och

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

invigdes till krigare, buro en abe fast av enklare slag, endast röd- eller gulfärgad.

Några dylika plagg, använda till dagligt bruk, har jag däremot aldrig iakttagit, men i det stora etnografiska mu-

Foto av O. Strandlund.

Bild 19. Flickor från Palólo, sydost om Paloedalen.

seet i Weltevreden på Java finnas några gamla basttyg-kläder från Minahassa, vilka bära vittne om, att sådana klädesplagg dock en gång begagnats (bild 20).

Två stycken av dessa koftornas föregångare likna nästan fullständigt en abe från Ondae, men de äro gjorda av

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

grovt basttyg. Dylika lära stundom än i dag användas i Tonsēa i norra Minahassa vid arbete på fälten. Plaggets fram- och bakstycke lära sammanhållas av ett skärp, som knytes om midjan.

Ett tredje exemplar har undergått en liten förändring, i det att framstycket blivit uppklippt från halsringningen och ända ned till underkanten. Vidare har man gjort ett par ringningar i sidorna, så att man erhållit en antydan till ärmar. Här har man således ett tydligt steg i riktning mot

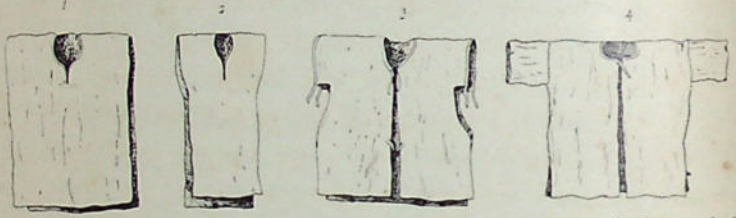

Teckn. av förf.

Bild 20. Basttygströjor från Minahássa, i Weltevredens museum, utvisande hur det enkla, mässhakeliknande plagget utvecklas till en verklig tröja. 1, är av tämligen tunt mörkbrunt basttyg, kantad kring halsen med ett rött tygband. 2, liknar den förra, men är gjord av vitt, sämskskinnsliknande basttyg. 3, är av mycket grovt mörkbrunt basttyg; ärmarna samt sprundet sammanknytas med röda band av tyg. 4, en basttygströja i form av en jacka.

den nuvarande kvinnotröjan. Funnes icke det långa sprundet, hade man så gott som en icke hopsydd halili för sig.

Så småningom har man funnit det ändamålsenligt att sy ihop sidorna, varigenom man fick en ordentlig tröja. Midjebandet borde ju då ansetts överflödigt, men det har utan tvivel bibehållit sig i det påsydda eller påmålade bältet, som man ofta ser på tröjorna t. ex. i Bada och Tole.

Vad kvinnornas andra huvudplagg, kjolen, beträffar, är denna icke på långt när underkastad så stora variationer som koftan. I ett och annat landskap har den dock sitt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

särskilda utseende. I nordvästra Central-Celebes finnas tre typer.

Förr gjordes alltid kjolen, som i berglandskapen har form av en krinolin, av grovt basttyg, men numera använda åtminstone de förmögnare vitt bomullstyg enbart eller blått och vitt tyg tillsammans. Någon enstaka gång kan man även få se en kjol, gjord av det ganska dyrbara tyg, som väves i Pada sydväst om Benahoe.

Kjolen är alltid ett mycket stort tygstycke, som har formen av en flera meter vid cylinder. Är den av basttyg, saknar den söm, ty tyget är bultat i ett enda stycke av just den längd och vidd, som fordras för en kjol. Denna sys icke utan rynkas ihop över två band, som knytas litet nedanför midjan. Den kommer då att bestå av tre kappor, den översta och den understa av enkelt tyg, den mellersta av dubbelt.

I Koelawi och Lindoe räcker kjolen till smalbenet, den mellersta kappan slutar ungefär vid knäna och den översta något högre upp. Då tygmassan i plagget i fråga är så rundligt tilltagen, uppstår naturligtvis en massa veck, då man drar samman det med de båda midjebanden. Är det fråga om en finare kjol, är man mycket noga med att vecken bliva likstora, så att kjolen verkar ungefär, som om den runt om vore pipad, och står ut som en äkta krinolin åt alla håll.

I Pipikoro är kjolen icke på långt när så estetisk som i Koelawi, trots att materialet och idén äro ungefär desamma på båda ställena. Den förra kjolen är dubbelviken upptill och endast rynkad över e t t band, varav följer att den översta kappan blir av dubbelt tyg, de båda nedre av enkelt. Den nedersta kappan är mången gång så lång, att den nästan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

släpar på marken, medan den översta och den mellersta äro ungefär av samma längd, men så korta, att de stå ut som en starkt veckad krage kring midjan.

I Tobakoe är kjolen betydligt enklare och kan mången gång knappt göra skäl för namnet krinolin, ty man använder betydligt mindre tyg därtill än i Koelawi. Tobakoekjolen har endast två kappor, båda naturligtvis enkla. Dylika kjolar användas i Koelawi av mindre flickor.

Varifrån man fått idén till denna krinolin är mig obekant, men den tycks vara egen för berglandskapen i nordvästra Central-Celebes. Den kjol, som kvinnorna bära i östra delarna av Central-Celebes är blott en smal cylinder av basttyg eller bomullstyg, som fästes runt midjan.

Koemoen är icke lika oskiljaktig från kvinnornas dräkt som från männens. De bära visserligen sina småbarn däri liksom även andra bördor, men de begagna den aldrig, då de äro klädda till fest, liksom männen göra. Vid sådana tillfällen kan man däremot se en och annan av de förmögnare kvinnorna med en liten schal över armen.

I Bada gör man ännu koemoe av vitt basttyg, bemålat med granna figurer, men även där liksom överallt har bomullstyget till stor del utträngt den inhemska varan.

Kvinnorna bära, då de äro på resa, eller då de arbeta ute på fälten, en ganska bredskyggig hatt, t ō r o e, av pandanusblad, som slutar i en mycket spetsig topp, vilken i Koelawi krönes av ett slags blomma av brokigt tyg. En något liknande hattblomma användes även i Behoa och Tobakoe, men där är den betydligt mindre. I det egentliga Pipikoro saknar kvinnohatten en dylik prydnad i toppen, men den är däremot försedd med muscher och streck av den svarta färgen nómpi,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Oljemålning av förf. 185 cm. × 80 cm.

Tohama, Tomai Dados son, skrivare hos magaoe Tomampe, klädd för att gå till en morego.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ett bruk, som jag aldrig iakttagit i Koelawi. Där åter har man tre olika sorters hattar, som begagnas av olika klasser. Utom den vanliga hatten med blomman i toppen, vilken bäres av gemene man, finns det samma sorts hatt men med en rätt bred bård av rött tyg i kanten. En sådan hatt begagnas av en kvinna, tillhörande en förmögen, men ej adlig släkt. De adliga begagna en hatt, alldeles lik denna, men runt dess kant hänga små tofsar av vita, blåa och röda tygremsor.

Spela hattarna en jämförelsevis underordnad roll för kvinnorna, äro hårbanden eller kanske rättare huvudbanden av så mycket större betydelse. Ja, man kan nästan säga, att en kvinna i bergstrakterna är ej klädd utan huvudband. Detta tjänar utom till prydnad även till att sammanhålla den enkla frisyren. Man samlar nämligen blott ihop håret vid vänstra örat och lägger det platt runt huvudet ett eller ett par varv, och hårbandet hindrar det att glida ut.

I Tobakoe begagna dock kvinnorna sällan huvudband, ty där stryker man håret från pannan bakåt och virar i nacken ihop det till en knut, ett bruk, som mycket erinrar om hårsättet i Paloedalen.

I Koelawi användas företrädesvis två sorters huvudband, t á l i p o t á j a och t á l i ē n o e. Det förra är typiskt för Koelawi och användes så gott som uteslutande därstädes. Någon enstaka gång kan man få se ett dylikt band i Benahoe och Behoa, men det är alltid importerat från Koelawi. Även i Lindoe begagna kvinnorna detta huvudband, som där kallas p o m ó k e w ō, men modet är säkerligen importerat från Koelawi, och bandet är sällan så fint och välgjort som tali potajan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Denna är ett 2 à 3 cm. brett, styvt, rött band med vita kanter. I det röda fältet sitta fastsydda små tunna, jämnt tillskurna glimmerbitar, och i bandets ändar vid tinningarna äro små stjärnor broderade. Baktill snor man samman bandet och knyter det i nacken. Ändarna sluta med ett par veckade, något tillplattade strutar av basttyg i granna färger (se porträttet av Toemóedoe plansch 4, band I). En och annan gång förser man dessa strutar eller vingar med en mängd glimmerpaljetter i kanten.

Detta egendomliga huvudband har otvivelaktigt utvecklat sig ur ett enkelt, smalt tygstycke, som man vikit ihop till ett band och med en enkel knut i nacken fäst runt huvudet. Sådana band användas av kvinnorna vid vissa religiösa fester, och prästinnorna begagna dem alltid som ett tecken på sin värdighet. Ett prästinneband är av vitt basttyg med några smala, röda tvärränder mitt för pannan och vid bandets ändar (plansch 3, band I).

I Toro har jag sett en del huvudband, bestående endast av ett stycke vitt basttyg, som sammanvikits och knutits baktill, varvid ändarna spärrats ut i form av en solfjäder.

I östra Central-Celebes bära kvinnorna runt huvudet ett band, som i någon mån erinrar om en tali potaja. Det är en fyrkantig duk, ursprungligen av basttyg, men numera för det mesta av rutigt tyg, som vikits ihop på snedden till ett ungefär 7 à 8 cm. brett band, vilket knytes samman runt huvudet baktill, så att ändarna stå upp symmetriskt.

Ett annat huvudband i samma stil såg jag vid sultanens i Boeton hov. Det är en korvliknande huvudprydnad av svart sammet, kallad k ā l o, som bäres av vissa av sultanens ämbetsmän.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Medan tali potajan synes vara en äkta koelawiprydnad, är tali enoen karakteristisk icke blott för Koelawi, utan för nästan hela Pipikoro. Grubauer påstår visserligen, att dylika hårband skulle ursprungligen vara hemma i Behoa, men denna uppgift synes mig tvivelaktig, ty själv har jag ej

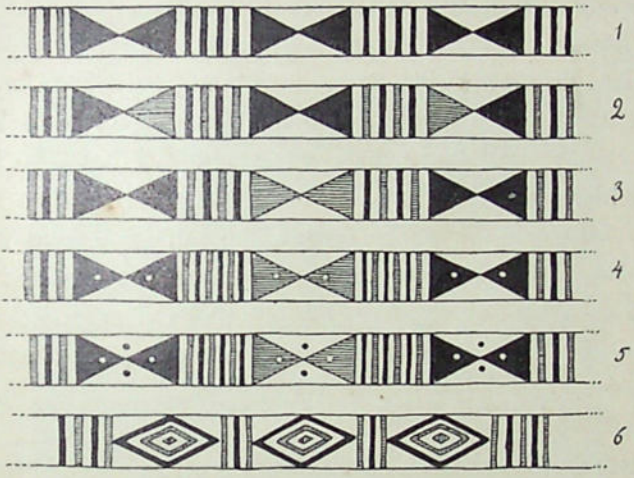

Teckn. av förf.

Bild 21. Táli ēnoe, pärlband, som av kvinnorna bäres runt huvudet. 1 och 2, band iakttagna vardera en gång i Tobákoe; 3, det i Koelawi allmänt brukliga bandet; 4 och 5, allmänt brukligt band i Kantēwoe, Peäna och Benáhoe; 6, iakttaget en gång i Bokoe, där det bars som halsband av en man. Även i Koeláwi ses en man då och då bära om halsen en táli ēnoe, tillhörande någon flicka, vars ynnest han vunnit.
Det svarta betecknar svarta pärlor. Det vita betecknar vita pärlor. Det vågrätt streckade, röda pärlor. Det lodrätt streckade, gula pärlor.

sett en enda kvinna i detta landskap bära en tali enoe (bild 88 band I och 21).

Detta band är ungefär 3 cm. brett, gjort uteslutande av små svarta, vita och röda glaspärlor, som äro ordnade, så att det bildas tre figurer i form av liggande timglas, vilka skiljas åt av ett flertal smala tvärband i de tre färgerna.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

I regel är den figur, som sitter mitt för pannan, röd och de båda sidofigurerna svarta. Endast i Tabokoe har jag sett ett par avvikelser härifrån. Det ena bandet hade enbart svarta figurer, och på det andra var mittfiguren liksom på det förra svart, men de båda sidofigurerna voro till hälften svarta och till hälften röda.

I Bokoe har jag en gång sett en tali enoe, på vilken de tre huvudfigurerna voro liggande romber, men detta mönster torde ej vara inhemskt på platsen, utan det troliga är, att man lånat det från landskapet Pada sydväst om Bokoe (bild 21).

En liten skillnad finnes mellan den tali enoe, som brukas i Koelawi, och den man ser i Pipikoro, en skillnad, som tycks vara ganska konstant. I Pipikoro ha nämligen de stora fälten i sin mitt en liten svart, röd eller vit fläck, bestående av två eller tre pärlor, vilket aldrig förekommer på en tali enoe från Koelawi.

Utom detta breda pärlband använda kvinnorna i Pipikoro, särskilt i Kantewoe och Tole, mycket ofta runt huvudet eller om halsen en enkel rad ganska stora glaspärlor, som äro svarta, blåa eller vita. Dylika hårband såg jag aldrig i Koelawi, och det är möjligt, att man i Pipikoro erhållit bruket väster ifrån, ty pärlorna sades alltid vara komna från »kaselōa», en ort, som vi förgäves efterspanade på våra kartor, till dess vi en vacker dag kommo på det klara med att ordet på kantewoespråket betyder väster, d. v. s. landet i väster eller mamoedjoekusten vid Makassarsundet.

Typisk för större delen av Pipikoro, Napoe, Behoa och Bada är en huvudring av tunn bambu, kallad t á l i w á l o e. Varje landskap har emellertid sin egen mer eller mindre

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

skarpt utpräglade modell, som förekommer i en mängd variationer (tavl. 8 band I).

Det enklaste slaget av tali waloe är blott en smal bamburing utan någon som helst utsmyckning. Vanligen äro dock dessa band bemålade med varjehanda mönster antingen direkt på bambun eller på vitt basttyg, varmed man klätt över den. Bandet kan också vara överdraget med tyg och

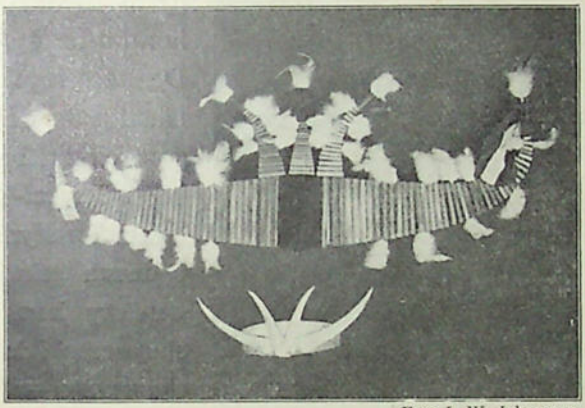

Foto J. W. Johansson.

Bild 22. Överst en huvudprydnad, som pojkarna i Koeláwi begagna, då de driva omkring bufflarna för att dessa skola trampa upp gyttjan på risfälten. Nederst en huvudring för kvinnor, kallad táli ālo, sedd bakifrån. Ringen är gjord av bambu och prydd med stycken av hornkorpens näbb.

garnerat med påsydda glimmerstycken och lappar i olika färger. Särskilt synes man i Behoa och Napoe vara skicklig i att förfärdiga smakfulla tali waloe. I samma trakter använda kvinnorna dessutom ett stort antal huvudringar, gjorda av palmbladsremsor, rotting eller grässtrån, som flätas samman.

En huvudring, som särskilt väckte mitt intresse var ett vanligt bambuband, som baktill var prytt med skivor av

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hornkorpens näbb. En sådan ring, t á l i ā l o (tali = band, alo = hornkorp), såg jag endast en gång, buren av en tolekvinna (bild 22).

I sig själv fanns intet märkvärdigt hos denna tali alo, ty den var ej något särskilt vackert arbete, utan det egendomliga låg i dess prydnad, gjord av stycken av hornkorpens näbb. Denna fågel torde nämligen vara av någon religiös betydelse i Central-Celebes. Grubauer styrker mig i denna min förmodan, ty han talar i sin reseskildring på sidan 370—371 om, att han i lobon, eller som det heter d o e-s ó e n g a n, i Lebōni söder om Bada såg hängande i taket två träfåglar, som infödingarna kallade alo. Att Grubauer översätter detta ord med örn, är ett av de mångfaldiga misstag han begår i sin bok.

Foto av förf.

Bild 23. Den indiska buffeln, ko, vilken hålles mer eller mindre tam i Central-Celebes.

Även formen av prydnaden baktill på huvudringen, en liggande nymåne med ett par i dess mitt uppstående horn eller krokar, är anmärkningsvärd. Den erinrar om de hornliknande prydnader, som man begagnar framtill på krigs-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hattarna på ett stort antal från varandra vitt skilda platser i Central-Celebes. Samma ornament har jag återfunnit på lobotrappan i Toro och hos den snidade gubben i Peanas bentaja.

I Koelawi bära pojkarna stundom, då man är sysselsatt med peróe-djа, d. v. s. man driver omkring bufflarna i vattnet i de nyanlagda risdammarna för att luckra upp marken, en ring på huvudet, framtill försedd med ett par väldiga hornliknande vingar, mellan vilka sitta två eller tre uppstående krokar (bild 22).

I de allra flesta fall säga infödingarna, att dessa horn skola föreställa buffelhorn, och krigshattarna kallas också hongko tonoe-to'noe, vilket betyder hornhatt. Att dessa hornliknande prydnader i våra dagar uppfattas såsom en efterbildning av bufflarnas horn är nog ganska säkert, men av flera skäl förmodar jag denna prydnad vara långt äldre än bufflarnas förekomst på Celebes och det ursprungliga motivet ett helt annat än buffelhornen. Härtill skall jag återkomma i nästa kapitel.

Bild 24. Införding från Gazellhalvön i norra delen av Nya Pommern, bärande en duk-dukmask. (Efter Hesse Wartegg.)

Anmärkningsvärt är att liknande huvudprydnader förekomma bland en del folkslag, som bo öster om Celebes, medan jag aldrig återfunnit något dylikt väster om denna ö.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Sålunda bär man enligt Hesse—Wartegg på Gazellhalvön i norra delen av Nya Pommern vid duk-dukfesten en mask (bild 24), som åt sidorna slutar i ett par svagt uppåtböjda horn. Mitt emellan hornen sticka ett par långa spröt upp. Vad detta skall föreställa är mig ej bekant, men att det ej är buffelhorn är dock tydligt.

Även i Ost-Celebes fann jag hornkorpens näbb i användning. En kapala i Lojnang ägde en särdeles vacker sköld (bild 118), i vilken stycken av hornkorpsnäbb voro inlagda, så att de bildade figurer.

I etnografiska museets i Weltevreden rikhaltiga samlingar från Nya Guinea finnes en nymåneformig näsprydnad, gjord av tunna lameller av hornkorpsnäbb, vilka med sina inskärningar i kanten och inristningar på ytan i hög grad erinra om hornkorpsstyckena på lojnangskölden, men här lika litet som där kan det vara frågan om en efterbildning av buffelhorn (bild 25).

Någon visshet om, vad de hornliknande prydnaderna egentligen skola föreställa, har jag icke kunnat erhålla, men osannolikt är ej, att de äro en avbildning av tropikernas liggande nymåne, varom mera i nästa kapitel.

Utom de hittills nämnda huvudbanden förekomma ytterligare i Koelawi ett par egendomliga huvudprydnader, som endast användas vid särskilda tillfällen.

Den ena, vilken man ser på porträttet av Toléga (plansch 2 band II) liknar något en tvåkantig hatt utan kulle, som sättes på huvudet, så att hörnen komma åt sidorna. Bandet består av en styvare stomme, överklädd med rött tyg, som sedan garneras på något sätt, till exempel med en bred silvergalon. Från hattens hörn nedhänga brokiga tofsar.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Samman med denna huvudbonad användas instuckna baktill i håret två prydnader, bestående av smala plåtremsor, i vilka glimmerflisor dingla, och ett band, gjort av samma material, hängande tvärs över huvudet. En dylik hatt skulle kunna brukas vid morego woentja, men detta har jag aldrig med egna ögon sett. Bilden 96 i första bandet, vilken tagits av O. Strandlund, sedan jag lämnat Koelawi, visar en brud, bärande denna huvudbonad.

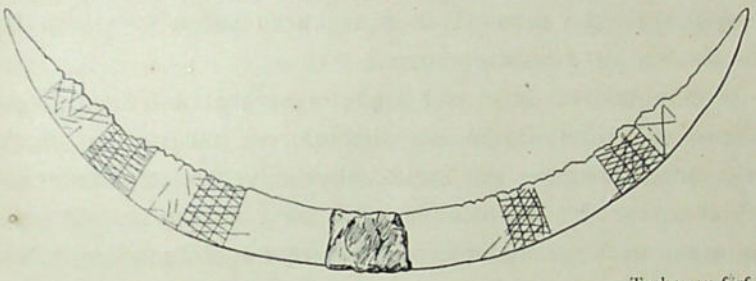

Teckn. av förf.

Bild 25. Nymåneliknande näsprydnad av hornkorpens näbb, från Mimika på Nya Guinea. Weltevredens museum.

Den andra huvudprydnaden är ett diadem, kallat hongko boelawa, hatt av guld, eller tali harāda. Dylika torde i Koelawi endast finnas fyra, vilkas ägarinnor äro de förnämsta adelsdamerna. Porträttet av Hangkorio (plansch 5 band I) ger en bättre föreställning därom än en beskrivning skulle göra. Detta diadem bäres endast vid de allra största religiösa festerna såsom vid motaro.

Halsbanden, som bäras både av män och kvinnor, äro mycket omhuldade i berglandskapen. De göras av glaspärlor, av små vita knappar och glaspärlor, av frön och frukter i olika färger antingen ensamma eller tillsammans med glaspärlor. Än är det en enkel rad pärlor, än en hel mängd strängar i bandet, än bäres det stramt åtsittande om halsen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

än i långa kedjor hängande flera varv ned på bröstet. Med andra ord, det är en överväldigande variation.

I Pipikoro ser man ganska ofta ett halsband av rätt stora, vita plattor, gjorda av bottnarna på tornsnäckor (bild 60). I Koelawi hänger man aldrig dessa plattor runt halsen, utan man radar upp dem i två strängar och knyter fast dem i halslinningens snodd, så att de hänga rakt ned över bröstet. Denna prydnad användes aldrig tillsammans med en äkta rakskuren halili utan på en rundskuren kofta, som ju alltid är försedd med halslinning.

Örhängen tyckas ej stå i någon vidare hög kurs bland damerna i Koelawi, för så vitt man ej har råd att bestå sig med boeginesiska guld- eller silveröronprydnader. I Pipikoro är det annorlunda. Där bära kvinnorna rätt ofta ganska stora öronknappar av svart trä, från vilka tofsar hänga ned. Knapparna äro stundom förbundna med varandra genom en pärlsträng, som hänger i nacken.

Armbanden äro av flera slag och begagnas av såväl män som kvinnor, framför allt av de senare. Särskilt omtyckta äro armband, utslipade ur stora snäckor, dels breda, sådana som Toléga har på vänster arm (plansch 2 band II), dels smala, sådana, som Toemóedoe bär ett på vardera armen (plansch 4 band I). En del äldre kvinnor i all synnerhet i Pipikoro, Bada och Behoa bära ett 30-tal smala mässingsringar från handleden upp till armbågen. I Tole hava kvinnorna ofta tämligen breda mässingsarmband med ornament. De bäras för det mesta ett vid vardera handleden.

Männen sätta stort värde på knotiga armband av svart korall. Av buffelhud skära de gärna ut ett armband, som då det torkar, sluter så tätt till, att det ej kan avtagas utan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

att skäras upp. Särskilt anses svansspetsen lämplig för detta ändamål. I den uppfläkta huden göres endast en skåra, och armringen är färdig. I Tobakoe har jag sett en och annan mansperson med ett ungefär centimeterbrett flätat band kring överarmen strax ovanför bicepsmuskeln. Någon enstaka gång kan man även få se en man med ett dylikt band kring underbenet, strax nedanför knäet.

Kvinnorna bära blott band eller ringar på smalbenen. Bruket att pryda sig med en eller två tunga mässingsringar runt fotleden på båda benen är icke särdeles allmänt i Koelawi, men varje ogift kvinna både där och i Pipikoro flätar ett 5 à 6 cm. brett, hårt åtsittande band kring vardera smalbenet. Alla, ogifta som gifta, bära ett smalt flätat band kring midjan.

Vid alla högtidliga tillfällen och mycket ofta i vardagslag uppträda damerna i berglandskapen med en prydnad, som jag ej kunnat hitta på något annat svenskt namn åt än luktruska. Det är en stor knippa av torra, starkt luktande blad, gräs, frön, rötter m. m., vilken stickes in i kjolen baktill och hänger ned som en svans.

Ett allmänt bruk bland kvinnorna i Pipikoro, Bada och Behoa är att försköna ansiktet genom att bemåla det med punkter och streck, så att det bildas olika mönster. De begagna sig därvid av den hemmagjorda, klibbiga svarta färgen, som de kalla nompi.

I Koelawi torde detta slag av ansiktsmålning förr varit allmännare än i våra dagar. Egendomligt nog synes ett av de vanligaste mönstren i Koelawi, tre svarta prickar med en vit i mitten, vara allmänt i Leboni, då man däremot aldrig ser det i Pipikoro. Hur denna likhet mellan Koelawi och

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

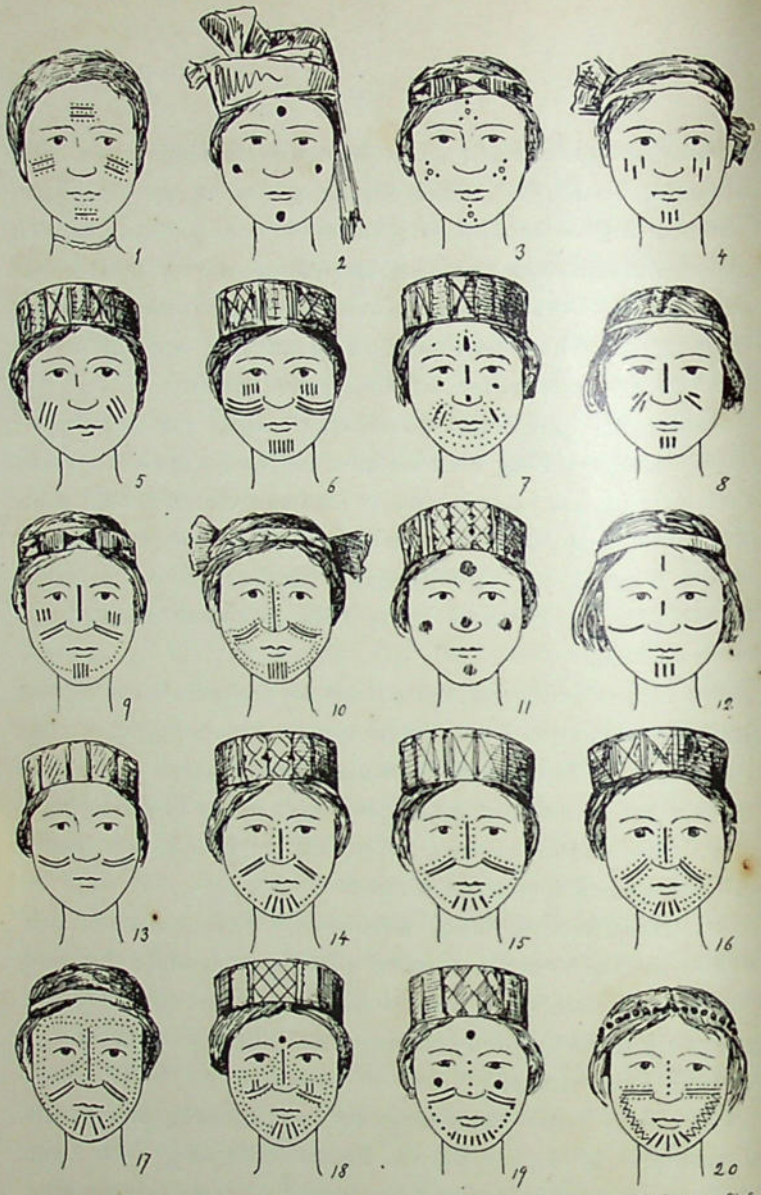

Teckn. av förf.

Bild 26. Ansiktsmålning från N. V. Central-Celēbes. Kvinnor.
1, 2, Líndoe, vid en dödsfest i jan. 1919. 3, 4, Koeláwi, n:r 3 iakttagen några gånger, skall även förekomma i landskapen söderut som i Lebōni. N:r 4 iakttagen endast en gång, på en gammal kvinna. 5, Gimpoekvinna på besök i Koeláwi. Strecken äro ej målade med nómpi utan brända med saften av den vilda manggan óntja. 6, Benáhoe, två vuxna kvinnor vid en fest, sept. 1918. 7, 8, Mopáhi. N:r 7 en vuxen person, n:r 8 en ungdom. 9—11, Peāna, vid en wóentja den 20 okt. 1918. 12—20, Kantēwoe. N:r 12 iakttagen på flera kvinnor och ungdomar. N:r 15—20 vid en wóentjafest den 20 okt. 1918.

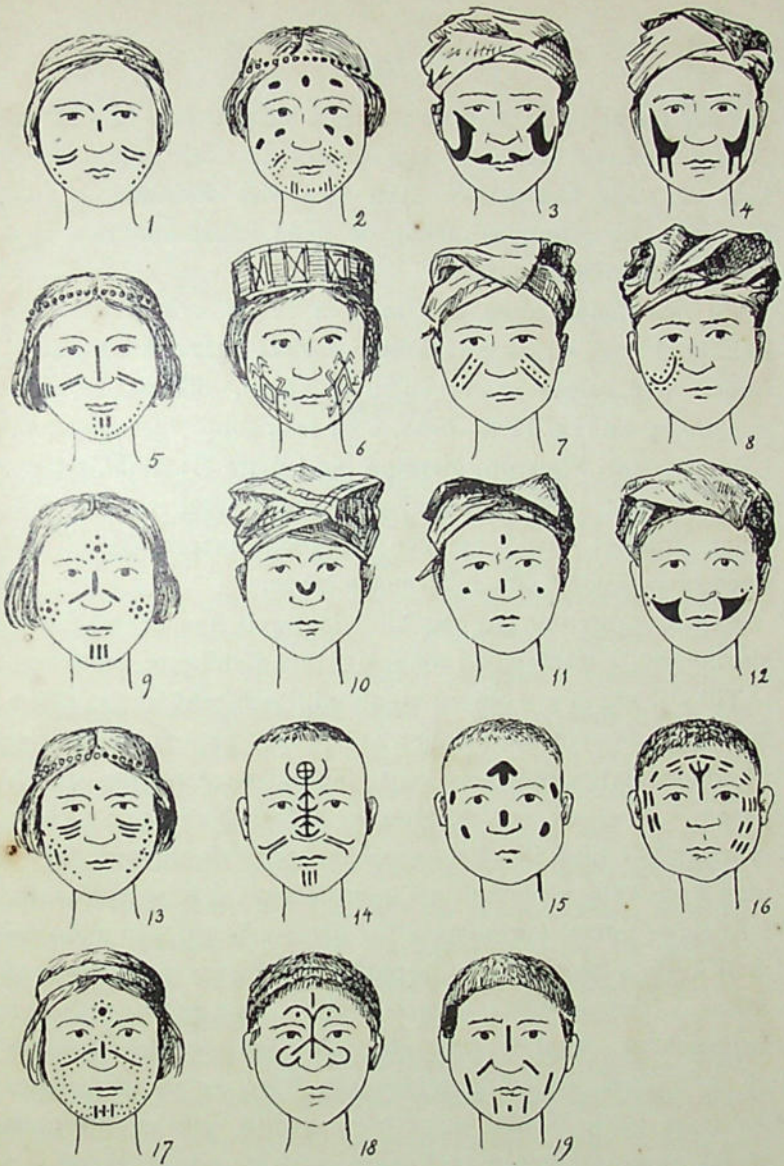

Teckn. av förf.

Bild 27. Ansiktsmålning i N. V. Central-Celebes.
N:r 1, 2, 5, 6, 9, 13 och 17, kvinnor. N:r 3, 4, 7, 8, 10—12, 14—16, 18, 19, män. N:r 1, 5, 9, 13, 17, 19, Kilo i Tolé (Tolä) vid en fest d. 13. 10. 1918. N:r 2, Onoe i Kantëwoe, iakttaget en gång vid en morégodans d. 30. 9. 1918. N:r 6, Behöa, iakttaget en gång d. 13. 12. 1918. N:r 3, 4, 7, 8, Koeláwi, vid en wóentjafest d. 28. 8. 1918. N:r 10, Lindoe, vid dödsfesten i jan. 1919. N:r 11, Towóeloe i Tobákoe, en äldre man. N:r 12, Gímpoe, yngling på besök i Koeláwi. N:r 14—16, Peäna, n:r 14 en halvvuxen pojke, n:r 15 en pojke omkring 1 1/2 år gammal, n:r 16 en omkring 3 à 4 år gammal pojke. N:r 18, Kantëwoe, en pojke vid wóentjafesten i okt. 1918.

Leboni uppstått, är ej gott att säga, men troligt är väl, att bruket kommit från det ena landet till det andra. Förr lära de båda landskapen stått i en viss förbindelse med varandra och giftermål mellan de båda folkstammarna hava bevisligen förekommit.

En och annan gång kan man få se en kvinna med tre lodräta, bruna streck på kinderna, vilka märken inbränts i huden med saften av en vild mangasort, vilken i Koelawi benämnes ó n t j a. Detta bruk, som icke torde vara inhemskt i Koelawi och Pipikoro, återfann jag i östra Central-Celebes, där det t. ex. i landskapet Ondae var mycket vanligt. Allmänt brukligt bland männen i berglandskapen är att på överarmarna med järn inbränna märken.

Verklig tatuering har jag blott iakttagit hos de två pada-slavinnorna i Kantewoe, vilka jag redan tidigare omnämnt.

Till sist några ord om ett oumbärligt och oskiljaktigt tillbehör för både män och kvinnor, vilket dock varken kan räknas till klädedräkten eller smyckena. Jag syftar på tobaks—betelpåsen, i Koelawi och Kantewoe kallad b a t ó e t o e. Den rymmer icke blott den kära tobaksbussen och pinangnötterna utan även kalk, sirihblad och gambir samt diverse småsaker. I Koelawi göres den numera för det mesta av tyg, garneras med kulörta lappar och glaspärlor och förses vanligen med tofsar i hörnen. Ofta dingla i nedre kanten en rad små kopparmynt. Kantewoebatoetoen är enklare och varierar ej så mycket som den koelawiska. Den är för det mesta av svart noenoe med ljusa hörn nedtill och en bård ett stycke nedanför den övre kanten samt försedd med tofsar i de nedre hörnen. Badabatoetoen är en grant bemålad basttygspåse med tofsar hörnen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

TREDJE KAPITLET.

Konsten.

Liksom övriga toradjastammar i Central-Celebes känna bergfolken i nordväst icke något sätt att uttrycka sig genom skrift. Emellertid finnes tydligen hos dem ett begär att genom skulptur, teckning och målning framställa figurer och tecken med viss innebörd, och stundom ser man även svaga försök att i bild framställa bestämda handlingar.

Infödingarna nöja sig icke med att teckna med träkol på väggar och tak och måla med granna färger på basttyg, utan de avbilda människor, djur och en del andra saker mer och mindre plastiskt eller i relief i trä, och de gjuta små människo- och djurfigurer i mässing. Konsten att hugga bilder i sten tyckes däremot vara de nutida folken alldeles främmande, fastän den dock en gång stått på en ganska hög nivå i Bada, Behoa och Napoe, varom stenbilderna m. m. därstädes bära vittne.

Konsten har i de olika landskapen ej nått samma grad av utveckling, och man har specialiserat sig på olika områden. I Bada och Napoe är man framför allt skicklig i att måla på basttyg, i Pipikoro tyckes man ha en viss fallenhet för att snida i trä, och to Tole äro bekanta mässingsgjutare.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Som motiv har man begagnat människan eller vissa av hennes kroppsdelar, en del djur, blommor, månen o. s. v. Mången gång söker man framställa sin förebild så naturtroget som möjligt, men kanske lika ofta har man stiliserat sin avbildning, stundom ända därhän, att dess ursprung icke utan vidare kan påvisas.

Bland motiven kunde man ju vänta sig att finna människan som ett av de viktigaste, men så är ej förhållandet. Hela kroppsfigurer äro t. o. m. ganska sällsynta. I Koelawi skall förr i byn Bolapapoe framför ett hus hava stått två stolpar, utsnidade i form av en mans- och en kvinnofigur, men de funnos där ej mer vid tiden för min vistelse på trakten, ty de hade då av kontrollören i Paloe införlivats med hans etnografiska samlingar. Jag misstänker emellertid, att de ej voro äkta koelawiska alster, utan efterbildningnar från Pipikoro, där jag på en del ställen träffat på hela människofigurer, utskurna i trä. I koelawitrakten har jag endast i den lilla byn Moenoeboëla sett två människohuvuden, utskurna i toppen på ett par stolpar på ömse sidor om ingången till en gård (bild 101 band I). Annars äro de enda försök jag sett i Koelawi att plastiskt avbilda människan, ett slags dockor, kallade p e n t a o e, av idjoek med ansikte av vitt basttyg. Dessa uppsättas, som jag nämnt i ett annat sammanhang, vanligen utanför byarna jämte ett litet offerbord för att locka onda andar till sig och hindra dem att uppsöka människorna

Dylika pentaoe gör man icke blott i Koelawi, utan även i Lindoe, hela Pipikoro, Bada, Behoa och även på andra platser i Central-Celebes. I Lindoe och Pipikoro gör man mycket ofta sin pentaoe av trä, men en sådan är ej välgjord utan endast i en handvändning tillyxad av en trädgren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

I Bada skall det enligt Grubauer ej vara sällsynt att finna de trähakar, som man uti husen använder att hänga sina knivar, korgar och annat på, upptill snidade i form av en människa. I Kantewoe ser man en och annan sked med ett skaft, snidat som en människa, men dessa skedar äro importerade från Pada i sydväst och erinra för övrigt i hög grad om skedar från Filippinerna.

„Är det mera sällan man finner hela människofigurer, är det dess vanligare att se vissa kroppsdelar, nämligen könsorganen och kvinnobrösten, snidade på väggarna. Särskilt ymnigt förekomma dessa sniderier i hela Pipikoro. Oftast ser man dem på lobovägarna, men i Peana, Kantewoe och Biroe förekomma de även ganska ofta på vanliga boningshus.

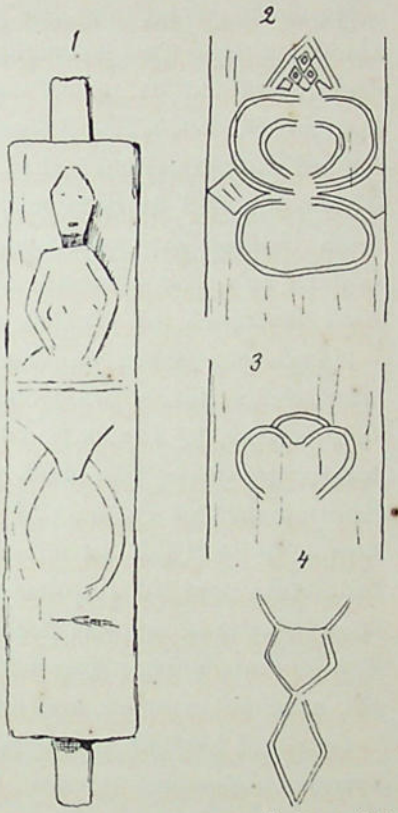

Teckn. av förf.

Bild 28. Ristningar i plankor. N:r 1 från lobon i Pangāna; n:r 2, 3 från lobon i Poraelēa; n:r 4 från en väggplanka på ett boningshus i Poraelēa; n:r 1 och 4 skola föreställa en kvinna.

En och annan gång finner man även människohuvudet ensamt avbildat eller som i lobon i Benahoe i förening med

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ett stiliserat buffelhuvud. Stundom är ansiktet nästan till oigenkännlighet förenklat och stiliserat.

Härvidlag visade sig den mycket gamla trumman från Lindoeöns lobo vara synnerligen intressant. Bland de sniderier, som likt en gördel omgåvo den, funnos nämligen förutom en hel människofigur i relief även två ansikten och ett stort antal mer eller mindre hjärtformiga figurer. Genom att med de båda ansiktena jämföra hela serien av dessa figurer kan man utan svårighet härleda även de enklaste och mest stiliserade av dem, t. ex. de, som likna en romersk femma, ur människoansiktet (bild 29, fig. 1—13).

I Bada och Behoa finnas ett par kalambalock, på vilka hjärtformiga figurer äro inhuggna (bild 29, fig. 14 och 16 samt bild 29, fig 17 och bild 160 band I). Jämför man ornamentet på stenen från Bada med figur 10 från den gamla lobotrumman på samma bild, finner man, att steget mellan dem ej är stort och att inristningen följaktligen mycket väl kan tolkas som ett stiliserat människoansikte, vilket ytterligare bestyrkes, om man jämför badastenen med stenen från Behoa. Båda dessa stenar tillhöra en kultur, vilken framför allt använde människoansiktet som motiv för bildhuggeri.

En något likartad stilisering av människans ansikte förekommer hos många folkslag. Otto Finsch t. ex. avbildar en basttygsgördel från sydkusten av Nya Guinea med ett par ansikten, som onekligen hava en viss likhet med badastenens hjärtformiga figurer.

I måleri har jag aldrig iakttagit människan som motiv vare sig i Koelawi, Pipikoro, Bada eller Behoa, men på en del basttygsdukar från Poso och Ondae har jag sett några svaga försök att med färg teckna människofigurer.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Annorlunda är det med kolteckningarna. I Koelawi synes man med förkärlek rita gubbar, som strida med varandra, eller måhända skall det hela föreställa krigsdans. Anmärkningsvärt är, att dessa gubbar förete en viss likhet med

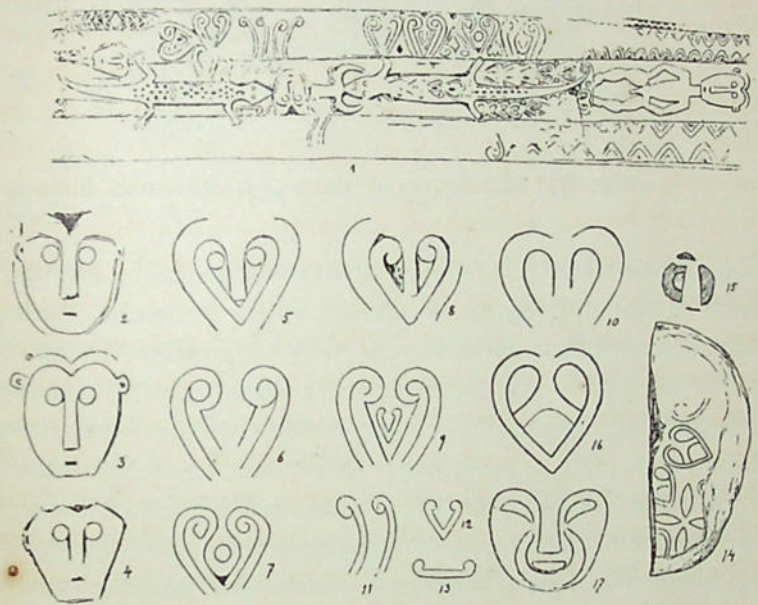

Teckn. av förf.

Bild 29. Sniderierna på trumman i Líndoeöns lobo.
N:r 2—13, bilder i större skala från trumman, utvisande människoansiktets utveckling och förenkling till stiliserade ornament. N:r 14, stycke av en toetōena med inristningar, Boelili. N:r 15, samma som 14, jämte andra bitar av den sönderslagna toetōenan. N:r 16, hjärtformigt ornament från stycket 14. N:r 17, det stiliserade ansiktet från en toetōena på nordvästra fyndplatsen i Behōa.

en del av de skrivtecken, som förekomma på Påskön. På senare tider har ett nytt motiv tillkommit, nämligen Koelawis missionär, vilken flitigt avbildas både på husväggar och i lobona.

Spelar människan en på det hela taget underordnad roll

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

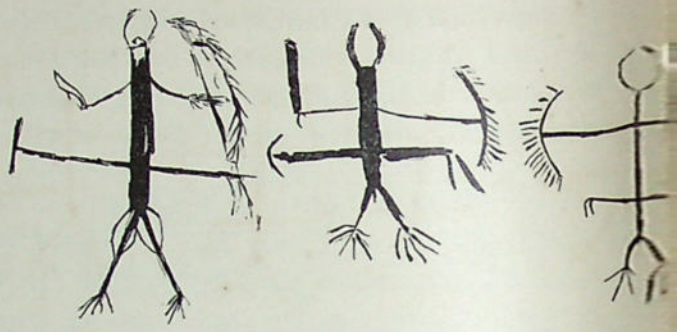

Bild 30. Kolteckning från en väggplanka i byn Boladángko i
hattar. Ar

som motiv inom den nutida ornamentiken, äro vissa djur, framför allt buffeln, av så mycket större betydelse. Buffelhuvudet avbildas stundom naturtroget, men för det mesta stiliserat, och stiliseringen kan gå ända därhän, att det övergår att bliva en mer eller mindre allsidig symmetrisk figur utan någon som helst likhet med buffelns huvud.

Buffelhuvudmotivet är icke lika vanligt överallt. I Koelawi och Lindoe förekommer det endast undantagsvis som skulptur å husdörrar, men i Kantewoe, Peana och Benahoe är det tterst vanligt som snideri. I Tole och Tobakoe åter är notivet mera sällsynt.

Medan i allmänhet de snidade buffelhuvudena i Pipikoro äro ganska klumpiga till formen, äro detta slag av sniderier i lobona i Bada och Behoa i en hel del fall egendomligt långdragna, mången gång så starkt, att de nästan likna fantasihuvuden. Enstaka långsträckta huvuden finnas även i lobona i Benahoe och Peana.

Hos de i trä snidade buffelhuvudena kan man i regel ganska tydligt återfinna huvudets delar såsom hornen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

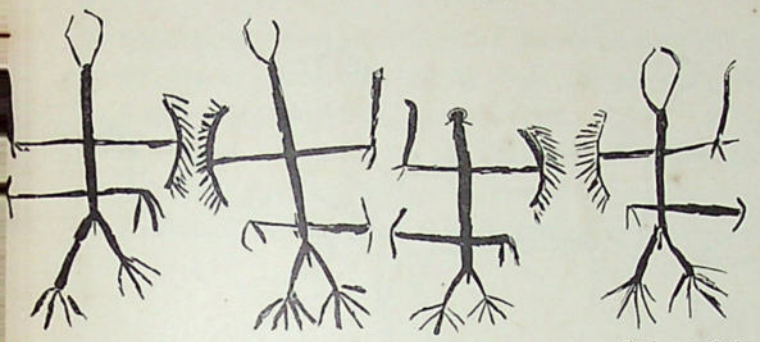

Teckn. av förf.

reställande krigare, rustade med sköld och svärd. Alla utom en bära krigs- ar korta byxor.

öronen, nosen, ögonen, halsen, icke att förglömma den vita bläsen i pannan, vilken av infödingarna betraktas som ett skönhetstecken hos en buffel. Endast i undantagsfall ser man verkligt stiliserade huvuden, såsom på en del husdörrar, varvid stiliseringen stundom gått så långt, att likheten med buffelhuvudet gått förlorad.

På bilden 34 har jag, för att åskådliggöra hur buffelhuvudmotivet kan ombildas till oigenkännlighet, avbildat några dörrar, som jag dels själv iakttagit, dels lånat ur Grubauers reseskildring.

På den första dörren, som jag sett i Kantewoe, dit den skall hava förts som krigsbyte från Pada, ser man ganska tydligt ett buffelhuvud. Den andra, som är lånad från Grubauer, föreställer en dörr från byn Lemo i Koelawi. På den ser man två buffelhuvuden på ömse sidor om dörrhandtaget, vända från varandra, varigenom det hela ger intryck av en enhetlig, tvåsidigt symmetrisk figur. Den tredje dörren, som är från Kantewoe, visar ett huvud, som är på god väg att stiliseras därhän, att blott hornen kvarstå. Ursprung-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Teckn. av förf.

Bild 31. Kolteckningar i Koeláwi.
N:r 1, från en bro nära byn Tōewa, föreställer ett wóentjaträd. N:r 2—7, från väggplankor i byn Boladángko; n:r 2, en häst, n:r 3, en buffel, n:r 4, ett vildsvin, n:r 5, en man infångande en häst, n:r 6 en höna, n:r 7, en kyckling. N:r 8, från löbons tak i Boladángko, en tusenfoting.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ligen hade denna dörr haft två huvuden, men det övre hade av någon anledning skurits bort, fastän ej bättre än att man tydligt kunde se, var det setat.

I figur 4, som är en avbildning av en dörr, vilken jag iakttagit i Koelawi, har förenklingen gått så långt, att i vardera änden av en långsträckt upphöjning blott snidats

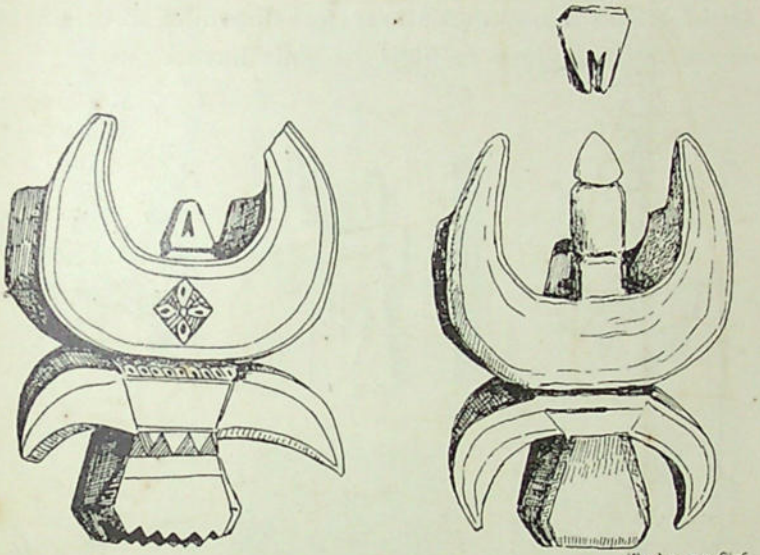

Teckn. av förf.

Bild 32. Snidade buffelhuvuden från lōbon i Peāna.

ett par horn utan någon som helst antydan till nos eller öron.

Steget från figurerna på dessa dörrar till nästa från Grubauer lånade bild av en dörr från Koelawi är icke så särdeles stort. Grubauer anser emellertid ornamentet föreställa fyra stycken sanggorispiraler. Likheten med dylika är dock ej synnerligen stor, även om man icke kan bestrida, att spiralernas innersta spetsar i någon mån erinra om huvudet hos en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

sanggori. Det sannolikaste är, att sniderierna även på denna dörr uppkommit ur tvenne buffelhuvuden.

Den sista av bilderna är en dörr från Toro, på vilken ornamentet övergått till en fullt symmetrisk figur, bestående av fyra spiraler.

Sådana ornament som på bilderna 4, 5 och 6 kunna emellertid tänkas hava uppstått ur buffelhuvudet även på ett annat sätt, nämligen ur blott ett enda huvud.

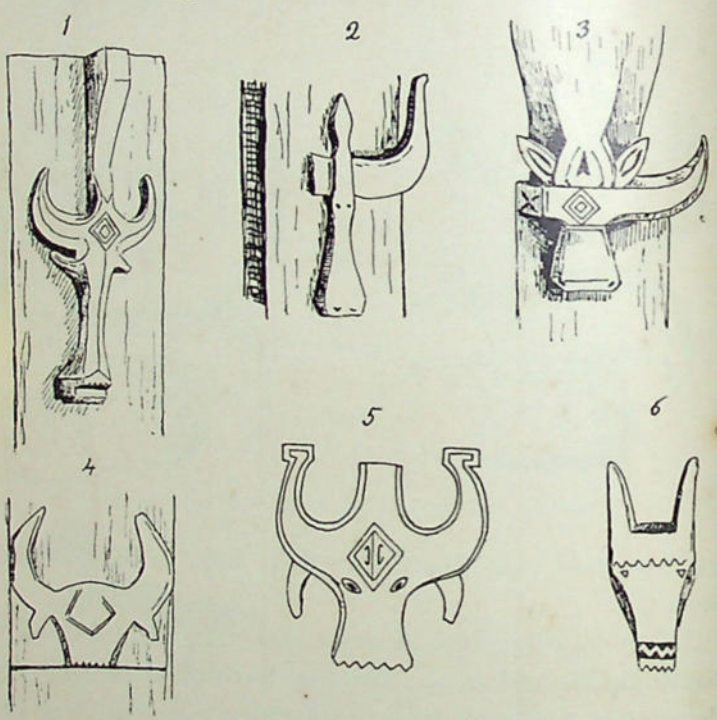

Teckn. av förf.

Bild 33. Träsniderier.
N:r 1 från lōbon i Benáhoe, föreställande ett stiliserat buffelhuvud. N:r 2, 3, 4, från lōbon i Peāna, föreställande buffelhuvuden. N:r 5 från en väggplanka på ett boningshus i Peāna, likaledes föreställande ett buffelhuvud. N:r 6 från lōbon i Peāna, föreställande huvudet av en sápi ōetan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

För att klargöra hur detta skulle gått till, har jag i bild 35 och 36 sammanställt ett flertal sniderier, målningar och broderier, vilka ganska tydligt visa utvecklingens gång. Den första figuren på bild 35 föreställer blott ett vanligt buffelhuvud, sett snett uppifrån, som det tar sig ut, då buffeln går och

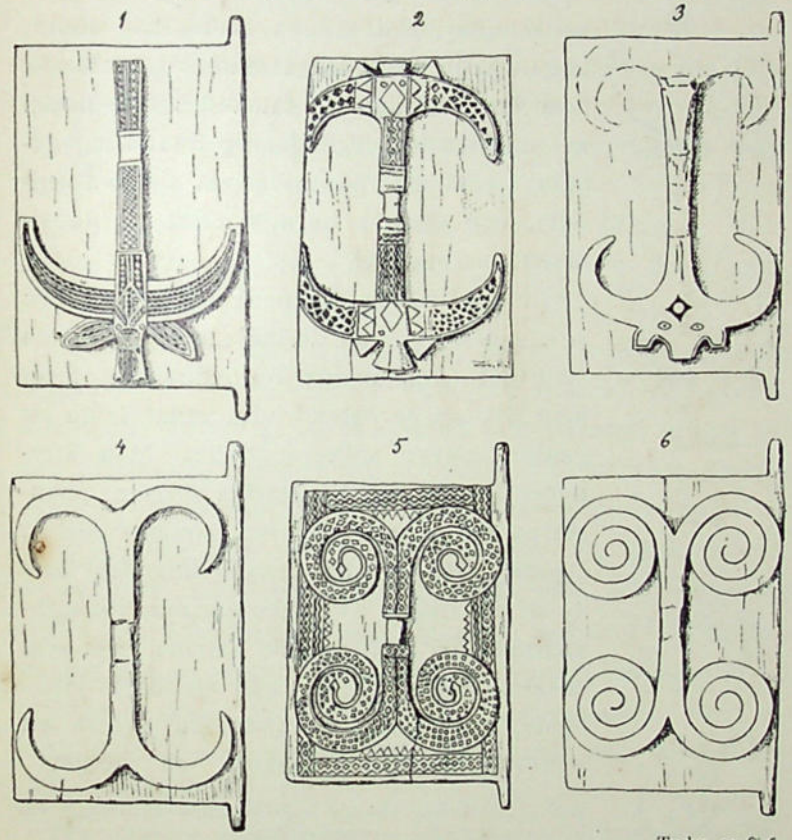

Teckn. av förf.

Bild 34. Snidade dörrar från N. V. Central-Celebes, utvisande buffelhuvudmotivets utveckling till en figur, sammansatt av fyra spiraler. N:r 1, från Kantēwoe, men torde vara rövad från Pāda, sydväst om Benāhoe. N:r 2 och 5, från Koeláwi (lånade ur Grubauers arbete). N:r 3, från Kantēwoe. N:r 4, från Koeláwi. N:r 6, från Tōro.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

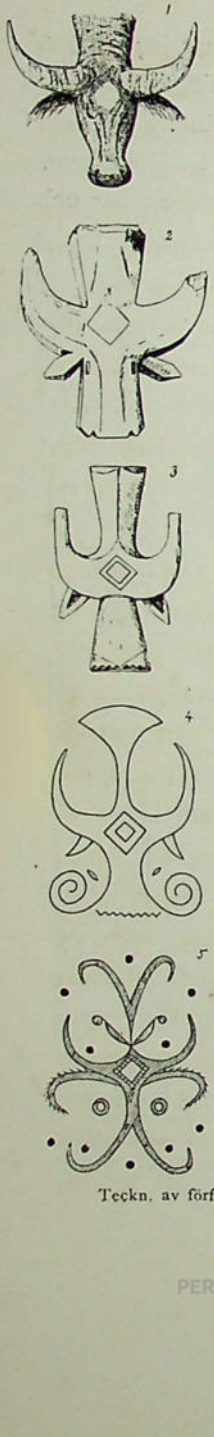

betar. Följande figur är ett relativt naturtroget snideri från lobon i Bolapapoe. Den tredje figuren återgiver ett snidat huvud från lobon i Benahoe, vilket tydligt visar en påbörjad stilisering. Hos närmast följande figur, en skulptur från samma ställe, har stiliseringen gått ganska långt. Buffelhuvudets alla delar äro visserligen till finnandes, men nosen har undergått en egendomlig förändring genom att åt sidorna utsvängas till två spiraler, och ögonen hava vandrat ut på sidorna om huvudet.

Om man jämför den nedersta figuren, den s. k. petóno, från de målade badadukarna med det ovannämnda buffelhuvudet, inser man lätt, att en petonó intet annat är än ett ganska starkt stiliserat dylikt. Man återfinner hornen, de långhåriga öronen, pannbläsen och den åt sidorna utvridna nosen. Ögonen sitta även här utanför huvudet i form av ett par ringar. Åt halsen har man för symmetrins skull givit ungefär samma form som nosens. Petonofiguren kan undergå ytterligare, besynnerliga förändringar genom att förses med diverse utskott och krokar.

Bild 35. Schema, visande buffelhuvudets stilisering inom ornamentiken.
N:r 1, ett vanligt buffelhuvud, sett uppifrån. N:r 2, ett snidat buffelhuvud från lōbon i Bolapápoe i Koeláwi. N:r 3, ett tydligt stiliserat buffelhuvud från lōbon i Benáhoe. N:r 4, ett starkt stiliserat buffelhuvud i lågrelief från lobon i Benáhoe. N:r 5, en s. k. petónofigur, målad på en basttygsduk från Bäda.

Teckn. av förf.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Jämför man en del broderade mönster på kvinnokoftor från Palolo med petonofiguren i bild 36, finner man även dessa mönster utgångna från buffelhuvudet, ehuru de blott te sig som en symmetrisk figur. Horn och öron hava på den ena koftan tecknats lika, och på samma sätt har man förfarit med nos och hals. Ögonen återfinnas, men för symmetrins skull har man även satt till ett par stjärnor innanför hornen. På den andra koftan finner man en mycket stor figur, osökt påminnande om det enkla ornamentet från dörrarna, vilken antingen måste uppfattas som ett buffelhuvud, vilket förenklats därhän, att horn och öron försvunnit eller måhända ännu hellre som endera hälften av den första koftans mönster.

Petonofiguren kan, som nyss nämnts, undergå många förändringar, varvid särskilt hals- och nosparti antaga ett fantastiskt utseende. De få tillskott och utväxter, dragas ut och frigöra sig slutligen helt och hållet från huvudets övriga delar och bilda självständiga, slutligen allsidigt symmetriska figurer, vilka man vid första påseende icke skulle misstänka hava något som helst att göra med buffelhuvudet.

För att åskådliggöra detta har jag avbildat ett flertal figurer från en vackert målad koemoe i museet i Weltevreden. Koemoen skall hava erhållits vid Tominibukten, men av ornamenten och målsättet att döma torde den härstamma från Napoe (bild 37).

En närmare granskning av broderierna på en del koftor från Behoa giver vid handen, att ett mönster, likartat den allsidigt symmetriska figuren från napoekoemoen, även kan uppstå ur själva huvudet på buffeln, i det att halsen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

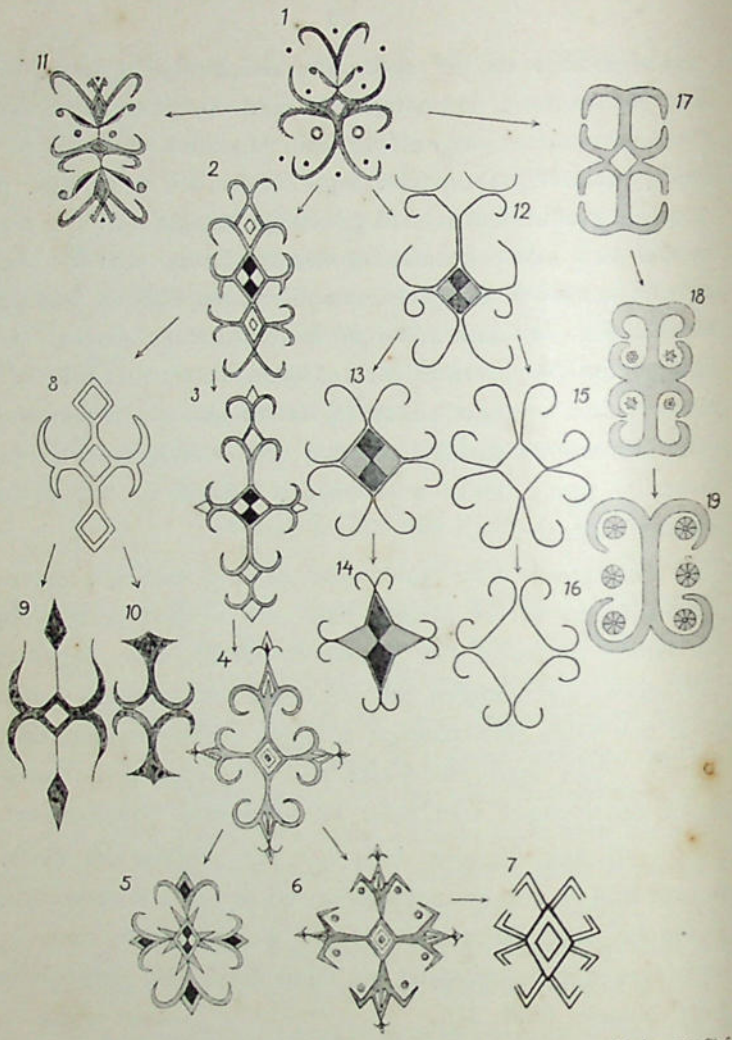

Teckn. av förf.

Bild 36. Schema över olika utveckling av petónofiguren, n:r 1. N:r 1—6 och 11, från Bāda och Behōa, målade på basttyg. N:r 7, från Behōa, ansiktsmålning med nómpi, svart färg. N:r 8, från Bāda, snidat i trä. N:r 9 och 10, från Bāda, bränt i bambu. N:r 12, 13, 14, från Behōa. Påsydda lappar i rött och gult på kvinnornas tröjor. Krokarna eller bågarna äro sydda med garn. N:r 15 och 16, samma slag som föregående, men utan påsydda lappar N:r 17, 18, 19, på kvinnokoftor från Palólo, sydost om Paloedalen. Figurerna klippta av rött eller gult tyg och påsydda.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

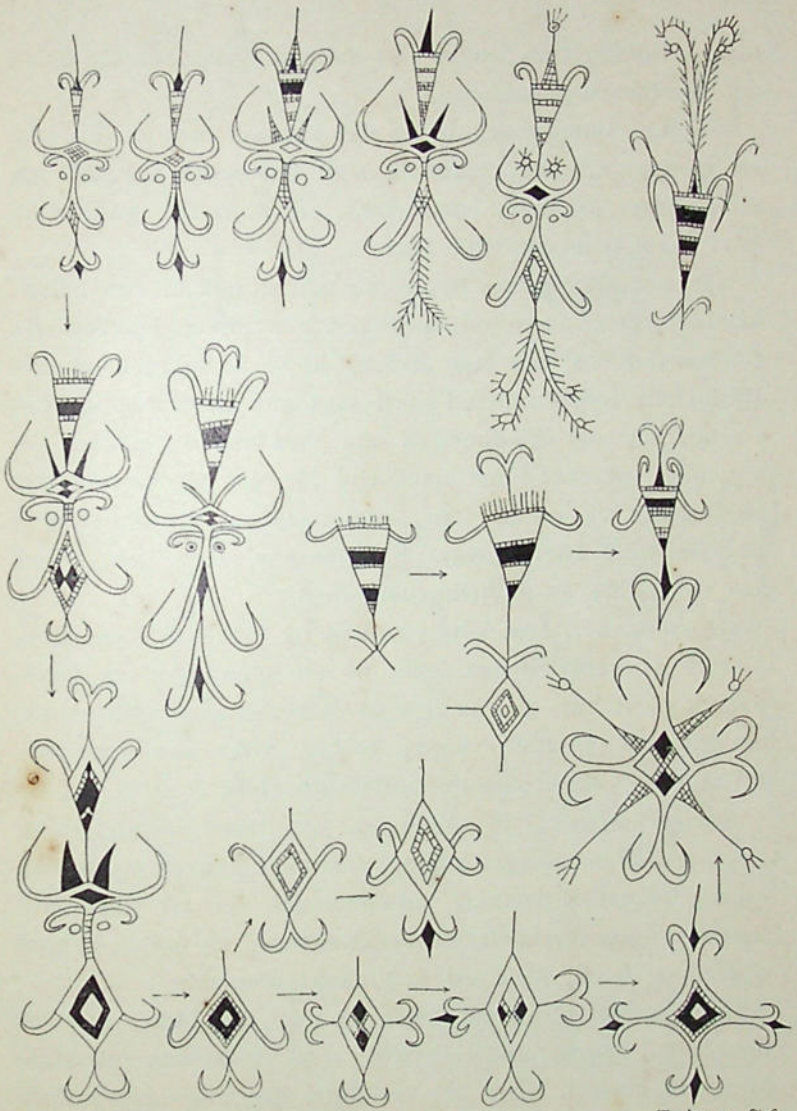

Teckn. av förf.

Bild 37. Schema över petónofigurens utveckling. Alla bilderna från en basttygs-kōemoe i Weltevredens museum. Kōemoen antagligen från Nāpoe. Man ser, hur både hals- och nospartiet kan frigöra sig och bilda självständiga figurer, varvid slutligen erhålles en figur, som mycket erinrar om figur 5 i föregående schema.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nosen, hornen och öronen likt ankaren gruppera sig kring den förstorade pannbläsen.

I detta sammanhang torde det kanske vara av intresse att nämna, att det ornament, som kusinerna Sarasin och efter dem Grubauer anse vara ett stiliserat galthuvud, intet annat är än buffelhuvudet.

När man fått ögonen öppna för den storartade roll buffelhuvudet spelar inom ornamentiken hos folken i nordvästra Central-Celebes, blir man frestad att se buffelhuvudet eller åtminstone buffelhornen i snart sagt alla bågböjda figurer, i synnerhet som infödingarna ofta hava alldeles samma benägenhet. Mycket talar emellertid för, att det förekommer åtminstone två andra motiv, som hava en viss likhet med buffelhuvudet eller snarare buffelhornen, men som säkert äro vida äldre än buffelhuvudmotivet.

De takpannor, som sitta i kanten på taket på vissa lobo, särskilt av koelawitypen, eller på ett eller annat med träpannor täckt hus, äro då och då försedda med utskjutande parvisa mot varandra böjda krokar, vilka vanligen uppfattas såsom föreställande buffelhorn (bild 38).

Anmärkningsvärt är emellertid, att dessa »horn» aldrig äro försedda med några bihang, som skulle kunna tydas som öron eller andra delar av buffelhuvudet, och att takpannor, som verkligen föreställa ett dylikt såsom i en lobo i Leboni söder om Bada, hava ett helt annat utseende.

Egendomligt synes mig även, att man ofta finner en rund figur eller några mindre krokar, som skjuta ut mellan de förmenta hornen. Vore det verkligen här fråga om buffelhorn, skulle dessa mellan dem utskjutande figurer föreställa halsen, vilket förefaller alldeles orimligt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

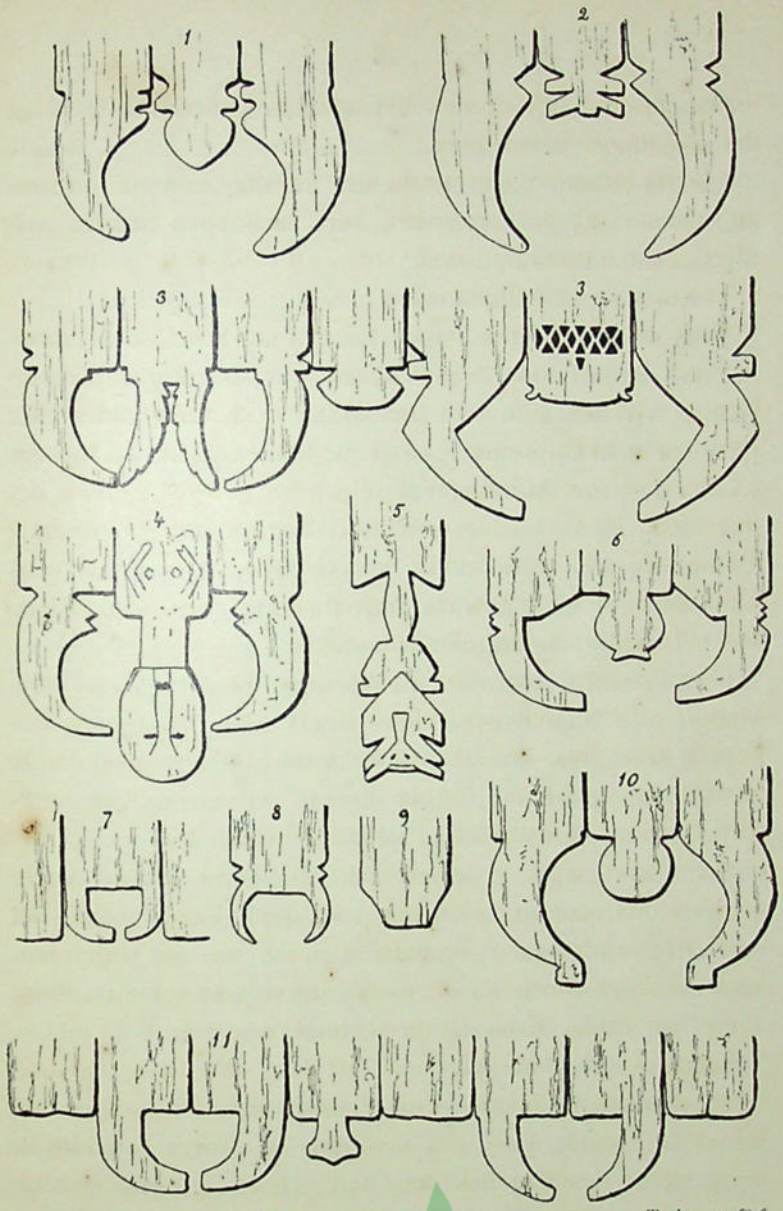

Teckn. av förf.

Bild 38. Utskurna figurer i nedre kanten av takpannorna i takkanten på lōbona i N. V. Central-Celēbes.

N:r 1 och 2, Sóengkoe i Koeláwi. N:r 3, ovanför ingången till mellersta lōbon i Gímpoe. N:r 4 och 5, norra lōbon i Gímpoe. N:r 6, 8, 9, långsidan på den mellersta lōbon i Gímpoe. N:r 7, Siwóngi i Tobákoe. N:r 10, Winātoe. N:r 11, Bolapápoe i Koeláwi, ovanför ingången till lōbon.

Genom att jämföra de ovannämnda sniderierna med en del takpannor i siwongilobon och figurerna på några målade dukar från östra Central-Celebes har jag kommit till den slutsatsen, att tusenfotingens käkar och bakben varit motivet för de nämnda skulpturerna.

I Koelawi och Pipikoro synes tusenfotingen spela en ganska underordnad roll i folkfantasien. På det förra stället har jag endast sett den avbildad i kolteckningar på väggarna. Att döma av dukarna från östra Central-Celebes, på vilka den allt som oftast ingår som ornament, har den i öster varit av större betydelse.

I etnografiska museet i Weltevreden finnas några dukar av basttyg från Poso, vilka belysa tusenfotingmotivets användning och slutliga stilisering. På duken n:r 9,205 finnas en hel mängd tusenfotingar avbildade med väldiga käkar och vinkelböjda bakfötter. Mellan de stora giftkäkarna sitter vanligen en liten triangel eller också några andra figurer, som naturligtvis skola föreställa huvudets övriga delar. Bild 39 återgiver några av figurerna från denna duk.

På samma duk liksom på några andra med numren 8,599, 9,204, 9,205 och 9,206 finnas en hel del symmetriska figurer, i vilka otvivelaktigt tusenfotinghuvudet ingår som en del. Ornamentet i fråga består vanligen av en fyrkantig ruta, från vars sidor och hörn egendomliga utskott skjuta fram. De, som sitta i hörnen, äro otvivelaktigt mer och mindre förenklade tusenfotingskäkar.

Figurerna i lobotakpannornas kant torde alltså icke vara annat än avbildningar av tusenfotingen, och man måste då uppfatta de mer eller mindre bågformiga s. k. hornen såsom föreställande huvudet eller snarare käkarna och de vinkel-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

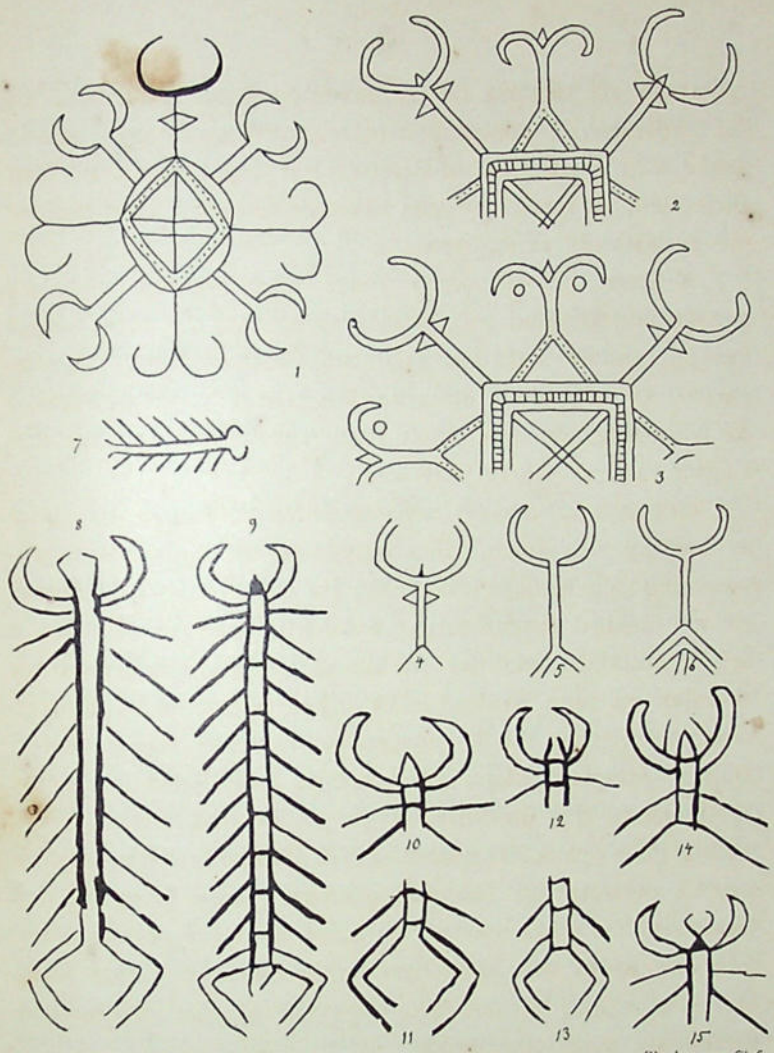

Teckn. av förf.

Bild 39. Schema, visande tusenfotingens användning inom ornamentiken. Samtliga mönster hämtade från basttygsmålningar från Central-Celēbes, tillhörande museet i Weltevreden. Alla utan närmare angiven lokal, dock troligen från Ö. Central-Celēbes.

N:r 1 och 7, från en huvudduk med nummer 8,599. N:r 2—6, från tre dukar med numren 2,904, 2,905 och 2,906. N:r 8—15, från en duk, nummer 9,205. N:r 7, 8 och 9 visa hela tusenfotingen. N:r 10—15, delar av tusenfotingen. N:r 1—6, figurer, i vilka troligen tusenfotingens käkar ingå såsom en del.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

böjda figurerna såsom tusenfotingens bakfötter. Det är anmärkningsvärt, att mellan dylika vinkelböjda »horn» saknas i regel några utskjutande delar alldeles som på tusenfotingens bakkropp.

Ett flertal takpannor i siwongilobon (bild 40) äro i sin övre inåt vättande kant snidade till olika figurer, och bland dessa finnes en panna, som enligt de inföddas utsago, skall föreställa käkarna hos en tusenfoting. Denna takpanna visar emellertid en slående likhet med en s. k. hornförsedd panna i samma lobos takkant. Bland pannorna finnes även en med en vinkelböjd hake, vars betydelse de infödda ej kände, men vilken i hög grad liknar ett bakben från de nyss nämnda dukarna.

Ett smycke eller kanske snarare en amulett av mässing, som man ofta ser små barn bära i ett snöre kring halsen, ser vid första påseendet ut som en sammanställning av flera buffelhorn. Vad det egentligen skall föreställa, torde de infödda själva knappast veta. I dess namn, t á i g á n d j a i Koelawi och t a i d j a n d j a i östra Central-Celebes, har jag lika litet som Kruijt kunnat finna någon betydelse. Kruijt påstår, att dessa föremål, som i östra Central-Celebes synas hava en något enklare form än i väster, skola vara efterapningar efter boeginesiska smycken och att de skola föreställa testes. En inföding, den gamle kapalan i Onoe ej långt från Kantewoe, som jag utfrågade om tai gandjan, sade, att de övre, hornliknande utskotten föreställde buffelhorn och att krokarna på sidorna skulle vara käkarna eller mundelarna på en krabba.

Mer eller mindre likartade smycken finner man på en mängfald platser på Celebes. Själv har jag i Mongondou

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

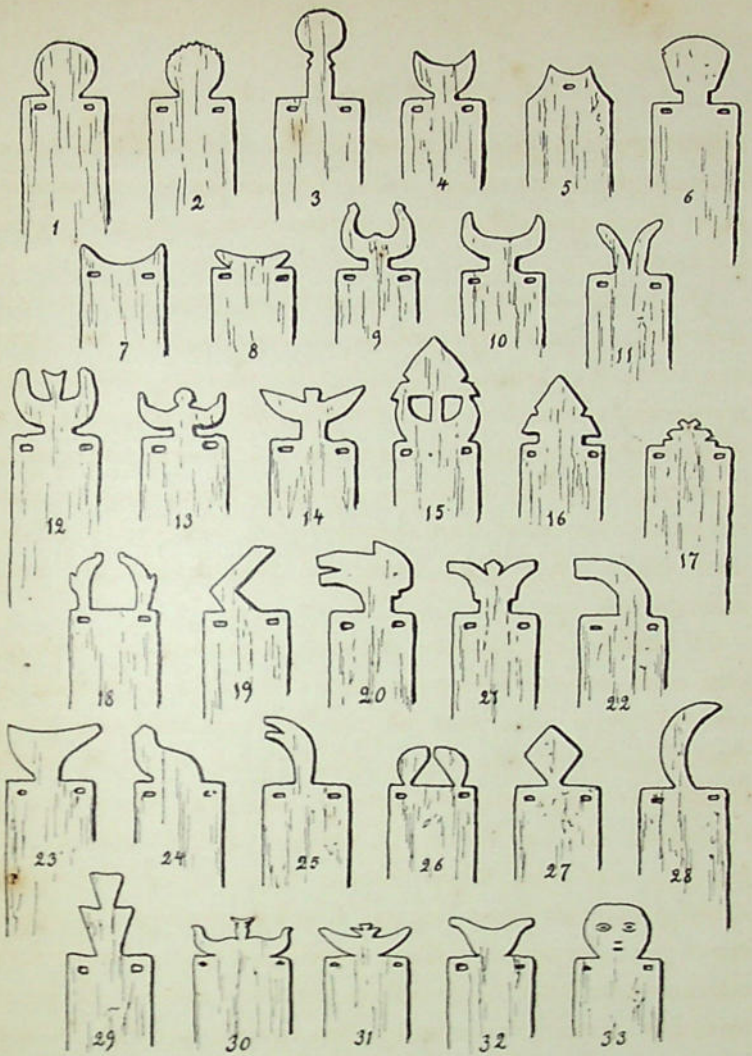

Teckn. av förf.

Bild. 40. Utskurna figurer på takpannornas övre kant, vilka enligt de infödda, föreställa nedan angivna föremål.

N:r 1—28, från löbon i Siwóngi. N:r 29, från löbon i Pangäna. N:r 30—33, från löbon i Kantëwoe. N:r 1—3 och 33 skola föreställa människohuvud. N:r 4, en människa, som fått huvudet avhugget vid en huvudjakt. N:r 5, en människa utan huvud. N:r 6? N:r 7, pannan av en buffelkalv, vars horn just kommit fram. N:r 8, en buffelkalv med små horn. N:r 9, hornen på en vuxen buffel. N:r 10, hornen på ett vanligt kreatur. N:r 11, gethorn. N:r 12, 13, 30, 31, olika sorters krokar i buffelhornstil, vilka i husen användas som hängare för huggknivar. N:r 15?

N:r 16, en spjutspets. N:r 17, ett hus i byn Sakédi i Paloedalen. N:r 18, käkarna på en tusenfoting. N:r 19, möjl. ena bakbenet av en tusenfoting. N:r 20, huvudet av en hornkorp. N:r 21, stjärten av en svart fågel. N:r 22? N:r 23, möjl. huvudet av en hornkorpshona. N:r 24, översta delen på slidan till en huggkniv. N:r 25, ett svärdsfäste. N:r 26, två mot varandra vända svärdsfästen. N:r 27, den kvadrat, som tillhör mönstret på tälli wäloe, huvudringen av bambu, i Kantëwoe. N:r 28, månen. N:r 29? N:r 32?

i Nord-Celebes förvärvat ett par dylika, vilka påstodos hava använts som öronprydnader och vara komna från Kina. I museet i Weltevreden finnes ett par liknande från Minahassa, och enligt museikatalogen äro de öronprydnader av hög ålder. Egendomligt nog tyckas samma smycken även förekommit på Filippinerna, att döma efter vad jag sett i museet i Manila.

Det troligaste är, att tai gandjan ursprungligen inkommit till Celebes från något främmande land, möjligen Kina, men att den sedan på de skilda platserna undergått vissa förändringar, genom vilka den närmat sig de inhemska mönstren.

Slutligen vill jag nämna några ord om de hornliknande prydnader, som vanligen förekomma på krigshattarna i hela Central-Celebes liksom på en del huvudringar, och vilka jag omnämnt i föregående kapitel, där jag även antytt sannolikheten av, att dessa prydnader äro av hög ålder och ej ursprungligen föreställt horn.

Äro dessa prydnader av så hög ålder, måste även förebilden till dem sedan urminnes tider haft en särskild betydelse för de infödda, och denna ursprungliga förebild måste även haft en så slående likhet med buffelhornen, att man kunnat överflytta det gamla motivet med dess måhända religiösa innebörd på det nya motivet, buffelhuvudet.

Tusenfotingmotivet är antagligen äldre än buffelhuvudmotivet, eftersom buffeln är ett på Celebes infört djur, men tusenfotingen inhemsk, och man skulle därför kunna tänka sig möjligheten av, att det varit tusenfotingens käkar, som senare så att säga stöpts om till krigshattarnas och huvudringarnas buffelhorn. Detta förefaller mig emellertid

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

mindre sannolikt, utan av flera skäl håller jag för mera troligt, att nymånen varit det ursprungliga motivet till dessa prydnader.

Att månen i forna dagar spelat en viktig roll i de religiösa föreställningarna bland Central-Celebes' infödingar är högst sannolikt. Ännu i dag fästa de stort avseende vid månens faser. I Kantewoe t. ex. berodde det på månens ställning, när den stora festen s o e s a skulle firas, och de två stora woentjafester, vilka jag själv bevistat i Koelawi, firades vid fullmåne.

Tiden räknas efter månen och icke efter solen, och därmed sammanhänger, att man räknar i nätter och icke i dagar. En införding säger t. ex. aldrig, att han skall komma tillbaka om tio dagar utan om tio nätter. Det är under sådana omständigheter mycket troligt, att på Celebes nymånen varit föremål för dyrkan liksom i så många andra länder, Sverige inbegripet, där man ännu på sina ställen bibehållit bruket att »niga för ny».

I tropikerna i närheten av ekvatorn visar sig nymånen liggande, liksom en båt, och den erinrar till formen osökt om hornen på en buffeltjur. Anmärkningsvärt är, att man i Koelawi och Pipikoro, då man slaktat en buffel, hugger loss hornen, så att de jämte det mellanliggande pannbensstycket få samma form, som den liggande nymånen. Dessa horn fästas upp i lobon eller på stolpar i eller vid husen.

Stundom påträffar man utsnidade buffelhuvuden eller horn, vilka krönas antingen av ett människohuvud (bild 41) eller av en hel stående människofigur, och det låter tänka sig, att denna kombination kan hava något med nymånen att göra. På Nya Guinea återfinnes ett alldeles likartat fast

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

mycket större snideri, d. v. s. människofigurer i nära naturlig storlek, som stå på ett fotstycke, format som en nymåne. Att det härvidlag icke är fråga om buffelhorn, är säkert.

Teckn. av förf.

Bild 41. Träsnideri på en planka i lobon i Benáhoe. Ett stiliserat buffelhuvud, krönt av ett människohuvud.

Idén att ställa människan på nymånen är för övrigt icke heller främmande för europeisk kultur. Denna tanke återfinner man t. ex. hos flera av Murillos madonnor, som stå på den smala månskäran.

Den stora likheten mellan buffelhornen och nymånen kan måhända även delvis förklara, att buffeln bland folken i hela Central-Celebes blivit ett i viss mån heligt djur. Ingen större religiös fest kan firas utan att flera, ja, stundom ett mycket stort antal bufflar slaktas. Hemgift och böter betalas mången gång med bufflar, och värdet av dyrbarare föremål uppskattas i bufflar. Männen bära gärna om armen en ring av buffelhud i tro, att det bringar styrka.

Andra djur, vilka jämte buffeln förekomma som motiv inom skulpturen i västra Central-Celebes äro svin, apa, sapi oetan och häst (bild 42).

Svinet har jag som snideri dock endast anträffat två gånger, i båda fallen som reliefer, den ena i lobon i Kante-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

woe och den andra i lobon i Benahoe. Apa har jag likaledes blott sett två gånger, en relief i kantewoelobon och en i benahoelobon.

Sapi oetan har varit ett mycket mera omtyckt motiv för sniderier. Dess huvud och horn ser man icke sällan avbildade i lobona i Pipikoro och även på plankhusens väggar.

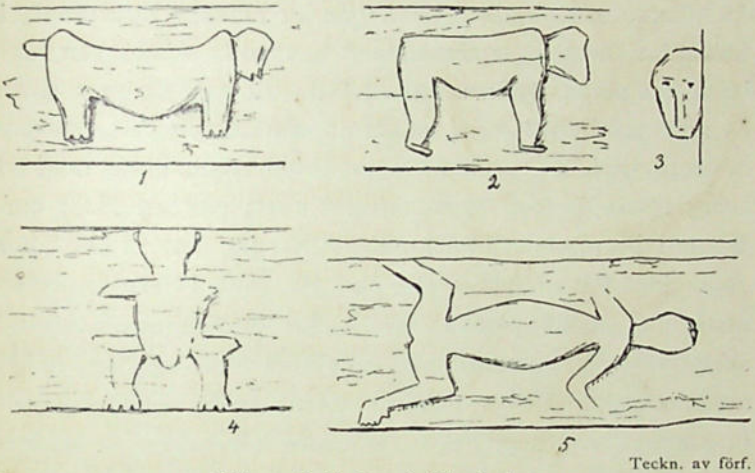

Teckn. av förf.

Bild 42. Sniderier på löboplankor.
N:r 1—4, Kantëwoe. N:r 5, Benáhoe. N:r 1 föreställer ett tamsvin, n:r 2 en apa, n:r 3 apans ansikte, sett framifrån, n:r 4 en människa, n:r 5 en apa.

I Tole är det mycket vanligt, att takåsen vid gaveln är prydd med två plankor, som i kanten huggits ut, så att de fått form av hästhuvuden. Detta bruk förefaller ytterst egendomligt i betraktande av, att en häst ännu aldrig trampat stigarna i dessa branta, av klyftor och vilda forsar uppfyllda berg och alltså saknar varje betydelse för de infödda. Enda förklaringen torde vara, att to Tole någon gång i forntiden bott i ett land, där hästen varit deras husdjur, eller också är hästhuvudmotivet långods utifrån.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Förutom i Tole har jag sett detta motiv bl. a. i Toro, där den ena av lobotrapporna krönes av tvenne rätt omsorgsfullt uthuggna, platta hästhuvuden.

Som inristningar på väggar och som träkolsteckningar ser man icke blott bufflar utan även hästar, vildsvin, hjortar, höns o. s. v.

Ödlan och krokodilen, som ganska allmänt förekomma i folkfantasien och ornamentiken hos vitt skilda stammar inom Insulinde, tyckas i nordvästra Central-Celebes spela en mycket obetydlig roll, vilket är anmärkningsvärt, emedan dessa motiv icke äro sällsynta hos toradjastammarna, som bo kring Pososjön och Posofloden. Endast på den förut omtalade lobotrumman från Lindoeön har jag sett ett par ödlor utsnidade. På en husgavel i byn Pangana i Tole fanns èn utstående snidad planka, som enligt infödingarnas utsago skulle föreställa en krokodil, men som hade så liten likhet med detta djur, att den lika bra kunnat tänkas avbilda någonting annat, vad som helst. De nedre handtagen på lindoefurstens Toloemoepalio sarkofag, skulle möjligen kunna tolkas som krokodilhuvuden, men kunna likaväl tänkas föreställa ormhuvuden. Ormen är nämligen icke alldeles främmande för skulpturen i dessa trakter. Jag har i Tole sett den jämte hästhuvudet som prydnad på husgavlarna.

I Tobakoe träffade jag ödlan i form av en pentaoe. Vid tiden för mitt besök hade i landet rått torka i sex månader med ty åtföljande missväxt. Infödingarna hade med anledning härav på flera ställen byggt upp små offeraltare, men i stället för den vanliga sortens pentaoe, föreställande en människa, hade man här satt ut en ödla, gjord av idjoek.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vilken betydelse ödlan hade i förhållande till torkan, lyckades jag ej utröna.

Ett motiv, som man kunnat vänta sig att finna även i det inre av Celebes är nágamotivet[1], vilket genom den hinduiska kulturen på Java spritt sig vida omkring, bl. a. till boegineser och makassarer i Syd-Celebes. Det enda föremål, som jag påträffat under mina färder och som skulle kunna stå i samband med nagan, är den mässingsspiral, vilken under olika namn förekommer eller förekommit över nästan hela Celebes, och som städse användes vid mer eller mindre religiösa handlingar. Den kallas i Central-Celebes vanligen s a n g g ō r i och ser ut som ett långsträckt, ormliknande djur, vars huvud sitter i spiralens invridna spets. Sanggorin skiljer sig dock från nagan, som i regeln avbildas med stora fjäll, därigenom att kroppen antingen är helt och hållet slät eller också försedd med två eller tre längslöpande åsar. På nagaornamentet ser man vidare alltid ormens eller drakens huvud i profil, medan huvudet på en sanggori städse är sett uppifrån.

I Ost-Celebes har man en prydnad, s o e ā l a n g, som mycket erinrar om sanggorin, fast den är ej gjord av mässing, utan av två babiroesabetar. Likheten med en orm är här mindre. Vid den invridna spetsen finnas visserligen en del inskärningar, men som dessa äro gjorda i kanten, kunna de icke föreställa ögon. Sådana förekomma däremot alltid på en sanggori.

I museet i Weltevreden finnes en mässingsspiral från Mina-

[1] Naga är ett sanskritord, som betyder orm. Den avbildas ofta som en storfjällig orm eller drake, mången gång starkt erinrande om den kinesiska draken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hassa, kallad tóeding ni soeālang (bild 43), som i flera avseenden erinrar både om en soealang från Lojnang och en sanggori. Den minahassiska spiralen saknar huvud, och den invridna änden är i utkanten försedd med inskärningar, vilka i hög grad likna dem, som förekomma på soealangen från Lojnang och som för övrigt återfinnas på smycken från Pelingön öster om Celebes och på Nya Guinea.

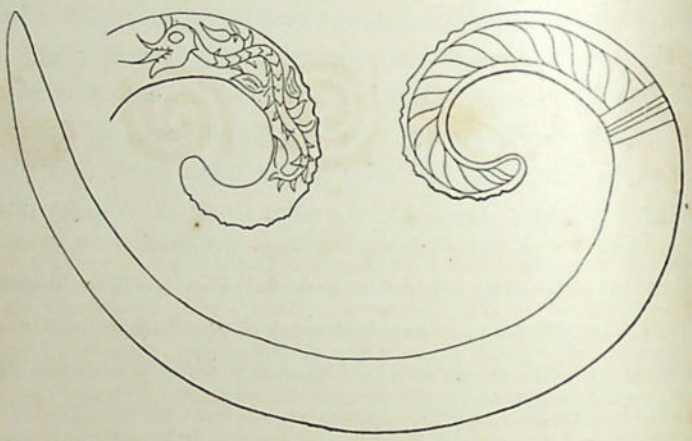

Teckn. av förf.

Bild 43. Mässingsspiral, tóeding ni soeālang, från Minahássa. På spiralens ena sida är en någa inristad. I Weltevredens museum.

På spiralens ena sida finnes på den inre spetsen en äkta naga inristad, men något direkt samband mellan spiralens form och denna finnes icke, ty nagan vänder svansen åt det håll, där man egentligen skulle väntat att finna dess huvud.

Om ormen verkligen varit förebilden för sanggorin och soealangen, förefaller det egendomligt, att man aldrig på en dylik prydnad finner ens antydan till ormfjällen, och

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

man blir frestad att misstänka, att det djur man velat avbilda, icke varit en orm, utan något djur, som har glatt hud.

Det enda djur, som därvid skulle kunna komma i fråga är den i alla floder och sjöar på Celebes så vanliga ålen. De infödda hysa ett anmärkningsvärt stort intresse för denna fisk, och mångenstädes finnas berättelser, som stå i samband med ålen, t. ex. historien om Toempoe masapi, ålarnas oldfar i Lindoesjön.

Teckn. av förf.

Bild 44. Hypotetisk utveckling av huvudprydnaden soeälang eller sanggöri. Längst till höger ett i Korea och Kina ofta förekommande ornament, hämtat från en på Nya Guinea uppgrävd kinesisk vas, vilken äges av en holländsk sergeant. Figuren därnäst är hämtad ur Heins arbete om dajakernas konst, vari han säger, att detta ornament förekommer på Nya Zeeland, Nya Guinea, Borneo och skilda platser av den Ostindiska arkipelagen liksom även i Kina. Den mellersta bilden är hämtad ur van Vuurens monografi över Celebes. Det är ett hos saadangtorádjas vanligt mönster. Bilden längst till vänster visar en inföding från Lingkétting i Lójnang med en huvudprydnad, framtill och baktill försedd med en soeälang. På bilden där bredvid är huvudprydnaden sedd uppifrån med de båda soeälang nedböjda över hjässan, som bruket var, då man begav sig ut på huvudjakt. Detta hade en magiskt skyddande kraft. De båda spiralerna komma därvid att gripa in i varandra ungefär som på de vidstående ornamenten.

I Koelawi är det förbjudet för prästinnorna att äta ål, vilket torde tyda på, att ålen stått i något samband med de religiösa föreställningarna.

Denna fisk har för övrigt bland en del austronesiska folk[1] spelat en ganska viktig roll. På Nya Zeeland var ålen t. o. m. föremål för dyrkan, och enligt Stolpe använde man

[1] Enligt P. W. Schmidt omfattar austronesiska folk de indonesiska, melanesiska och polynesiska folken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

på Påskön en sorts vapen, som föreställde ålar. Det är därför icke otänkbart att sanggorin kunde vara en kvarleva från en forntida dyrkan av ålen. Ännu en annan möjlighet finnes.

I sitt nyligen utkomna arbete över Celebes har van Vuuren en bild av ett ornament, som förekommer hos de toradjas, som bo i sydvästra Central-Celebes, och detta liknar i hög grad två sanggorispiraler, som skjutits in i varandra. Ornamentet påminner samtidigt starkt om ett av kinesernas heliga tecken. Då många skäl tala för ett kinesiskt inflytande i forna dagar icke blott på Borneo, Soematra och Bali, utan även på Celebes, är det även tänkbart, att man har att söka ursprunget till sanggorin i kinesisk ornamentik (bild 44).

Bergfolken i nordvästra Central-Celebes hämta jämförelsevis sällan sina motiv ur växtvärlden. Jag har t. ex. så gott som förgäves i Koelawi och Pipikoro spanat efter det vågformiga motiv, som av Elbert och andra kallas rankmotivet, och som i sin enklaste form består av en vågformig linje, försedd med alternerande, åt samma håll vända hakar. Detta motiv utvecklas sedan vidare och påträffas i en stor mängd variationer inom ett synnerligen vidsträckt område, d. v. s. åtminstone från Tibet i Central-Asien och bort till den ostligaste delen av Insulinde.

Endast på en väggplanka i lobon i Biro i Tobakoe förekommer ett snideri med detta motiv (bild 45), men så långt utvecklat, att det förutsätter, att en hel utvecklingsserie föregått detsamma. Mönstret i fråga erinrar emellertid i hög grad om mönster från Lombok och andra öar, och det synes mig därför sannolikt, att det i jämförelsevis sen tid genom någon tillfällighet importerats.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ett mönster, snarlikt rankmotivet, har jag sett dels på en väggplanka i Siwongi och dels på Toloemoepalios sarkofag på Lindoeön, men dessa mönster hava troligen ingenting att skaffa med rankmotivet. De skola enligt de inföddas utsago föreställa vågor.

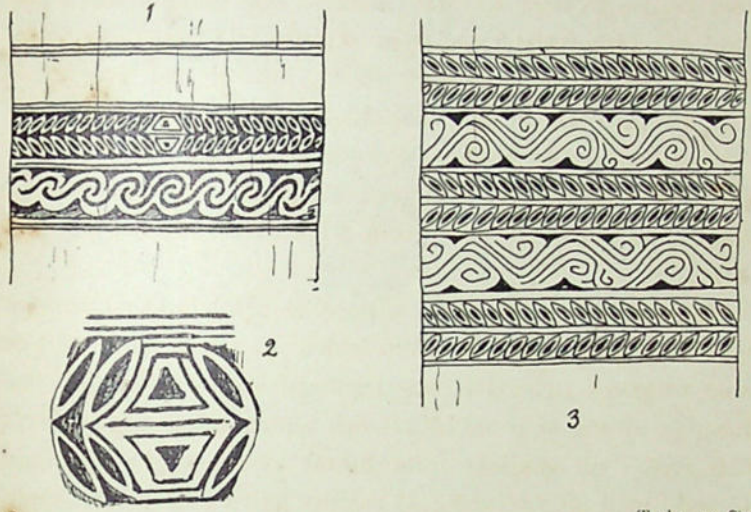

Teckn. av förf.

Bild 45. Snidade väggplankor.
N:r 1, från ett hus i Siwóngi i Tobákoe, plankan skall hava suttit i ett äldre hus, som jämnats med marken för länge sedan. De små ellipserna skola föreställa djuröron, de S-formiga figurerna sades föreställa vågorna efter en båt. N:r 2, mellersta delen av n:r 1. N:r 3, från löbon i byn Bīro i Tobákoe.

På maradikans hus i Peana finnas ett par figurer, vilka liksom det ovannämnda snideriet i birolobon troligtvis äro tillfälligt importerade, och vilkas förebilder säkerligen måste sökas utanför Celebes. Det ena är ett träd, vilket man med stor omsorg snidat i plankan, och vilket erinrar om en del trädbilder på templen på Bali. Det andra är ett slags stjärna eller ros (bild 46).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Såväl på de målade dukarna från Bada som på koelawi-prästinnornas tröjor förekomma en mängd figurer, vilkas betydelse t. o. m. för de infödda tyckes vara ganska dunkel.

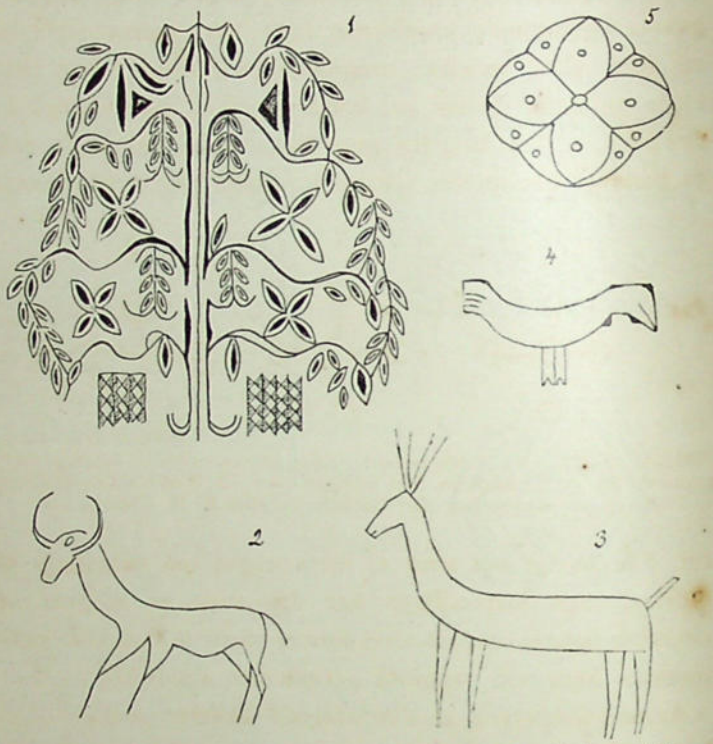

Teckn. av förf.

Bild 46. Ristningar på väggplankor i Peäna.
N:r 1—4, på maradíka malólos hus. N:r 5, från ett annat hus. N:r 2, föreställer en buffel. N:r 3, en hjort. N:r 4, en höna.

Några säkra anknytningspunkter med ornamentiken hos andra folk har jag ej lyckats påvisa, men de stora solar eller cirklar, som ofta förekomma på bastdukarna, erinra om en del figurer på basttyg från Ceram. En annan sorts

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

mindre solar, som äro synnerligen vanliga i östra Central-Celebes, visa en slående likhet med målade figurer på basttyg från Nya Guinea.

På prästinnekoftorna förekommer bland många andra en ganska egendomlig korsformig figur, vars spetsar sluta med en mer eller mindre oregelbunden triangel eller cirkel. Detta mönster kallas på koelawispråket märkvärdigt nog t o r o n ā, vilket betyder ung flicka, men det skall enligt en gammal koelawiers utsago föreställa någon vilt växande

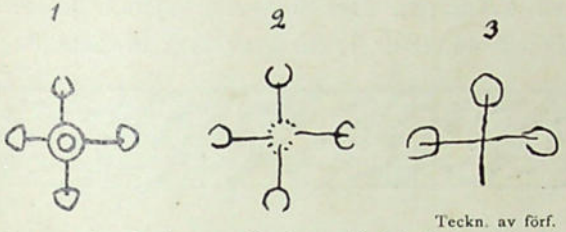

Teckn. av förf.

Bild 47. N:r 1, ofta förekommande figur på balïakoftor i Koeláwi. N:r 2, ornament på en kvinnokofta från Lámpoe, norr om Wótoe i Central-Celēbes. N:r 3, ett skrivtecken från Luchuöarna (efter B. H. Chamberlain).

ört. För övrigt vet man ej mera något om mönstrets betydelse, men förmodligen har den varit av religiös art, eftersom figuren endast förekommer på de koftor, som prästinnorna bära vid religiösa ceremonier (bild 47).

Anmärkningsvärd är den slående likheten mellan denna figur och en av de bokstäver, som finnes i det primitiva alfabetet på Luchuöarna nordost om Formosa. Bokstavens förebild skall vara något storbladigt ogräs.

Allt som oftast finner man på detta sätt på Celebes mönster och figurer, som visa stor likhet med ornament från långt avlägsna platser. Därvid synes mesta överensstämmelsen vara att finna i öster såsom på Ceram och Nya

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Guinea, ehuru även ett och annat visar släktskap med den hinduiska och kanske ännu mer med den kinesiska kulturen.

Förutom motiven ur djur- och växtriket ser man mycket ofta rent geometriska figurer, och den vanligaste av dessa torde vara en kvadrat med båda diagonalerna utritade. Detta grundmotiv undergår, såsom Elbert redan påvisat från ornamentiken på Lombok, en mängd förändringar.

I Koelawi och kanske ännu mer i Pipikoro ser man ett mönster kallat telínga tédo, vilket säkerligen är att härleda från kvadraten. Det har som synes på bilden 29, figur 14, och 46, figur 1, form av fyra korsställda ellipser,

Teckn. av förf.

Bild. 48. Ett som snideri ofta förekommande ornament hos torádjas; särskilt vanligt i Pipikóro.

men genom att låta varannan bliva snett utdragen, erhålles ett ganska egendomligt, men omtyckt mönster icke blott av bergfolken i nordväst utan även av deras grannar på slätterna i öster.

I allmänhet torde man kunna säga om bergfolken i nordvästra Central-Celebes, att de fört ornamentiken i sina sniderier och framför allt i sina målningar till en ganska hög nivå, mången gång utan att mottaga främmande inflytande, såsom fallet torde vara t. ex. med buffelhuvudmotivet.

Annorlunda förhåller det sig med den musikaliska konsten. I denna äro de inga mästare, och de få instrument, som de förstå hantera, äro blott sådana, som påträffas i hela Insulinde. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt, som de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

alldeles icke sakna musikalisk begåvning. Vissa stammar, t. ex. lindoeerna, måste man tvärt om ovillkorligen anse som synnerligen musikaliska.

Den minahassiske skolläraren i Lindoe har med storartad framgång bland barnen organiserat en flöjtkår, som med en aldrig svikande säkerhet och med god uppfattning spelar både inhemska och europeiska melodier. Ungefär 70 % av skolpojkarna förstå att blåsa flöjt, men det är att märka, att flöjterna, ehuru gjorda av ett bamburör, icke äro av inhemsk modell, utan införts av de minahassiska skollärarna. Dessa hava i sin tur lärt sig att göra flöjterna av amboneserna, vilka för omkring 100 år sedan i missionärernas tjänst började verka som skollärare i Minahassa.

Amboneserna hava åter i sin tur antagligen fått sin flöjtmodell från européerna, ty den flöjt, som är inhemsk i Insulinde, har ett helt annat utseende.

Den införda flöjten är av det välkända slaget med sex hål och blåses från sidan. Den inhemska däremot har vanligen blott fyra hål för fingrarna och blåses från ena änden, vilken är sluten och endast försedd med ett litet bränt hål. Runt änden sitter ett stycke palmblad, vilket tjänstgör som tunga.

Bland folken i östra Central-Celebes finnes en likartad flöjt, i vilken man blåser med näsan. Denna s. k. näsflöjt saknas emellertid i de nordvästra bergstrakterna, åtminstone i Koelawi och Pipikoro.

I Tole har jag funnit en liten pipa eller flöjt, som egendomligt nog tycks vara okänd hos de flesta andra stammar i Central-Celebes, men som jag återfann ehuru en smula förändrad på Boëton. Där skulle den dock ej tillverkas

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

utan sades vara kommen från den mitt emot Boeton liggande ön Mōena (bild 174).

Denna flöjt är egentligen sammansatt av två små flöjter, gjorda av smala bamburör av ungefär en decimeters längd och av en blyertspennas tjocklek. Vart och ett av dessa i båda ändar öppna rör är försett med fyra små hål. I den övre änden skjuter man in ett litet munstycke av ett ännu smalare bamburör. I detta munstycke, som upptill slutar blint, är en liten fin tunga utskuren. Runt munstycket sitter en liten ring, och genom att förskjuta denna, kan flöjten stämmas.

För att få instrumentet stämt, tar man först ut det ena munstycket och stämmer det i en viss ganska hög ton. Därefter stämmes det andra i en betydligt lägre ton, och slutligen provas båda piporna tillsammans för att tillse, att de harmoniera, varpå de insättas i sina rör.

Det ljud, som man erhåller ur en sådan flöjt, saknar icke välljud, fastän det icke blir några flöjttoner utan snarare påminner om tonerna från en klarinett eller dylikt blåsinstrument.

Då riset skördas, bruka framför allt barnen ofta göra sig en liten pipa av ett stycke risstrå, som i ena änden är slutet. Om den öppna änden lindas en remsa av ett palmblad, så att det bildar en tratt, ett par springor göras upptill i strået, och pipan är färdig (bild 104, fig 4).

Stränginstrumenten äro i Koelawi och Pipikoro desamma, som begagnas över hela Insulinde och som även anträffas långt utanför detta område såsom på Madagaskar, som likaledes är bebott av indoenesier.

Särskilt är att märka ett instrument, som är gjort av ett

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

stycke armstjock bambu, så långt att det omfattar två leder. Den ena av tvärväggarna är genomborrad av ett litet hål, och på bambustyckets ena sida har man skurit ut en liten fyrkantig öppning. På ömse sidor om denna har man ett par strängar, som åstadkommits genom att skära ut ett helt smalt stycke ur bambun. Strängarna förses med små stall, och tvärs över den nämnda öppningen spänner man in en liten träskiva (bild 104, fig. 5).

De toner, som man kan framlocka ur detta enkla instrument, äro mycket anspråkslösa. Man håller det med vänster hand och knäpper på strängarna med samma hands tumme eller med högra handens fingrar. Då och då slår man handflatan mot instrumentets nedre, genomborrade ände, varigenom resonansen ändras. Stundom slår man på strängarna med en smal pinne och reglerar resonansen genom att stöta bambun mot låret.

Detta enkla instrument torde kunna betraktas som en föregångare till den betydligt tonrikare w a l ī a n (= bambu) på Madagaskar, vilken runt om det nästan meterlånga bambustycket har strängar, vilka äro ordentligt stämda. En walia spelas med båda händerna och ger toner, som likna en mandolins.

På Timor finner man samma instrument, men betydligt förbättrat. Där nöjer man sig icke med att skära ut strängar ur bambustycket, utan man sätter dit lösa metallsträngar, som kunna spännas med skruvar. För att förstärka ljudet har man en halvklotformig resonansbotten av palmblad, varigenom instrumentet kommer att erinra om den uråldriga lyran, som bestod av ett kupigt sköldpaddsskal, över vilket man spänt strängar.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Både i Koelawi och Pipikoro har man liksom över nästan hela Celebes en mycket enkel mandolin, bestående av ett långt trästycke, över vilket man spänt ett par strängar, och vid vars mitt man med ett annat, tvärställt trästycke fäst ett halvt kokosskal som resonansbotten (bild 104, fig. 1). I Tole har jag sett ett likartat litet enströngat instrument, som liksom en fiol spelades med en stråke, gjord av en bågböjd pinne och en fin rottingsträng. Stallet på detta instrument bestod av en halv, aväten majskolv. Någon enstaka gång påträffar man ett från boegineserna importerat stränginstrument.

Till musikinstrumenten torde man även få räkna en i hela Insulinde förekommande mungiga, bestående av en helt liten avlång, tunn bambuplatta, vari man skurit ut en smal tunga. I vardera änden är en tråd fastgjord. Man håller instrumentet framför den öppna munnen mellan läpparna utan att därmed vidröra det. Genom att rycka olika starkt i den ena tråden och samtidigt hålla munnen mer eller mindre öppen, kan man frambringa visserligen svaga, men ganska välljudande toner (bild 104, fig. 6).

Enligt Kruijt skola en del infödingar besitta så stor färdighet att hantera denna mungiga, att de därmed kunna meddela sig med och uttrycka sina känslor för flickorna och bliva förstådda av dem. Något sådant har jag emellertid aldrig iakttagit eller hört omtalas i Koelawi och Pipikoro.

Av bambu gör man sig även ett slags stämgaffelliknande instrument, som frambringar ett surrande läte, då man slår dess skänklar mot handloven. Genom att med tummen täppa till eller öppna ett litet hål i bambuns nedre ände, kan man förändra resonansen (bild 104, fig. 2 och 3).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Till sist några ord om trummorna, som strängt taget ej kunna räknas som musikinstrument, emedan de endast användas för att giva signaler eller för att påkalla andarnas uppmärksamhet.

Det finnes i Koelawi och Pipikoro liksom även i östra Central-Celebes tre olika slags trummor. I varje lobo finnas i regeln 3—5 trummor av tämligen stora dimensioner samt ett par småtrummor. De förra hava skinn på båda sidorna, de senare endast på den ena av dem. Trumskinnen äro för det mesta så påsatta, att de kunna sträckas genom att tilldraga de band, varmed de äro fästa, eller genom att slå in kilar innanför spännbanden. Endast i byn Soengkoe voro trumskinnen fastnaglade med tre rader spikar av trä.

Utom de ovannämnda trummorna har man åtminstone i varje större by tre eller fyra stående trummor, till formen liknande en äggkopp. Skinnen till alla trummorna äro av sapi oetan.

Jämte dessa trummor i vanlig mening finnes i Koelawi och Pipikoro en liten bambutrumma, så konstruerad, att den kan giva åtminstone fyra olika toner. Instrumentet göres av ett stycke järnbambu, så långt, att det omfattar två ledstycken, och i vartdera av dessa skäres ut en springa på längden. På ömse sidor om springorna tunnas bambun av, så att den ger olika toner, då man slår på dessa ställen med en trumpinne. En och annan yngling är så skicklig i att hantera detta instrument, att han verkligen kan trumma enkla melodier därpå.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

FJÄRDE KAPITLET.

Folkvandringar.

I sitt stora arbete De bare'e-sprekende toradjas van Midden-Celebes uttala de båda missionärerna Kruijt och Adriani den förmodan, att icke blott to Koelawi och to Lindoe utan även Pipikoros invånare, d. v. s. to Kantewoe, to Tole, to Peana, to Tobakoe och to Benahoe, skulle härstamma från Paloedalen. Samtliga stammar hänföras till den grupp av toradjas, som av Kruijt kallas den parigisk-kaeliska, av Adriani västtoradjas.

De båda forskarna grunda förnämligast sina antaganden på de studier av språken i Koelawi och Lindoe, som de gjorde under sin resa i nämnda landskap i slutet på 90-talet. Värdet av dessa studier torde dock vara ganska ringa, ty adjutant Loois, Koelawis missionär, som fullständigt behärskar koelawispråket, meddelade mig, att en stor del av de ord, som Kruijt och Adriani antecknat, voro alldeles felaktiga.

Deras uppgifter om Pipikoro äro om möjligt ännu mer otillförlitliga, ty de hava själva aldrig besökt denna trakt och hava icke heller haft någon annans forskningar att stödja sig på.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

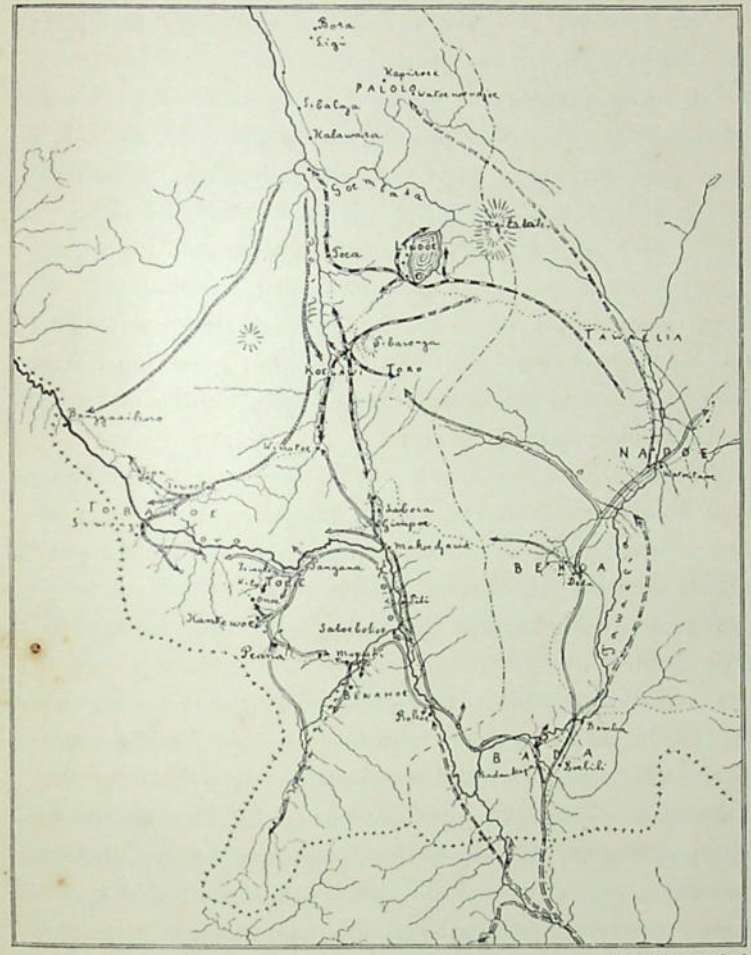

Kartskiss av förf.

Bild 49. Karta utvisande de hypotetiska folkvandringarna kring Kóros och Mïoes källor.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Mina egna undersökningar giva helt andra resultat än dem Kruijt och Adriani kommit till.

I de närmast föregående kapitlen har jag vid mer än ett tillfälle påvisat, att bestämda olikheter i kulturen förefinnas hos koelawier och lindoeer å ena sidan och invånarna i Pipikoro å den andra. Då härtill kommer en alldeles avgjord olikhet även i fråga om utseende, är det sannolikt, att olikheterna icke kunna tydas som enbart lokala eller mera tillfälliga företeelser, utan de torde bottna i en djupare liggande orsak, nämligen i folkens olika härstamning. Utan tvivel hava de invandrat till sina nuvarande boplatser från mer än ett håll, och i stort sett torde man kunna anse floden Koro som en gräns mellan ett nordligt och ett sydligt invandringsområde.

För lindoeer och koelawier är det svårt att angiva några antropologiska särmärken såsom hudfärg, ansiktsform eller dylikt. Måhända beror detta förhållande på, att de förr så ytterst krigiska stammarna ständigt hemförde slavar från grannfolken och därigenom blivit starkt uppblandade med främmande blod.

Pipikorofolken däremot förete en mycket mera enhetlig typ med i allmänhet betydligt bredare och grövre ansiktsdrag än deras grannar på andra sidan Koro.

Invånarna i Tobakoe och Banggakoro avvika emellertid i fråga om utseende såväl från koelawierna som från invånarna i Pipikoro, men de likna påfallande en del av de folk, som bebo sydligaste delen av Paloedalen.

Ett ingående studium av de språk och dialekter, som talas norr och söder om Koro, skulle helt säkert kunna sprida ljus över den nu dunkla frågan om folkens härstamning och

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

invandring. Emellertid äro de ifrågavarande språken ännu så föga kända, att för närvarande så gott som intet står att vinna på den vägen.

En annan källa är folkens sägner och berättelser, men det är en källa så att säga på gott och ont. Den kan av mer än ett skäl endast användas med största försiktighet. Man har för det första att räkna med, att berättelser, som endast bevaras genom muntlig tradition, lätteligen under tidernas lopp förvanskas, vidare att infödingarna hava livlig fantasi, som de gärna låta spela vid återgivandet av en berättelse, och slutligen att de mången gång för en europé berätta en sak så, som de tro, att det behagar åhöraren bäst. Till exempel, om jag frågar en inföding, ifall en viss sak var vit, svarar han ja, men om jag frågat, om samma sak varit svart, så hade han också svarat ja bara av artighet för att inte säga emot den, som han anser stå över sig.

I det följande skall jag emellertid i korthet behandla stammarnas norr och söder om Koro vandringar och eventuella släktskap i den mån dessa frågor belysas av de iakttagelser, som jag gjort under mina färder i dessa trakter.

Lindoespråket, som efter sin negation kallas t á d o, talas icke blott kring Lindoesjön utan även i byn Toewa vid Mioefloden. Det kan nästan med visshet sägas, att Toewa tillkommit i relativt sen tid genom en utflyttning från Lindoe. Ett par kilometer norr om Toewa ligga några hus och ladangs, vilka åter äro avläggare från Toewa. Huruvida lindoefolket utsträckt sin vandring ända till Paloedalens sydligaste hörn, vill jag lämna osagt, men alldeles osannolikt är ej, att de á d o-talande pakoelierna äro besläktade med de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tadotalande lindoeerna, med vilka de stå på god fot och driva en ganska livlig handel.

I kapitlet om Lindoe har jag redan uttalat den förmodan, att lindoeerna skulle hava invandrat någonstädes österifrån. De förlägga nämligen sitt dödsrike till det nästan rakt österut från Lindoe belägna berget Lantawóngo, och det är ett känt faktum, att ett folk ofta förlägger sitt dödsrike just åt det håll, varifrån det ursprungligen kommit.

För en vandring österifrån tala även en del av lindoeernas sägner, t. ex. sägnen om den underbara fisken Tóempoe masápi, som invandrat från det österut belägna Tawaelia. Även buffeln anser man sig hava fått från landen öster om Lindoe.

Det synes mig alltså vara mindre troligt, att lindoeerna skulle kommit från Paloedalen och dragit upp till sjön, utan vandringen har sannolikt gått i motsatt riktning, och deras ursprungliga hem är att söka i öster.

Adriani säger också på ett ställe i det i början av kapitlet omnämnda verket, att lindoeerna ursprungligen bott i landskapet Napoe. Han anger emellertid icke, på vilka grunder han kommit till denna slutsats, och det sammanhang, vari yttrandet förekommer, lämnar icke den minsta ledning.

Vad koelawierna beträffar, skola de enligt sägnen vara komna från trakten av Bora i Paloedalen, men den legenden har ett fel, nämligen att den icke stämmer rätt överens med de geografiska förhållandena. Det berättas, att några jägare från Bora vandrat söderut för att jaga och därvid kommit till det då ännu obebodda Koelawi. Trötta efter den mödosamma marschen över Boeloe Momi, kommo de äntligen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

till ett vattendrag, där de kunde släcka sin törst, och denna flod gåvo de namnet O.

Om man kommer till Koelawi norrifrån, är emellertid O ingalunda det första vattendrag man stöter på, när man passerat Momiberget. Först har man den minst lika stora Sidaóntaströmmen och därefter en hel mängd smärre bäckar, innan man kommer ned i den egentliga Koelawisänkan, och har man hunnit så långt, är ändå icke O det första vattendrag man träffar på, utan man måste dessförinnan vada över den ganska strida och vattenrika bäck, som kommer från norr och senare i förening med O och andra bäckar utfaller i Mioe.

Hade jägarna däremot kommit från öster över den höga och vilda Sibarongakedjan, skulle just O varit det första vatten de stött på. Det är anmärkningsvärt, att koelawierna anse, att de dödas andar först bestiga just denna bergskedja, innan de begiva sig till sitt slutliga mål, det ännu längre österut belägna Ngilalaki.

Det förefaller mig därför icke osannolikt, att koelawierna, trots att deras egna berättelser peka hän på Paloedalen, skulle hava kunnat invandra från öster. Om de därvid nått fram till koelawisänkan i dess norra eller dess södra del är svårt att avgöra, men det synes, som om den södra och sydöstra delen varit den först bebyggda, ty där ligga de äldsta och förnämsta byarna såsom Soengkoe, Mataoee, Bolapapoe o. s. v. Endast den forna byn Namo låg norrut, tämligen högt upp i bergen.

Från själva Koelawisänkan ha koelawierna senare utbrett sig snart sagt åt alla väderstreck. Från Soengkoe ha de gått söderut och anlagt ett par byar på höjderna samt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vidare Lantēboe och några andra småbyar i Mewedalens övre del. Toro har antagligen befolkats från Lanteboe, men det är möjligt, att koelawierna, då de kommo till torosänkan, funno denna redan bebodd av en stam, som kommit dit österifrån. Längs Mewedalen trängde koelawierna mot söder och anlade byn Mapāha, och i jämförelsevis sen tid hava de även slagit sig ned i Gimpoe. Åt sydväst utbredde de sig särskilt längs Mioes östra sluttningar.

Från Boladangko anlades en del byar högre upp i bergen samt en liten by vid foten av Boeloe Langa, just där man på vägen till Winatoe måste övervada Mioe. Denna by finnes ej mera, men vägen går alltjämt ned till floden, där byn låg, fast det numera endast tjänar till att onödigt förlänga den. Längre åt sydväst finnas ytterligare ett par små obetydliga byar, som anses vara äkta koelawiska, och till slut hava koelawierna utsträckt sitt välde ända till Winatoe, som dock icke är någon ursprunglig koelawisk by, ty där talas eller kanske rättare talades förr samma dialekt av óemaspråket som i Gimpoe.

Mot norr hava koelawierna utbrett sig till Boeloe Monis sluttningar, där de alltjämt hava sina ladangs. Kring Sidaontafloden tyder den kalhuggna terrängen på, att marken fordom varit odlad, och där skall det förr hava legat en liten by, som dock ej mera existerar.

Även åt nordväst anlade de ett par småbyar, men längre i den riktningen kommo de ej. Möjligen var redan vid tiden för koelawiernas invandring det i bergen väster om Mioe liggande Tamoengkolowi befolkat av den stam, som bor där än i dag.

Kruijt anför i sin redogörelse för sin och Adrianis resa till

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Koelawi och Lindoe som stöd för sin åsikt, att koelawierna invandrat från Paloedalen, en berättelse, vilken förtäljer om en boraprins, som var gift i Toewa och som en gång gick på jakt norrut, varvid han kom till Koelawi, där han anlade Bolapapoe. Kruijt menar vidare, att koelawierna skulle vara avkomlingar av krigsfångar från Tāna bōa i nordost vid Tominibukten.

Vad berättelsen om boraprinsen beträffar, kan man nog ej tillmäta den alltför stor betydelse, ty det är ett faktum, att stammarna i det inre, som fordom lydde under Sigi i Paloedalen, mycket gärna vilja låta påskina släktskap med dess mäktiga furstehus. Vidare torde Koelawi vara en vida äldre bygd än Toewa, vilket både koelawier och lindoeer erkänna.

Att koelawierna varit med om ett krigståg mot Tana boa, äger nog sin riktighet, men detta skedde för ett par mansåldrar sedan, och kan därför ej gärna hava haft den betydelse, som Kruijt tillägger det, utan Koelawi som sådant existerade säkerligen långt före kriget med Tana boa.

Tamoengkolowierna synas närmast vara besläktade med tobakoefolket, ty de båda språken d ó m p a och ó m p a skola vara mycket lika varandra. Enligt Adriani tala to Tobakoe oema, d. v. s. samma språk som företrädesvis begagnas i Pipikoro, men denna uppgift är felaktig. De hava tvärt om till och med mycket svårt att förstå det oema-språk, som talas i Kantewoe. Däremot lära de utan svårighet förstå tamoengkolowiernas dompa. Negationen ompa skall hava uppstått ur dompa genom ett bortfallande av bokstaven d. Detta d hör man någon enstaka gång uttalas även i Tobakoe.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Negationen dompa erinrar ganska mycket om nekande uttryck både i lindoespråket och i språken i södra Paloedalen, i det att däri ingår ett d o, vilket enligt Adriani skall utgöra den egentliga negationen. Detta do skall såväl i Lindoe som i Paloedalen stundom användas enbart tillsammans med ett p a, vilket betyder ännu, alltså d ó p a, icke ännu. Detta dopa är emellertid så likt det tamoengkolowiska dompa, att man här helt säkert har att göra med samma ord.

Kulturen har visserligen i Tamoengkolowi tagit starkt intryck från Koelawi, men i Tobakoe visar den en del drag, som påfallande erinra om Paloedalen såsom i fråga om kvinnornas dräkt, hårsätt m. m. Då to Tobakoe i sin kultur väsentligt skilja sig från de oematalande folken, grannarna i syd och sydost, anser jag det mest sannolika vara, att de liksom tamoengkolowierna invandrat från södra Paloedalen och följt Mioeflodens västra sluttningar söderut, to Tobakoe ända fram till sänkan vid Towoeloe, varifrån de sedan utbrett sig dels åt väster till Tipe och dels åt söder till Siwongi, Biro o. s. v.

Varifrån Banggakoros invånare kommit är svårt att säga. Till utseendet likna de ej to Tobakoe, och deras kultur tyckes mest vara långods antingen från Mamoedjoe i väster, Tobakoe i sydost eller Paloedalen i nordost. Med Mamoedjoe står Banggakoro i förbindelse genom den här i sitt nedre lopp segelbara Koro, och från mellersta Paloedalen leder en stig, som följer en lång, smal dalgång fram till Banggakoro. Förmodligen hava Banggakoros invånare kommit från endera hållet, mindre sannolikt anser jag vara, att de invandrat via Tobakoe. Anmärkas bör, att det i Paloedalen även finnes ett Bangga, som ligger just där den

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dalgång börjar, vilken i sydvästlig riktning leder mot Banggakoro, och det vore ju ej otänkbart, att utvandrare från detta Bangga kallat sin nya boplats Bangga vid Koro.

Torofolket talar i våra dagar móma liksom koelawierna, landet betraktas som en del av Koelawi, och kulturen överensstämmer i många avseenden med den koelawiska. Emellertid finnes det ett och annat t. ex. i fråga om byggnadssättet, som erinrar om förhållandena i Behoa och som visar, att Toro åtminstone tagit intryck från det hållet. Ända tills för några få år sedan fanns det, såsom förut nämnts, en gammal gångstig, som från Toro ledde i sydostlig riktning mot den mellan Napoe och Behoa belägna byn Rompo.

Osannolikt är ej, att en äldre invandring till Toro skett just längs denna väg, ty någonstädes i dess närhet mellan Behoa och Toro skall det enligt de inföddas utsago finnas en stenstaty av samma slag, som de, vilka finnas i Bada och Behoa. Man påstod även, att det vid själva Torosänkan skulle finnas två kalambor.

Äro dessa uppgifter riktiga, skulle alltså den uråldriga kultur, som en gång varit utbredd över Bada, Behoa och Napoe, även sträckt sig fram till Toro.

Norr om Koro återstå ännu några bebodda platser, vilka jag skall behandla i samband med invandringarna i Pipikoro, emedan deras oematalande invånare säkerligen äro närmast besläktade med folken i Pipikoro.

På grund av de stora likheterna såväl i antropologiskt hänseende som i fråga om kultur mellan pipikorofolken och deras grannar i sydost, anser jag högst sannolikt, att de förra, d. v. s. de oematalande och ariatalande stammarna,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hava sina närmaste släktingar i sydost och att de även invandrat från detta håll.

Några berättelser eller legender, som styrka ett dylikt antagande, äro mig emellertid ej bekanta, ett förhållande, som dock icke kan tillmätas någon större betydelse, emedan dessa infödingar än så länge kommit i mycket obetydlig beröring med européerna och följaktligen gent emot dem äro ytterst förbehållsamma, framför allt i fråga om det, som rör deras religiösa föreställningar. Det var t. ex. i Kantewoe icke möjligt att få någon införing att yttra sig om, var man tänkte sig dödsriket beläget. Endast så mycket lyckades jag få veta, att de döda, då de lämnade Kantewoe, måste passera mellan två stora block, som ligga i Makajfloden.

Från landskapet Bada går längs Korodalens östra sluttningar en urgammal stråkväg upp till Pipikoro. Överallt har därstädes skogen för länge sedan fått lämna plats för infödingarnas ladangs, medan Korodalens västra betydligt brantare och otillgängligare sluttningar än i dag till största delen äro täckta av orörda urskogar.

Det synes alltså, som om de från söder framträngande pipikorofolken följt Koros östra sida åtminstone ända fram till Bókoe eller Pīli. Här börja sluttningarna på östra sidan bliva ganska branta, medan på den västra här och där utbreda sig mindre slätter som t. ex. vid Bokoe och Kaloekoebókoe nära Karanganaflodens utflöde i Koro.

En del av de oematalande folken torde dock fortsatt att att följa Koros östra sida och grundlade byarna Pīli, Wáhi, Nantitāla, Makoedjáwa, Gimpoe och Winatoe.

Av de tre förstnämnda återstår numera blott Pili, ett helt obetydligt samhälle. Gimpoe och Winatoe däremot ha

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tack vare bättre terrängförhållanden utvecklat sig till större bygder, och under tidernas lopp har det där utbildat sig en dialekt, som skall skilja sig något från oemadialekterna söder om Koro.

Huvudströmmen av de oematalande folken torde emellertid gått över till Koros västra sida, och dessa folk äro i våra dagar huvudsakligast bosatta i Makoëdalen alltifrån Makoës inflöde i Koro i norr ända fram till foten av berget Tóetoe Támela i söder.

Från trakten av Bokoe—Pili finnas tvenne vägar, på vilka de kunnat nå sina nuvarande boplatser. Möjligen har invandringen skett längs Karangana- och Mopahidalarna till södra sluttningen av Toetoe Tamela, vilket berg man måst överstiga för att komma in i Makoëdalen.

Att någon uråldrig invandring följt denna väg synes ej alldeles otänkbart, ty längs densamma finnes ett stort antal egendomligt bearbetade stenföremål, och de flesta av dessa har jag anträffat i Mopahi och Peana, medan endast ett ringa fåtal finnes i Kantewoe, och inga alls i det ännu längre norrut belägna Tole.

Emellertid synes det mig troligare, att den från söder inkommande folkstammen delat sig vid Karanganas inflöde i Koro, så att en del gått åt syd längs Karangana och en annan del fortsatt mot norr längs Koros västra sida ända fram till mynningen av Makoëfloden, vars dalgång man sedan följt till Peana. Folket kring Karangana talar nämligen ett språk, ariaspråket, som, ehuru otvivelaktigt närbesläktat med oemadialekterna, dock skiljer sig mer från dessa än oemadialekterna skilja sig sinsemellan, vilket torde tyda

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

på, att folket kring Karangana relativt länge varit skilt från de oematalande folken.

De stenföremål, som finnas t. ex. i Mopahi och i Peana—Kantewoesänkan visa för övrigt så stora olikheter, att man mycket väl kan tänka sig, att de tillhört folkstammar med ganska olika kultur. Dessa trakter skiljas för övrigt av en mycket svårtillgänglig terräng, vilket gör det sannolikt, att någon livligare trafik dem emellan aldrig ägt rum.

Att kantewoefolket tänker sig, att de döda lämna sitt jordiska hem genom att nedstiga i Makajdalen, torde måhända tyda på, att stammen invandrat längs denna dal.

Slutligen finnes ännu ett skäl, som talar för att de oematalande folken vandrat från norr till söder genom Makoëdalen. Peanafolket har i jämförelsevis sen tid anlagt en liten koloni, Palémpea, längst in i Mopahidalen vid foten av Toetoe Tamelas sydsluttning, och kantewoeerna hava för endast omkring en eller två generationer sedan trängt söderut längs en liten dal ända fram till Karanganas övre lopp, där de anlagt några småplatser såsom t. ex. Kalamánta.

Att en folkvandring verkligen ägt rum längs Koros västra strand norr om Karanganas inflöde synes ganska sannolikt, ty den ursprungliga skogen har på stora sträckor borthuggits. Flerstädes har den dock hunnit ersättas av ny, mångenstädes redan ganska gammal återvuxen skog. Här och var sticka emellertid ännu enstaka gamla kokospalmer upp sina omåttligt smala och höga stammar, visande att de infödda en gång haft sina boplatser i närheten. Trakten ger med ett ord intryck av att en gång hava varit betydligt tätare befolkad och mer uppodlad än i våra dagar.

På dessa sluttningar bo nu för tiden några kringspridda

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

infödingar, som tala oema och som själva påstå sig vara to Tole.

Även byn Kaloekoebokoe strax söder om Karanganas utlopp i Koro, skall delvis vara bebodd av to Tole. Grubauer har en bild över några infödingar, som han kallar koelawier från Kaloekoebokoe, men dessa infödingar äro äkta to Tole, vilka, enligt adjutant Loois, levde ännu 1918.

Först sedan de oematalande folken slagit sig ned och blivit bosatta kring Makoë, torde den differentiering ägt rum, som lett till bildandet av tre tydligt skilda grupper, to Tole, to Kantewoe och to Peana. De förstnämnda äro huvudsakligen bosatta i bergen kring Makoë- och Lambifloderna utlopp i Koro, men de ha även gått över Koro och på dess norra sida grundat en del småbyar såsom de forna Moe och Tompi.

I fråga om utseendet erinra to Tole mycket om den mörkare badatypen, och detsamma gäller även kvinnodräkten, prydnader samt skickligheten att måla på vitt basttyg.

Kantewoeerna påminna till utseendet mera om to Tole än om to Peana, men deras kostym liknar mera to Peanas.

Att to Peana i flera avseenden skilja sig både från to Tole och to Kantewoe torde kanske sammanhänga därmed, att Peana varit säte för landets furste och att dit samlats aristokratien, samt att Peana tack vare gynnsamma terrängförhållanden kunnat bättre uppodlas än kringliggande bygder, varigenom invånarna kunnat höja sig både fysiskt och intellektuellt över grannarna.

Vad kantewoefolket beträffar torde det säkerligen vara ganska starkt uppblandat med de talrika slavar, som genom

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

lyckade krigståg hemförts från det söder om Kantewoe belägna Pada.

Som jag redan nämnt, delade sig förmodligen den söderifrån kommande folkströmmen i trakten av Karanganas inflöde i Koro, men det torde vara ovisst, huruvida den grupp, som slutligen slagit sig ned i Benahoe, utan avbrott följt dalens östra sida.

Om det förhåller sig så, att de gamla stenföremålen i närheten av Mopahi förfärdigats av det nuvarande ariatalande folkets förfäder, är det ej osannolikt, att dessa under sin vandring mot sydost gått över från Karanganas östra sida till den västra, där de påträffat sänkan vid Mopahi och anlagt en by på det ställe, varest de gamla stenmortlarna finnas.

Härifrån hava de måhända fortsatt längre in i Mopahidalen och grundat den numera totalt utplånade byn Potonõa, som var belägen på toppen av en brant kulle nära byn Palempea.

Från detta, som jag vill kalla forntida Mopahi, emedan dess verkliga namn naturligtvis icke är mig bekant, skulle infödingarna åter gått över till Karanganas högra sida, där de upptäckt den stora Benahoeslätten och grundat ett samhälle, som till slut överflyglat det ursprungliga, numera försvunna Mopahi.

De infödda i dessa trakter påstå själva, att det nuvarande Mopahi tillkommit genom utflyttning från Benahoe. Ett stöd för min förmodan, att det existerat ett Mopahi, som varit äldre än Benahoe, finner jag emellertid däri, att den allmänna stråkvägen mellan Benahoe och landen österut icke följer Karanganas högra sida direkt till Kaloekoebokoe,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

utan först gör en avstickare över till Mopahi på vänstra sidan och därefter åter vänder tillbaka till högra sidan.

Genom utflyttning från Benahoe har sedermera grundats några små obetydliga byar längre upp mot Karanganas källor.

Vad slutligen beträffar invånarnas i Bokoe härstamning, anse dessa infödingar sig själva mycket närbesläktade med folket i Bada. Säkert är, att Bokoe står i mycket livlig förbindelse med nämnda land, och infödingarna i Bokoe förstå eller t. o. m. kunna tala badaspråket. Otänkbart är ej, att Bokoe kunde vara en gammal avläggare från Bada.

Det obebodda område, som skiljer Bokoe från Bada, är visserligen ganska stort, men mellan Bokoe och det nutida Toeare i Bada låg fordom en hel rad byar, vilka nu alla äro mer eller mindre utplånade. Närmast det nya Toeare ligger eller snarare låg sålunda det ursprungliga Toeare, som måste flyttas på grund av koelawiernas ständiga anfall, och av vilket numera blott återstår tre fallfärdiga hus. Längre norrut i Toearedalen finnas gamla ladangs och norr om dessa på en platå rester av befästningarna vid Padanglólo, som förstördes av koelawierna. Ännu längre norrut på samma högplatå ej långt från Bokoe skall det enligt de inföddas utsago för länge sedan funnits en äkta badaby, vilken numera är helt utplånad.

En närmare undersökning av Bokoe skulle otvivelaktigt vara av stort intresse, ty kulturen visar, att den tagit intryck både från grannarna i norr och i sydost, på samma gång som den företer en del drag, som skilja den från alla de kringboende folkens.

Från vilket håll hava to Bada kommit? Kruijt är fullt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

övertygad om, att invandringen skett norrifrån och anför som skäl härför en del iakttagelser, som han gjort. Han sätter bl. a. stenstatyernas riktning i samband med folkets invandring och påstår, att statyerna i allmänhet vända ansiktet mot norr, d. v. s. det håll, varifrån förfäderna skulle kommit. Emellertid förhåller det sig icke så, att stenbilderna företrädesvis äro riktade åt norr, vilket framgår av det lilla schemat i följande kapitel. Vidare påpekar Kruijt, att ingångarna till lobona i dessa trakter äro belägna på byggnadernas södra sida, så att man vid inträdet kommer att vända ansiktet mot norr eller mot landet, varifrån stammen skulle invandrat. Icke heller denna uppgift är korrekt, och skulle man draga slutsatser på dylika lösa grunder, kunde man lätt komma till mycket egendomliga resultat.

Det enda av Kruijts skäl, som verkligen kunde tala för en invandring norrifrån, är att to Bada skulle förlägga sitt lödsrike åt norr. Jag har emellertid under mitt besök i Bada fått alldeles motsatta uppgifter. En gammal inföding från Boelili sade mig, att hans folk ansåg dödsriket ligga någonstädes åt Malili till, d. v. s. i sydost.

En annan omständighet, som motsäger Kruijts antagande om en invandring norrifrån är, att inom själva Badaslätten vandringen eller utbredningen synes hava gått från söder mot norr. Av de många byar, som numera ligga kringspridda över Badaslätten, skola två eller tre vara de ursprungliga, nämligen Boelili, Badangkaja och måhända även Gintoe, och de övriga avläggare av dessa.

Ser man på kartan, finner man, att både Boelili och Badangkaja ligga just i det hörn av slätten, till vilket ett från söder invandrande folk på grund av terrängför-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hållandena först måste komma. Gintoe ligger framskjutet något åt norr ej långt från Maleis sammanflöde med Tawaeliafloden, och således strax innan denna flod lämnar den egentliga Badaslätten. Av övriga byar ligga Pāda, Bómba, Kánda, Lilīo och Kolōri nordost om Boelili, medan Lengkéka, Kagerōa, Tomehípi, Toeare och Padanglolo äro belägna nordväst om Badangkaja och Gintoe, d. v. s. från de äldsta byarna har en utsvärmning ägt rum dels åt nordost, dels åt nordväst.

Kruijt anför i ett av sina arbeten en berättelse, om att infödingar från Boelili kommit till det nuvarande Bomba, där de upptäckte stenstatyn, kring vilken de anlade denna by, vilket ytterligare styrker min förmodan, att invandringen skett söderifrån och icke norrifrån.

Anmärkningsvärt är vidare, att badafolket anlagt en koloni långt upp i nordväst vid Koros nedre lopp samt en annan, Boejoempondoli, vid norra änden av Pososjön. Någon utflyttning från själva Bada åt söder är mig däremot icke bekant.

Då emellertid badafolket utan tvivel består av minst två särskilda folktyper, är det icke uteslutet, att den ena, den ljushyade, invandrat från norr, medan den stora massan, som i sitt utseende mycket erinrar icke blott om Pipikoros utan även om Behoas invånare, torde tillhöra en stor folkgrupp, som kommit söderifrån och som följt Kalaēnaflodens stora dalgång mot nordväst, tills den i trakten av Leboni uppnått källorna till en del floder, vilka avbörda sitt vatten i Koro. Härifrån hava de invandrade dels utbrett sig åt väster till Rampi, dels mot norr, där man påträffat Badaslätten.

Från detta slättland finnes det två vägar, på vilka de in-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vandrande stammarna kunnat fortsätta, nämligen dels åt norr åt Tawaelias källor, dels åt nordväst utefter Koro mot dess nedre lopp. I det föregående har jag sökt giva en bild av den invandring, som ägt rum omkring Koro. De stammar, som gått mot norr, ha slagit sig ned på slätterna i Behoa och Napoe, och det ligger nära till hands att tänka, att de även befolkat den lilla Tawaeliaslätten norr om Napoe. Kruijt och Adriani hava emellertid framdragit så starka bevis, att det synes nästan visst, att Tawaelia ursprungligen befolkats av en stam, som längs en liten floddal kommit från trakten strax söder om Tominibukten.

Den folkström, som utbredde sig över Behoa och Napoe, torde fortsatt åt väst och nordväst på de ställen där en eller annan floddal underlättat ett framträngande. Från Behoa har man troligen nått fram till Gimpoe, även om man där ej bildat någon koloni. Att dessa båda platser fordom stått i ganska livlig förbindelse med varandra, därom vittnar den på sina ställen särdeles egendomliga väg, som sammanbinder de båda landskapen, och vilken jag skildrat i kapitlet om Behoa.

Från trakten mellan Behoa och Napoe torde en vandring ägt rum i riktning mot nordväst fram till Torosänkan, vilket jag redan antytt i det föregående.

Från Napoeslätten leder i nordvästlig riktning en dalgång, vars övre del ej ligger långt från en del dalgångar, som föra ned till Palolosänkan norr om Lindoe, och det är ej otänkbart, att en folkvandring på denna väg ägt rum från Napoe till Palolo. Både kvinnornas klädedräkt och de mönster, varmed deras tröjor äro prydda, visa hän på Napoe eller Behoa. Om detta beror endast på övertagande av

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

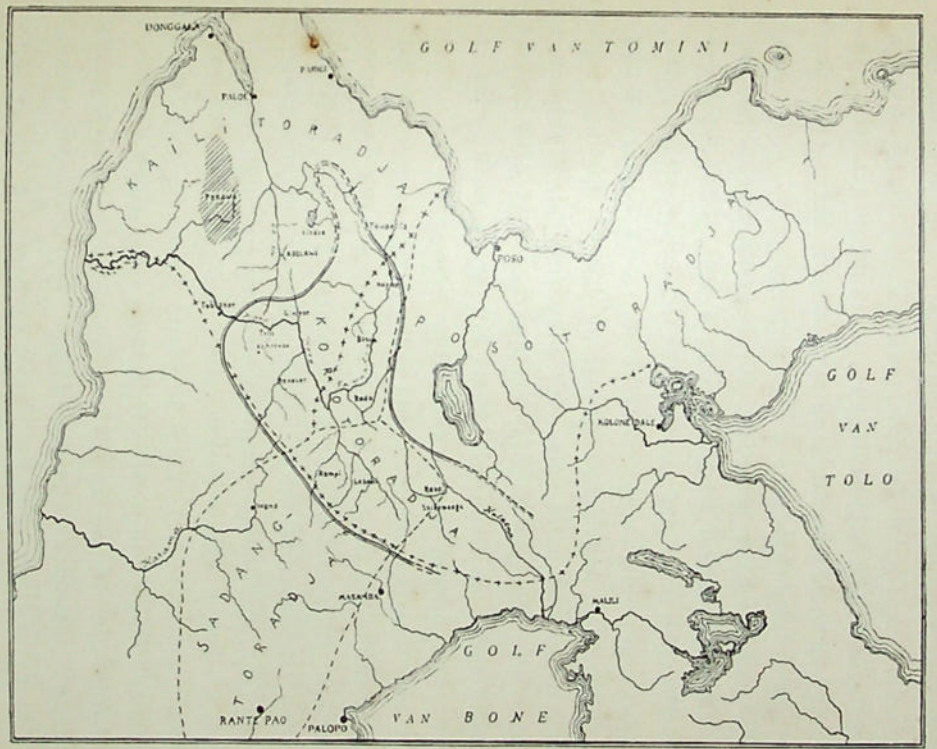

Kartskiss, sammanställd av förf.

Bild 50. Karta visande torådjagruppernas utbredning över Central-Celebes.
+ + + + + gränser enligt Adriani; — — — — — gränser enligt Kruijt; ═══ gränser för kórotorådjas enl. förf.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

modet i dessa landskap, eller om det bottnar i en släktskap mellan folken, kan jag ej avgöra, men att döma av de fotografier från Palolo, som Strandlund ställt till mitt förfogande, tyckas paloloflickornas anletsdrag i hög grad erinra om den mörkare befolkningen i landskapen söderut, varför jag är benägen att anse det senare alternativet som det mera sannolika.

Gränserna i öster och väster för de folks utbredning, som i våra dagar bebo bergstrakterna i det inre av Central-Celebes och som jag antar hava invandrat från sydost, utgöras av otillgängliga bergskedjor med väldiga skogsområden. De ungefärliga gränserna i norr har jag i det föregående diskuterat, men var man bör sätta gränsen i söder, kan jag icke avgöra, emedan jag icke själv besökt landen söder om Bada och i detta fall icke enbart av litteraturen kan erhålla någon tillförlitlig vägledning.

Dessa småstammar med sina många olika språk och dialekter skulle jag med ett gemensamt namn vilja kalla korotoradjas, emedan de flesta äro bosatta vid Koro eller dess källor. Det är endast ett litet fåtal, vilket är att finna utanför detta område, nämligen några smärre grupper kring Kalaenafloden samt to Palolo längst i norr. Endast ytterst få främmande element hava trängt in bland korofolken såsom to Tobakoe längst i nordväst och to Tawaelia längst i nordost.

Kruijt och Adriani hava i sitt arbete om de bareetalande toradjas i Midden-Celebes ständigt lagt i dagen en viss osäkerhet i fråga om, till vilken huvudgrupp av toradjas dessa stammar böra föras. Än räknas den ena eller andra stammen till de kaeliska toradjas, än till de pososka, men detta sker alltid med reservation och under påpekande,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

att stammen utgör ett undantag från den grupp, till vilken den förts. Denna ovisshet har utan tvivel berott på, att de båda missionärerna icke varit i tillfälle att göra några egna mera ingående forskningar bland dessa folk.

Genom införandet av begreppet korotoradjas erhåller man fyra grupper toradjas i stället för de förutvarande tre, d. v. s. posotoradjas, kaelitoradjas och saadangtoradjas.

Jämför man kulturen hos dessa fyra grupper, finner man saadangtoradjas mest avvikande från de övriga. Kaelitoradjas och posotoradjas skilja sig mindre skarpt från varandra än från korotoradjas.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

jag själv iakttagit på vägen mellan Koelawi och Winatoe. Emellertid synes morteln från Tawaelia ej vara rektangulär som denna utan rund. Den liknar i hög grad en sten i Weltevredens museum, vilkens fyndplats tyvärr är okänd. Denna sistnämnda sten är försedd med en gammaldags inskription, antagligen på sanskrit.

Helt nyligen har jag mottagit meddelande från ensajn Rosenlund, att han på en turné till landskapen Pada och Rampi även där sett stenmortlar, vilka åtminstone på ett par ställen voro i bruk. Han iakttog vidare på ett ställe en figur, inristad i en stenhäll.

På ett flertal ställen finnas stensättningar samt ensamstående smala stenar. Sådana har man enligt Kruijt t. ex. norr om Pososjön och enligt Grubauer flerstädes hos saadangtoradjas samt även strax söder om Leboni.

I övriga delar av Central-Celebes, vilka jag besökt, har jag icke iakttagit några stenföremål liknande de ovannämnda. Endast i Ondae hörde jag sägas, att det i närheten av byn Kanda skulle finnas en stor flat sten, förmodligen densamma som Kruijt 1915 beskrivit jämte ett par andra stenar, vilka ligga 6½km. norr om Penggoli.

Även i Nord-Celebes torde det finnas gamla stenmortlar, vilka enligt en minahassisk tjänstemans utsago på en av de minahassiska dialekterna, den t o l ō r s k a, skola kallas l o e-l o e w ó e k a n b ā t o e. I Minahassa finnes det dessutom en mängd fyrkantiga höga stenkistor med lock, vilka kallas w a r ó e g a eller t i w ó e k a r. Dessa, som sedan länge äro kända och i enstaka exemplar t. o. m. hava förts till Europa, äro sarkofager.

Huruvida dessa stenar tillhöra samma kulturperiod som

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

stenarna i Central-Celebes, kan jag icke yttra mig om och lämnar därför i det följande de minahassiska stenarna å sido.

Då man ser de många olikartade stenföremålen i Central-Celebes, gör man sig helt naturligt den frågan, om de alla

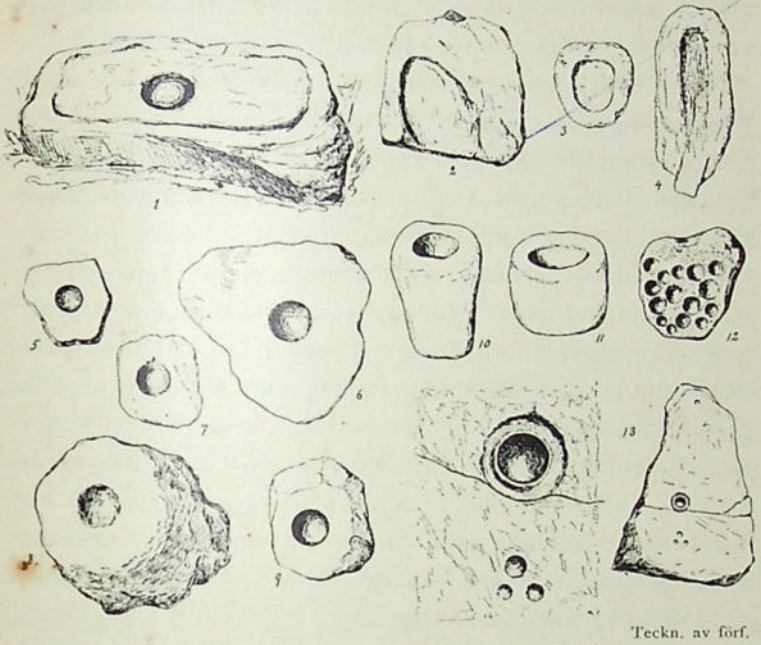

Teckn. av förf.

Bild 51. Bearbetade stenar från N. V. Central-Celebes.
N:r 1, från vägen mellan Koeláwi och Winátoe. N:r 2, 3, 4, från fyndplatsen nära Mopáhi. N:r 5, söder om Gíntoe. N:r 6, Potonóahöjden vid Palémpea. N:r 7, 8, nära Mopáhi. N:r 9, nära Kolóri i Bäda. N:r 10, Boelili, i Bäda. N:r 11, Barīri, i Behóa. N:r 12, Peäna. N:r 13. Kantëwoe.

tillkommit under en och samma kulturepok, eller om de tillhöra skilda avsnitt i en lång utvecklingsserie. Några säkra bevis i den ena eller andra riktningen har jag ej kunnat åvägabringa, men det är anmärkningsvärt, att det finnes så många fyndplatser för dessa stenföremål och att före-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

målen på var och en av dessa platser hava sitt eget särmärke. Jag vill blott nämna Peana, Mopahi, Bada samt Behoa-Napoe.

De enda stenföremål, som synas vara spridda över hela området, äro de enkla mortlarna, vilka måhända få antagas vara de äldsta och ursprungligaste av stenföremålen. Troligtvis hava de stått i nyttans tjänst och begagnats vid födans första beredande (bild 51).

Alla mortlarna äro emellertid ej lika omsorgsfullt arbetade. Skulle man tänka sig en utvecklingsserie, så utgöra antagligen de mera grovt tillhuggna mortlarna, som icke hava någon egentlig slätslipad översida, de ursprungligaste. De med en väl slätslipad översida visa ett steg framåt, och ännu längre hava de mortlar kommit, som äro försedda med en liten uppstående vall eller en grund ringfåra runt om stöthålet. Den högst utvecklade typen torde representeras av den mortel, som jag fann mellan Koelawi och Winatoe, vilken i hög grad erinrar om de rismortlar av trä, som numera äro brukliga i Koelawi och Pipikoro eller kanske ännu mer om en del mortlar, som jag sett i byarna mellan Koekoe och Pososjön.

Även de byttliknande stenmortlarna, som finnas i Bada och Behoa, representera naturligtvis en jämförelsevis högt utvecklad typ.

Att alla dessa olika morteltyper skulle motsvara olika kulturperioder, anser jag föga troligt, ty även om de mera omsorgsfullt arbetade mortlarna äro av yngre datum än den stora massan av de enklare mortlarna, hava dessa senare säkerligen icke blott använts utan även tillverkats långt efter det man börjat förbättra modellen t. ex. genom en upp-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

stående kant i ytterranden av den plana ytan. Det låter även tänka sig, att de mera omsorgsfullt arbetade mortlarna varit så att säga lyx- eller praktexemplar, eftersom de förekomma i så försvinnande litet antal i jämförelse med de enkla mortlarna.

Egendomligt nog kan man icke beträffande stenstatyerna skönja någon utveckling av bildhuggarkonsten från det enklare till det mera formfulländade, utan de giva intryck av att härröra från ett folk, som redan då det slog sig ned i landet var väl förfaret i den svåra konsten att hugga i sten. En viss om än svag utveckling synes dock stenhuggerikonsten undergått på själva Celebes, ty om man jämför t. ex. kalambor och statyer från Bada med dylika från Behoa, finner man vissa karakteristiska olikheter mellan dem. Detta gäller framför allt ornamenteringen av föremålen.

Som man alltjämt måste nöja sig med gissningar beträffande det ändamål, vartill de olika stenföremålen i Central-Celebes använts, skall jag i det följande endast beröra en del detaljer i dessa föremåls ornamentering, varigenom man måhända skulle kunna erhålla en fingervisning om vissa kulturdrag hos det folk, som tillverkat dem.

Beträffande klädedräkten hos dessa förhistoriska människor lämna stenmonumenten blott ringa upplysning. Endast tre bildstoder från Bada och måhända en från Behoa giva en antydan om deras huvudprydnader. Att döma av de båda mansstatyerna på Tawaelias norra sida, torde den tidens män burit ett tämligen brett band kring huvudet. Den kvinnliga statyn i Bomba har, som synes på bilden 54, en rad av stora pärlor ovan pannan, förmodligen i enlighet med bruket hos kvinnorna på stenmonumentens tid.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Teckn. av förf.

Bild 52. Mansstatyn med huvudring, norr om Tawaëliafloden.

Den nuvarande befolkningen i Bada begagnar icke dylika huvudprydnader. Männen hava alltid en huvudduk, ofta av smakfullt bemålat basttyg, och kvinnorna bära olika slag av ringar eller band, för det mesta av bambu, men icke av pärlor.

Visserligen är det icke ovanligt, att kvinnorna t. ex. i Koelawi bära pärlband, tali enoe, runt huvudet, men dessa äro alltid gjorda av helt små pärlor, som trätts

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

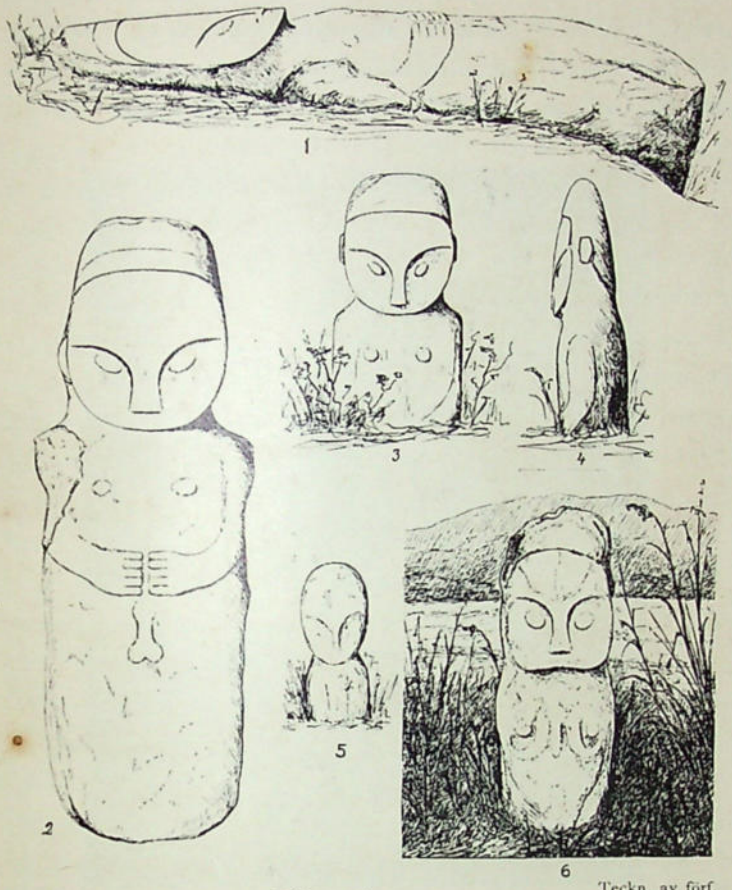

Teckn. av förf.

Bild 53. Stenstatyer.
N:r 1—5, från Bäda. N:r 6, nära Dōda i Behōa. N:r 1, liggande staty norr om Tawaëlia. N:r 2, samma staty, sedd uppifrån. N:r 3, statyn nedanför Tinōe. N:r 4, samma staty som n:r 3, sedd från sidan. N:r 5, den minsta, knappt metershöga statyn i Bäda.

upp så att de antingen bilda ett visst mönster eller också blott ett knippe av smala strängar.

Endast hos tolefolket uppe i de svårtillgängliga bergstrakterna kring Makoës inflöde i Koro begagna kvinnorna

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

kring huvudet ett band av stora blå, vita eller svarta glaspärlor, i hög grad erinrande om Bombastenens huvudprydnad. Väl ser man bland de to Tole, som blivit flyttade

Foto av förf.

Bild 54. Stenstaty, kvinna, i byn Bómba i Bäda.

från sina egna boplatser i högberget t. ex. till Gimpoe, en och annan kvinna bära ett tali wáloe, bambuband, men detta är ingenting ursprungligt utan endast ett bruk, lånat från omgivningen. I Kantewoe nyttja kvinnorna icke så sällan samma slags pärlband runt huvudet som tolekvinnorna.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

I de höga och vilda berg, som resa sig väster om Paloedalen, bor, som jag redan nämnt i det föregående, ett mycket småväxt folk med krusigt hår, vilket kallas to Pekawa. Dessa infödingar stå, efter vad jag erfarit av en av Frälsningsarméns missionärer, som besökt dem, på en mycket låg ståndpunkt. Både män och kvinnor skola gå nakna så när som på en ländgördel, och männen bära på huvudet en rätt bred bamburing, alldeles som stenstatyerna.

I Baoe Baoe på ön Boeton sydöst om Celebes observerade jag vid ett par tillfällen bland infödingar, som samlats till »heerendienst», män, vilka hade en bamburing kring huvudet. De föreföllo vara synnerligen lågt stående typer.

Alltså, de slag av huvudprydnader, som stenstatyerna bära och som förmodligen begagnades av det folk, som givit upphov till statyerna, men som numera icke nyttjas i stenmonumentens land, återfinnas på otillgängliga och avsides belägna platser på Celebes.

Har kanske bruket av dessa huvudprydnader varit allmänt hos den ursprungliga befolkningen i en större del av Celebes, och är det hos denna, som vi ha att söka mästarna för statyerna och kalamborna? Men i så fall, hur förklara, att skulpturverken av högre rang endast äro att finna på ett jämförelsevis litet område och att dessa icke visa någon utveckling från det mera ofullkomliga till det fulländade?

Eller är det ett invandrande folk, skickligt att hugga i sten, som fört med sig bruket att bära bamburingar och pärlband kring huvudet, och hava urinvånarna efter dem upptagit detta bruk och även av dem lärt sig konsten att mejsla i sten? Allt detta är frågor, som ännu äro höljda i dunkel.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vad klädedräkten i övrigt beträffar lämna statyerna eller övriga stenföremål ingen som helst upplysning. Den figur, som finnes på bröstet hos mansstatyen i Doda (bild 53, fig. 6) och på åtminstone den ena stenen från Napoe, kan med säkerhet icke hava något med klädedräkten att skaffa. Möjligen är det en något stiliserad framställning av bröstkorgens mediala rand, vilken hos de infödda ganska ofta är skarpt avsatt mot bukmuskulaturen. Då emellertid den bågböjda linjen, åtminstone på stenen från Doda, gör en sväng fram till bröstvårtan, låter det även tänka sig, att det är fråga om en tatuering eller bemålning av bröstkorgen.

Lämna statyerna således ringa upplysning om klädedräkten på den tid, då de kommo till, torde man av den sparsamma ornamentik, som förekommer på andra stenföremål, kunna draga en del slutsatser.

Motivet för denna ornamentik är i främsta rummet människan själv. Hon har icke blott stått modell till statyerna, utan också till relieferna på den stora kalamban i Behoa (bild 55). Även på den ena av de fyra toetoena i Behoa finner man människoansikten, antagligen åtta i en krans (bild 160 band I). Dessa hava en egendomlig teckning från hakan över kinden upp mot ögonvrån, vilken möjligen skall föreställa tatuering eller ansiktsmålning, det senare än i dag ganska brukligt i både Bada och Behoa såväl som annorstädes ehuru icke av det utseende, som man finner hos toetoenan.

I Boelili i Bada finnes det en sönderslagen toetoena, som är försedd med en stiliserad ornamentik (bild 29 fig. 14—16). De hjärtlika figurerna, antagligen åtta i en krans på denna sten äro, som jag påvisat i kapitlet om konsten, högst sannolikt intet annat än stiliserade människoanleten, alltså samma

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ornament som på den ovannämnda toetoenan från Behoa. På toetoenan från Boelili finnes dessutom en figur, bestående av fyra ellipser, ställda i kors, vilkas betydelse jag ej känner. Ornamentet erinrar i hög grad om den i Pipikoro mycket vanliga figuren, som kallas t e l í n g a t é d o.

I detta sammanhang vill jag påpeka, att det i fråga om stenarnas ornamentik icke blott är den ovannämnda telinga tedoliknande figuren, som är baserad på fyratalet. Den stora

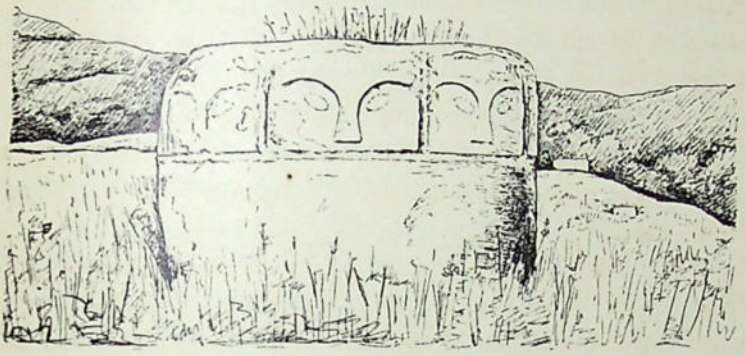

Teckn. av förf.

Bild 55. En 2 m. hög kalámba med skulptur, från Behöa.

kalamban i Behoa har åtta ansikten runt sin övre del (bild 55), den ena toetoenan har fyra s. k. apor bredvid varandra, den nyssnämnda toetoenan från Behoa har åtta ansikten i krans, liksom toetoenan i Boelili åtta hjärtformiga figurer.

Det enda föremål, där ett annat tal skulle förekomma, är en toetoena i Behoa, på vilken apfigurerna ligga radiärt ordnade (bild 159 band I). Både Kiliaan och Kruijt påstå, att denna skulle vara prydd med fem figurer. Emellertid är det långt ifrån visst, att så är förhållandet. De tre och en halv figur,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

som äro synliga ovan markytan, bilda visserligen icke med varandra ett fullt rätvinkligt kors, men de kunna under inga omständigheter sägas tillhöra en reguljär femhörning. Skulle det finnas en femte apfigur på den av jord täckta delen av locket, komme denna att bliva på ett onaturligt sätt inklämd mellan grannarna. Så länge det icke genom utgrävning blivit ovedersägligen ådagalagt, att en femte figur verkligen döljer sig under jordtäcket, håller jag före, att även i denna toetoenas ornamentering fyrtalet är rådande.

Det synes mig ytterst osannolikt, att man vid en ytas uppdelning skulle begagnat sig av femtalet, vilket jag ännu icke sett använt inom ornamentiken på ett enda ställe på Celebes. För den infödde ställer det sig säkerligen ofantligt mycket svårare att dela upp en yta genom fem radier än genom fyra. I det senare fallet börjar man med korset och kan sedan genom nya kors dela upp de erhållna ytorna, så att dessa bliva åtta, sexton o. s. v., vilka äro de vanliga talen i all ursprunglig ornamentik, när det är fråga om en ytas uppdelning.

Trots ivrigt forskande har jag hos stenföremålen icke kunna finna ett enda ornament, som ansluter sig till buffelhuvudet. Icke heller könsorganen, som så ofta avbildas i den nutida träskulpturen, hava tjänat stenålderns människor som förebilder i deras konst.

Visserligen kalla de infödda den liggande stenen i sawahn söder om Gintoe för en buffel, men det finnes i verkligheten intet, som berättigar att giva den ett dylikt namn, ty stenen har, som jag redan tidigare nämnt, i sin ena ände ett ansikte, alldeles likt statyernas. Vad åter de s. k. buffelhornen på

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en sten vid Doda beträffar, har jag i ett annat sammanhang visat, att de icke äro verk av människans hand utan av naturens.

Dessa båda fall förråda emellertid hos den nutida befolkningen en benägenhet att hos stenföremålen se likheter med buffeln, detta för dem nästan heliga djur, som givit upphov till nutidens mest omhuldade motiv, buffelmotivet, vilket jag närmare behandlat i kapitlet om konsten.

Orsaken till att buffelhuvudmotivet absolut saknas på stenföremålen, antar jag vara, att buffeln icke för stenålderns folk spelade den roll, som den numera gör, ja, att den icke ens var känd av dem. Det vill säga, att åtminstone stenstayerna, kalamborna och toetoena i Bada, Behoa och Napoe, som högst sannolikt tillhöra samma kulturepok, äro från den tid, då buffeln ännu ej blivit införd i dessa landskap.

I Rampi söder om Bada skall det visserligen enligt ett meddelande av missionären Rosenlund finnas buffelhorn, inristade i en sten, men då jag ej själv sett ifrågavarande sten, och då det ej heller finnes några teckningar därav, låter det tänka sig, att det icke här är fråga om verkliga buffelhorn, utan om horn av något annat djur såsom sapi oetan eller get, men att de infödda i Rampi liksom i Bada och Behoa gärna i likt och olikt se buffeln och buffelhornen.

Odlingen av ris på sawah står i nära samband med buffeln, som är oumbärlig, då det gäller att trampa upp marken i risdammarna, när dessa satts under vatten före risets utplantering. Det är därför troligt, att stenålderns folk icke odlade ris på sawah, ja, kanske icke alls odlade detta sädesslag eller blott odlade det i ringa mängd på

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

svedjeland. Stenmortlarna äro heller icke särskilt praktiska, då det gäller att befria padin från skalet, vilket även Kruijt påpekat. Är det däremot fråga om att stöta majs, då äro stenmortlarna mycket lämpligare än trämortlar, ty i de senare sprätta de hårda majskornen endast omkring utan att krossas. För att undvika denna olägenhet placera infödingarna i Pipikoro nu för tiden, när de skola stöta majs, en flat rundad sten i botten på sina trämortlar, varigenom krossandet i hög grad underlättas.

Då majsen möjligen är en i jämförelsevis sen tid inkommen kulturplanta i dessa trakter, vore det kanske förhastat att säga, att stenmortlarna varit enbart avsedda att stöta majs i. De hava kanske ursprungligen brukats för att krossa de stora, hårda, gråa fröna av en växt, vilken jag sett odlad i stor mängd uppe på svedjelanden runt Kantewoe och i Tole liksom även här och där i koelawitrakten, där fröna kallas r ó p e (uttalas rópä).

Det finnes ännu ett skäl, som talar för att stenålderns folk åtminstone i Behoa ej odlat ris på sawah på den tid, då kalamborna kommo till.

Som jag redan förut påpekat, hava slätterna i höglandet säkerligen fordom varit sjöbottnar, och detta gäller också den i våra dagar sumpiga, delvis som sawah uppodlade slätten i Behoa. Studerar man kalambornas och statyernas läge, finner man genast, att icke en enda sådan sten förekommer i någon av de byar, som ligga ute på själva slätten såsom t. ex. Bariri. Nej, de finnas alla på de terrasser eller landtungor, som från de höga bergen skjuta ut mot det sanka området eller också t. o. m. ganska högt upp på åsar såsom vid Doda.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Det ligger nära till hands att antaga, att förklaringen till detta förhållande är att söka däri, att slätten, då kalamborna och de andra stenföremålen förfärdigades, ännu låg under vatten. Det är också anmärkningsvärt, att det i Behoa finnes så många gamla boplatser på de högre belägna sluttningarna i periferien av slätten, medan de flesta nutida byarna ligga på eller i grannskapet av slätten.

Låter man det område, som utgöres av sumpmarker och sawah, upptagas av en hypotetisk sjö, inträffar det egendomliga, att denna sjö delar Behoasänkan i ett nordvästligt och ett sydostligt område, och just på dessa platser anträffas det stora flertalet av stenfynden.

Ytterligare ett skäl talar för, att dessa båda områden varit spärrade från varandra i ganska sen tid. Det talas nämligen i Behoa två skilda språk eller kanske rättare dialekter, så att goeroen i skolan i Doda måste lära sig den dialekt, som talas i Doda och närgränsande område, medan goeroen i Bariri måste lära sig den andra dialekten, som talas i byarna i nordväst.

Var slätten alltså vid den tid, då stenmonumenten förfärdigades, en sjö, återstår möjligheten, att man på de mot densamma utskjutande landtungorna kunnat odla ris på sawah. Detta är dock föga sannolikt, ty inga spår av terrasseringar eller irrigation av vattendragen stå att upptäcka.

Stenmortlarnas förekomst i andra trakter såsom t. ex. i Koelawi tyder även på, att folket på den tid, då dessa mortlar voro i bruk, icke odlade ris på sawah. Den nutida befolkningen i Koelawi har nästan utan undantag sina ris-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bodar nere på slätten längs kanterna av sawahn, och där stötes även riset i de stora trämortlarna. Man anträffar emellertid icke en enda stenmortel nere vid sawahn, men väl högt uppe på den höjd, där de gamla byarna Bolapapoe och Panapa äro belägna liksom även på en annan höjd, där byn Lili med skolhuset ligger.

Om infödingarna, då dessa stenmortlar förfärdigades, odlat ris på sawah som i våra dagar, hade man säkerligen även funnit mortlarna framför allt på slätten, men hade de huvudsakligen sina odlingar på de norra och västra sluttningarna av Bolapapoehöjden, är det mycket naturligt, att stenmortlarna ligga, som de göra. Det är mycket möjligt, att en stor del av den nuvarande sawahn i Koelawi, särskilt den i den lägre, västra delen på den tiden ännu utgjordes av en sjö eller ett träsk.

Även stenmortlarna i Potonoa, Mopahi och de, som skola finnas i Toro, ligga på höjder och icke i omedelbart grannskap av några platser, som skulle kunnat brukas som sawah. De enda stenar, som göra ett undantag härifrån, äro de, som finnas på slätten söder om Gintoe i Bada. Men som jag redan i ett tidigare sammanhang påpekat, har Badaslättens torrläggning fortskridit betydligt längre än som t. ex. skett med Behoaslätten, och den förra var därför sannolikt bebyggd, då den senare ännu stod under vatten.

Det har icke saknats teorier, som sökt giva en förklaring på stenföremålens tillkomst. En forskare, Macmillan Brown, anser dessa föremål vara artofacter efter ett kaukasiskt folk, som utvandrat åt öster, en teori till vilken Kruijt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

1909 anslöt sig. Denne ser ett stöd för ett dylikt antagande i förekomsten bland Badas invånare av en mera ljushyad typ, vilken skulle vara en svag kvarleva av den invandrade rasen. Det skulle då varit det ljushyade folkets i Bada förfäder, som förfärdigat stenstatyerna m. m.

En annan forskare, Perry, har 1918 framlagt en teori, enligt vilken allt vad stenföremål heter i hela Nederländska Indien, på Filippinerna, i Annam o. s. v. skulle vara verk av ett folk, som svärmat omkring för att söka guld och pärlor.

Detta egendomliga hypotetiska folk säges hava känt konsten att anlägga terrasserade risfält med artificiell bevattning, att skulptera i sten, att vaska guld och att bearbeta metaller. Det skulle även fört med sig buffeln som husdjur. Vidare skulle det lärt de ursprungliga infödingarna, med vilka det uppblandats, sin soldyrkan, tron på livet i en himmel, bruket av phallussymboler samt infört adelskap och mycket annat.

Förhållandena i de trakter av Central-Celebes, där stenföremålen äro till finnandes, lämna mycket ringa stöd för denna fantastiska teori. Infödingarna tro icke på ett liv i en himmel efter detta, och de dyrka icke solen. Vad phalluskulten beträffar finnes hos de stenföremål jag sett, ingenting, som kan giva anledning till en förmodan, att någon sådan förekommit, då de förfärdigades.

Att dessa trakter fordom varit bebodda av en annan befolkning än den nuvarande, därom äro dock de flesta Celebesforskare ense. Sarasinerna anse de krushåriga, skygga stammar, som leva i de höga bergen väster om

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Paloedalen, de s. k. to Pekawa, som en splittra av den ursprungliga befolkningen. Adriani och Kruijt förmoda, att åtminstone en del av de berättelser, som finnas om vilda skogsmänniskor, kan syfta på en dylik befolkning.

Själv har jag i Lindoe hört berättas om vilda människor, som skulle bo på berget Ngilalaki och hava sapi oetan till husdjur, och i Kantewoe var man fullt övertygad om, att det i skogarna västerut skulle finnas huvudjägare.

Då ingendera av dessa trakter är undersökt, är det ej gott att säga, vad som kan dölja sig bakom berättelserna. Omöjligt är ju icke, att landets urinvånare, då den nuvarande befolkningen inträngde, dragit sig tillbaka till de utpekade områdena och där kvarhållit sig längre eller kortare tid.

Berättelsen om att vildarna på Ngilalaki skulle hålla sapi oetan som husdjur, erinrar om förhållandena i Ost-Celebes. Där har man inga bufflar och endast på ett par ställen några få getter, men i snart sagt varje by träffar man på minst en halvtam sapi oetan.

Att för närvarande draga några vittgående slutsatser om de egendomliga stenföremålens tillkomst, torde icke låta sig göra. Endast en noggrann arkeologisk undersökning av berglandskapen och en antropologisk undersökning av det säkerligen allt annat än homogena människomaterialet i dessa landskap skulle kunna lyfta en smula på den slöja, som alltjämt höljer frågan i dunkel. Här nedan följa en del uppgifter om fyndplatserna för stenföremålen, deras storlek m. m.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Schema över stenstatyernas riktning.

Bada.

1. Den på ryggen liggande bilden norr om Tawaelia ligger rakt åt nordväst, så att ansiktet, om den restes upp, skulle komma att blicka mot sydost.
2. Den stora stående bilden norr om Tawaelia vänder ansiktet nästan i rakt västlig riktning, möjligen med 2°—3° sydlig avvikning.
3. Bilden i Bomba vänder ansiktet mot norr med omkring 10° avvikning åt väster.
4. Stenen utanför Pada vänder ansiktet mot söder med en avvikning av 12°—13° mot väster.
5. Bilden i Boelili vänder framsidan nästan rakt åt öster.
6. Den liggande bilden söder om Gintoe, skulle, om den restes upp, komma att vända ansiktet nästan rakt åt väster.
7. Bilden nedanför Tinoë vänder ansiktet mot norr med omkring 33° avvikning mot ost.
8. Den s. k. stenbuffeln vänder ansiktet mot norr med omkring 12° avvikning åt ost.

Behóa.

9. Bilden nära Doda vänder ansiktet nästan rakt mot norr, möjligen med ett par graders avvikning mot väster.

Förteckning över de av mig iakttagna och uppmätta kalamborna i Bada och Behoa.

Nordost om Gintoe två fält,		
ett västligt med	3 st., varav 1 sönderslagen	
ett ostligt med	9 st.	
Öster om Kolori	2 st., varav 1 sönderslagen	Bada
Boelili	1 sönderslagen	
Söder om Gintoe	4 st., varav 2 sönderslagna	
Badangkaja	3 st.	

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Norr om Doda . . . . . 5 st.
Strax söder om Doda . . 1
Något sydost om Doda . . 2 st.

Pada Pokekea: i fyra grupper från nordväst till sydost räknat . . . . . 3 st. / 1 / 2 st. / 11 st.

Ponga . . . . . 2 st., antagligen finnes en tredje.
Pangheloeho 1

} Behoa

Kalambornas mått (i cm.)

Inre diameter	Väggens tjocklek	Inre djup	Höjd över marken	Lokal	
84—89	10—15	98	—		
140	18	125	—	det västra av Gintoefälten	
147	34 nedtill	—	—		
—	18 upptill 27 nedtill	67	110	den nordligaste kalamban från östra Gintoefältet	
125	—	125	—	den hela kalamban från Kolori	
87	20	150	35	Badangkaja	
135	18 (20)	125	—		
122	27	107	160		
135	23	135	97	norr om Doda	
88	15 (30)	130	150		
115 (125)	16 (20)	125	125		
87	13—15	82 (85)	155	söder om Doda	
105	20	—	170	sydost om Doda	
45 (50)	15	70	90	ensamstående	Pada Pokekea
—	25 (30)	80	185	två bredvid varandra,	
87	15	50	110	den ena med S ansikten	
60 (73)	6 (12)	—	110	en av de 11 st.	

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Toetoena.

Diameter.

204 cm., från Gintoefältet i väster, Bada.
150 „ den släta toetoenan från Behoa.
185 „ toetoenan med apor, radiärt ordnade, från Behoa.
240 „ toetoenan med apor i en rad, från Behoa.
200 „ toetoenan med ansikten i en krans, från Behoa.

Schema över de bearbetade stenar, som jag iakttagit i Koelawi, Lindoe, Pipikoro, Bada och Behoa.

I. Mer eller mindre mortelliknande:

A. Smärre stenar med ett relativt litet hål.

B. I regel något större stenar med mer eller mindre flat översida med ett runt hål eller en grop av omkr. 15 à 25 cm. diameter och 12 à 16 cm. djup.

1. Grovt bearbetade.
2. Fint bearbetade med slät översida, antingen med en eller flera gropar.
3. Lik de förra, men med en grund ringfåra kring gropen.
4. Lik n:r 3, men med en låg vall kring gropen.
5. Som n:r 2, men med den plana ytans ytterkant försedd med en låg ås.

C. Djupa, nästan byttliknande stenar med en diameter av omkr. 17 cm. och omkr. 14 cm. djup.

D. Stenar med avlånga, svagt urgröpta fördjupningar.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Foto av förf.

Bild 56. Stenblock i byn Panāpa i Koeláwi med ett stort antal gropar, påminnande om de s. k. älvstenarna i Sverige.

II. Stora, grova, oregelbundna stenblock med urholkningar.

A. Stenblock med mortelliknande hål.

B. Stenblock med mycket stora hål, 50—100 cm. i diameter.

C. Stenblock med rektangulära hål.

D. Stenblock med ett stort antal små, mer eller mindre oregelbundna hål.

III. Smärre stenar, mer eller mindre flata, av 35—50 cm. diameter med ett flertal smågropar på både över- och undersidan.

IV. Platta stenar med en grund ringfåra på översidan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

V. Kalamba:
   A. Släta, utan ornamentik.
   B. Med ringband.
   C. Med skulptur.

VI. Toetoena:
   A. Släta, utan skulptur.
   B. Släta, med inristningar.
   C. Försedda med starkt upphöjd skulptur.

VII. Statyer och liknande.

VIII. Upprättstående stenar.

IX. Egendomligt formade stenar, som tros skola föreställa människor.

Foto av förf.

Bild 57. Sten med ringfåra. De upprättstående stenarna vid sidan om den flata stenen sades skola föreställa en man och en kvinna. Kantēwoe.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

SJÄTTE KAPITLET.

Hos Frälsningsarmén i Central-Celebes.

Sedan holländarna 1905 underlagt sig berglandskapen söder om Paloedalen, förbjödos de bland infödingarna brukliga huvudjakterna, människooffren samt även annat, som stod mer eller mindre nära i samband med de religiösa föreställningarna. Dessa kommo därigenom att rubbas i sina grundvalar, och vägen öppnades för något nytt, som kunde träda i det gamlas ställe och utfylla dess plats.

Det låg då nära till hands, att muhammedanismen, som från kusten trängt in över en stor del av Paloedalen, även skulle utbrett sig till berglandskapen, men dessa blevo lyckligtvis förskonade därifrån.

Vid denna tid hade nämligen en schweizare, Supinger, börjat ett utomordentligt framgångsrikt missionsarbete bland de infödda i Paloedalen. Detta övertogs sedermera av Frälsningsarmén, som öppnade en post i Kalawara, ursprungligen en lantbrukskoloni för tiggare, grundlagd av Vita Korset. Med Kalawara som utgångspunkt anlade Frälsningsarmén sedan flera poster i Paloedalen, och 1913 fick Koelawi sina första missionärer, ett holländskt par, adjutant och fru Loois, vilka sedan under en följd av år voro verksamma i Koelawi med omnejd.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Det var med fara för livet, som missionärerna på obanade stigar genom urskogarna första gången togo sig fram till sitt verksamhetsfält. De styvsinta koelawierna betraktade dem till en början med misstroende, men genom tålamod, klokhet och godhet vunno de så småningom infödingarnas förtroende. Under årens lopp blevo de allas rådgivare och hjälpare, framför allt de fattigas och betrycktas. Aldrig hade man kunnat finna bättre pioniärer än dessa två att i obygden bryta mark för kristendom och civilisation.

Den holländske kontrollören i Paloe såg emellertid med ovilja missionärens ständigt växande inflytande bland befolkningen. Ingen uppe från bergen vände sig till kontrollören, alla gingo till missionären, p a n d i t a n, som de kallade honom, med sina bekymmer, vilket man ju inte kunde förtänka dem, eftersom panditan bodde bland dem, talade deras språk och var allas vän, då däremot kontrollören var en för dem fullkomligt främmande person, som bodde tre dagsresor från Koelawi och som måste begagna sig av tolk för att meddela sig med dem. Med en grannlagenhet, som var missionärens natur, gick han som infödingarnas rådgivare och hjälpare aldrig utöver sin befogenhet, men det båtade honom föga, ty för kontrollören var och förblev han en i högsta grad misshaglig person.

Redan i november 1913 öppnade missionären en skola i Koelawi. Där liksom i Lindoe hade tidigare funnits en guvernementsskola, som emellertid på grund av de inföddas bristande intresse för saken måst stängas. Under missionärernas ledning blomstrade den nya skolan i Koelawi raskt. Infödda lärare, minahassare eller, som de i Central-Celebes alltid kallas, menadoneser, meddelade i skolans fyra klasser

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

undervisning i malajiska språket, i räkning, geografi, skrivning, musik m. m. Liksom i alla dylika guvernementsskolor förekommer ingen religionsundervisning, utan denna meddelas privat.

Icke blott gossar besökte skolan, utan även ett par flickor ur de förnämsta familjerna åtnjöto under flera år undervisning. Ett par ynglingar hava kommit så långt, att de avlagt lärareexamen inför vederbörande myndighet, och dessa båda verka numera i skolan som lärare för sitt eget folk. Den ene av dem är Mahäli eller, som hans kristna namn lyder, Móesa — Moses — son till Koelawis forne överste krigsherre, Tomailingkoe.

Under årens lopp vunno missionärerna insteg även i bygderna, som omgiva Koelawi. Lindoe fick en skola 1916, Gimpoe och Winatoe 1917, vilka alla sortera under missionären i Koelawi och varje månad inspekteras av honom.

I slutet av 1917 upprättade Frälsningsarmén även i det avlägsna Kantewoe en skola. Följande år i januari då med de inföddas hjälp en missionärsbostad blivit uppförd, fick Kantewoe sina missionärer, adjutant Woodward och hans hustru, han engelsman, hon skotska till börden. Ingen vit kvinna hade före fru Woodward gjort färden till Kantewoe över de vilda, skyhöga bergen på smala, slippriga stigar och långa, gungande rottingbroar, under vilka väldiga floder dåna, där ingen häst, ingen bärstol kan föras fram, utan där man uteslutande är hänvisad till sina egna krafter.

Frälsningsarméns missionärer utöva i dessa trakter en synnerligen gagnande och uppoffrande verksamhet bland de infödda. Fria från religiös fanatism, ha de gått fram utan att nedbryta all gammal kultur, steg för steg göra de infödin-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

garna förtrogna med kristendomens åskådningssätt, och själva leva de, som de lära. Att jag överallt i berglandskapen runt Koelawi mottogs av befolkningen utan misstroende och på många ställen med välvilja, kan jag ej tillskriva något annat förhållande, än att dessa människor egentligen blott lärt känna en vit man förut, missionären i Koelawi, som aldrig bedrog dem i handel, såsom deras egen infödde furste brukade göra, aldrig ljög som alla andra, alltid visste råd för allt, och som hjälpte utan att taga emot den ringaste ersättning.

Missionsarbetet sker på olika sätt. I skolan förekommer, som nyss nämnts, ingen religionsundervisning, utan denna meddelas av missionären i hans hem, där skolbarnen frivilligt samlas två gånger i veckan. Missionären förtäljer för dem Bibelns berättelser och utlägger dem, och barnen sjunga med liv och lust Frälsningsarméns sånger, översatta till malajiska eller koelawiska språket. Magaoes äldste son, Másí, som egentligen skulle uppfostras som muhammedan, deltar med samma iver som de andra pojkarna i den kristna sången och den kristna religionsundervisningen.

Om söndagarna, då Frälsningsarméns flagga vajar för att fästa infödingarnas uppmärksamhet vid den dagens särskilda betydelse, har missionären på förmiddagen gudstjänst på koelawiska språket i skolan för vuxna, på eftermiddagen i sitt hem på malajiska för barnen.

Under veckodagarna gör han om eftermiddagarna en tur än till den ena byn, än till den andra och håller friluftsmöten. Han åtföljes då alltid av några skolpojkar, som liva upp mötena med sång. Tonerna från panditans kornett kalla de infödda samman till någon öppen plats mellan husen i byn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Panditan hänger upp en plansch över något bibliskt ämne och håller ett kort föredrag i anslutning därtill. Hans åhörare, män och kvinnor, kanske över hundradet, sitta omkring honom på marken eller på de närliggande husens öppna, låga verandor, på rismortlar och stenblock, och det är ett nöje att iakttaga det levande intresse, varmed de följa hans utläggningar. Han talar deras språk som en av dem, hans framställning är naturlig och enkel och icke utan humor, för vilket infödingarna ha mycket sinne. Ibland avbrytes han av ett utrop av förvåning eller gillande eller av en fråga, som förstås bliv besvarad på stående fot.

När det är dåligt väder, håller panditan sina möten i de gamla lobona, andehusen. Infödingarna se intet ont häri, och med sedvanlig försynthet och varsamhet mot den gamla kulturen tar panditan andehusen så att säga i sin tjänst i stället för att yrka på, att de skola rivas ned och förintas. I hednatemplen, där både människors och djurs blod flutit i strömmar, klingar alltså numera ofta den kristna sången. Så gör genom panditans kloka verksamhet en ny tingens ordning sakta och omärkligt sitt intåg till fromma för alla parter.

Missionsverksamheten ger framför allt bland det uppväxande släktet mycket goda resultat. De äldre vidbliva helt naturligt mera konservativt sina nedärvda föreställningar, men de ställa sig på intet sätt fientligt gent emot missionen. Inte ens de hedniska prästinnorna och prästerna se denna med oblida ögon, och när deras besvärjelser icke mäkta uträtta något mot t. ex. sjukdom, vända de sig liksom alla andra till panditan. De ha klart för sig, att h a n icke fruktar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Foto O. Strandlund.

Bild 58. Frälsningsarmén håller friluftsmöte i byn Tomädo i Líndoe.

de onda andarna och att dessa icke hava någon makt över honom.

Det hände en gång, att när Loois kom till byn Boladangko en eftermiddag för att hålla friluftsmöte, fann han hela byn i uppståndelse och den gamla prästinnan utom sig av vrede. Anledningen var den, att ett par män trots hennes varningar börjat hugga ned träden i skogsbacken utanför byn. De onda andarna, som bodde i träden, blevo därigenom hemlösa, och de kastade sig i sin vrede över den närbelägna byn, så att ett stort antal av dess invånare sjuknade i feber, d. v. s. i malaria.

Prästinnan var så upphetsad, att hon ville, att man skulle gå och slå ihjäl de båda männen, som förgripit sig på skogen. Loois samlade emellertid de icke sjuka omkring

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

sig och försökte lugna de upprörda sinnena. Han talade till dem på sitt enkla sätt om sin Gud, och hans ord förfelade icke sin verkan. När han, då mörkret fallit på, gick hem till sitt, lovade han komma igen nästa morgon med medicin åt de sjuka, och alla kände sig tacksamma över panditans besök.

Följande dag gjorde jag Loois sällskap, då han gick till Boladangko. Vid två ingångar till byn hade man för att lura djävlarna satt ut två stycken pentaoe liksom en liten levande kyckling (bild 59). De onda andarna skulle, när de fingo se dockorna, tro, att det var människor, och när de varseblevo kycklingarna, människornas husdjur, skulle de ytterligare styrkas i denna sin tro och fara in i dockorna, och människorna skulle undgå deras påhälsning.

Inne i byn var det lugnt. Prästinnan tog emot oss med den goda nyheten, att djävlarna icke mera vågat sig fram, sedan panditan föregående dag hållit möte i byn. Men de hade hela natten setat på lur utanför byn, och hon visade oss platsen, där de hållit till. Loois gick därpå omkring i hyddorna till de febersjuka, gav dem kina och muntrade upp dem med ett vänligt ord, varefter vi återvände hem.

I Koelawi kommo varje morgon, så snart det blivit dager, 20 à 30 personer till panditans hus för att söka hjälp för sina åkommor. Det var sår, feber, hosta, magåkommor och mycket annat.

Det lär visserligen finnas läkare i Indien, som anse det otillbörligt, att missionärerna fuska i deras yrke, men detta visar blott vederbörandes ringa förståelse för de infödda och obekantskap med förhållandena inne i landet, där kanske aldrig en utbildad läkare satt sin fot. Lyckligtvis är den

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

indiska regeringen ej av samma åsikt som dessa läkare, utan den understöder missionärerna med ett mången gång ganska rikligt och välförsett förråd av medicin och förbandsartiklar.

Foto av förf.

Bild 59. Pentäoe, dockor av svart bast, som utsatts vid ingångarna till byn Boladángko till skydd mot de onda andarna.

Sedan Loois och hans hustru på morgnarna hjälpt de besökande, gingo de på förmiddagarna ut i byarna till dem, som voro så sjuka, att de ej kunde lämna sina hyddor.

Mången gång behandlade panditan sår, som antagit så

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Bild 60. Adjutant och

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Foto O. Strandlund.

larnd infödingarna i Kantëwoe.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

elaka former, att man inte nog kunde förvåna sig över, att de icke för länge sedan lett till blodförgiftning. Jag erinrar mig särskilt ett sådant fall. Det var en gumma med en kolossal strumaknöl, som brustit sönder, och ur vilken varet formligen vällde fram. Hon skickade i sin nöd bud på panditan, och jag gjorde honom som så ofta sällskap, då han gick omkring i byarna.

Vi funno kvinnans tillstånd så betänkligt, att vi kommo överens om, att hennes enda hopp vore, om hon kunde föras till Paloe och komma på sjukhuset under militärläkarens behandling. Gumman kände naturligtvis inte till doktorn i Paloe och hade följaktligen intet förtroende för denna obekanta storhet. Hon ville inte höra talas om Paloe, ifall inte hennes pandita följde med henne dit och skötte henne.

Det gick förstås inte för sig, utan gumman stannade, där hon var, och panditan fick gripa sig an med det stinkande såret. Han gick en tid dagligen till henne och plåstrade om henne, och det dröjde inte så synnerligen länge, innan såret var läkt. När jag sedan träffade henne återställd, såg hon minst 10 år yngre ut, än då jag först gjorde hennes bekantskap.

En annan gång var det en gammal slav, som antagligen i sinnesförvirring stuckit sin stora huggkniv i magen på sin åttaåriga dotter och dödat henne. För att hon ej skulle behöva göra resan till dödsriket ensam, överföll han två kvinnor i avsikt att mörda även dem. Vid deras vilda nödrop skyndade emellertid folk till, och man fasttog mannen, som dock redan hunnit tillfoga sina offer gapande sår.

Panditan tillkallades, och medan han skyndade till platsen för händelsen för att se, om något stod att göra för det

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

stackars barnet, fördes de båda kvinnorna till missionärens bostad. De erbjödo en fasansfull anblick. Deras basttygskläder voro genomdränkta och styva av blod och måste klippas av dem. Den äldre hade fått ett hugg i högra överarmen strax ovanför armbågen, vilket knäckt benpipan. Den yngre hade ett mer än decimeterlångt sår tvärs över hjässan och ett hugg i höger axel, så djupt, att köttet hängde ned över överarmen.

Fru Loois och jag hjälptes åt att rengöra och förbinda de stackars människorna, som utan ett ljud av klagan läto oss hållas. När vi voro färdiga med den yngre kvinnan, som var så svag av blodförlusten, att vi ett ögonblick trott, att hon förlorat medvetandet, under det vi höllo på med henne, bad hon, att hennes lilla späda barn, som burits med till missionärens bostad, skulle läggas till hennes bröst, och vi kunde icke förmå henne att lägga sig ned på den bädd, som vi ordnat åt henne. Hon skulle nödvändigt sitta upp.

Senare återkom Loois. Han hade endast kunnat konstatera, att den lilla flickan redan var död. De båda kvinnornas blessyrer fann han emellertid så betänkliga, att han icke vågade taga ansvaret på sig för dem. Han skrev därför ett brev, som han sände till militärläkaren i Paloe, och bad denne komma upp till Koelawi. Det kunde doktorn emellertid ej, utan Loois fick som vanligt reda saken på egen hand. De båda kvinnorna stannade fjorton dagar i hans hus. Därefter voro de så pass återställda, att de kunde vända hem igen till sina hyddor och dagligen komma till missionärens hus och få sina sår skötta.

En särskilt prövande tid för Loois och hans hustru var den, då spanska sjukan hemsökte Koelawi. Sjukdomen, som gras-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

serade över hela Insulinde, spridde sig från kusten inåt landet och kom snart nog även upp till Koelawi. I Paloe härjade den våldsamt bland de få européerna, bland de rätt talrika kineserna och bland den stora massan av infödingar. Alla butiker stängdes, postkontoret och kontrollörens kontor likaså, och på mer än en månad visste man uppe i bergen intet om den yttre världen.

Loois var en av dem, som först blevo angripna i Koelawi. Medan han låg, utbredde sjukdomen sig med fruktansvärd snabbhet och medförde en kolossal dödlighet bland de fullkomligt hjälplösa infödingarna. Vid senare räkning befanns det, att av de cirka 2,000 koelawierna nära 400 skattat åt förgängelsen. Magaoe blev ett bland de första offren för sjukdomen till stor del på grund av sitt eget oförstånd. När han kände sig litet bättre, gick han nämligen ned och svalkade sig med ett bad i flodens kalla vatten. Sedan var det slut med honom. Loois, som knappt kunde stå på benen, släpade sig dock till Tomampes hus ute i risfälten för att vara hos honom i hans yttersta stund, och så muhammedan fursten var, dog han med missionärens hand i sin.

I hyddan bredvid pasanggrahan, vår bostad, dogo tre vuxna personer och fyra barn på några få dagar. Lik buros formligen i långa rader förbi vårt hus till begravningsplatsen. Det fanns knappt folk för att få de döda i jorden, kistor var det inte mera fråga om, vildsvin och hundar grävde upp liken, och vinden förde ofta stanken från begravningsplatsen till vårt hus.

När Loois repat sig så pass, att han kunde börja gå omkring i byarna igen för att hjälpa infödingarna, möttes

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

han av så uppskakande syner, att han sedan varken kunde äta eller sova.

Fru Loois, som tyckte, att hon måste försöka spara sin man, vilken var långt ifrån återställd från sjukdomen och dessutom hade ett njurlidande, började även hon begiva sig ut och uppsöka de sjuka.

I den första hydda hon kom till, satt en kvinna med blottad överkropp och svalkade sin feber i draget från en öppen lucka i väggen. På spjälgolvet låg hennes sjuka lilla treåriga dotter naken. Vid dörren fann hon en gammal gubbe utsträckt, om han var levande eller död, kunde hon icke se. Under det hon talade med kvinnan, öppnades dörren, och en ung man steg in. Han föll framstupa på golvet, och en blodström vällde fram ur hans mun. »Ompi koe», det är min bror, sade kvinnan förklarande till fru Loois.

I det huset dogo gubben och det lilla barnet, och det var typiskt för sjukdomens framfart i Koelawi. Allt, som var svagt, d. v. s. företrädesvis gamlingar och småbarn, skördades av liemannen.

När fru Loois varit ute och besökt sjuka i två dagar, fick hon själv influensan liksom båda hennes små barn, vilka ditintills undgått smittan. Vi voro sannolikt de enda i Koelawi, som gingo fria, trots att vi varken undveko beröring med missionärsfamiljen eller med andra, som kommo i vår väg.

Att missionärerna utfört ett gott arbete till renlighetens höjande i Koelawi, visar förbrukningen av tvål. Både vi och Loois togo hem tvål i lådor på 20 kg., och den hade strykande åtgång. Än kommo infödingarna med ett par

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ägg, en skål ris eller något dylikt och bytte till sig en bit tvål, än köpte de för några cent ett stycke.

I Kantewoe däremot, där missionärerna blott utövat sin verksamhet i sju månader vid vårt besök, efterfrågades aldrig tvål av de talrika infödingar, som kommo till oss med etnografica och annat. Men skolläraren höll som bäst på att hos det yngre Kantewoe inplanta nödvändigheten av att hålla sig ren. Det gick så till, att när pojkarna om morgnarna samlats i skolan, tog han hela skaran med till floden, och där badade sällskapet sig, innan dagens arbete tog sin början.

Adjutant Loois' intressen omfattade emellertid icke blott infödingarnas andliga och lekamliga välfärd. Genom självstudier vidgade han ständigt sitt eget vetande, och framför allt intresserade han sig för språk. Koelawispråket hade, innan Loois kom till sin post, endast varit ett talspråk, men genom honom har det blivit fäst i skrift. Missionären har nämligen nedlagt flera års arbete på en ordbok på holländska—malajiska—koelawiska. Denna, som ännu ej kommit i tryck, är av synnerligen stort värde för kännedomen om de ännu så ytterst litet bekanta malajspråken på Celebes.

Panditan i Kantewoe verkade på samma sätt som hans ämbetsbroder i Koelawi, och han hade, på den korta tid han vistats på sin post, hunnit vinna allas förtroende. Men så var han också alldeles outtröttlig i att vandra omkring i byarna bland de infödda.

På längre turer medförde han alltid ett medicinförråd, som flitigt anlitades. Svårare sjuka lät han föra till Kantewoe, där han kunde ägna dem den vård de behövde. Jag påminner mig

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

framför allt en äldre kvinna från Pangana med en fasaväckande fot, som var ett enda sår, i vilket maskarna myllrade. Under panditans behandling bättrades det gruvliga såret högst betydligt under de veckor jag var i tillfälle att observera det.

Mången föreställer sig kanske, att dessa missionärer åtnjuta riklig ersättning i klingande mynt för sin uppoffrande verksamhet bland de infödda, men så är alls icke fallet, utan tvärt om. De arbeta icke för jordisk vinning, där de leva i obygden fjärran från all europeisk civilisation och utan umgänge med andra vita människor, utan de samla sig blott sådana skatter, som icke rost och mal förstöra.

Vad mig själv beträffar måste jag säga, att jag hos Frälsningsarméns missionärer på Celebes mötts av en gästfrihet, en hjälpsamhet och en förståelse för mitt arbete, som gör, att jag för alltid kommit att stå i djupaste tacksamhetsskuld till dem. Utan dem hade mitt arbete i dessa trakter av Celebes aldrig kunnat giva de resultat, som det gjort.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Foto av förf.

Bild 61. Gata i Donggāla.

SJUNDE KAPITLET.

Vi draga österut.

Sedan vi avslutat vår vistelse i det inre av nordvästra Central-Celebes och i Donggala vid kusten inpackat samlingarna, avsände jag dessa till svenska konsulatet i Soerabaja, som lovat förvara dem, till dess jag skulle resa hem.

Min plan var att därefter för några månader förflytta min verksamhet till den ostligaste av Celebes' fyra stora halvöar, där jag ämnade slå upp mitt kvarter i Loewoek, huvudplatsen i denna del av ön.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Foto av förf.

Bild 62. Palmvinsförsäljare i Donggala.

Att per ångbåt färdas från Donggala österut via Makassar tilltalade oss ej av flera skäl. I anseende till att förbindelserna från Makassar till Celebes' ostkust äro otroligt skrala — en båt var fjärde vecka enligt tidtabellen, som aldrig följes — kunde vi räkna på en rundlig förlust i tid förutom dryga kostnader för uppehåll i Makassar.

I Donggala är det praktiskt taget omöjligt att skaffa sig några uppgifter om båtarnas avgång från Makassar, ty Donggala har ingen telegraf, och postgången har man föga nytta av, ty den är absolut oberäknelig. Även om vi skulle lyckats få reda på, att vi den och den dagen kunde få en lägenhet från Makassar österut, skulle vi varit föga hjälpta, ty det skulle varit en ren lyckträff, ifall en båt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

på sydgående angjort Donggala, just då vi behövde fara till Makassar. Och om vi verkligen kunnat krångla oss till Makassar i utsatt tid, så kunde vi ändå riskerat att få vänta på den utlovade båten i tio dygn eller mer. Sådant har hänt.

Vi föredrogo att begagna oss av de mera pålitliga apostlahästarna för att nå vårt mål i öster och anförtrodde endast vårt större bagage åt K. P. M.

Till att börja med stego vi den 17 maj i Donggala ombord på en större segelkanot, medhavande utrustning för omkring en månads marsch. Efter några timmars seglats i hällregn landade vi vid en by Tawaëli på östra stranden av Paloeviken. Vi övernattade i byn, och dess kapala skaffade oss bärare, vilka under de två närmaste dagarna följde oss, då vi övertvärade Celebes' nordhalvö, ungefär där den skjuter ut från öns centrala parti.

Från Tawaeli går vägen till en början genom uppodlad bygd längs kusten, men snart tar den av inåt landet, och man följer ett mindre vattendrag i riktning mot bergskedjan i det inre. Gångstigen slingrar sig fram i den djupt nedskurna floddalen, vars botten är ganska bred och delvis fylld av stora stenblock. Dalens sluttningar äro mestadels mycket branta, och den norra sidan stupar på många ställen alldeles lodrätt ned.

Solen brände het, luften var alldeles stilla, och redan efter ett par timmars marsch voro våra bärare mogna för en rast, innan de började klättra uppför bergens västra sluttning. Timme efter timme bar det sedan uppför, under det att vägen oupphörligt gjorde större eller mindre krökar in i ravinerna.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

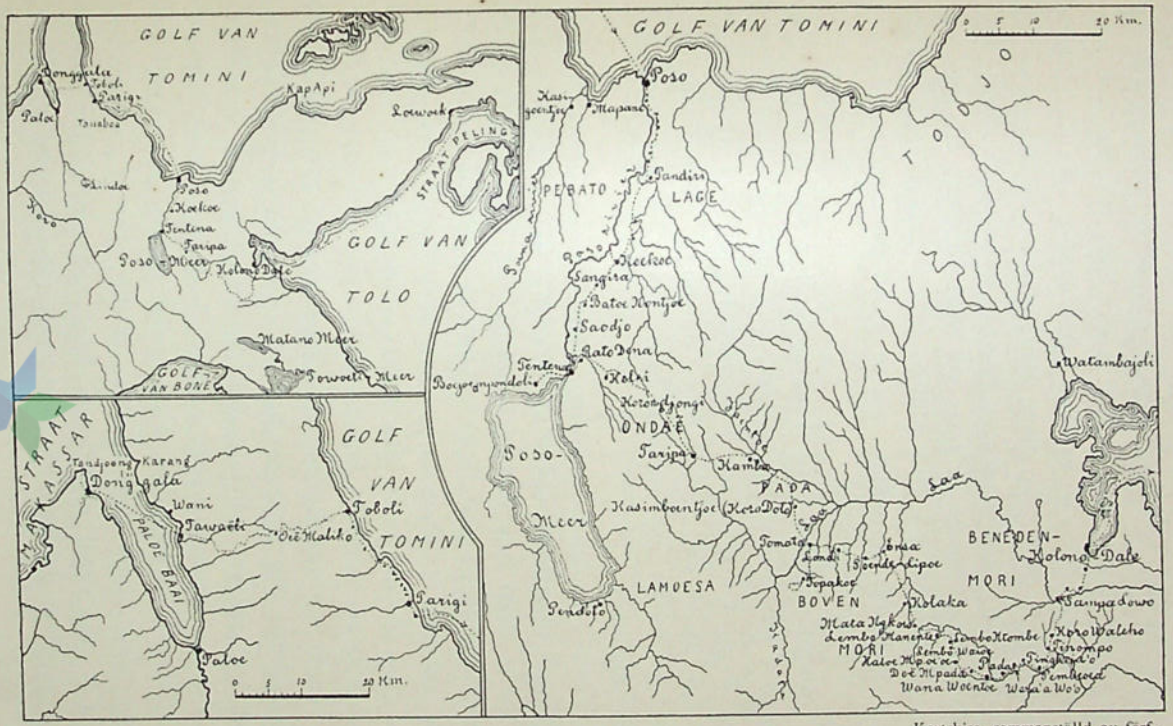

Kartskiss, sammanställd av förf.

Bild 63. Karta över Central-Celebes, utvisande vår reseroute från Donggäla vid Päloeviken till Kolonodäle vid Tomöribukten.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vid en stor bro med ataptak gjorde vi middagsrast och inväntade några bärare, som blivit efter. Hettan var tryckande, och det var verkligt uppfriskande, då vi äntligen fingo lämna de öppna, alang-alangbevuxna sluttningarna och kommo in i den svala, skuggiga storskogen. Strax före mörkningen hunno vi fram till vårt kvarter, ett litet hus för vägfarande vid ŌEe Malíko (oee = vatten, flod). Natten var strålande stjärnklar, och vi njöto en uppfriskande vila i den lätta bergluften.

Morgonen därpå voro vi marschfärdiga före soluppgången. Vägen bär fortfarande uppför, och man kommer till slut så högt, att man ser Paloevikens blågröna vattenspegel djupt under sig, och bortom de höga, branta, skoglösa bergen väster om viken skymtar man det glittrande Makassarsundet.

Efter en stunds vandring nådde vi passpunkten. Där stänges utsikten åt väster av urskogen, men åt öster öppnar sig en utsikt icke mindre storslagen än den förra. Det urskogsklädda berget stupar brant ned mot den smala kustremsan vid Tominibukten, över vars vida, solbelysta yta här och där vita moln, lika ulltappar, seglade fram. Horisonten försvann helt och hållet i dis.

Vägen, som ända upp till passpunkten var ganska god, förändrade där helt plötsligt utseende och erinrade starkt om den uslaste och lerigaste väg jag någonsin skådat på Celebes, nämligen vägen mellan Goeroepahi och Modajag i Bolaang Mongondou. Under den timme, då vägen var som värst, togo våra skodon obotlig skada.

Det bar brant utför, och snart befunno vi oss nere i ett skoglöst område. Vägen var där torr och bra att färdas

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

på, men ju längre vi vandrade, dess värre brände oss solen. Den sista halvtimmen var den mödosammaste på hela vägen, ty vi måste passera ett torrt, brännhett gräsfält, där intet enda träd gav skugga. Äntligen voro vi framme vid byn Toböli alldeles vid Tominibuktens strand och togo in i en pasanggrahan, där det fanns ordentliga bäddar och två bekväma stolar.

I Toboli gjorde vi middagsrast. Det var vår avsikt att på eftermiddagen samma dag fortsätta längs kusten till Parigi, som ligger ungefär 17 km. längre söderut, d. v. s. en marsch på knappt fyra timmar. Bärarna vägrade emellertid att gå vidare. Det brukades inte, att folket från Tawaeli gick längre än till Toboli, och därmed fingo vi låta oss nöja. Ingen övertalning hjälpte, och vi måste därför övernatta i Toboli.

Efter mycket parlamenterande med byns kapala lovade denne potentat att mot ungefär dubbel taxa ställa nödigt antal bärare till vårt förfogande nästa dag. Dessa infunno sig i god tid på morgonen, så att vi strax efter soluppgången kunde bryta upp. Vägen till Parigi är en bred, körbar landsväg, som hela tiden följer havsstranden och nästan oavbrutet går fram genom lundar av kokospalmer.

Vi hade emellertid ej hunnit vandra långt, innan vi mötte assistenten från Parigi, en minahassare, som representerade den holländska myndigheten på platsen. Han hade fått reda på, att vi ämnade oss till Parigi, och kom emot oss med häst och vagn, vari min familj tog plats. Åkdonet kunde ej rymma oss alla, utan minahassaren och jag vandrade samspråkande på malajiska vägen framåt. Han föreföll att vara

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en intelligent man, och hans beredvillighet att stå mig till tjänst var obegränsad.

Parigi är en väl uppodlad bygd med rätt många byar, men hade intet av särskilt intresse för mig. Landets egentliga invånare äro sedan mer än hundra år muhammedaner, och därmed har deras ursprungliga kultur försvunnit. Ett hundratal minahassare hava inflyttat till Parigi och naturligtvis medfört sina halvt europeiska vanor. Man finner även en koloni av balineser, men dessa hava ej av fri vilja slagit sig ned på platsen utan leva här som landsförvista från sin egen ö, Bali öster om Java. De synas trivas bra i Parigi, och deras talrika kreatur av den balinesiska rasen väcka genast uppmärksamhet, ty över nästan hela Central-Celebes för övrigt hålles blott den indiska buffeln som husdjur.

Från Parigi ämnade vi oss till Póso, men att komma dit var lättare sagt än gjort, ty det skulle ej finnas någon väg över land, och att uppbringa en användbar segelkanot för ett så stort sällskap som vårt, fyra vuxna och tre barn jämte packning, var omöjligt, ty alla båtar i Parigi voro helt små och av sekunda beskaffenhet.

Den minahassiske tjänstemannen lovade dock göra sitt bästa för att få tag i en användbar båt, men han beredde oss på, att vi kanske måste vänta några dagar i Parigi, och han lät oss förstå, att det i varje fall ej skulle bliva någon lustresa, ty vi kunde räkna på att i tre dagar och tre nätter få sitta hoppackade i en liten kanot utan några som helst bekvämligheter.

Vi togo saken med jämnmod. När det intet val fanns,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

fick man ju härda ut med att för en gång färdas alldeles som en inföding,

Morgonen efter vår ankomst till Parigi, d. v. s. den 21 maj, hade vi knappast ätit frukost, förrän vi hörde en ångbåt blåsa utifrån sjön. Ingen visste, vad det kunde vara för ett fartyg, och för att få klarhet i den saken begav jag mig till assistenten. Hos honom fick jag veta, att det var statens ångare från Poso, som anlänt med en skolinspektör. Båten, Palleh, skulle omedelbart återvända, och därest jag önskade, kunde vi gå ombord och följa med till Poso. Att jag med verkligt nöje mottog detta anbud, behöver jag knappast säga. Jag skyndade tillbaka till vår bostad, pasanggrahan, och i största hast stuvade vi ihop vårt bagage. Rollerna voro därvidlag en gång för alla givna, d. v. s. de två tjänarna och deras son sörjde för provianten och köksattiraljen, jag för byltena med madrasser, kuddar, filtar och myggnät och min hustru för de två kofferterna med våra kläder.

Snart sutto vi alla ombord på den lilla ångaren, klockan 10 hivades ankaret, och kursen sattes rakt på Poso. Det blev en uteslutande angenäm resa längs kusten i det inre av Tominibukten, som låg spegelblank, endast en och annan gång svagt krusad av en vindkåre. Inlandet reser sig brant upp mot den väldiga bergskedja, som mer än 2,000 m. hög i nord—sydlig riktning sträcker sig mellan kusten och Napoe. Bergsluttningarna äro överallt klädda av tät, vild urskog, i vars inre ännu en del infödingar föra sitt fria liv, oberoende av de holländska myndigheterna. De odla sin majs och sitt ris på svedjeland, ett par år på en plats, ett par år på en annan, på så vis till hälften nomader.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Klockan halv sex på aftonen voro vi framme vid Poso i lagom tid att före mörkrets inbrott hinna få upp vårt bagage och installera oss i Posos utmärkta pasanggrahan.

Poso är för att vara i Central-Celebes en ganska stor och trevlig plats, belägen just där den stora Posofloden

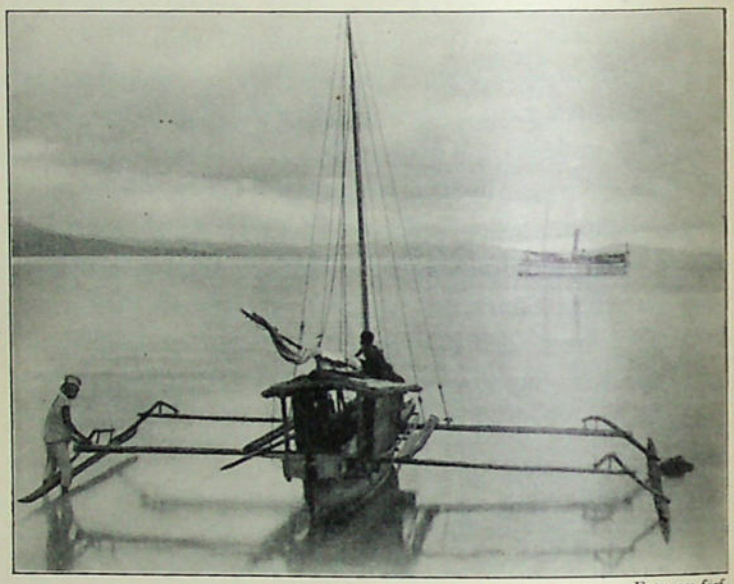

Foto av förf.

Bild 64. Infödingsbåt med balansstänger. Póso. I bakgrunden synes ångfartyget Paleleh.

lugnt flyter ut i Tominibukten. I Poso ligger en garnision, och där har en kontrollör, styresman för ett vidsträckt område av Celebes, sitt residens.

Från Poso leder en väg åt sydväst till Pebāto och vidare till berglandskapen Napoe, Behoa och Bada. Söderut för en bred väg genom Lāge och Rāno till Pososjön, och åt öster löper en väg längs kusten till Tódjo.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Att Poso är en gammal plats, därom vittna ett par bronskanoner från Ostindiska kompaniets tid, vilka bära årtalen 1735 och 1767. Hela samhället ligger inbäddat i en frodig grönska och beskuggas av gamla mangaträd och tamarinder med lummiga kronor.

Nere vid stranden ligga ett flertal kinesiska och arabiska butiker, och vid sidan av en öppen plats har man basaren, där infödingar från Lage och Pebato utbjuda grönsaker, ris, frukt, höns, ägg o. d. Strax ovanför affärskvarteren, om man skall använda ett så pass anspråksfullt ord om butikraden i Poso, ligga garnisonsbyggnaderna, tjänstemännens bostäder, pasanggrahan, postkontoret och kontrollörens kontor.

Ännu längre upp i staden ligger det nybyggda sjukhuset, verkligt snyggt och välförsett. För övrigt ha de talrika minahassarna satt en viss prägel på en stor del av Poso. I kampoeng Minahassa äro husen liksom i hembygden omgivna av en rikedom av prydnadsväxter.

Posos ståtligaste byggnad är missionärens hus, bredvid vilket man vid tiden för vårt besök höll på att lägga grunden till en kyrka.

Vid vår ankomst till Poso funno vi där före oss i pasanggrahan en veterinär i statstjänst från Menado i Nord-Celebes. Han var ute på någon sorts buffelinspektion i Central-Celebes. Hans distrikt omfattade nämligen ungefär halva Celebes.

Vi blevo genast goda vänner med den gemytlige djurdoktorn, och då han fick höra, att vi om några dagar skulle draga söderut till Pososjön, beslöt han följa med för att titta på bufflarna inne i landet. Någon utrustning

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

för en sådan marsch medhade han ej, och någon vidare erfarenhet om resor i vildmarken tycktes han ej hava erhållit i det välodlade Minahassa, där det finnes gott om snygga byar med ordentliga pasanggrahaner, och där folket har mera europeiska vanor.

Den 25 maj voro vi klara att anträda marschen inåt landet. Bärarna infunno sig i god tid, och klockan halv 7 kunde vi starta från Poso, alla till fots, även veterinären, som sorglöst promenerade i ett par tunna, bruna skor.

På grund av de senaste regnen var den eljest goda vägen betänkligt uppblött och lerig. Den går fram genom ett jämförelsevis slätt land utan några besvärande backar och följer de första milen på mer eller mindre nära håll den breda Posofloden, som i sitt nedre lopp flyter helt lugnt, men som längre in i landet flerstädes är uppfylld av ganska betydande vattenfall och forsar.

Redan i den första byn strax utanför Poso hörde vi från alla hus klapprandet från basttygsfabrikationen. Så vitt vi kunde se, tillverkas här huvudsakligast en sorts tunt, vitt tyg.

För övrigt tycktes allt gammalt vara så gott som utplånat i denna trakt. Folket, to Lāge är numera kristnat, och de hedniska festerna äro förbjudna. Alla gamla byar med sina tempel, de s. k. lobo, hava för länge sedan jämnats med marken, och nu bo invånarna på av myndigheterna anvisade platser i byar, som alla se likadana ut. En bred väg leder genom byn, och på ömse sidor om denna ligga husen, vart och ett med sin lilla tomt. I de större byarna finns det även en eller annan tvärgata.

Alla husen äro byggda efter en av staten fastställd typ,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vilken skulle kunna vara nog så praktisk, om de infödda blott använde bostaden, så som det är menat.

Ett hus är vanligen avsett för fyra familjer och består av två avdelningar, som äro förbundna med varandra genom en gång. Den främre och större delen är försedd med en stor veranda och fyra ordentliga boningsrum, som nästan alltid stå obegagnade.

Genom gången kommer man in i köksavdelningen. Denna är avdelad genom en gång i mitten, och på vardera sidan därom har man två bås med en gemensam eldstad. Varje familj äger ett bås, där den skall kunna koka sin mat, men mera sällan torde platsen enbart tjäna detta ändamål. Nej, varje familj b o r i sitt bås, gamla och unga om varandra, förutom en hel rad små magra, argsinta byrackor, som högljutt gåvo sitt misshag till känna, var gång vi försökte titta in i ett sådant hus.

I taket och runt väggarna hängde korgar och varjehanda husgeråd, allt gruvligt dammigt och nedrökt. Sällan eller aldrig har jag sett något så ohygieniskt bland bergfolken i nordvästra Central-Celebes som i dessa byar längs vägen till Pososjön.

Vid 11-tiden voro vi framme vid en by Pandíri, där bärarna från Poso skulle avlösas av andra. Vi höllo där middagsrast en timme, och så bar det åter i väg. Emellertid hade vi ej hunnit långt, innan vi överföllos av ett våldsamt regn. Det fanns intet annat att göra än att vandra vidare i ösregnet och genom den djupa lervällingen på vägen. Trötta, våta och hungriga kommo vi äntligen efter 36 kilometers marsch vid halv sextiden till byn Kóekoe, där vi skulle övernatta.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Pasanggrahan var ej alltför välförsedd, några stolar, ett par bord, fragment av en tältsäng jämte ett par bänkar, det var allt.

Veterinären, som inte gillade några försakelser på tjänsteresor, hade förutom mycket annat gott även medtagit en

Foto av förf.

Bild 65. Bro över Pósofloden i närheten av byn Kóekoe.

flaska citrongenever, och jag får tillstå, att sällan har både helan och halvan varit så välgörande för både kropp och själ som den kvällen i Koekoe. Hur doktorn sen sov på natten, skall jag ej närmare inlåta mig på, vare det nog sagt, att han varken hade myggnät eller huvudkudde och låg i den ovannämnda tältsängen.

Följande dag måste vi stanna i Koekoe för att torka allt, som blivit vått av regnet under marschen. Därigenom blevo

PERPUSTAKAAN NASIONAL

vi i tillfälle att se ett egendomligt brobygge och några väldiga forsar i Posofloden. Under förmiddagen styrde veterinären och jag med byns kapala som vägvisare våra steg ned mot floden för att beskåda vattenfallen, vilkas dån hördes vida omkring.

Foto av förf.

Bild 66. Tentēna vid Pósosjöns utlopp. Byggnaderna äro missionärens bostad, sjukhus för infödingar m. m.

Under vägen fick jag i ett svedjeland syn på en rismortel av en typ, som jag ej sett förut. Medan alla rismortlar i Toboli och Parigi äro äggkoppsliknande och i byarna mellan Poso och Pandiri mer eller mindre timglasliknande, hade denna mortel en form, som mera påminde om mortlarna i Koelawi eller kanske ännu mer om den stenmortel jag sett på vägen mellan Koelawi och Winatoe.

Äntligen kommo vi fram till den mellan skogklädda höjder

PERPUSTAKAAN NASIONAL

djupt nedskurna floden, som på detta ställe skummar och virvlar, så långt man kan se både uppåt och nedåt. Där floden brusar som våldsammast, sticka två kalkstensklippor upp ur skummet, och med dessa som bropelare hava infödingarna med trädgrenar och bambustänger lyckats förbinda flodens båda stränder medelst tre brospann (bild 65).

Det hela såg så bristfälligt ut, och vattnet yrde stundom omkring och över bron så häftigt, att det föreföll oss minst sagt som ett riktigt vågstycke att giva sig ut på den. Men sedan vi sett några infödingar med fullpackade ryggkorgar gå över lika lugnt och tryggt, som om de vandrat på fasta marken, veko våra betänkligheter, och vi följde deras exempel.

Nästa dag fortsattes marschen, och sedan vi under vägen passerat ett par byar i vanlig, intetsägande stil, voro vi vid middagstiden framme vid Tentena, en stor by, belägen vid Posoflodens utlopp ur Pososjön. Denna, som näst Toewóetisjön är den största insjön på Celebes, ligger ungefär 500 m. över havet, mäter i längd omkring tre och en halv mil och i bredd cirka en mil.

Öster och väster om sjön resa sig stränderna brant upp till väldiga bergskedjor, medan de i söder och norr äro mycket låga och sanka. Där har man också anlagt sawah i stor utsträckning. Dessa slätter hava helt säkert i en ganska sen tid legat under sjöns spegel, ty i den backe invid sjön, där missionärens i Tentena sjukhus ligger, är marken så bemängd med skal av sådana snäckor, som ännu leva i Pososjön, att det nästan ser ut som en skalbank.

I Tentena stannade vi nära en vecka i hopp att kunna öka samlingarna. Veterinären återvände efter ett par dagar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

till Poso, men han hade fått nog av att vandra. Han lät surra fast två långa bambustänger vid en liggstol av rotting, tillhörande pasanggrahan, rekvirerade nödigt antal bärare av kapalan, lade sig till rätta i fordonet, önskade oss lycka till på vår fortsatta färd åt öster och lämnade Tentena, glad och orubblig som alltid.

Trots att det borde varit torrtid, störtregnade det varje dag under vårt uppehåll vid Pososjön, som var nära tre

Foto av förf.

Bild 67. Den 200 m. långa träbron, som förbinder Pósoflodens stränder vid dess utlopp ur sjön.

meter högre än vanligt. Ingen i Tentena hade någonsin sett ett så högt vattenstånd, och man fruktade varje dag, att den 200 m. långa träbron, som sammanbinder Posoflodens stränder vid dess utlopp ur sjön, skulle ryckas bort av vattenmassorna.

Trots det dåliga vädret lyckades jag erhålla ett och annat av zoologiskt och etnografiskt intresse, och därför har jag i främsta rummet att tacka Tentenas missionär, herr Supinger.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Skogarna äro emellertid omkring Tentena, liksom i så många andra trakter av Central-Celebes, skövlade, och därför finns där ej mycket att få av den högre faunan. I byn

Foto av förf.

Bild 68. Kvinnor i Tentëna, bärande ved i ryggkorgar.

Boejoempondóli strax väster om Tentena lyckades jag emellertid förvärva mig en skalle av en babirussagalt, som man dödat några kilometer längre västerut, där ännu storskogen finnes i behåll.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vad beträffar infödingarna, hava de genomgått samma utveckling som i byarna längre nedåt kusten, d. v. s. så gott som allt ursprungligt är försvunnet. Folket kallas to Rāno, sjöfolket, men skiljer sig icke märkbart från to Lage, som bebo landet norrut, öster om Posofloden.

Foto av förf.

Bild 69. Djurdoktorn från Menādo inspekterar bufflarna i Tentēna. Till vänster synes den 200 m. långa bron över Pósofloden vid dess utlopp ur sjön.

Medan veterinären ännu var kvar i Tentena, gjorde han och jag en ridtur till den nyssnämnda byn Boejoempondoli, han för att se på de införddas bufflar, jag för att se på de införda själva.

Efter några kilometers ritt över sanka gräsfält, där massor av Nepenthes blommade bland gräset, kommo vi fram till vårt mål. Från en höjd, där byn ursprungligen legat, har man en vidsträckt utsikt över Pososjön. Regndis hindrade mig

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tyvärr att få en god fotografi över den härliga tavlan, som utbredde sig framför oss.

I Boejoempondoli hava ett flertal infödingar från berglandskapet Bada slagit sig ned och bildat en egen liten koloni. Trots alla de förändringar, som nyare tider fört med sig i dessa trakter, hava dock de inflyttade to Bada bibehållit sin hembygds betydligt gladare humör och långt stilfullare klädedräkt. För mig voro de en riktigt uppfriskande syn, men landets egna invånare skratta åt badainfödingarnas granna kläder, som de anse tyda på en mera ociviliserad ståndpunkt.

Foto av förf.

Bild 70. Bädakvinnor i Boejoempondóli vid Pósosjön, bultande basttyg.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ÅTTONDE KAPITLET.

Ondae.

Den 2 juni voro vi färdiga att fortsätta vår vandring österut. Klockan 7 på morgonen bröto vi upp från Tentena och följde först vägen till Poso 1 km. åt norr. Därefter togo vi av åt höger och passerade en liten by Ratodēna, varifrån vägen för rakt ut över risfälten. De senaste regnen hade försatt den i det mest miserabla skick, men lyckligtvis var det dock ej värre, än att vi på något mindre än en timme kunde plumsa igenom lervällingen.

Sedan kommo vi in i en dalgång, i vars botten en strid flod störtar fram från bergen i sydost. Vägen följer dalens östra sluttning, allt under det att den ständigt stiger, men vi märkte knappast, att det var en väg vi vandrade på, det liknade mycket mer en liten bäck.

Urskog saknas helt och hållet. Endast på höjderna i väster finnes verklig skog, men även den synes knappast vara den ursprungliga, utan blott återväxt, sedan den gamla en gång huggits ned för att lämna plats åt svedjeland. Längre in i dalgången ser man flerstädes fält med majs och bergris. Alltjämt hörde vi ett våldsamt dån djupt under våra fötter från den framilande floden, av vilken vi dock endast här och där kunde se en skymt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Efter att hava vandrat ett par timmar kommo vi upp på nästan alldeles slät terräng, som så småningom sakta sänker sig. Vägen löper nära floden, som här flyter helt långsamt. Snart kommo vi till ett vägskäl, där vägen åt höger för till den lilla byn Kelēi, den åt vänster till Tarípa, huvudorten i Ondāe.

Ehuru vi endast gått en dryg mil, beslöto vi dock att övernatta i det närbelägna Kelei, ty vädret såg mycket hotande ut, och till Taripa var det så långt, att vi knappast skulle kunnat hinna fram före skymningen.

Vi slogo därför in på vägen till Kelei, som är beläget på den västra sluttningen av en något långsträckt kitteldal av vanlig beskaffenhet. I dess botten finnes en liten sjö, omgiven av sumpmarker.

Efter endast några minuters vandring voro vi framme vid byn, och första hus vi stötte på, var dess lilla pasanggrahan, en alldeles tom, men snygg, nybyggd hydda, bakom vilken fanns ett »badrum», d. v. s. tre väggar av atap, som omgåvo en pantjóeran, en bamburänna, ur vilken en kraftig vattenstråle vällde fram.

Uppehållet i Kelei hade sitt särskilda intresse, därigenom att vi på detta ställe för första gången kommo i beröring med det förr fruktade ondaefolket. Invånarna i Kelei voro i många avseenden olika folket nere på låglandet vid Pososjön, och skillnaden var enbart till ondaernas fördel. De föreföllo långt mer frimodiga, glada och självmedvetna samt framför allt mer tillmötesgående än to Rano.

Vi hade knappast hunnit under tak, förrän pasanggrahan omsvärmades av nyfikna barn och kvinnor. Särskilt tilldrogo

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

sig våra pojkar uppmärksamhet. De voro troligen de första vita barn, som någonsin satt sin fot i Kelei.

Ännu intressantare fann sällskapet vår tama svarta apa, som vi fört med oss från bergen sydväst om Koelawi. Ungdomen i byn kom snart underfund med, att apan, som spärrade upp sitt röda gap, grinade och visade alla sina tänder, var långt mindre farlig, än hon såg ut. Minst tjugu personer tävlade om att visa henne sin uppmärksamhet genom att giva henne diverse läckerheter samt leksaker, d. v. s. käppar, snören, snurror. Apan var alldeles yr av förtjusning över denna välvilja, som aldrig tycktes taga slut.

Efter middagsmålet gjorde vi en tur ut i byn. Allt manfolket var på vägarbete, och endast en del kvinnor och barn funnos hemma. Alla voro vänliga, och man bar till oss ägg, pisanger, l á n g s a t, en frukt till utseendet påminnande om gula plommon, gurkor och andra goda saker.

En del etnografica lyckades jag komma i besittning av, varibland några flöjter av bambu med särdeles sirlig ornamentik. Egendomligt nog tycktes endast flickorna begagna dylika flöjter, gossarnas voro vanliga bamburör utan sniderier och målning.

I Kelei såg jag för första gången ett par leksaker, som erinra om den australiska bomerangen. Den ena av dessa består av två flata, omkring 20 cm. långa och ett par centimeter breda bambustickor kallade t é l a (utt. täla), som hållas i vänstra handen, så att de bilda en rät vinkel. Man slår på ett särskilt sätt till den ena bambustickan i dess bakre kant, varvid den, roterande som en propeller, beskriver en elliptisk bana och kommer tillbaka ungefär till utgångspunkten.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

En pojke var så skicklig i denna sport, motéla, att hans bambusticka alltid återkom, så att han kunde taga emot den med slagträet.

Den andra leksaken är gjord av ett par likadana bambupinnar som de nyssnämnda, men sammanbundna till ett likarmat kors. Med blotta handen slungas träkorset snett uppåt, försättes i roterande rörelse och återvänder ungefär till sin utgångspunkt. Att slunga korset var synbarligen mycket svårare, ty endast ett par pojkar förstodo att göra det bra.

Hela planen framför pasanggrahan var full av pojkar, som roade sig med dessa kastapparater, och snart hade jag tillhandlat mig några dylika, så att jag och mina barn till de inföddas förtjusning kunde deltaga i leken.

Vid halv sextiden på aftonen började byfolket strömma hem. Kvinnorna kommo i smärre grupper från svedjelanden, bärande på ryggen väldiga korgar, fyllda med grönsaker eller ved. Männen kommo däremot i samlad trupp från dagsverket, anförda av byns kapala.

När truppen passerade pasanggrahan, ropade jag an kapalan. Tyvärr förstod varken han eller någon annan malajiska, men det redde sig ändå med tillhjälp av koelawispråket, förtydligat genom gester. Kapalan hade ett intelligent och tilltalande yttre. Han lovade se till, att vi fingo bärare i god tid följande dag. På min fråga, om man brukade dansa morego i Ondae, fick jag ett jakande svar, och kapalan lovade, att vi på kvällen skulle få se denna dans.

Sedan det blivit mörkt, hörde vi trumsignaler inne i byn, vilka besvarades från andra platser i närheten, och vi antogo, att det var kallelsen till morego.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Emellertid led tiden, utan att vi hörde någon sång eller något annat, som tydde på dans, och vi gingo därför till vila. Vi hade hunnit somna, när plötsligt det välbekanta moregohojtandet bröt nattens tystnad. Jag steg upp och klädde mig, begav mig ut med en lykta i handen och fann, mitt på stora vägen i byn, några ynglingar, som gingo i en halvcirkel och sjöngo moregosång.

Som några kvinnor ej syntes till, frågade jag, om det ej var brukligt, att sådana deltogo i dansen. Jo, det var det, och man skickade efter några flickor. Så småningom samlades rätt mycket folk, och man dansade morego på den breda vägen i två grupper samtidigt.

I den ena gruppen gingo män och kvinnor i en stor ring, men ej blandade om varandra, utan så att männen bildade kretsens ena halva och kvinnorna den andra. Deras dans föreföll mycket enkel. Var och en höll sin vänstra hand på sin närmaste grannes högra axel, och man rörde sig i sakta takt åt vänster, sjungande, utan några avbrott eller olika turer.

Hos det andra sällskapet gick det däremot mera livligt till. Ett halvt dussin flickor gingo arm i arm, tätt intill varandra. I en halvcirkel utanför gingo omkring ett dussin män och höllo fast i varandra på vanligt sätt, d. v. s. med vänster hand på grannens högra axel.

Denna dans erinrade rätt mycket om vad jag förut sett i Pipikoro. Först tog man fyra steg åt sidan och sedan ett helt kort steg baklänges, varpå männen på en gång stampade i marken med vänstra foten. Ömsom rörde sig hela sällskapet medsols, ömsom ett kortare stycke motsols. En stund vände kvinnorna ryggen åt männen, därpå åter an-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

siktena mot dessa, och så avlöste den ena turen den andra.

Sedan jag beskådat moregon en timmes tid, ansåg jag mig hava fått nog och återvände till pasanggrahan, men dansen fortsatte ett gott stycke in på natten. Man höll dock ej på, ända tills det dagades, såsom bruket är i Koelawi och Pipikoro.

Följande morgon stego vi upp, medan det ännu var mörkt, ty vi voro angelägna om att starta tidigt. Vi hade nämligen framför oss en marsch på 26 km., och som vädrets makter voro ytterst opålitliga, var det rådligast att se till, att man redan vid middagstiden var framme vid målet, byn Taripa. I Central-Celebes regnar det mera sällan på morgonen och förmiddagens första timmar, men mången gång dess rikligare under dygnets övriga del.

Närmast Kelei löper vägen till Taripa i samma dalgång, vilken vi följt på marschen till Kelei, och den stiger oavbrutet ganska brant uppför. Därefter leder den in i en annan dal, och det bär sakta utför.

Plötsligt hörde vi vår javanske tjänare hojta bakom oss i en vägkrök. Vi vände om och funno, att en bärare blivit sjuk, så att han ej kunde följa med längre. Vi måste därför fördela hans börda på de andra, vilket förorsakade oss en stunds uppehåll och gjorde, att bärarna sedan under dagen ej kunde marschera så raskt, som vi räknat på.

Efter blott en timmes vandring kommo vi till en bro vid ett vattendrag, som flyter i nordvästlig riktning. Där förklarade bärarna, att de skulle rasta och äta sitt morgonmål. Det hjälpte ej, att vi gjorde invändningar. Det var s e d att stanna vid bron och äta, och därmed fingo vi foga

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

oss i att vänta på vårt folk, som utan brådska packade upp sina små paket, inlindade i pisangblad, rostade sina majskolvar, åt, drack och badade.

Från den lilla bron stiger vägen starkt, och man vandrar längs vidsträckta svedjeland, där det växer majs och ris. Så småningom lämnar man odlingarna och kommer in i vildmarken. Någon riktig urskog synes dock ej till annat än på några avlägsna höjder i söder. På en del fläckar börjar dock ny skog växa upp i den gamlas ställe.

När man äntligen nått högsta punkten, har man fri utsikt över ett vidsträckt, svagt kuperat, utmärkt vackert landskap. Överallt är skogen uthuggen, och på avstånd erinrar det hela om ett väl uppodlat land med dungar här och där i dälderna vid vattendragen. Men i verkligheten saknas gårdarna, människorna, kreaturen. Allt är en enda ödemark, beväxt med alang-alang. Ingen rök stiger mot himlen, ingen hydda, intet svedjeland stå att upptäcka. Man står undrande, inför det man ser, och man får en tydlig förnimmelse av, hur ofantligt glest Celebes' centrala del är befolkad. Och när skola främlingar komma och lägga vidderna under kultur? Den tiden är så avlägsen, att man icke ens i fantasien kan föreställa sig den.

Vägen för icke ned över slätten utan följer bergåsarna, som begränsa den. Ungefär en och en halv mil från Kelei passerade vi den plats, där förr byn Korondjóngi var belägen. Ehuru inga hus funnos kvar, syntes det dock tydligt, att platsen en gång varit bebyggd, ty ur snåren reste några kokospalmer och kapoekträd sina kronor högt mot skyn, och i en backsluttning låg en halvt förmultnad rismortel av trä.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Från Korondjongi hade vi 9 km. kvar till Taripa. Tunga moln rullade fram omkring oss, det började duggregna, och vi skulle helst velat påskynda våra steg, men i stället måste vi stanna och vänta på det övriga sällskapet, som blivit efter. Det gick nästan en timme, innan de första bärarna hunno upp oss. Sedan följde de andra med korta mellanrum. Först när vi räknat in dem alla, återtogo vi marschen och läto dem sedan hela den återstående delen av vägen gå framför oss.

Vid middagstiden kommo vi in i en dal, som öppnar sig i en stor slätt, på vilken Taripa ligger.

Hela dagen iakttog jag ett stort antal blommande örter, vilka jag ej sett i västra Central-Celebes. I sluttningen ned mot Taripa växte det bland annat på ömse sidor om vägen ganska allmänt en sorts buskar eller småträd, som i hög grad erinrade om en ericacé.

Vid tvåtiden voro vi äntligen framme vid vårt mål och installerade oss genast i Taripas pasanggrahan, en hydda av enklaste beskaffenhet och utan andra bekvämligheter än en träbänk och ett dito bord, som icke kunde stå på sina ben, med mindre än att det placerades i ett hörn, där det kunde luta sig mot två väggar. Möblernas proportioner voro inte vidare lyckade, ty när man satt på bänken, löpte man fara att stöta hakan i bordskivan. En stor förtjänst hade dock huset, nämligen ett ataptak, som inte läckte, en verklig hugnad för den resande, som har nog av regnet under marscherna.

På eftermiddagen besökte vi Taripas missionär, herr Ritsema — en holländare från Groningen — som tog emot oss med största älskvärdhet. Det visade sig, att den dialekt,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

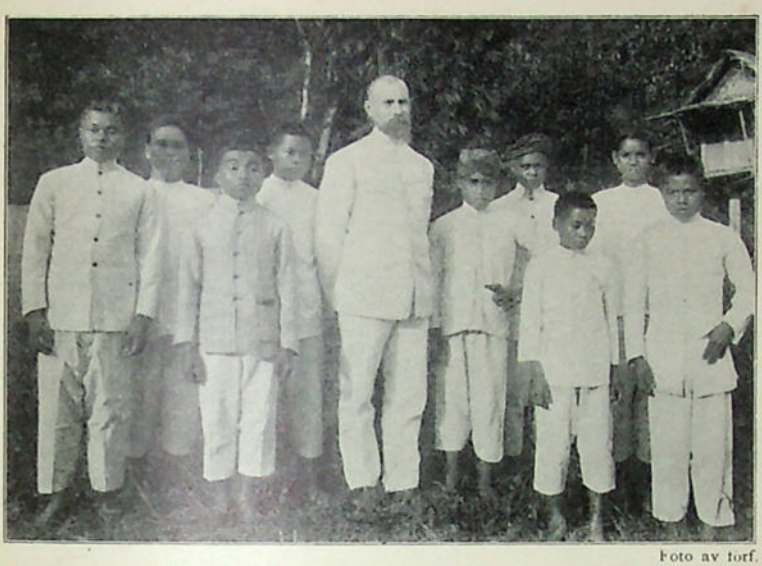

Foto av förf.

Bild 71. Missionär Ritsema i Tarípa i Ondäe med sina tjänare.

som talas i hans hembygd, i mycket påminner om svenskan, till och med i så hög grad att missionären gång på gång överraskade oss med att förstå, vad vi på svenska sade till våra barn. Men så var han också en språkman, som utom de vanliga europeiska språken kände till några av Österns hundrade tungomål.

Missionären hade just i de dagarna möte för en del av sina skollärare, alla infödda. Han bjöd oss att deltaga i den gemensamma aftonmåltiden vid ett väldigt långbord i hans ståtliga matsal. Det var dukat för 30 personer, och maten, som serverades, föreföll, som om den kunde räckt till för dubbelt så många.

Herr Ritsema var vänlig nog att föreslå oss att taga in hos honom under vår vistelse i Taripa, men vi föredrogo

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

att stanna i pasanggrahan och blott låna med oss några stolar, en sopkvast m. m. Vi tyckte, att vi kände oss mer fria i den enkla hyddan, och vi tänkte, att de infödda snarare skulle våga sig till oss, om vi bodde i pasanggrahan, som låg inne i byn, än i missionärens stora, fina hus, som låg avsides i dess ena utkant. Vad språket beträffar skulle

Foto av förf.

Bild 72. Missionärsbostaden i Tarípa i Ondäe. Till höger missionär Ritsema.

det ej vålla oss svårigheter, ty hela det yngre Taripa talade malajiska.

Under vår vistelse i Taripa hjälpte herr Ritsema oss på mångfaldiga sätt. För det första sörjde han för, att det aldrig saknades läckerheter på vårt bord. Varje dag skickade han oss bland annat ett kolossalt stort vetebröd, som hade en strykande åtgång hos oss.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

I alldeles särskild grad är jag missionären tack skyldig, för allt det han meddelade mig om ondaefolket, vars språk han fullkomligt behärskade och vars gamla seder och föreställningar han under flera år studerat.

Taripa, Ondaes huvudort, är beläget i en stor kitteldal, som i hög grad erinrar om Behoa, Toro och ett flertal

Foto. av förf.

Bild 73. Skolan i Tarípa i Ondäe. Skolläraren till vänster är minahássare, skolläraren till höger ondäeman.

andra kitteldalar i Central-Celebes, vilka fordom varit sjöbäcken. Av den gamla sjön i Taripa återstår numera den stora, här och där till sawah förvandlade, delvis sumpiga slätten med en liten sjö i den östra delen. Denna sjö skall enligt de inföddas uppgifter hava ett största djup av omkring 8 à 10 meter och variera mycket i omfång beroende på nederbörden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

I sjön skall det finnas ganska gott om tre sorters fisk, särskilt under torrtiden, då fisken från de under regntiden översvämmade fälten söker sig till sjön. Fiskarna äro den taggfeniga kósa, den långsträckta bōoe samt masapi eller ålen.

I ån bakom pasanggrahan finnes dessutom en helt liten fisk med utskjutande underkäk, kallad anása. Enligt de inföddas utsago föder denna fisk ungar.

Angående djurvärlden i övrigt sade man, att det skulle finnas apor i någon skog ganska långt bort. Anoa och babirussa saknas däremot helt i Ondae, vilket är lätt att begripa, då storskogen, utan vilken dessa djur icke kunna trivas, för länge sedan skövlats. Hjort däremot var en vanlig företeelse, och vildsvinen förekommo ganska allmänt.

De nuvarande ondaebyarna Taripa, Petirotómba och Tīoe äro anlagda enligt myndigheternas anvisning. Det ursprungliga Taripa hade legat på toppen av en höjd nära pasanggrahan, men det enda, som nu antydde platsen, var ett par gamla skyhöga kokospalmer. Allt hade skövlats eller lämnats att förfalla, sedan »kompaniet» kom till makten, och inte ens den gamla lobon, som skulle haft väldiga dimensioner, hade sparats.

Infödingarna berättade, att de blivit så rädda, då främlingarna gjorde sig till herrar i landet, att de grävt ned vapen, smycken och annat för att det ej skulle falla i inkräktarnas händer.

Angående ondaeernas religiösa föreställningar är särskilt att märka, att de förr trodde — och måhända ännu alltjämt tro — på tillvaron av en kvinnlig ande, som de kalla Līse, vilken hade mycket stort inflytande på risskörden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Foto av förf.

Bild 74. Ondäemän på väg att fånga fisk.

När skörden var avslutad, hedrades hon med en större fest, och man kan därför betrakta henne som en skördens gudinna.

Under vanliga förhållanden vistas ej Lise på jorden, men var hon då befinner sig, kunde man ej giva besked om. Först när riset börjar gå i ax, stiger hon ned till jorden och stannar där, till dess skördefesten till hennes ära gått av stapeln. Nöjd med människornas dyrkan, återvänder hon därefter till sin rätta hemvist.

Man vördade och hedrade Lise, emedan man fruktade, att skörden i annat fall skulle misslyckas. Skördefesten firades lika litet som woentja i Koelawi och Pipikoro i lobon, utan dels ute på sawahn, dels vid en risbod inne i byn.

Innan man skurit av allt riset, band man samman fyra risstånd upptill i en knut. Därefter satte man på denna stomme Lises kläder, vilka voro:

Táli-i-Lise, huvudduken, gjord av tyg, som kallas láng-ka dātoe.

Lémba-i-Lise, koftan, som är gjord av vitt basttyg, bemålat med en del figurer.

Tópi-i-Lise, kjolen, som är gjord av en sorts tyg, kallat sóeda-lángi.

Góngga-i-Lise, halsbandet av stora, vita pärlor.

Djāli-i-Lise, örhängen eller örringar av bly, som hängas i ett snöre tvärs över dockans »huvud».

När dockan var färdig, försiggingo antagligen ute på fältet först några ceremonier. Sedan firade man inne i byn vid en risbod en fest till Lises ära. En viss inföding var festens arrangör eller kapala, men ett flertal familjer medverkade. Man gjorde i ordning en ny Lisedocka, men något

olik den på fältet. Stommen bestod nämligen av en större bunt skuret ris. Storleken sammanhängde med festdeltagarnas antal samt antalet av deras odlingar. Från varje odling, eller som det heter på malajiska kebón, medfördes nämligen en liten knippa ris. Knipporna sammanbuntades, vändes med stjälkarna uppåt och ställdes på marken samt påkläddes Lises kläder (bild 75).

Foto J. W. Johansson.

Bild 75. Gudinnan Lise. Ondäe.

Mitt framför dockan satte kapalan en gammal kinesisk tallrik, kallad täbo-lamöa. De övriga deltagarna satte små flätade korgar, röko, runt omkring dockan. Var och en satte fram så många korgar, som han hade keboner. I tallriken och i de små korgarna lades diverse födoämnen såsom kokt ris, en smula ägg, kött av svin, groda m. m., samt andra rätter, som man lagat i ordning för festen.

Huru själva ceremonien gick till, kunde jag ej få reda

på, men antagligen var det vid detta tillfälle, som den s. k. bóroe mpotóenda, ett paket med blandat innehåll av ris och olika slags mediciner, kom till användning. Prästinnan skulle sitta med högra låret på ett dylikt paket. Antagligen bar prästinnan även vid Lisefesten ett långt pärlband av gamla stora glaspärlor, kallat ēnoe mpolamōa, hängande över högra axeln snett över bröstet. Ett dylikt pärlband måste en prästinna nämligen alltid bära vid religiösa ceremonier.

Den föda, som man ställt fram runt Lisedockan, uppåts förmodligen av festdeltagarna. Dockan avkläddes, och hennes kläder gömdes till nästa fest. Själva risbunten förvarades av kapalan till det kommande året, ty just detta ris måste användas vid den nya sådden, för att skörden skulle bliva god.

Risknippan kunde naturligtvis ej innehålla tillräckligt utsäde för hela nästa sådd, utan då denna skulle försiggå, förde var och en det kvantum ris med sig, som han ansåg sig behöva så ut. Allt riset blandades om vartannat och därpå med riset från Lisedockan. Kapalan för Lisefesten öste sedan upp åt deltagarna, så mycket som de hade rätt till, och därvid begagnade han sig av Lises tallrik.

För övrigt iakttogo ondaeerna flera förhållningsregler i samband med risodlingen och risskörden. Bland annat begagnade man ett slags trollmedel, pakóeli mpomōta, en bunt pinnar av olika träslag. Dessa skuros i småflisor och tuggades tillsammans med sirih, pinang och tobak, varefter det hela utspottades på den växande grödan. Då man gick för att skära riset, band man om midjan ett band, kallat sōo mpesōēa, på vars mitt litet medicin var insydd.

Ett annat midjeband, likaledes av tyg, med någon sorts hård medicin, insydd i vardera änden, heter s o o m p o w o e r á k e och användes av prästinnorna. Det knöts kring bara midjan och ansågs giva kraft åt prästinnan i hennes religiösa förrättningar.

Till en prästinnas utrustning hörde även ett slags trollpåse, w a t ó e t o e m p o p a g ē r e. Påsen var gjord av vanligt tyg och innehöll en hel massa olika föremål, mest hårda ting, emedan sådana förmodades hava kraftigare verkan än andra. Dessutom gömde den vanligen diverse små medicinpaket, p e t á k i.

Denna påse (watoetoe) har sitt namn efter ordet m o g ē r e, som betyder gnida, stryka.

När någon person insjuknade, trodde man, att något främmande föremål på ett eller annat övernaturligt sätt kommit in i hans kropp. För att åter kunna bliva frisk, måste den sjuke befrias från det främmande föremålet. En prästinna tillkallades, patienten lades naken på golvet, varpå prästinnan tuggade pinang och utspottade den på den sjukes mage och gned den en stund. Till slut lade hon påsens mynning mot magen och förde den tre gånger över magen, varpå hon förklarade, att det sjukdomsalstrande föremålet lämnat den sjukes kropp och gått in i påsen. Ingen fick emellertid titta efter, vad det var för ett föremål, som hon trollat dit, utan det var och blev prästinnans hemlighet.

Trollpåsen brukade också komma till användning, då någon drömt, att han varit i sällskap med redan avlidna personer. De döda äro alltid avundsjuka på de levande och försöka ständigt skada dessa. Den, som drömt om en död, tror sig därmed hava blivit berövad en del av sin

kraft, och för att återfå denna, använder han en prästinnas förmedling. Det trolleri, som hon utför, kallas mowoeráke.

Hos ondaefolket firades förr liksom hos andra barëetalande stammar två dödsfester, en mindre, mompemäte, som varade i tre dagar, samt en större, moténgke, som räckte sju dagar.

Vid den större dödsfesten, vilken ej återkom så ofta som den mindre, hopsamlade man benen efter dem, som avlidit sedan närmast föregående motengke, rengjorde omsorgsfullt benknotorna och packade in dem i ett stycke vitt basttyg. Kraniet fastsattes vid en trämask med skaft, kallad pemïa, och placerades i benpaketets ena ände.

Om den döde varit en man, fastgjordes på hjässan en mässingsspiral, sanggöri samt en sorts plym wídoe medelst ett långt band av basttyg, penesése eller pesése. Gällde det en kvinna, sattes på dödsmasken en huvudring, táli pampa. Som ett slags tröja hängdes över benpaketen ett stycke basttyg, ábe (bild 76), ofta rikt bemålat med figurer.

Den stora dödsfesten firades inne i byns lobo, vars golv vid detta tillfälle var betäckt med ett lager av sockerrör. Mitt i lobon hade man byggt upp ett lågt, stort bord likaledes av sockerrör. Runt dess sidor hängdes ett långt tygstycke av den sort, som väves i Pada och angränsande trakter i sydvästra Central-Celebes. På bordet ställdes alla benpaketen upp, och vid stora fester kunde deras antal vara mer än fyrtio stycken.

Åtminstone somliga av deltagarna i motengke torde varit iförda samma prydnader som benpaketen. Prästinnorna torde

haft knutet kring handloven ett band av rödfärgade basttygsremsor, kallat i n ó r d o. Kvinnorna skulle dock ej burit en tali pampa utan en t a l i b ó n t o, som liknade den förra, men saknade de uppstående mässingshornen.

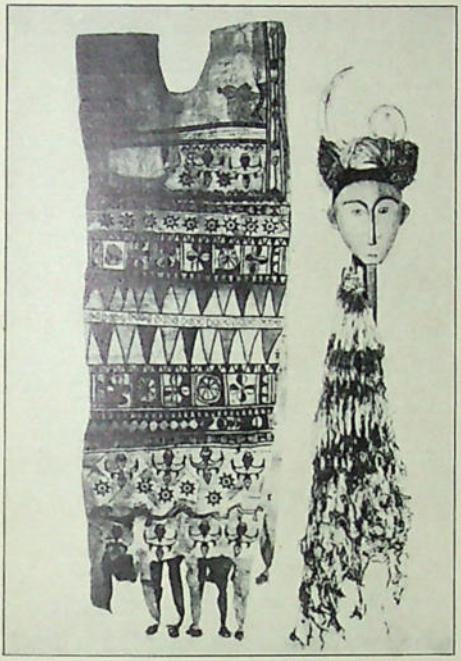

Foto J. W. Johansson.

Bild 76. Ábe (utt. abä), klädnad, som användes vid dödsfesten, samt en dödsmask, pemïa, prydd med en sanggöri, mässingsspiral, samt en pesése.

Numera är dödsfestens firande avskaffat i Ondae, och endast de gamla veta berätta därom. De minnas ej alltid detaljerna i festen, utan det hände, att när de skulle beskriva för mig, hur det gått till, råkade de i dispyt med varandra, emedan de voro av olika mening om saken.

Det är nämligen så länge, sedan man firade en motengke, att en av skollärarna i Taripa, en ondaeman, aldrig varit med om någon sådan, utan blott en gång om en mompemate.

De gamla maskerna och dödskläderna gömmas dock ännu av en och annan, men det mesta har försvunnit. Emellertid lyckades jag erhålla två nästan oskadade masker med diverse tillbehör, som varit använda för de för länge sedan avlidna föräldrarna till en gammal kvinna. Det var icke utan rörelse, som denna avhände sig de henne säkert kära minnena.

Flera av de gamla basttygsföremålen voro mer och mindre bemålade med ornament, och de flesta torde vara av inhemskt ursprung, men ett och annat har nog kommit från Bada. Flera av de klädnader, som ondaeerna själva förfärdigat, hava dock tydligen rönt starkt inflytande av badaornamentiken. Möjligen har detta inflytande kommit från badakolonien i Boejoempondoli nära Pososjön.

En abe av mycket enkelt utseende utan ornamentik bars av ynglingarna vid en fest i lobon, då de förklarades för män och fingo tillåtelse att deltaga i huvudjakter.

Vad krig och krigsutrustning beträffar, torde förhållandena i Ondae ungefär hava överensstämt med bruken hos andra toradjas. Åtminstone ledaren av huvudjakten bar på sitt huvud en ring, flätad av smala rottingvidjor och prydd med två horn av mässingsplåt.

Någon dylik huvudprydnad stod ej mera att uppbringa, men en inföding visade mig en gammal ring, som han därefter gick hem och restaurerade, men så klumpigt, att jag ej ansåg det lönt att införliva den med mina samlingar.

Vapnen voro de vanliga: spjut, huggkniv och sköld. Till utrustningen hörde dessutom en »krigsmedicin», a d j ī m o,

i ett paket, som man hängde på sig. Anföraren bar ett långt halsband av stora glaspärlor, djurtänder och snäckor.

Foto av förf.

Bild 77. Den forne anföraren vid huvudjakterna i Tarípa, iförd sitt granna halsband.

Det fanns i Taripa ett dylikt halsband kvar, vars ägare varit ledare av mer än en huvudjakt. Han var fortfarande hedning och, som syns på bilden, av allt annat än förtro-

endeväckande apparition. Vi lyckades inte dölja vårt livliga intresse för hans halsband, och det drog han fördel av. Han begärde en rundlig summa för det och lät inte tala vid sig, som det annars alltid brukas vid affärer i östern. Alltså måste vi falla till föga för att få nöjet att förvärva halsbandet, som kallas batoerángka.

Foto av förf.

Bild 78. Hövdingarna i Tarípa, Ondäe, med sina familjer.

Barnens leksaker voro i Taripa desamma som i Kelei, men på det förra stället var en vanlig kastsnurra mer på modet än de s. k. téla i Kelei.

I den lilla sjön på Taripaslätten använda de infödda små kanoter, som de kalla sombōoe, av tre à fyra meters längd, vilka ros av en man, som sitter mitt i båten och ror med två åror, stora som klappträn, och som kallas wósen tjombōoe.

Infödingarna i Taripa voro liksom i Kelei frimodiga, gladlynta och språksamma och gjorde i stort sett ett mycket gott intryck. Missionsverksamheten hade pågått ganska länge

Foto av förf.

Bild 79. Ondäekvinna, prydd med ett stort antal mässingsringar på armarna.

och synbarligen med gott resultat. Det yngre släktet hade tämligen allmänt lagt bort den otäcka vanan att tugga betel och hade följaktligen efter våra skönhetsbegrepp vackra, vita tänder. Klädedräkten var densamma som hos to Lage.

I Ondae liksom i Lage var det i synnerhet förr brukligt, att kvinnorna målade två eller tre korta, lodräta streck på kinderna. De begagnade därvid en saft, som lämnade ärr efter sig, och det var just för att erhålla dessa bruna märken, som man bemålade sig.

Liksom på så många andra ställen i Central-Celebes kan man i Ondae tydligt urskilja en överklass med ljusare hudfärg och mera aristokratiska ansiktsdrag. Ögonen hava ej det minsta spår av mongoldrag, utan verka fullt europeiska. Även de lägre typerna ha vanligen mer eller mindre europeiskt formade ögon.

NIONDE KAPITLET.

Genom Mori till Kolonodale.

Den 12 juni lämnade vi Taripa. Den hygglige kapalan hade ställt om, att nödigt antal bärare infunnit sig i god tid, så att vi kunde starta strax efter klockan sex, och han hade lovat, att folket skulle få följa med oss ända fram till Tomāta i Mōri, 30 km. från Taripa.

Det var en disig morgon, och molnen ströko allt som oftast tätt omkring oss. Snart försvann den sista skymten av Taripa ur sikte, och vägen förde oss genom ett öde bergland-skap, där storskogen överallt skövlats. På enstaka ställen börjar ny skog spira upp i den gamlas ställe.

Efter att hava tillryggalagt precis 12 km. kommo vi till den ganska stora byn Kámba, som liksom Taripa är bebodd av to Ondae. Kamba är beläget vid foten av bergen längst in i norra hörnet av ett stort slättland av alldeles samma karaktär som Taripaslätten, d. v. s. det är delvis sumpigt, och här och där ligga små dammar och träsk. Denna trakt kallas Tānah Pāda (tanah = jord, land) och torde en gång varit ett stort sjöbäcken.

Som bärarna ej ätit något på morgonen, rastade vi en stund i byn, varvid vi hälsade på hos goeroen, skolläraren, som till börden var minahassare. Han bjöd oss stiga in i ett

rum, som man kanske skulle kunna kalla förmak, och där bjöd han oss på en kopp te.

Från Kamba styrde vi kosan rakt ut mot det väldiga gräsfältet, där daggen lyckligtvis hunnit någorlunda torka upp. Strax bortom byn är det slut med den riktiga vägen, och man följer en smal gångstig, som slingrar sig fram genom det mestadels manshöga, vassa gräset, vilket rispar sönder vandrarens ansikte och händer. Då och då kommer man till djupa lersjöar, som man ej kan kringgå utan måste plumsa igenom, därest man ej har någon inföding till hands, som kan tjänstgöra som farkost.

Bland gräset fanns det ganska gott om blommande växter såsom konvolvler med gula, röda eller vita blommor, ärtväxter, läppväxter och andra, vilkas systematiska ställning var mig obekant. Här och där stodo några enstaka exemplar av en orkidé, som i hög grad erinrade om en vanlig svensk habenaria.

Vid 12-tiden kommo vi till en tämligen bred flod, över vilken ledde en något förfallen, takförsedd bro, på vilken vi slogo oss ned och höllo middagsrast. Efter en halvtimmes vila, bröto vi åter upp.

Vägen visade sig i fortsättningen göra skäl för detta namn, ty den var både bred och väl underhållen. Att den närmast öster om Kamba är så usel, beror på, att man där har gränsområdet mellan Poso- och Kolonodäledistriktet, dit varken militärpatruller från det ena eller det andra hållet komma, och därför anser ingen sig behöva underhålla detta vägstycke.

Icke långt från bron, där vi rastat, ligger byn Kasimbóentjoe eller Koro Dólo, vilken bebos av to Pada. Därifrån

hade vi närmare en mil kvar till vårt nattkvarter, och under vanliga förhållanden borde vi kunnat tillryggalägga sträckan på ungefär två timmar. Men solen brände så svårt, att det var omöjligt att marschera i vanlig takt. Bärarna kastade sig ned vid vartenda vattendrag för att läska sina strupar, och när vi passerade en liten bäck med klart, hastigt strömmande vatten, kunde vi ej motstå frestelsen att följa deras exempel, fastän det annars var vår princip att aldrig dricka okokt vatten. Men plågade till ytterlighet av törst, läto vi betänkligheterna fara. Det var härligt att dricka och dricka, och sedan marscherade vi åstad med nya krafter och voro efter en timme framme vid vårt mål, Tomata. Senare visade det sig emellertid, att vi genom den härliga friska drycken blivit infekterade med spolmask.

Vi installerade oss i den rymliga, omöblerade pasanggrahan och vidtogo genast mått och steg för att få bärare till nästa dag, ty som redan nämnts, skulle folket från Ta'ripa återvända från Tomata.

Byns kapala var visserligen ej hemma, och goeroen, som vi satt vårt hopp till, emedan han som skollärare kunde tala malajiska, var på semesterresa någonstädes söderut, men det gick bra ändå, ty byns mandor, kapalans hjälpreda, kunde tala malajiska, och han åtog sig att skaffa det nödiga antalet bärare för nästa dag.

Emellertid blev det hällande regn hela natten, och då bärarna infunno sig på morgonen, öste det fortfarande ned. De fingo därför besked, att färden måste uppskjutas, tills det blev bättre väder. Regnet höll i sig hela dagen och lättade först fram mot aftonen.

Tomata är som alla byar i dessa trakter av helt färsk

datum och anlagd efter myndigheternas anvisning. Något av särskilt intresse stod heller ej att upptäcka där.

Angående djurvärlden hade de infödda föga att förtälja. Babirussa och anoa saknas naturligtvis i trakten kring Tomata.

Jag hörde mig för, huruvuda det funnes några stenföremål i stil med dem i Bada och Behoa, och man berättade, att ungefär en mil söder om Tomata skulle det finnas en stenmänniska invid en liten sjö. Man skulle kunna se hela ansiktet, armarna och händerna. Detta väckte naturligtvis i hög grad mitt intresse, och jag tänkte mig möjligheten av, att det kunde vara en sten i stil med badastatyerna. Jag beslöt därför att nästa dag uppsöka stenen.

Den gamla kapalan, som kommit hem på aftonen, lovade skaffa mig en vägvisare, och denne infann sig mycket riktigt följande morgon i god tid.

Vädret var åter vackert. Vägen slingrade sig under sakta stigning fram på sluttningarna av mjukt rundade kullar och åsar. Allt som oftast passerade vi större och mindre gropar eller trattar i marken, och här och där iakttog jag egendomligt formade kalkstensblock sticka upp ur jorden. Vi befunno oss uppenbarligen i ett typiskt karstlandskap. Skogen har för länge sedan fått maka åt sig, och numera finnes det endast i de djupaste groparna en frodigare växtlighet, ur vilken en del stora, lummiga träd, omsnärjda av lianer, sticka upp.

Ungefär en halv mil från Tomata observerade jag, att den annars överallt förekommande marmorliknande kalkstenen ersatts av rödgrå skiffer. En kilometer längre bort stöter man åter på den vita kalkstenen.

Foto av förf.

Bild 80. "Den förstenade människan" nära byn Pákoe i Mōri.

Ytterligare halvannan kilometers vandring och vi voro framme vid en liten men ovanligt snyggt hållen by, som heter Topákoe. Vi gingo rätt igenom byn och togo sedan nästan omedelbart av från stora vägen och följde en liten usel buffelstig genom det höga, våta gräset.

Sedan vi klättrat uppför och utför den ena kullen efter den andra och hunnit bliva genomblöta upp till midjan, kommo vi äntligen till den märkvärdiga stenen, som ligger ungefär 2 km. från Topakoe (bild 80). Endast med tillhjälp av en mycket livlig fantasi kan man finna någon likhet mellan denna sten och en människa. Av armar och händer finnes ej minsta spår. Stenen, som är 180 cm. hög, synes vara en vattenslipad rauk av en finrandig, gråvit kalksten. Den står ensam högst uppe på en ås, och strax nedanför i en sänka finnes ett kärr eller en damm, hur man vill kalla det.

Angående stenen och dammen berättade infödingarna följande: Förr i världen låg det en by, där dammen nu är, och i byn satt en gång en flicka och sydde inne i ett hus. Hon råkade tappa sin synål och kunde sedan ej finna reda på den. Då sade hon till sin katt att springa ned på marken och se efter, om nålen genom spjälgolvet fallit under huset. Katten kilade i väg, och efter något letande fann han nålen. Flickan blev då glad och började leka med katten och satte på den en huvudduk. Katten sprang sin väg, och i samma ögonblick utbröt ett häftigt oväder med ett fruktansvärt skyfall. Människorna flydde ur byn, som snart helt och hållet fördränktes, och flickan sjönk i djupet. En kvinna, som var släkt med flickan, skyndade ej bort lika fort som de andra, utan vände sig om för att se, hur det gick med henne, och i detsamma förvandlades kvinnan till en sten.

»Alldeles som vid Sodom och Gomorra», tillade en av mina sagesmän.

Denna något osammanhängande berättelse har möjligen rönt inflytande från den gammaltestamentliga om Sodom och Gomorra, men det är ej uteslutet, att det ligger en verklig naturtilldragelse till grund för historien om den för-

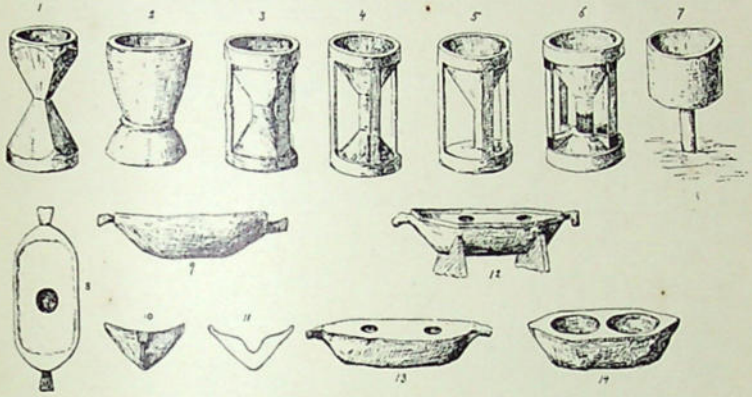

Teckn. av förf.

Bild 81. Rismortlar, huvudsakligen från Ö. Central-Celebes. N:r 1, från sträckan Póso—Pandíri. N:r 2, Toboli—Parigi. N:r 3 och 4, Tomāta och kringliggande byar. N:r 5, vanlig i Möris bergstrakter. N:r 6, Kóro Walēho i Möri. N:r 7, Lójnang. N:r 8, 9, 10, 11, mortel från Kóekoe, sedd från olika håll. N:r 12, Tarípa. N:r 13. Kámba N:r 14, endast ett exemplar, iakttaget i en by mellan Koláka och Wáwoe Pāda.

svunna byn, ty träsket ligger just i en stor, långsträckt grop, som helt säkert är en dolin, och landet är, som jag redan nämnt, ett äkta karstland.[1]

Att infödingarna anse rauken vara en förstenad människa är icke särskilt märkvärdigt. Samma uppfattning hava de infödda på flera platser i Central-Celebes i fråga om stenar, som hava ännu mindre likhet med en människa än topakoe-

[1] I olika variationer skall denna berättelse förekomma även på andra platser i östra Central-Celebes.

stenen, t. ex. sirokostenen bortom Onoe och den uppräta stenen framför lobon i Kantewoe.

En och annan etnografisk detalj visade sig i Tomata ganska olika mot i Ondae. Allt ifrån Koekoe i Lage hade vi i alla byar endast sett rismortlar av den liggande typen med högst två relativt små stötgropar, men i Tomata liksom i hela Mori för övrigt hade alla mortlar den stående, timglasliknande formen (bild 81).

Några etnografica lyckades jag ej förvärva mig i Tomata, men infödingarna voro i alla fall nog så tillmötesgående och läto mig få se en del grannlåt, som man använt i forna dagar, och jag fick fotografera för det första kapalan och hans fru och för det andra två ynglingar och en flicka, som ifört sig den kostym, som förr bars vid den stora dödsfesten (bild 82). Huvudprydnaderna därvid voro ungefär desamma som i Ondae.

Det var intressant att iakttaga, hur ljushyade de unga männen i själva verket voro. I vardagslag buro de en tröja med helt korta ärmar, men till högtidsdräkten hörde naken överkropp. Då de togo av sig tröjorna, kunde man se, att de voro duktigt solbrända på armarna. Det såg nästan ut, som om de haft långa, mörkbruna handskar på sig.

Tomatas gamla kapala, Pánta, är en mycket mäktig man i Mori, och förr lär han hava motarbetat holländarna. Dessa hava emellertid tagit honom i sin tjänst i hopp att därmed göra honom oskadlig och att kunna i sitt intresse använda hans stora inflytande i landet.

Panta, som av mig fått löfte att få ett par fotografier av sig och sin fru, ordnade bärarefrågan för oss på ett sätt, som ej lämnade något övrigt att önska.

Foto av förf.

Bild 82. Ungdomar från byn Tomãta, klädda som det förr brukades vid dödsfesten.

På marschdagen ställde Tomata upp nödigt antal bärare. Dessa följde oss till den närbelägna byn Londi, som av Panta fått order att förse oss med bärare, vilka skulle följa oss fram till vårt nattkvarter. När vi tågade in i Londi, stodo bärarna klara att övertaga bördorna. Vi behövde ej göra längre uppehåll än för att betala folket från Tomata. De nya bärarna fortsatte utan krångel ända fram till byn Koláka, där vi övernattade.

Hela dagen vandrade vi längs sydsidan av Padaslätten genom ett mer eller mindre skoglöst karstland. Endast mellan Tomata och Londi finnes en del skogsdungar, men ju längre österut man kommer, dess sällsyntare bliva dylika, och innan man kommer till byn Énsa, hava de helt och hållet upphört.

Från Ensa går vägen mer åt sydost fram över brännheta fält i en bred sänka, omgiven av skogklädda berg, vilka särskilt på östra sidan äro höga och otillgängliga.

Vid 1-tiden voro vi framme vid Kolaka, som är beläget vid foten av den ovannämnda bergskedjan. Det fanns ingen pasanggrahan i byn, utan vi togo in i en ganska snygg soldatbarack. Med anledning av att man just väntade en militärpatrull från Kolonodale, fanns det gott om folk i byn, och kapalan gick och stoltserade i sin finaste stass, ett par slitna knäbyxor av siden samt en grön sammetsrock, som han hade på bara kroppen.

Kapalan lovade att skaffa folk till nästa dag, och londibärarna återvände hem. Hittills hade bärarefrågan rett upp sig jämförelsevis bra, men allt ifrån Kolaka och fram till Kolonodale blev den en källa till oupphörliga besvärligheter.

Som Kolaka ej syntes hava något av särskilt intresse, bröto vi följande morgon upp i god tid. Nästan omedelbart utanför byn leder vägen genom ett smalt pass in i en

Foto av förf.

Bild 83. Pánta, kapāla i Tomāta i Pāda, samt hans hustru och en släkting till dem.

vild bergskedja, som synes vara helt och hållet uppbyggd av kalksten. Skogen är väldig och ursprunglig, och endast på enstaka ställen ser man små svedjeland.

Efter att hava vandrat 3 km. kommo vi till byn Māta Ngkóro. Där började krånglet, ty kolakabärarna ville abso-

lut inte gå längre. Somliga av dem slängde t. o. m. sina bördor och togo till fötter utan att hava mottagit sin betalning, och Mata Ngkoro kunde ej skaffa tillräckligt antal bärare åt mig.

Till slut lyckades vi dock övertala några av männen från Kolaka att följa med åtminstone till nästa by, 3 km. längre bort, och så kunde vi fortsätta marschen. Men när vi kommo till byn, blev det ånyo bråk med bärarna, som ej ville gå längre, och samma spektakel upprepades vid varje by, om det också bara var en enda kilometer mellan byarna.

När vi på kartan sett, att man på vägen från Pososjön till Tomoribukten passerar en mängd byar, gladde vi oss åt, att vi skulle komma till en tätare befolkad trakt, och föreställde oss, att vi där skulle få se många intressanta saker. Men vi kommo under vår vandring genom Mori på andra tankar. Byarna beredde oss alltid enbart bekymmer och förargelse, och vi tänkte med saknad på ödemarkens frid.

I byn Lémbo Manénte hade vi emellertid den märkvärdiga turen att få en hel ny uppsättning bärare utan att behöva vänta timtals. Med mycket besvär lyckades vi få dem med oss förbi en liten nästan folktom by, men vid Lémbo Wāroe vägrade de att gå ett steg vidare, trots att inga nya bärare stodo att uppbringa i byn. Ehuru vi den dagen blott tillryggalagt 13 km., hade klockan hunnit bliva 11, och utsikterna att komma vidare syntes mycket små.

Som vi stodo där och resonerade om, vad vi skulle taga oss till, dök militärpatrullen upp i en vägkrök. Vi voro sedan flera dagar beredda på detta möte, men så var ej förhållandet med patrullen och dess ledare, löjtnant Brunette

de Rochebrun från Kolonodale. Det var särdeles muntert att se löjtnantens uppsyn, då han plötsligt stod ansikte mot ansikte med oss. Han visste tydligen inte, om han skulle tro sina ögon eller ej, och det var ju mindre att undra på, att hans förstånd stod still, ty i hela hans vidsträckta område bor endast en europé, en missionär, som har sin station en dagsresa söder om Kolonodale. Vem kunde då detta vara, som kom vandrande till fots med hustru och barn och tjänare och apa och papegoja och höns och en hel rad bärare?

Vi presenterade oss emellertid och gjorde ursäkt, för att vi ej underrättat honom om vår resa genom hans land, vilket berodde på den omöjliga postgången. Så småningom ljusnade löjtnantens ansikte. Jaså, då var det kanske den lärde herre, om vilken guvernören i Makassar skrivit till honom och anbefallt till det bästa. Fast löjtnanten hade alltid tänkt, att den där herrn skulle som alla andra komma med K. P. M. från Makassar. Därav den djupa förvåning, som vi läst i hans ansikte.

Löjtnanten klarade i en handvändning upp bärarefrågan åt oss. Som han skulle västerut, övertog han våra karlar, och vi fingo det folk han haft. Han gav order, att våra nya bärare skulle följa med oss fram till Wáwoe Pāda, där vi skulle övernatta, och dessutom skickade han med oss en mera civiliserad morier, som kunde tala malajiska, för att vara oss till hjälp. Han fick i särskilt uppdrag att i byarna rekvirera bärare för vår räkning.

Allt ifrån Kolaka hade vi antingen följt djupa dalgångar eller också klättrat omkring uppe på de högsta åsarna, varifrån vi hade en lika vidsträckt som storslagen utsikt. Över-

allt är berget uppbyggt av en hård, gråvit, stundom mycket vacker kalksten. Endast på de högsta delarna mellan Lembo Waroe och Háloe Mpōēoe bilda lösa, röda, starkt pressade och veckade lerskiffrar det översta lagret.

I närheten av Lembo Manente följer vägen ett längre stycke floden Poeāwoe. På en stor sten mitt ute i den starkt forsande floden sågo vi en stor ödla sitta uppkrupen. Den höll sig alldeles stilla en lång stund, så att vi hade god tid att iakttaga den. Infödingarna påstodo sig ej känna

Teckn. av förf.

Bild 84. En troligen hittills okänd Lophuraart från ån nära Lémbo Manénte.

till djuret. Till form och storlek liknade det den i trakten av Palopo vid Boneviken så vanliga Lophuraödlan, men i fråga om färg och fenornas beskaffenhet skilde vår ödla sig från denna. Dess båda höga fenor, av vilka den ena satt på bålen, den andra på den långa stjärten, stöddes av tydligt iakttagbara taggar eller fenstrålar. Ödlan hade samma mörka färg som en lophuraödla med undantag av ett brett, smutsigt gulvitt bälte över bålens bakre del.

Tyvärr fanns det inga medel att bemäktiga sig djuret. Att skjuta det hade tjänat till ingenting, ty det skulle naturligtvis bortförts av den strida strömmen. Jag fick nöja mig

med att göra en skiss av det, och när jag var färdig, tog ödlan ett språng ut i floden och försvann.

Sedan man passerat Haloe Mpoeoe, går vägen först ett stycke sakta utför, men plötsligt bär det i sicksack brant ned till en fullkomligt plan slätt. Denna ligger utan minsta övergång vid foten av den av förkastningar och sprickor starkt sönderklyftade bergskedjan, vilken stundom reser sig likt lodräta väggar från slätten. Denna är säkert icke något annat än ett igenvuxet sjöbäcken.

Nere på slätten alldeles utanför byn Wāna Wóentoe finnas i marken snäckskal i sådana massor, att det nästan liknar en skalgrusbank.

Strax efter klockan ett voro vi framme vid Wawo Pada, och medan vi installerade oss i soldatbaracken, sände jag vår tolk till byns kapala med anhållan om bärare för nästa dag. När kvällen kom, visade det sig, att tolken ej utfört sitt uppdrag ordentligt. Han hade ej träffat kapalan, som var i sin kebon någonstädes långt borta, och alltså var bärarfrågan fortfarande olöst.

Efter mycket besvär lyckades jag få tag i byns mandor och övertyga honom om, att jag ovillkorligen måste hava bärare till nästa dag. Jag föreslog, att han, som landets sed är, skulle kalla samman folket genom trumsignaler, men det gick ej för sig den här gången, ty man var just sysselsatt med att skära riset, och då fick man ej slå på trumma, ty det skulle väcka andarnas misshag och åsamka människorna olyckor. Mandor föredrog att trots den sena timmen sända ut ett par man, som skulle skaffa reda på bärare i de kringliggande kebonerna.

Under natten ösregnade det, men det oaktat infunno sig

morgonen därpå 17 man, vilka mandor gav order att följa oss till byn Kóro Walēho.[1] Emellertid hade vi ej hunnit längre än till Tingkeão, 4 km. från Wawo Pada, då de ville vända om, vilket vi naturligtvis ej kunde gå in på, då vi fått löfte, att de skulle gå med oss fram till Koro Waleho. I fortsättningen gick det bra, och vi passerade utan uppträden ett par småbyar.

Här och där sågo vi en liten risodling, där det nyskurna riset var upphängt i buntar på riktiga hässjor i norrländsk stil.

Vid byn Tinómpo lämnar vägen det slättland, över vilket vi vandrat allt ifrån Wana Woentoe, och följer en smal dalgång med nästan lodräta bergväggar i nordlig riktning. I väster har man det vanliga kalkberget, men i öster utgöres bergmassan av fältspat eller någon liknande bergart. Det var med en viss försiktighet, som våra bärare traskade fram på vägen, ty den var täckt av ett grus av små skarpa stenar, som voro obehagliga till och med för deras grova fotsulor.

Regnet, som oavbrutet silat ned hela dagen, saktade äntligen av, och då vi kommo fram till Koro Waleho, upphörde det helt och hållet. Vår präktige Saridjan gjorde i ordning vår enkla måltid, och vi beredde oss på att övernatta i byn, där det fanns en omöblerad pasanggrahan, som kunde kallas passabel, om man hade små pretentioner.

Emellertid påstod vår tolk, att det skulle finnas en bättre pasanggrahan i nästa by, Sámpa Lōwo, blott 6 km. från Koro Waleho, och vi beslöto att fortsätta dit.

Jag skickade tolken och Saridjan för att tala med kapalan, som lovade oss bärare till klockan halv tre. Vid denna tid

[1] På en del kartor Koro Walelo.

syntes emellertid ej en enda man till, och då jag själv gick bort för att höra mig för hos kapalan, var han ej hemma, och knappast en människa syntes till i byn. Saridjan och jag gåvo oss då upp i svedjelanden i bergen, och så småningom lyckades vi fiska upp kapalan och sju man. Men som detta antal ej på långt när var tillräckligt, måste vi klättra upp till några andra keboner åt ett annat håll, och där fingo vi tag i två man. Efter ytterligare ansträngningar fingo vi två bärare till, alltså summa summarum 11 man för 17 bördor, av vilka dock tre i nödfall kunde gå på egna ben, nämligen våra båda pojkar och vår svarta apa.

Min hustru, barnen, apan och vår köksa startade med de 11 bärarna, och jag och Saridjan stannade kvar för att söka anskaffa folk för de tre återstående bördorna. När klockan var fem, kom händelsevis en infödd tjänsteman, som ämnade övernatta i byn. Han hade just tre bärare, och dem överlät han på mig. När klockan var bortåt sex, kunde vi äntligen lämna Koro Waleho.

Närmast byn är vägen utmärkt och stiger helt omärkligt. Dalgången, där den går fram, blir allt smalare och smalare, ju längre norrut man kommer, och vägen blir i samma mån sämre och sämre. Det senaste regnet hade dessutom gjort den synnerligen slipprig.

Äntligen nådde vi passpunkten, och det började bära utför. Stigen var övervuxen av högt gräs, och det var på sina ställen så brant och halkigt, och bärarna endast med möda kunde taga sig fram, i synnerhet som solen redan gått ned och mörkret hastigt föll på. Lyckligtvis regnade det ej, utan stjärnorna började tindra den ena efter den andra.

Sedan vi klarat oss nedför branterna, kommo vi ut på låglandet omkring Laafloden.

På södra flodstranden ligger en by, och jag trodde mig vara framme vid målet, men fann, att den egentliga byn Sampa Lowo liksom pasanggrahan ligger på flodens norra sida. Vi vadade i lera till knäna genom byn på södra flodstranden. För att komma ned till vattnet måste vi gå balansgång på ett par otroligt hala bambustänger, som lagts ut som en bro över den bottenlösa gyttjan. Det var inte angenämt att i mörkret stå och vänta på färjan eller flotten, som skulle föra oss över floden, ty Laa har ett mycket dåligt rykte för sina krokodiler, som varje år kräva sin tribut bland de infödda. Lyckligtvis hade vi ej något obehag av dem den gången, men Sampa Lowos myggmillioner ägnade oss däremot sin oavlåtliga uppmärksamhet.

Det övriga sällskapet, som startat tidigare, hade, då jag kom fram, just installerat sig i pasanggrahan, och det dröjde ej lång stund, förrän vi hade aftonmålet uppdukat. Vi tänkte efter maten sitta och njuta en stund av den granna tropiknatten, men därav vart intet, moskiterna unnade oss ingen ro. Europeiskt blod var för dem uppenbarligen en sällsynt delikatess, som ingen ville försumma att njuta av. Vi flydde in under våra moskitnät, sedan jag försiktigtvis först låtit underrätta kapalan, att jag behövde 17 man till följande dag och att de måste följa med ända till Kolonodale.

Nästa morgon syntes naturligtvis inga bärare till. Jag sände tolken för att höra efter, vart de tagit vägen. Sent omsider kom byns mandor till synes, men han gjorde alla möjliga svårigheter.

Lyckligtvis hade doktorn från Kolonodale den natten

liksom vi logerat i pasanggrahan i Sampa Lowo. Han kom mig till hjälp och bringade det därhän, att jag fick ihop 14 man, varmed jag fick låta mig nöja, trots att det fanns fullt upp med arbetsdugligt folk i byn.

Doktorn, som var till häst, startade före oss. Han erbjöd sig att i byarna på vägen till Kolonodale varsko kapalorna, att jag var att förvänta och önskade några bärare. Jag tackade honom och kände mig mycket belåten med anbudet. Emellertid blev resultatet av doktorns ansträngningar alldeles motsatt det vi tänkt oss, ty när kapalorna hörde, att det behövdes bärare, försvunno de ur byarna, och detsamma gjorde allt manfolket.

Innan vi lämnade Sampa Lowo, besågo vi en egendomlig grav, i vilken en märklig införding vid namn Laloewása har sitt sista vilorum (bild 85). Han hade varit makōle, en titel som torde motsvara maradika malolo i Peana. För sitt nit i tjänsten hade han av de holländska myndigheterna erhållit en medalj. Han hade bland annat låtit bygga en nära halvannan kilometer lång bro över de vidsträckta sumpmarkerna norr om Sampa Lowo. Av okänd anledning begick Laloewasa 1918 självmord.

På en uppmurad gravkulle, som skyddas av ett ataptak och på tre sidor av skynken, har man i en stol satt upp en docka i kroppsstorlek, iförd Laloewasas kappa. Huvudet utgöres av en dödsmask, smyckad så som det brukades vid dödsfesten. På en stol bredvid dockan är den dödes medalj utställd i en låda med glaslock, och framför honom på golvet stå matskålar, täckta med lock.

Klockan hann bliva 8, innan vi lämnade Sampa Lowo. Närmast byn går den högt uppmurade vägen fram rakt

Foto av förf.

Bild 85. Infödingsgrav i byn Sampa Lōvo i Mōri. Den döde var en mäktig hövding, Laloewása, som lät bygga en 1,400 m. lång bro över träskmarkerna. Han belönades av holländarna med en medalj.

genom en träskmark. Därpå vidtager den nyssnämnda, 1,400 m. långa, överbyggda bron genom de bottenlösa sumpmarkerna, som ofta översvämmas av Laa. Det händer vid sådana tillfällen, att man färdas i båt längs med brons tak.

Då vi passerat den långa bron, voro vi nästan framme vid byn Mandōve. Där ville bärarna vända om, som det

brukades, men alldenstund de den här gången fått order att gå med till Kolonodale, släppte vi dem ej ifrån oss, utan marschen fortsattes mot nästa by.

Vägen slingrar sig fram genom ett vackert landskap på den norra sluttningen av en dalgång. Berget utgöres här som vanligt av starkt sönderklyftad kalksten, och vegetationen är tropiskt yppig. Här och där avbrytes vildmarken av ett litet svedjeland. När vi kommo ned på en slätt med en anspråkslös sawah, mötte vi fyra infödingar, som vi inte tittade närmare på, men som vi snart skulle finna vara fyra av våra bärare, vilka utan vidare ställt från sig sina bördor i byn Matántoe och gått sin väg.

När vi kommo fram till byn, funno vi bärarna rastande vid en bro, och de ville naturligtvis ej följa med längre. Men inga protester hjälpte, de måste gå vidare. En man från byn lyckades vi nästan omedelbart erhålla, men för de återstående tre bördorna såg det mörkt ut, ty byn var så gott som folktom. Endast en sjuk gubbe, en ung kvinna och några barn tyntes till.

Jag sände bud efter kapalan, och medan jag väntade på, att han skulle komma, tog jag en fotografi av en kvinna, som bar överkroppen blottad, vilket annars ej är bruket på Celebes. Den unga damen hade mellan sina läppar en stor tobaksbuss för att förljuva tillvaron.

Kapalan syntes ej till, och slutligen hade jag intet annat val än att själv gå och leta reda på honom. Jag fick tag i en 14-årig yngling, som skulle visa mig vägen. Pojken tycktes icke vara riktigt trakterad av sitt uppdrag, utan gjorde varjehanda försök att slippa ifrån mig, men jag lät ej lura mig.

Först förklarade ynglingen, att han var så sjuk, att han endast kunde gå mycket långsamt, men när jag lät honom gå så långsamt han behagade, ändrade han taktik och rände i väg i vild fart uppför de brantaste backar, synbarligen i hopp att jag ej skulle kunna följa med. Men han bedrog sig. Som jag hade spikskor, var det mig ingen svårighet att hålla jämna steg med honom, och efter en halvtimmes kapplöpning insåg han det fåfänga i att försöka springa ifrån mig. Då ville han, att jag skulle gå före honom på gångstigen, men när detta ej lyckades, gick han utan vidare krångel upp i ett svedjeland, där vi äntligen funno kapalan, som inte blev litet häpen, då han såg mig.

Som jag sprungit närmare 3 km., var jag ej hågad att ytterligare gno omkring efter bärare, utan uppdrog åt kapalan att genast skaffa mig tre man.

Kapalan avlägsnade sig nedåt svedjelandet, men när han ej kom tillbaka, följde jag efter honom, och det visade sig, att han återvänt till byn. När jag kom dit, lät han slå på trumma, för att sammankalla folket, med påföljd att en man infann sig, men han vägrade att bära. Det hjälpte inte, att kapalan försökte övertyga honom om, att han måste följa med mig. Han tog sig en morsk ton och lät oss förstå, att han inte ämnade taga ett steg för mig. Till slut tyckte jag, att det gick för långt med krusandet. Jag tog en börda och slängde den upp på den ohängda karlens rygg och satte fart på honom med min ena fot. Sedan underrättade jag kapalan, att han var ansvarig för, att de två återstående bördorna med det snaraste kommo till Kolonodale, i annat fall skulle jag tala vid löjtnanten-kommendanten, och det kunde bliva obehagligt nog för kapalan. Det hade god

Foto av förf.

Bild 86. Kvinna från Mōri med tobaksbuss mellan läpparna.

verkan, och bagaget kom till Kolonodale endast en timme efter oss.

Klockan var 12, då vi äntligen kunde fortsätta efter ett uppehåll på tre timmar. Vägen var här i rätt gott skick. Sedan man passerat byn Kóro Lolāma, stiger den ganska brant uppför. Ungefär 3 km. från Kolonodale befinner man sig högst uppe på en ås, varifrån man har en storartad utsikt över Kolonodaleviken, som är omgiven av branta, skogklädda berg. Längst i bakgrunden ser man Nord-Bóengkoes vilda, omkring 3,000 m. höga berg. Det hela erinrar om ett fjordlandskap.

Från åsen går vägen i sicksack brant utför till vikens sydligaste hörn. Där ligger en liten by, och vi borde enligt Kruijts karta varit framme vid Kolonodale, men kartan är felaktig. Kolonodale ligger vid en bukt längre norrut. Vi vandrade ytterligare halvannan kilometer, innan vi äntligen voro vid vårt mål.

To Mori föreföllo oss i jämförelse med to Ondae osympatiska, d. v. s. om man undantager dem, som stå direkt under kapalan i Tomata, och som egentligen böra kallas to Pada. Öster om Kolaka voro de infödda föga tillmötesgående, obeskrivligt smutsiga och mycket lata. De bo ytterst ogärna i fasta byar, utan hålla helst till i bergen, där de hugga ned skogen och odla majs och ris på svedjeland. De draga från den ena trakten till den andra, allt eftersom jorden blir utsugen, och skövla på så sätt landet. Myndigheterna hava tvingat dem att anlägga byar, men där vistas de endast, då de vänta besök av en patrull.

Husen i byarna äro relativt snygga och välbyggda, men uppe i svedjelanden äro hyddorna ytterst primitiva. De stå

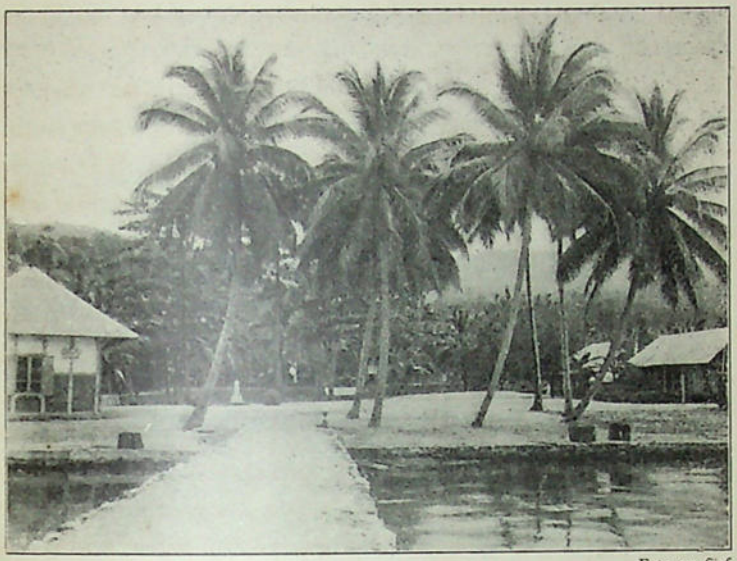

Foto av förf.

Bild 87. Kolonodåle. Bortom kokospalmerna synes till vänster det monument, som restes över den patrull på 40 man, vilken mördades av infödingarna 1907.

på stolpar, som äro så höga, att man ledigt kan gå under husen. Taket är av atap. Några riktiga väggar finnas ej, utan man nöjer sig med atap, som man likt en gardin kan skjuta upp och ned. Atapen är nämligen upphängd över en stock med rottingband, i vilkas andra ände en sten hänger som motvikt.

Klädedräkten är i Mori mycket enkel. Männen bära vanligen blott en ländgördel, som mången gång är av minimal storlek. Endast en och annan begagnar knäbyxor. En vanlig bärsaroeng och en oftast svart huvudduk av basttyg fullständiga kostymen.

Kvinnorna äro i den västra delen eller Pada klädda som i Ondae, men i det egentliga Mori synas de helst gå med

blottad överkropp och begagna icke duk om huvudet, såsom bruket är i hela posoområdet och även i Pada.

I kusttrakterna hava muhammedanska främlingar haft ganska stort inflytande, om vilket man torde kunna säga,

Foto av förf.

Bild 88. En å i bergen öster om Kolonodalebukten.

att det varit allt annat än gott. Det har både den ene och andre resande fått erfara, som färdats i dessa trakter.

Gent emot européerna hava infödingarna här aldrig visat något vänligt sinnelag, och ej långt efter det holländarna

lagt under sig landet, blev en hel patrull på 40 man med två officerare lockade i ett bakhåll och nedgjorda. Endast en man, en javansk bärare, lyckades fly till kusten och underrätta myndigheterna om, vad som tilldragit sig.

Morierna lära hava fått dyrt plikta för sitt tilltag. Man sände mot dem en stark straffexpedition, och när de vilda

Foto av förf.

Bild 89. Infödingarna på öarna utanför Kolonodåleviken samla regnvatten från kokospalmerna.

ambonesiska soldaterna sågo sina kamraters huvuden sitta uppstuckna på spjut, kände deras ursinne inga gränser, och den hämnd de utkrävde, var övermåttan grym. Intet skonades. Men sedan den dagen hava morierna hållit sig lugna.

Kvarlevorna efter den olyckliga patrullen fördes till Kolonodale och jordades, och på graven restes ett monument till minne av offren.

Ångbåten, som skulle föra oss till Loewoek, lät vänta på sig, så att vi hade god tid att vila ut efter marschen genom Central-Celebes.

Kolonodale är en ytterst anspråklös plats, och dess hela betydelse ligger i, att det är en militärpost. Tyvärr öste regnet nästan oavbrutet ned under vår vistelse där, vilket hindrade oss att företaga annat än ett par enstaka exkursioner.

En dag begåvo vi oss till vikens östra sida till en å, som kommer från de höga bergen och helt nära stranden bildar ett par höga vattenfall ovanför varandra.

En annan gång rodde vi ut till de öar, som äro belägna vid inloppet till Kolonodaleviken. På dessa öar finnes intet sött vatten. Infödingarna fylla sitt behov därav på så sätt, att de uppsamla regnvatten från kokospalmerna. Ett hopviket palmblad sättes snett upp mot palmstammen, och dess undre ände stödes i en klyka. Regnvattnet följer palmbladet och uppsamlas i en kruka eller ett bamburör, som satts under bladet.

Först den 3 juli, jämnt åtta dagar försenad, kom vår K. P. M.-båt, när regnet på kvällen öste ned som bäst. Vi packade in och gingo ombord på »'s Jakob», som följande morgon lättade ankar i dagningen.

TIONDE KAPITLET.

Loewoek.

Celebes' nordosthalvö eller det land, som skjuter ut mellan Tomini- och Tomoribukten, har i många avseenden blivit rätt styvmoderligt behandlad i jämförelse med öns övriga delar. Visserligen är landet topografiskt i stort sett känt. Det har nödtorftigt kartlagts av de militära patruller, som genomkorsat det i flera riktningar, men kartorna lämna ännu mycket övrigt att önska i fråga om korrekthet. Från vetenskaplig synpunkt är landet ännu sämre känt.

Det saknas ej teorier både av biologisk och etnografisk natur, vari denna halvö spelar en roll. Sålunda förmodas den utgöra en del av en landbrygga, som en gång förbundit Celebes med öarna österut och kanske även med Nya Guinea. Flera djurformers geografiska utbredning talar för en sådan landförbindelse, och jordskorpans tektoniska förhållanden lära ej strida mot ett sådant antagande. Djurvärlden på Celebes' nordosthalvö och de öar, som man förmodar utgöra resterna av landbryggan, är dock ännu mycket litet studerad.

Etnografiskt är osthalvön likaledes helt obetydligt undersökt. De folkstammar, som bebo Central-Celebes, toradjas, skola enligt de båda missionärerna och forskarna Adriani

Foto av förf.

Bild 90. Loëwoek. Lagunen mellan korallrevet och stranden. På denna ser man till vänster kokosnötter, hopknutna och uppstaplade till torkning kring störar.

och Kruijt även utbreda sig över nordosthalvöns västra del, men det var ej bekant, hur långt ut på halvön man hade dem.

Under sådana omständigheter kunde jag vänta goda resultat av min vistelse i denna del av Celebes, och jag slog mig därför ned i Loewoek, huvudorten på nordosthalvön.

Med stora förväntningar installerade vi oss, samma dag vi landstego, den 4 juli, i den utmärkta, rymliga, möblerade pasanggrahan, som av Loewoeks kommendant kostnadsfritt ställdes till vårt förfogande under vår vistelse i Ost-Celebes.

Celebes' nordosthalvö liksom hela ön för övrigt är högbergig, och de väldiga bergskedjorna löpa mer eller mindre i

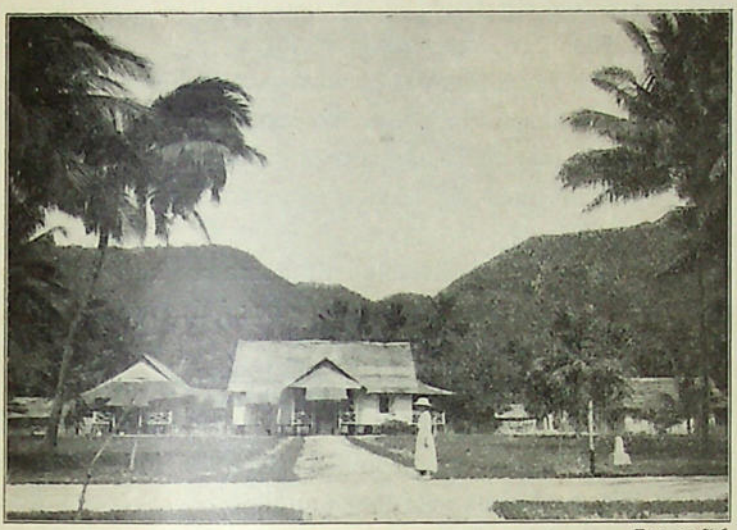

Foto av förf.

Bild 91. Pasanggrähan i Loëwoek, vår bostad. Den lilla palmen till höger är en dvärgkokospalm.

halvöns längdriktning. Särskilt i Nord-Boengkoe utvecklar sig terrängen till en ytterst vild alpnatur, där de bortåt 3,000 m. höga topparna dock förbliva skogklädda. Åt öster avsmalnar halvön, och på samma gång sänka sig bergskedjorna. Allra längst i öster utvidgar sig landet åter och bildar en särskild halvö, av holländarna kallad »champinjonen». Här resa sig åter bergen till ansenlig höjd. Den högsta toppen skulle, om den låge i Sverige, nå betydligt över snögränsen.

Längs kusten finner man i allmänhet en smal strandremsa, på vilken kokos planteras i rätt stor utsträckning. Därinnanför reser sig berget ofta tvärbrant flera hundra meter. Uppe på berget utbreder sig på många ställen en till större delen alang-alangbevuxen vidsträckt högslätt,

vilken sträcker sig fram till de mäktiga mer eller mindre urskogsklädda bergskedjorna i det inre.

Floder och åar finnes det ganska gott om, fast de i regel ej nå större dimensioner. De äro icke befarbara på grund av sitt strida lopp. Vid starka regn svämma de ofta hastigt över, ryckande med sig träd och stenar, för att snart nog åter krympa ihop.

Sjöar saknas helt och hållet att döma av kartorna, men enligt de inföddas utsago skall det dock i det inre av Nord-Boengkoe finnas en större sjö.

Hela halvön är mycket glest befolkad. I den västra hälften bo, som nyss nämnts, äkta toradjas. Längs Tominibukten har man den med posofolken besläktade todjostammen, vilken liksom stammarna i Posoområdet talar bareespråket. Detta språk talas även av orang Tangkiang, som bebo kustlandet något öster om Kap Ápi fram mot Boenta. De till stor del ännu fullkomligt oberoende folken i det inre av Nord-Boengkoe skola även vara äkta toradjas. To wana (wana = skog), som man finner ända så långt österut som i bergstrakterna söder om Tangkiang, äro förmodligen även toradjas, ty deras språk, täspråket, skall vara besläktat med bareespråket.

Utom dessa toradjas finnas ytterligare två, eller om man så vill tre, inhemska folk på osthalvön, nämligen saloeanfolket, som talar saloean- eller mádispråket, samt de båda sinsemellan närbesläktade, siantalande lamala- och balántakfolken. Dessa senare bebo ett jämförelsevis litet område, den östra hälften av »champinjonen». Saloeanfolket finner man såväl längs kusterna som i bergen ända fram till to wanas och tangkiangfolkets område.

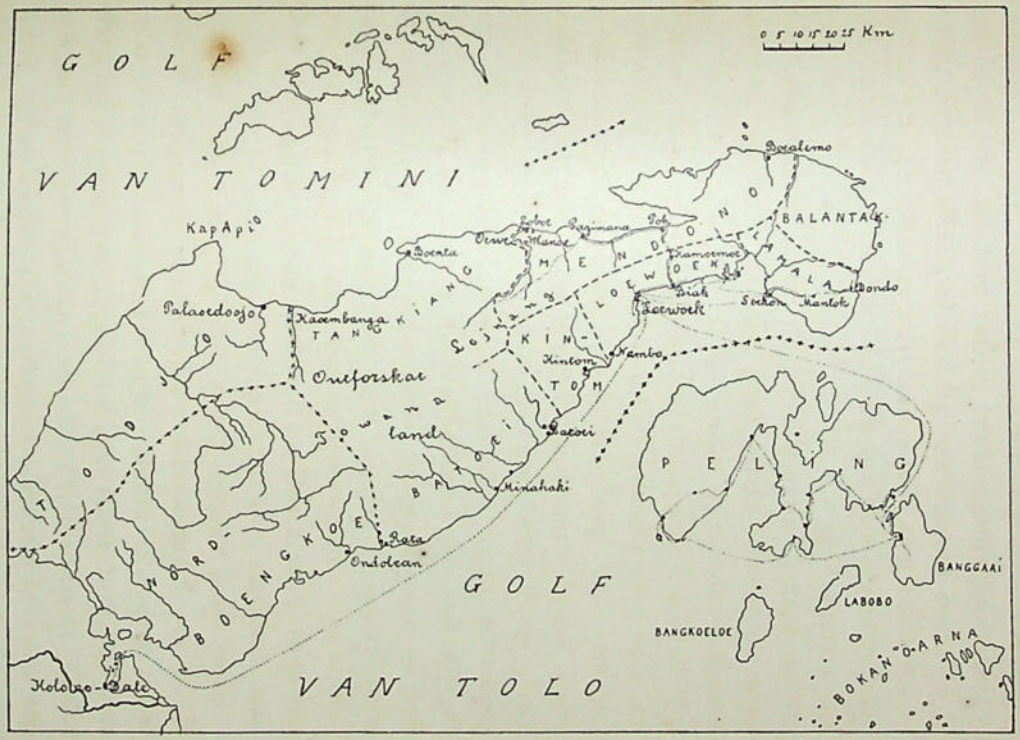

Kartskiss av förf.

Bild 92. Nordost-Celebes. Den finprickade linjen reserouten.

I bergen kring Loboeflodens övre lopp ligger ett område, kallat Lójnang. Där bo fyra stammar, orang Pinapōean, orang Lingkétting, orang Tamboēnan och orang Balōa. Dessa göra anspråk på att vara särskilda stammar, men de tala madispråket och äro säkert endast grenar av saloeanfolket. Orang Baloa ha ännu icke underkuvats av holländarna.

Förutom de hittills nämnda folkslagen träffar man längs kusterna ett ganska stort antal i relativt sen tid inflyttade främlingar, såsom boegineser, gorontaleser, kineser och araber, nästan alla komna i syfte att handla och förtjäna pengar, d. v. s. suga ut landet.

Invånarna i Batóei och Linórang skola så gott som uteslutande bestå av från Ternāte och Banggaai inflyttade element. Kuststräckan mellan Linorang och Nord-Boengkoe skall först på de senare åren, sedan landet erhållit holländsk förvaltning, fått en bofast befolkning, bestående av boeginesiska handlande. Dessa besökte förut blott på bestämda tider kusten för att köpa befolkningens rotting och övriga skogsprodukter. Boegineser finner man för övrigt runt hela kusten inte bara i Ost-Celebes, utan över hela ön.

Längs nordkusten i det landskap eller distrikt, som kallas Mendōno, ha ett flertal gorontaleser från Nord-Celebes slagit sig ned.

På ett par ställen såsom vid Pagimana och Bōne Bobāhal samt på ön Pōat finnas badjoereskampoengs. Badjoereserna äro ett egendomligt folk, som så att säga saknar fädernesland. De trivas ej på landbacken, utan tillbringa hela sitt liv i en båt på havet eller i bästa fall en tid därav i ett kampoeng, som är byggt ute i sjön i närheten av kusten.

Förr lydde nordosthalvöns östra hälft under radjan av

Banggaai, vilken själv var vasall under den numera förvisade sultanen av Ternate. År 1908 måste radjan underteckna en traktat, som realiter gjorde hans land till en holländsk koloni med holländsk förvaltning, även om det alltjämt

Foto av förf.

Bild 93. Loëwoek. Flodernas vatten ledes i bamburör och begagnas för badning. En dylik vattenledning kallas pantjóeran.

till namnet har självstyrelse med radjan av Banggaai som överhuvud.

Före den holländska tiden var osthalvön uppdelad i ett flertal småriken, som sträckte sig i bälten från kust till kust. Sålunda fanns det t. ex. ett furstendöme, som omfattade trakten kring Boenta i norr, Batóei i söder samt det mellanliggande höglandet. Ett annat sträckte sig från Loboe och Pagimana i norr till Kintom i söder. Holländarna, som funno

denna indelning opraktisk, ändrade den och läto den högsta bergskedjan i det inre bilda gräns mellan ett flertal distrikt på halvöns nord- och sydsida.

Vi stannade till en början i själva Loewoek, som är vackert beläget på den smala strandremsan nedanför kustbergen, vilka resa sig likt en brant, grön mur bakom husen. Vid bergens fot bryta ett stort antal klara källådror fram, vilka rikligen bevattna kustlandet. I väster skjuter ett av kokospalmer bevuxet korallrev halvcirkelformigt ut från stranden och bildar en djup naturlig inhamn. Vid denna lagun har man förlagt brygga och tullkontor samt ett varuskjul. Längs stranden utbreder sig ett ganska stort boegineskampoeng.

Från bryggan och tullen för rakt åt öster en bred gata, kantad av kinesbutiker, som se nog så granna ut, men som innehålla märkvärdigt litet av det man behöver. En så enkel sak som t. ex. byxknappar stod en gång inte till att uppbringa.

Bakom butikerna har man ett kampoeng Gorontalo och ett kampoeng Saloean. Längst bort i samhällets östra utkant ligga den lilla garnisonens kasern och befälets bostäder. Loewoek såg vid första ögonkastet riktigt inbjudande ut, och jag väntade goda zoologiska resultat. Men jag blev besviken. Skogarna visade sig otroligt djurfattiga, beroende delvis på den ytterst branta och steniga terrängen samt på skogens ringa djup. Apor skulle visserligen någon gång visa sig, men jag hade aldrig turen varken att se eller höra några. Babirussa saknas helt och hållet, och i fråga om fåglar var det så magert som möjligt. Inte ens korallrevet var på långt när så givande, som jag tänkt mig, ty det

verkligen yppiga djurlivet började först på så stort djup, att det var oåtkomligt utan särskilda redskap och anordningar.

I etnografiskt hänseende stod intet att vinna i Loewoek, ty sedan invånarna här liksom på andra ställen genom boegineserna muhammedaniserats, har deras egen kultur gått under. De äro i hög grad slöa. Den, som bara har några kokospalmer, gör absolut ingen annan nytta än skördar sina nötter. Det är ganska betecknande för Loewoek, att det är med verklig svårighet och med bekymmer för dagen, som en resande främling kan livnära sig där. I alla samhällen finnes det överallt i Indien en basar, motsvarande »torget» hemma hos oss, där man kan köpa grönsaker, frukt, kött, fisk, ägg o. s. v. I Loewoek finns det också mycket riktigt en basar, d. v. s. en basarbyggnad, men det finns inga säljare, det är det betänkliga i saken.

För att få något ätbart har man ingen annan utväg än att skicka sina tjänare på jakt i infödingarnas kampoeng. Där kan man ofta finna pisanger, ibland en ananas, batater, några höns kanske en gång på tre månader, ägg lika sällan, fisk oftare, om man har tid att passa på, när en båt någon gång varit ute och händelsevis fått mer än fångstmännen själva kunna förbruka. Oxkött fås, då det slaktas ett kreatur för garnisonens räkning, eller då infödingarna fira en större fest, det senare något mindre sällsynt än det förra. Utan konservburkar och någon hjälpsamhet från européernas sida, hade vi haft det mycket magert i Loewoek.

Få platser i nederländska Indien torde hava så usla förbindelser med yttervärlden, som samhällena på Celebes' ostkust, Loewoek inbegripet. Telefon och telegraf saknas

naturligtvis. Från Makassar kommer ungefär en gång i månaden en båt, men aldrig på bestämd dag. När fyra veckor gått, sedan senaste båt varit i Loewoek, börjar man då och då kasta sina blickar utåt havet, men det händer, att man dag efter dag spejar förgäves efter ångbåtsrök vid horisonten. Det går en vecka, det går två. I butikerna ha förråden sinat. Det finns intet ris, intet mjöl, intet socker, ingen torkad salt fisk, ingen kondenserad mjölk, ingen lök o. s. v. Kineserna passa alltid på att sätta upp priserna, då deras varor äro på upphållningen.

Men så hör man en vacker dag ett tjut utan like. Det är det yngre Loewoek, som av sina lungors fulla kraft ropar: »Kápal másoek! Kapal masoek!»[1] och som illvrålar av förtjusning från stranden, där man upptäckt ett litet rökmoln till havs.

Då vaknar Loewoek upp för några timmar. Posten kommer först av allt i land, och sedan lossas de varor, som äro bestämda för butikerna och för den lilla garnisonen. Sedan tar fartyget ombord några hundra säckar kopra och fortsätter österut för att efter fem dagar, på hemvägen till Makassar, åter angöra Loewoek, där den avhämtar posten och eventuella passagerare.

När ångaren lättat ankar och försvunnit i väster, försjunker Loewoek åter i sina drömmerier, och man är på obestämd tid skild från yttervärlden.

På hela Celebes' osthalvö finnes det endast e t t europeiskt företag, en nyanlagd tysk kokosplantage på nordkusten. De enda européerna äro några befäl i Loewoeks garnison.

[1] Det betyder: »Båten kommer! Båten kommer!»

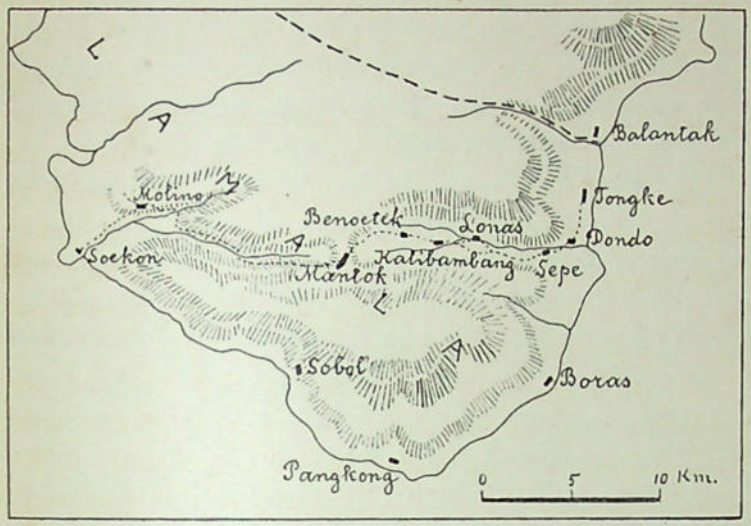

Kartskiss av förf.

Bild 94. Lamäla, ytterst på nordosthalvön. Den prickade linjen reserouten.

ELFTE KAPITLET.

Lamala.

Voro Loewoek och övriga kustplatser i Nordost-Celebes etnografiskt föga intressanta, skulle det dock på ett par ställen finnas helt nyligen kristnade stammar, som påstodos hava bibehållit mera av sina ursprungliga seder och bruk än kustbefolkningen. Den ena av dessa stammar är det siantalande folket i Lam la, och den andra stammen är orang Lojnang. Jag beslöt mig att först styra kosan till Lamala.

Lamala, eller den södra delen av »champinjonen», genomskäres av två floddalar, den ena i ost—västlig riktning, den andra i väst—ostlig. Den åt väster flytande floden faller ut

vid Sóekon, den, som flyter åt öster, utmynnar vid Dóndo. Ungefär vid de båda flodernas källor skiljas deras dalgångar från varandra av en 400—500 m. hög bergås, på vars krön traktens förnämsta by, Mántok, ligger.

Vid Soekon hade Loewoeks kommendant, som tillika innehar den högsta civila myndigheten i landet, låtit anlägga en liten provsawah för att lära folket att odla ris på våta fält. Då riset var moget, lät han sammankalla alla infödingarna i Lamala för att fira en skördefest, och i den ämnade även vi deltaga.

De första dagarna i september gjorde vi oss klara för färden till Lamala, och sedan postångaren varit och hälsat på i Loewoek den 5, fanns intet förhinder för vår avresa. Sedan ett par båtar anskaffats, läto vi på kvällen en hel rad infödingar bära ned vår utrustning till tullbryggan, där allt togs ombord.

I väntan på aftonens landvind stuvade kommendanten med familj in sig på en tämligen stor, tvåmastad segelkanot, försedd med balansstänger, sēma-sēma. Jag och de mina installerade oss på en riktig segelbåt, som vid ett flyktigt ögonkast såg ganska bra ut, men vid närmare påseende befanns den vara i mindre sjövärdigt skick, och hela skutan stank av gammal härsken kopra och ruttet kölvatten.

Kommendantens kanot avseglade i god tid, men vi skulle vänta något. »Kaptenen» var inte riktigt klar, hette det. Jag kröp till kojs och somnade, men när jag händelsevis vaknade vid midnatt, lågo vi ännu vid bryggan i Loewoek. Jag satte fart på en införing för att få reda på »kaptenen», som lyckligtvis snart nog kom till rätta, och så paddlade vi

oss ut ur lagunen. Vi voro då ej mindre än 16 personer ombord på den lilla rangliga skutan. Väl utkomna ur inhamnen, hissade vi segel, och under nattens timmar gick det ganska skapligt framåt trots tämligen stark dyning och relativt svag vind. Framåt morgonen avtog vinden mer och

Foto av förf.

Bild 95. Pasanggrähan i Sóekon, vår bostad under tiden för skördefesten.

mer, och till slut blev det alldeles stillt. Även nattens dyning upphörde. Solen steg högt på himlen, seglen hängde slappa, inte en kåre krusade havets spegelblanka yta, hettan var odräglig. Några infödingar, som sattes till årorna, skötte sitt göra med minsta tänkbara nit. Skepparen ryckte då och då upp sig och hojtade åt dem: »Dájoeng rádjin, dajoeng radjin» (ro ivrigt), men det hade mycket obetydlig inverkan på farten.

För att roa sällskapet tog jag en stor tritonsnäcka och började blåsa i den av alla krafter. Det är så sed bland infödingarna, då de vilja anropa vädrets andar för att få god vind. Den här gången lyssnade makterna även till en vit mans vädjan till dem. Det kom en kåre från sydväst,

Foto av förf.

Bild 96. Inföding från Lamäla, njutande av en tobaksbuss, som han har mellan läpparna.

och med någorlunda fyllda segel närmade vi oss vårt mål, Soekon, där vi äntligen stego i land vid 2-tiden på eftermiddagen, långt efter det kommendanten och hans sällskap kommit dit.

Efter intagen måltid bröto vi upp för att begiva oss till sawahn, belägen en timmes väg från stranden.

Till en början följde vi randen av en vidsträckt sumpmark, som uppfyller Soekondalens västligaste del. Snart hade vi träsken bakom oss och kommo in i den till största delen

Foto av förf.

Bild 97. Liten flicka från Lamäla med ett boeginesiskt silversmycke.

alang-alangbevuxna dalen, som så småningom utvidgar sig till en ganska bred slätt. Mot öster övergår alang-alang-fältet i en småskogig, buskig terräng. Så öppnar sig slätten åter, och där ligger provsawahn.

Kommendanten hade låtit uppföra en pasanggrahan med fyra rum samt verandor på framsidan och baksidan. I detta hus slogo vi oss ned för en tid.

Här hade jag gott tillfälle att studera både Lamalas folk och natur. Massor av infödingar voro samlade på platsen. Somliga skuro riset, andra fällde ett jätteträd, av vars stam man högg ut en tråg- eller båtliknande rismortel, i vilket det nyskurna riset skulle stötas för att befrias från agnarna. En del folk röjde upp en stor plan, en del hade fullt arbete med att bygga upp baracker, i vilka folket, som kom till festen, skulle sova.

Naturen i Lamala är ganska lik det mesta av Central-Celebes, d. v. s. skogarna ha nästan helt och hållet skövlats för att lämna rum för svedjeodlingar, och sedan har alang-alangen gjort sitt intåg överallt. Stundom brytes dock enformigheten av en liten bambudunge. Bland de olika bambusorterna tilldrog sig en sorts mycket liten bambu min uppmärksamhet. Det var en riktig dvärgbambu, knappt 3—4 meter hög, med stammar ej tjockare än en blyertspenna.

Floden, som flyter genom Soekondalen, uppkommer genom två källfloder. Dess vatten är härligt svalt och kristallklart. Dalgången är i öster bevuxen med sagopalmer, emellan vilka man här och där har pandanusdungar. På enstaka ställen finnes en liten orörd urskogsdunge med väldiga träd, vilkas kronor och stammar äro behängda med girlandliknande slinger- och klätterväxter, ormbunkar och praktfulla orkidéer. Här och där tittar kronan av en rottingpalm fram bland det färgrika lövverket.

Djurlivet var fattigt. Sådana former som anoa och babirussa ha försvunnit från dessa trakter, men enligt gamlingar-

Foto av förf.

Bild 98. Männen stöta ris till skördefesten i Soekon. I förgrunden till höger ser man risknippor.

nas utsago skulle ännu för ett par mansåldrar sedan babirussan förekommit, fast endast i enstaka exemplar. Apor skulle det finnas. De brukade, då majsen var mogen, komma på plundringståg till infödingarnas svedjeland. Fågellivet var inte mycket att fröjda sig åt. Om dagarna såg man någon enstaka hornkorp eller rovfågel segla högt uppe i luften, och några kråkor och papegojor hördes emellanåt föra oväsen. Då det skymde, kommo nattskärrorna fram och började sin ljudlösa flykt över sawahn.

Det enda anmärkningsvärda beträffande fåglarna i Soekon var, att jag där fick göra bekantskap med deras »radja».

I ett högt, avlövat träd nära floden sutto dagligen ett par stora, gråa fåglar, vilka förde ett avskyvärt oljud. Då och då kommo ett par kråkor och matade dem, enligt infö-

dingarnas mening, emedan kråkorna voro de gråas undersåtar och alltså måste förse dem med föda, då de voro hungriga och ropade på mat. Man kände tydligen ej till gökfåglarnas knep att lägga sina ägg i andra fåglars bon och på så sätt välta bekymret att uppföda ungarna på andra.

Det synes vara regel, att denna gök lägger två ägg i vart bo. Jag har nämligen i Ost-Celebes flera gånger senare iakttagit kråkor, som matat tvenne gökungar. Under min vistelse i Koelawi såg jag många gånger denna samma gökart, men det var antagligen ej under häckningstiden, ty fåglarna uppträdde i stora skaror och förde ett förskräckligt oljud uppe i de lummiga kronorna av ett par ensamt stående jättefikusar. I Koelawi hade fågeln dåligt rykte och ansågs förebåda olycka.

Så kom äntligen dagen, då skördefesten skulle gå av stapeln. Hela natten förut hade man stött padi. Tidigt på morgonen sändes ett par man ned till kusten för att skjuta fisk med dynamit. Efter ett par tre timmar kommo karlarna tillbaka medförande ett tusental fiskar. Dagen till ära slaktades även en kalv, så det var ingen brist på mat.

Fram på förmiddagen anlände från några närbelägna byar skolbarnen, anförda av sina ambonesiska lärare. Alla voro festklädda och buro holländska flaggor. Varje skola hade ett standar och sin musikkår i spetsen. Då skolbarnen marscherat upp på den öppna planen och mottagits av kommendanten, steg en liten lockig parvel fram och hasplade ur sig på finaste högmalaj ett väl inlärt tal, riktat till landets styresman.

Därpå stämde musikkårerna upp, varvid kåren från byn

Molino utmärkte sig framför de andra. Den var så drillad, att det gick nästan som en maskin. Läraren angav blott vilken melodi, som skulle spelas, och gav tecken att börja. Med kläm och utan minsta fel spelade barnen sedan melodien om och om igen, ända till dess läraren gav tecken att

Foto av förf.

Bild 99. Skolan från Molino med sin musikkår vid skördefesten i Soekon. Längst till höger stå trumslagarna med sina bambutrummor.

upphöra. Han hade heder av sina disciplar, men som konst betraktad stod denna musik långt efter det jag hört barnen i Lindoe prestera.

Musikinstrumenten voro som vanligt bambuflöjter, men här fick jag göra bekantskap med en typ, som jag ej sett i Central-Celebes. Flöjterna voro importerade av skollärarna från Ambon. De voro av fyra olika storlekar: de

minsta riktiga miniatyrflöjter, knappt tjockare än en blyertspenna, de grövsta nästan armstjocka och ganska tungblåsta. Dessutom hade man till ackompanjemang en sorts basflöjt, vilken endast gav en mycket låg ton.

Denna sorts flöjt skall vara ett äkta ambonesiskt instrument. Det består av en ungefär halvmeterslång, nästan armstjock bambu, som är sluten i ena änden. I bambun instickes ett smalare i båda ändarna öppet bamburör, genom vilket man blåser, hållande läpparna tätt mot varandra, så att springan blir helt liten.

Var musikkår hade tre eller fyra trummor, men det var inga vanliga trummor med skinn för ändarna, utan ett stycke mycket tjockt bamburör med alla mellanväggar utslagna utom en, vilken bildade trummans botten. Trumslagaren, som i flera fall var kortare än trumman, hade inga trumpinnar. Han fick ljud ur sitt bamburör genom att stöta det mot marken.

Aftonens festligheter inleddes med klättring på såpad stång. Med eller utan slinga om fötterna arbetade skolpojkarna av alla krafter för att nå den 8 m. höga pinangstammens topp, vilken kröntes av en rottingring, varpå hängde varjehanda begärliga saker såsom hattar, tröjor, livremmar, granna bomullsnäsdukar o. d.

Därpå vidtogo diverse tävlingar ute på den nyskurna sawahn, såsom kapplöpning mellan de olika skolorna, dragkamp mellan det vuxna manfolket från skilda byar och till sist kapplöpning i säck för flickor. Endast ett fåtal vågade deltaga i sistnämnda tävling. Flickorna voro ohjälpligt blyga, trots att de nog alla i grund och botten gärna skulle velat vinna de präktiga pris, som uppsatts. De tre eller fyra, som

haft mod att vara med i tävlingen, fingo allesammans pris, men de voro så gruvligt förlägna, då de måste träda fram och taga emot sina pris av kommendantens fru, att man trots den mörka hyn tydligt såg, hur deras ansikten skiftade färg.

Senare på kvällen höll den minahassiske predikanten från Loewoek en kortare gudstjänst i det fria för folket, och så var programmet genomgånget och festen slut.

Men jag tyckte inte, att jag hade haft någon vidare behållning av det hela. Jag hörde mig därför för, om inte folket möjligen hade några egna lekar eller danser, som man kunde låta mig få se. Man sade mig, att förr brukade man ofta dansa i ett tillfälligt uppfört skjul hela natten igenom. Numera skulle det vara så gott som bortlagt, men man var villig att dansa för oss ute på den öppna platsen omkring pinangstången.

Först dansade man soemāwi, i vilken både män och kvinnor deltogo. Dansen börjar med att en försångare eller dansledare, en s. k. lōtoe, stämmer upp en sång och sakta går motsols kring mittpelaren i danslokalen, i detta fall kring pinangstången. Snart sluta sig flera till, och med axel tryckt mot axel röra sig deltagarna sakta i en ring från vänster till höger med ansiktena vända mot mittpålen. Själva dansstegen äro mycket enkla. Man tager två steg på varje fot och vilar på andra steget på höger fot.

Denna dans brukade, då det började dagas, avslutas med en annan, som utfördes endast av de unga kvinnorna. Dessa dansa i hastigt tempo i en vid ring en och en med relativt stort avstånd från varandra. Varje kvinna håller i de halvt utsträckta händerna en schal eller ett skynke, och med

några raska skutt röra sig de dansande motsols. Alla voro långt ifrån lika skickliga i konsten. En del struttade stelt och kantigt framåt, under det andra utförde en förvånansvärt graciös dans med långt mer plastik, än jag varit van att se hos Celebes' infödingar.

Vid Soekon dansade man endast en kort stund, och allt gick mycket lugnt och anständigt till, men annorlunda skall det hava varit förr.

Sedan försångaren fått dansen i gång och själv hållit på, tills han tröttnat, gick han och lade sig att sova inne i ringen. Så småningom avskilde sig det ena paret efter det andra och gick in i ringen, där de vildaste orgier vidtogo, under det de övriga fortsatte att dansa och sjunga. Allt gick av stapeln i djupaste mörker.

Sedlighetsbegreppen äro i Lamala rakt omvända mot våra. Det anses fullkomligt sedligt att föra ett efter våra begrepp tygellöst liv. Det sexuella umgänget mellan könen börjar vid mycket tidig ålder. Det anses som den största olycka för en vinna, om hon skulle avlida som jungfru, ty då är hon dömd, att i den andra världen lida stor smälek och bära manliga könsorgan.

För män anses det särskilt förtjänstfullt att ha stått i intim förbindelse med många olika kvinnor och så ofta som möjligt. Somliga föra ett slags bok över sitt sedeslösa liv. På en sorts käppar göra de ett märke, varje gång de haft en ny kvinna, och en man, som hade 79 sådana märken på sin käpp, stod särskilt högt i anseende.

En naturlig följd av dessa egendomliga sedlighetsbegrepp är släktets degeneration och könssjukdomarnas härjningar. Barnantalet är ytterst ringa, barnlöshet allmän. I en by i

Oljemålning av förf. 50 cm. × 34 cm.

Kapala kampoeng i byn Molino i Lamala på Celebes' nordosthalvö.

Lamala skall det t. ex. för närvarande finnas endast ett barn.

Myndigheterna göra naturligtvis, vad de kunna för att åstadkomma en ändring i sedlighetsbegreppen, men det är ingen lätt sak. Genom kristendomens införande har man dock kommit ett steg på vägen till bättre förhållanden.

Foto av förf.

Bild 100. Byn Molino. I förgrunden sagopalmer.

Efter skördefesten vid Soekon drog var och en till sitt, och kommendanten och jag beredde oss på en turné genom Lamala.

Den 16 stego vi upp i god tid och voro klara att avtåga klockan halv sju. Till en början följde vi den kanal, som leder vattnet till sawahn, på en utmärkt väg, men sedan vidtager en usel gångstig, som följer dalgångens norra

sluttning än genom en urskogsdunge, än genom buskage eller svedjeland, omväxlande med alang-alangbevuxna gläntor. Så småningom kommo vi ut på huvudvägen genom Lamala, en rätt hygglig ridväg, och uppnådde byn Molino.

Molnen hade hopat sig, och just som vi kommo fram till Molino, urladdade de sig i ett åskväder, åtföljt av våldsamt regn. Vi måste därför stanna och vänta, tills ovädret var över. Skolans musikkår uppvaktade oss genast med musik.

I Molino såg jag för första gången en bärstol för sjuka, vilken bäres på ryggen av en man, alldeles så som man bär en vanlig ryggkorg. En sådan bärstol, oebāan, är naturligtvis särdeles händig i en terräng, där det mången gång är svårt för två man att bära en bår, såsom jag en och annan gång sett infödingarna göra i Central-Celebes.

Från Molino slingrar sig vägen fram över alang-alangsluttningar. Nere i dalgångarna frodas sagopalmer, här och där ser man en dunge av Pandanus eller en dunge ännu orörd urskog. På andra ställen har ungskog växt igen på forna svedjeland. Det bar sakta utför, och efter en stunds vandring vadade vi över Soekonåns södra källådra, vars strand vi sedan följde.

Så länge vi hållit oss på åns norra sluttning, hade värmen ej känts tryckande, ty där gick vägen fram genom en härligt skuggig ungskog, men annat blev det, sedan vi kommit över på södra sidan om ån. Där fingo vi i vårt anletes svett streta uppför brännheta alang-alangsluttningar, vilket gjorde, att vi kände oss ganska spaka, då vi vid 11-tiden höllo vårt intåg i byn Mántok. Där gjorde vi middagsrast. Vi togo in i distriktchefens bostad, ett både stort och välbyggt, men i hög grad vanvårdat hus.

Mantok är en ganska stor by och verkar rätt snygg. Där finnes en skola, och befolkningen skall vara kristen. De gamla, som ej vilja antaga den nya läran, ha sin egen lilla by strax öster om Mantok.

Från Mantok leder vägen sakta utför mot öster över skoglösa, alang-alangbevuxna kullar. Vi passerade de gamlas by, en halvtimme senare byn Binóetek, och efter ytterligare en knapp timmes marsch voro vi framme vid byn Kalibámbang. Där finnes skola, och vi togo in hos den ambonesiske skolläraren, en mycket hygglig man med nästan rent europeiska anletsdrag, men åtskilligt mörkhyad.

Foto av förf.

Bild 101. Gammal man från Lamäla.

Trakten kring Binoetek och Kalibambang är nog den, som mest bibehållit landets gamla kultur. Här tillverkas ännu bland annat basttyg, en konst, som för övrigt är bortglömd i så gott som hela östra hälften av

Celebes' nordosthalvö. Förutom i själva byn Kalibambang tillverkar man basttyg i hyddorna vid svedjelanden högt uppe bå bergen. Numera gör man vanligen endast de grövre sorterna tyg, vilka lämpa sig för de kläder man använder vid arbetet på svedjelanden. De infödda skämmas att visa sig i byarna i sådana kläder. En del plagg från gamla tider, då basttyg allmänt brukades, torde nog ännu bevaras, men av dessa lyckades jag ej få se något, beroende på att vid vårt besök de flesta av byns invånare och framför allt gamlingarna vistades uppe i bergen för att skörda riset.

Tillverkningen av basttyg sker i Lamala ungefär på samma sätt som hos toradjas.

Råvaran, bastet, erhålles från tre olika trädslag, och det beror på bastsorten, vad sorts tyg man erhåller och vad det kan användas till.

Tabellen på nästa sida ger en översikt av de skilda tygsorterna, deras användning och de trädslag, som lämna materialet.

Sedan bastremsorna vederbörligen uppmjukats genom kokning, bultas de liksom hos toradjas över en på ett mjukt underlag vilande tung träplanka. Kvinnorna, vilka ensamma syssla med tillverkningen av basttyg, sitta med benen i kors på golvet och bulta antingen med ett kägelformigt tvärfårat slagträ, kallat p a n s a s á l i, eller med en räfflad stenklubba, kallad ī k e (utt. ikä).

Först begagnas pansasalin och därefter iken. Man tycks ej förstå sig på att använda olika grovt räfflade stenklubbor såsom hos toradjas. Sedan tyget är färdigt, torkas det, varpå

Trädslag	Tygets grovlek	Tygets användning
Pōhon re	Fin sort.	Huvudduk 1) rónoe, om duken är ofärgad, nästan vit; 2) tali pināpas, bemålad i mönster.
Pohon wowōea..	Mellansort.	Kvinnotröja, bakáta.
Pohon tórop	Grov sort.	1) täcke, báki āloe, rödbrunt, stort, fyrkantigt skynke.
		2) kvinnokjol, vilken knytes på samma sätt som hos de bareetalande toradjas.
		3) ländgördel, sidákoe, vilken numera så gott som fullständigt kommit ur bruk. Den skall blott någon enstaka gång användas i svedjelanden.

det göres smidigt genom att stötas över en planka eller en sten med en pansasali.

I övrigt har den inhemska hemslöjden mycket litet att bjuda på. Dess alster ha ersatts av dåligt europeiskt eller i allra senaste tid ännu uslare japanskt fabrikskram. Korgar och en del annat flätverk tillverkas dock fortfarande.

Ryggkorgarna äro alltid gjorda av sagopalmens bladslidor. De äro av två slag: en mindre, finare, för kvinnor samt en större och enklare sort för män. De stora korgarna användas dock mången gång även av kvinnorna, t. ex. då de skola bära något särskilt skrymmande såsom padi.

Kvinnokorgarna hava upptill i överkanten en vackert målad bård i svart och rött. Den röda färgen kallas bēroe och

erhålles av en sten, den svarta, täoem, fås av bränd harts.

Förutom denna bård finnes, som synes på bilden, ett bågböjt band av svarta paralleltrådar på korgens baksida. Detta band verkar fullkomligt meningslöst, men det återfinnes på varenda kvinnokorg. Genom att jämföra dessa korgar med en vanlig typ från Mongondou i Nord-Celebes får man dock en antaglig förklaring till bandets uppkomst.

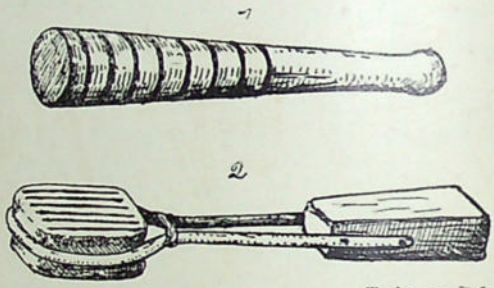

Teckn. av förf.

Bild 102. Redskap, varmed man bultar basttyg. Lamäla.
1, Pansasäli, klubba av trä. 2, Ike (utt. ïkä), stenklubba med handtag av en träkloss, fastklämd i en rotting.

Det torde vara ett minne från ett äldre sätt att göra korgens bärband, vilket numera endast lever kvar i form av en prydnad på korgen.

I Mongondou göras bärbanden ganska breda och fästas vid korgens botten. De gå sedan upp över axlarna, stickas in genom en ögla på var sin sida om korgens övre del och mötas i en båge på korgens baksida.

I Lamala hava de breda bärbanden ersatts av ganska smala rottingvidjor, vilka, precis som de breda banden på en mongondoukorg, äro fästa vid korgens botten, gå runt axeln och stickas in genom en ögla. Men de båda bär-

banden på lamalakorgen mötas ej på korgens baksida, utan gå ned till dess botten, där de fästas.

Från grannskapet av de nämnda öglorna utgår emellertid den i Lamala förekommande bandliknande prydnaden på korgens baksida, d. v. s. på alldeles samma ställe, där bärbanden sitta på korgarna i Mongondou.

Prydnaden på kvinnokorgarna i Lamala kan därför mycket väl tänkas vara ett minne från en förfluten tid, då

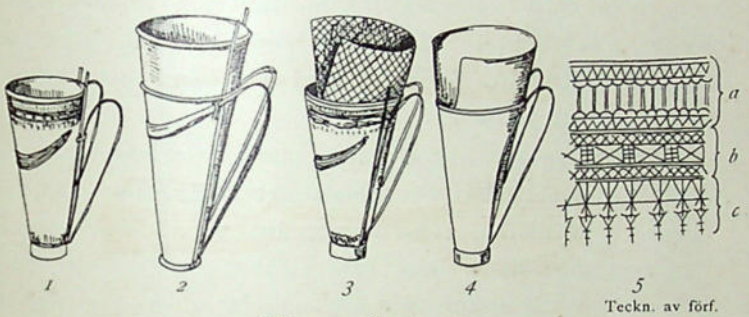

Teckn. av förf.

Bild 103. Ryggkorgar.
N:r 1, 3 och 4, från Lamäla. N:r 2, från Mongóndou. N:r 1 och 3, för kvinnor. N:r 2 och 4, för män. N:r 5, bården överst på kvinnokorgen i Lamäla. a kallas belonköt, b kallas mankajáwi, c kallas baloendákan. Hela bården kallas boerítna.

korgarna gjordes mera i stil med mongondoukorgarna i våra dagar.

Även de stora manskorgarna visa måhända, hur en typ så småningom utvecklas. De hava en nedre, helt sluten del, ungefär så hög som de vanliga kvinnokorgarna. Den övre, lägre delen, är öppen baktill. Man frågar sig ovillkorligen, vad denna öppning skall tjäna till. De infödda veta det ej själva. En jämförelse med kvinnokorgarna och sättet, varpå dessa stundom användas, ger dock kanske en förklaring.

Då kvinnorna gå för att skörda riset, sätta de en flätad matta inne i sin korg, så att mattan skjuter upp ett stycke ovanför korgens kant, varigenom volymen utökas. Som mattan emellertid är tämligen liten, lämnar den en öppning på baksidan. Det kan då tänkas, att man i stället för att använda en matta påbyggt korgens överkant med samma material, varav korgen förfärdigats, och lämnat en öppning baktill, liksom då man har en matta i korgen.

I andra delar av nordosthalön har man mycket stora korgar, vilka ungefär på samma höjd som skarvlinjen på lamalakorgarna äro försedda med ett band utan annan uppgift än att pryda.

Av de etnografica jag lyckades samla, kan man knappast draga några slutsatser om lamalafolkets släktskap med toradjas. Resmattorna, t í n d o e n g, äro av alldeles samma typ, som man finner över hela Central-Celebes och Ost-Celebes. Musikinstrumenten äro ungefär desamma som i övriga delar av Celebes. Man har två sorters stämgaffelliknande instrument av bambu. Den ena kallas t a l ā l o och liknar fullkomligt motsvarande instrument hos toradjas, den andra heter t a ó d o och torde mer erinra om »stämgaffeln» i Mongondou.

Trummor torde i våra dagar vara mindre vanliga i Lamala. Man påstod, att till trumskinn brukades skinn av sapi oetan liksom fallet är hos toradjas.

Musikinstrumenten äro avbildade på bild 104.

I Lamala återfann jag en sorts skrammelinrättning för att jaga bort vildsvin, vilken jag förut endast sett i Mongondou. Denna apparat, kallad p o n g p o n g, är ett slags bambutrumma, upphängd med ett band vid en hög stång.

Mitt för trumman är en trumpinne fäst vid bandet, och i dettas nedre del hänger ett stycke av sagopalmens bladslida, som tjänar som vindfång. Då vinden fattar i bladslidan, rycker bandet i trumpinnen, så att denna slår mot trumman.

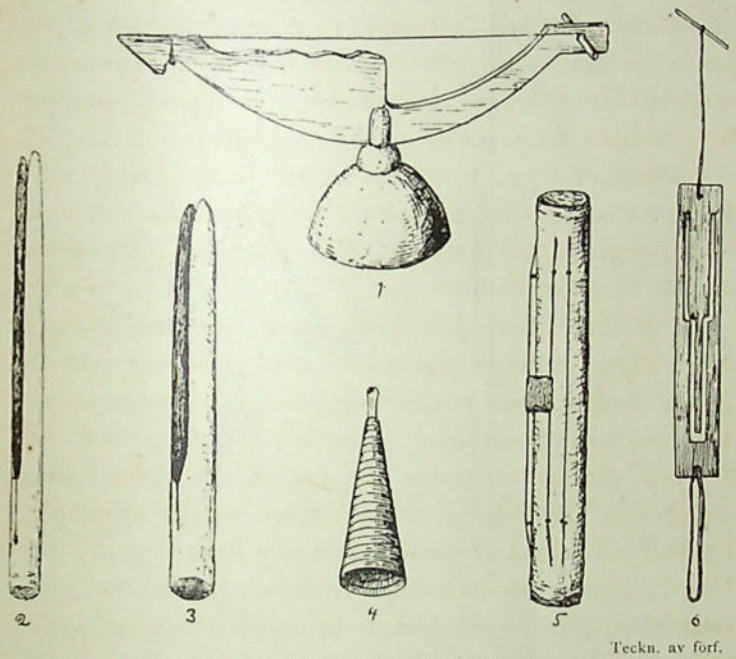

Teckn. av förf.

Bild 104. Musikinstrument från Lamäla.

N:r 1, talíndo, Lónas; n:r 2, talälo, Lónas och Kalibámbang; n:r 3, taódo; n:r 4, telëo (utt. täläo), ett risstrå med en tratt av pandanusblad; n:r 5, popónting, Kalibámbang, pónting i Lónas; n:r 6, iöring, mungiga av bambu.

Här och där sätter man även upp långa rader fågelskrämmor av sagoblad, flätade, så att de skola se ut som människor. Dessa figurer svänga hit och dit för vinden. De

kallas kakájap och skola skrämma bort de små, men besvärliga risfåglarna, vilka i stora flockar stryka fram över fälten och plundra den mogna grödan.

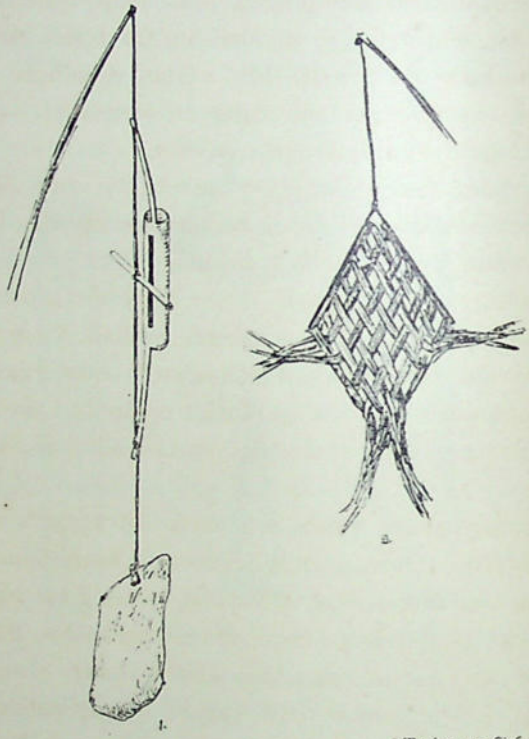

Teckn. av förf.

Bild 105. 1. Póng-póng, apparat, som uppsättes vid infödingarnas odlingar för att skrämma bort vildsvinen. Lamäla. 2. Fågelskrämma, kakájap, flätad av palmblad. Lamäla.

Som jaktvapen användes i Lamala liksom på Celebes i övrigt blåsrör, kallat sópoet. Pilarna kunna vara med eller utan hulling och äro stundom förgiftade. De med hulling kallas gōlang, de' utan dylik ának nāto. Pilkogret

heter kadés. För övrigt användas diverse snaror för att fånga smådjur, och för råttor har man en särskild ganska egendomlig armborstliknande råttfälla, botíkan.

I samband med risodlingen firas flera fester. Då riset är skördat, har man ej mindre än tre fester. Den första heter mākan kelénon och består egentligen däri, att var familj hemma hos sig håller en festmåltid, varvid man för första gången äter av det nya riset.

Den andra festen heter mombojóji och liknar den förra, men man äter ej ensam hemma hos sig utan familjerna gå och hälsa på hos sina grannar.

Den tredje och viktigaste festen heter momosōei. Det är en hyllningsfest för en risande, kallad Tampoeāre, vilken tyckes hava mycken likhet med ondaeernas risande Lise. Tampoeare anses dock kunna uppträda i såväl manlig som kvinnlig gestalt, under det att Lise alltid är en kvinnlig ande.

Tampoeare anses vårda och vakta det växande riset. Då man i byarna Binoetek, Kalibambang, Lónas, Lóndo, Sépe, Balántak och Gōbe firar momosoei, göres i var by en omkring 3 m. lång båt av sagopalmens bladslidor, till formen liknande en ternatansk båt. Båten heter doeángan kalāwi (doeangan = båt, kalawi = sagopalmens bladslida), och den lastas med ris, tillagat på flera olika sätt. Särskilt lägger man i båten en hop små av pandanusblad flätade paket, ketōepat, innehållande kokt ris.

I Mantok och byarna längre västerut har man ej en båt utan en vanlig risbricka, ikíran, vilken dock användes på samma sätt som båten.

En präst eller en prästinna anropar Tampoeare och för-

klarar för anden, att risskörden lyckats och att han nu lugnt kan återvända till sitt hemvist, vilket emellertid är för människorna obekant. Maten i båten eller på brickan ätes upp, och båten gömmes till nästa års fest.

När man har fått fälten klara för sådd, firar man en mindre fest, som heter batóenoe och som firas för att behaga anden Boeráke. Denne anses ej särskilt farlig, utan snarare som ett mot människan gynnsamt stämt väsen, naturligtvis under förutsättning, att människorna vederbörligen hedra honom.

Vid batoenoe går det så till, att man slaktar tre höns, och därpå omtalar man för Boerake, att nu ämnar man så sin padi. Till utsäde måste man spara det ris, som växt mitt på fältet. Detta ris har ett särskilt namn. Det kallas i allmänhet i Lamala típoe óenian. I Tongke säger man lowóian.

Förutom de jämförelsevis goda andarna Tampoeare och Boerake finnes det en hel mängd ondskefulla andar. I Kalibambang berättade man för mig, att det i en skogsdunge nära risfälten fanns en mycket farlig ande, som hette Mēna, men för att ställa sig väl med honom, kallade man honom i stället Bēla, vilket betyder »god vän», och sedan man hittat på detta knep, hade man intet obehag av honom.

Några tempel eller andehus motsvarande lobona hos toradjas torde aldrig ha funnits i Lamala, men förr, då byarna lågo högt uppe på topparna på bergen, hade man dock ett hus i byn, vilket skilde sig från de övriga genom sin storlek. Där bodde boelīan, prästen, med sin familj. Huset kallades lántang, men var eljest byggt på samma sätt som de andra husen i byn. Boelian torde nog vid vissa

tillfällen utfört besvärjelser hemma i sitt eget hus, även om det var det vanliga, att sådana utfördes i ett skjul, liknande det, som begagnades för soemavidansen.

Foto av förf.

Bild 106. Byn Kalibámbang i Lamäla. I förgrunden en båt av sagopalmens bladslidor, använd vid risfesten momosōei.

Antagligen vid skjulets mittpåle, bongóenon, gjord av ett träslag kallat belentóengan, ställde man upp en bambusticka, försedd med en kvast av en sorts strån. Den kallades boebóengan. På marken bredvid pinnen lades en liten enkel trägubbe, kallad áta.

Denne tjänstgjorde som en sorts ställföreträdare för prästen. I händelse att någon ond ande skulle komma och vilja göra boelian något ont, räknar man på, att han i stället skall anfalla trägubben, vilken alltså tycks ha samma uppgift som en p e n t a o e i Koelawi.

För åkallandet av en ande fordras dessutom en av fina rottingvidjor flätad skål, på vilken lägges ett offer av kokt ris i ett paket, pinang och sirih. Det hela betäckes med en duk och ställes helt nära ata. Duken lär inte vara alldeles nödvändig, utan man skall också kunna reda sig utan den.

Då boelian åkallar Boerake eller någon annan framstående ande, slår han med en bladruska några gånger på fatet och framför sitt ärende till anden. En manlig boelian har en något större bladruska, kallad t ā b a n g b o e b ó e l a k, en kvinnlig boelian har en mindre ruska, som kallas t ā b a n g m e m ē a. Bladruskorna ha sina namn efter bladens färg. B o e b o e l a k betyder vit och m e m e a röd.

Angående världens och människans skapelse finnes även en del berättelser, men som jag endast hört dem i andra hand och de förefalla mycket influerade av bibelns berättelser, anser jag mig ej böra återgiva dem här.

Angående livet efter döden lyckades jag ej erhålla några upplysningar. Då den döde lagts i sin kista, och strax innan locket pålägges, skall det vara bruk, att man stryker över den dödes ansikte med ett gammalt vitt kläde, m o t ó m b i n g. Därefter vikes klädet samman, och man anser sig däri ha uppfångat den dödes ande. Klädet föres sedan tätt intill de kläder man har hängande i huset, varigenom anden anses få kläder med sig på resan till dödsriket. Därpå

gömmer man sorgfälligt undan det vita klädet. Dessa vita skynken skola vara mycket gamla, och man visste ej alls, var de kommit från, men de voro oumbärliga vid dödsfall. Jag kunde förstås inte få se på en dylik lapp. Antagligen skulle de döda blivit förnärmade av mina blickar.

Foto av förf.

Bild 107. Skollärarens i Kalibámbang hus med fyrsidigt tak.

Men för att återgå till vår tur genom Lamala, så övernattade vi i Kalibambang. Följande dag tog jag basttygtillverkningen i närmare skärskådande, och sedan anträdde vi marschen österut. Ej långt från Kalibambang passerade vi byn Lonas, som ligger djupt nere i den dalgång, på vars södra sluttning, tämligen högt upp, huvudvägen slingrar sig fram.

Från Lonas bar det till en början utför genom en ganska vidsträckt slätt, alldeles som gjord för sawahs, men full-

komligt ouppodlad. Här och där stodo endast grupper av gamla kokospalmer. Uppe på bergsluttningarna syntes ett och annat svedjeland.

Foto av förf.

Bild 108. Risbod eller rislada vid byn Lónas i Lamäla.

Så småningom avsmalnar slätten, och vägen smyger sig fram på den branta bergsluttningen nästan lodrätt ovanför den strida strömmen, som flyter fram i dalens botten. Ju längre vi vandrade, dess mer stenbunden blev marken. Vegetationen utgjordes av buskar eller ungskog med en gam-

mal urskogsdunge insprängd här och där. Bergen stryka fram som åsar, den ena bakom den andra, från väster till öster, alla mer eller mindre skoglösa. Endast de högsta

Foto av förf.

Bild 109. Bygatan i Tóngke i Lamāla.

bergen längst i norr äro ännu bevuxna med gammal ursprunglig skog, där sapi oetan och babi roesa ströva omkring.

Vägen bär plötsligt ganska brant utför ned till den lilla, tämligen skräpiga byn Sépe. Ehuru denna by är muham-

medansk, fortleva ännu en del av de gamla föreställningarna bland dess befolkning.

Medan vi sutto och väntade på nya bärare, fick jag syn på ett gammalt obebott hus, på vars ena grundpelare en knippa diverse ogräs och ett vitt band voro fastsatta. Jag frågade kapalan, vad det där skulle tjäna till. Han såg litet generad ut och meddelade, att man satt upp ruskan, emedan husets ägarinna dött. Man brukade göra så, när någon dött, men han påstod, att det ej hade någon särskild betydelse. Det har det nog i alla fall, även om kapalan ej hade reda på det, eller, vilket är troligare, ej var hågad att låta fråga ut sig om saken. Bruket erinrar i hög grad om, vad jag iakttagit hos toradjas.

Från Sepe är det ej långt till den betydligt snyggare, kristna byn Dóndo nära kusten. Därifrån går vägen genom vidsträckta kokosplanteringar fram till byn Tóngke, varest vi höllo middagsrast.

Senare på dagen fortsatte kommendanten till en annan by längre bort, där han skulle skipa rätt mellan ett par infödingar, som grälade om arvsrätten till några kokospalmer, men jag stannade i Tongke så länge.

Den ena hälften av denna by är muhammedansk, den andra kristen. Intet av ursprungligt stod att upptäcka i någondera delen. Alla sysslade med kopra, och för de pengar man förtjänade, köpte man butikskram. Men det fanns dock en slående skillnad mellan den kristna och den muhammedanska delen av byn. Den förra var i det stora hela snygg och välskött, medan den senare befann sig i ett så vanvårdat och osnyggt tillstånd, att man allt som oftast höll

handen för näsan för att slippa känna ångorna från all den orenlighet, som hopats kring husen.

I etnografiskt hänseende var ej mycket att göra. I den muhammedanska delen av Tongke såg jag ett litet bord av pinnar, till vilket ledde en liten trappa, bestående av

Foto av förf.

Bild 110. Folk i byn Tóngke i Lamåla.

en fingerstjock käpp, alldeles likartat de små altaren, avsedda för andarna, vilka man så ofta ser hos toradjas.

I Tongke ville man inte tala om för mig ändamålet med det lilla bordet. Lika litet kunde jag få veta, vad en del föremål, vilka hängde ned från takkanten på somliga hus, skulle tjäna till. Att förvärva sig några av dessa föremål var omöjligt. De hade säkerligen något med andarna att göra. En fiskstjärt t. ex. var hopsatt tillsammans med ett

par fenor, så att det såg ut som en människa. Det leder tanken på koelawiernas pentaoe och atagubben i Kalibambang.

På ett annat ställe hängde ett klockspel, bestående av en pärlbåt och sju musselskal. Pärlbåten hängde på ett

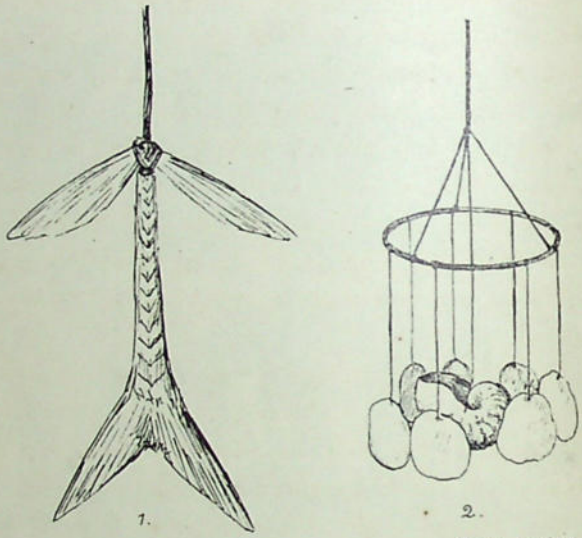

Teckn. av förf.

Bild 111. 1. En fiskstjärt och ett par fenor, hopsatta så att de likna en människofigur. Tóngke i Lamäla. 2. Ett »klockspel», bestående av en pärlbåt och några musselskal. Tóngke i Lamäla.

snöre i mitten, musselskalen runt omkring. De voro fästa med tunna trådar vid en rottingring. Det enda jag kunde få reda på, var att klockspelet hängts upp, emedan man hade ett spädbarn i huset, men vad klockspelet hade för sammanhang med det lilla barnet, det gav man intet besked om. Men det hade nog en bestämd uppgift att fylla. I Kantewoe såg jag, som jag nämnt i det föregående, vid

en begravning hur kvinnorna skramlade med sina mässingsarmringar eller pinglade med en liten bjällra, när den döde fördes ut ur sitt hus och genom byn, för att deras ande skulle fästa sig så mycket vid skramlet, att han ej skulle tänka på att göra den döde sällskap.

Måhända hade klockspelet i Tongke, som så vackert klingade för minsta vindfläkt, till uppgift att draga till sig de illasinnade andarnas intresse, så att de ej skulle lägga märke till det lilla barnet inne i huset.

För övrigt är det mycket vanligt, att infödingarna tro, att ett barns ande ej sitter så säkert kvar hos ägaren och att andarna därför lätt kunna skada de små. På flera ställen få barnen ej något namn under de två första levnadsåren, ty man tänker, att de därigenom mindre ådraga sig andarnas uppmärksamhet.

Som det vid kusten var föga för mig att uträtta, återvände vi följande dag till Kalibambang, där jag kompletterade mina iakttagelser. Där hälsades vi på aftonen med ett slags krigsdans av ett par ynglingar, beväpnade med spjut, sköld och en stor huggkniv, allt av samma utseende som i nästan hela östra delen av nordosthalvön.

Bruket av pil och båge kände man väl till, och pilbåge hade ett särskilt namn, b a k á s a n. Detta är ganska egendomligt, ty infödingarna i Lamala använda själva ej detta vapen lika litet som Celebes' invånare för övrigt. Måhända har folket i Lamala gjort bekantskap med detta vapen, då tobelorēserna från Ternate i mitten av förra århundradet hemsökte landet med krig och plundring.

Som jag redan nämnt, har lamalafolket aldrig haft några tempel. Husen hava föga av intresse. De äro som vanligt

på Celebes byggda på pålar. Väggarna äro av bambu, taket av atap. Någon egentlig inhemsk byggnadsstil kan man knappast tala om, då byarna äro relativt nya och byggnadssättet otvivelaktigt rönt inflytande av de ambonesiska skollärarnas sätt att bygga sina hus. Taket på en del hus

Foto av förf.

Bild 112. Infödingshus i byn Binóetek i Lamäla.

har, som synes på bild 107, fyra sluttande ytor, vilket är det vanligaste byggnadssättet på Moluckerna.

Hus med vanliga gavlar hava ofta dessa prydda med olikfärgade runda skivor. Även själva takåsen är på sätt och vis utsmyckad. Taksparrarna, som äro armstjocka bamburör, äro i sin övre ände spjälkade i en massa små, fina stickor, vilka gripa in i motsvarande stickor på andra sidans taksparre. För att fästa atapen

stadigt vid takkrönet instickas från den ena sidan till den andra en sorts halvmeterlånga, spetsiga träpinnar, så att en stor del av den tjockare änden blir synlig. Denna är utskuren i mönster, som mycket erinra om de snidade pinnar, vilka så ofta förekomma på husgavlarna hos toradjas.

Risbodarna likna i allmänhet ganska mycket dem i Mori, men jag observerade även ett par stycken, som stodo endast

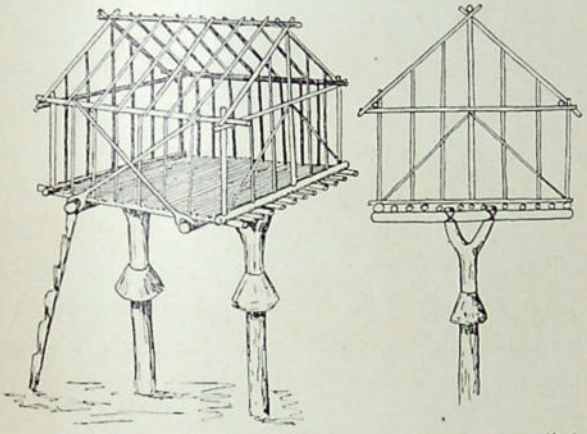

Teckn. av förf.

Bild 113. Stommen till en risbod på två stolpar. Lamäla.

på två stolpar. Gravarna äro liksom hos toradjas byggda som små hus. I Lamala sakna dessa dock helt och hållet väggar. På gravarna lade man offer åt de döda.

Återkomna till Soekon, fingo vi vänta ett par dagar på segelbåten, vilken skulle komma från Loewoek och avhämta oss. Det var samma fartyg, med vilket jag och min familj gjort färden till Soekon, men den här gången fingo vi allesammans sämjas ombord på den lilla båten. Kommendanten med damer tog plats i kajutan, och vi bodde på

däck under ett provisoriskt tak av palmblad. Vi seglade som vanligt om natten med landvind, och det gick till en början rätt bra. Vid midnattstiden voro vi halvvägs till Loewoek, men då fingo vi strömmen mot oss och till på köpet motvind och störtregn. Sjöarna vräkte över däck, så att vi blevo genomblöta.

När det dagades, kunde vi konstatera, att vi drivit ett bra stycke tillbaka. Som det inte fanns någon möjlighet att komma framåt, vände vi för att uppsöka en hamn, där vi kunde torka våra våta kläder och avvakta gynnsam vind.

Efter en stund kommo vi till en större bukt, som utåt begränsas av en rad korallöar, de flesta bevuxna med ovanligt hög mangrove. Vi passerade sundet mellan fastlandet och en liten holme och befunno oss därmed på lugnt vatten just utanför en liten muhammedansk by. Vi kastade ankar, vadade i land och togo på kommendantens förslag in i kapalans hus, fast detta tydligen alls inte tilltalade husets ägare.

Solen tittade fram ett par timmar, men sedan tog regnet i på nytt, och någon landvind blev det inte den kvällen, utan vi fingo övernatta, där vi voro.

Innan det dagades, väcktes vi med den glada underrättelsen, att det blåste en gynnsam vind. Så fort sig göra lät, packade vi ihop och gingo ombord. Med stakning och rodd togo vi oss ut ur bukten. Därutanför var vinden verkligen ganska hygglig, och vi kunde för fulla segel styra västerut.

Fast allt gick så utmärkt bra, beslöt kommendanten, att vi skulle vända ett stycke och uppsöka en liten vik,

Oljemålning av förf. 50 cm. × 33 cm.

Kapalans i Molino hustru.

detta under förebärande, att vinden ändå ej skulle stå sig. Den egentliga orsaken torde ha varit, att hans svärmor inte mådde riktigt bra på sjön, utan hellre såg, att hon fick middagen serverad på landbacken.

Vi gingo alltså i land och åto vårt ris, och när det var överstökat, skulle vi fortsätta resan. Men då hade vinden friskat i, så att det ej lät sig göra att kryssa ut ur viken, där vi ankrat. Vi stakade oss fram längs stranden. Då och då fick kommendantsfrun syn på en vacker orkidé på stranden eller en vacker snäcka på sjöbottnen, och strax måste vi stanna, tills det ena eller andra föremålet blivit hämtat åt henne. Det gick följaktligen framåt med snigelfart.

Till slut försökte vi taga oss ut på djupare vatten, men med mycket dåligt resultat. Motvinden och strömmen voro alldeles för starka, och vågorna sköljde ideligen över däcket. Regnet öste samtidigt ned, och skutan knakade och darrade otrevligt. Rätt som det var, sprang ett av mastens stag. Det fanns inga redskap för att reparera skadan.

Vi voro genomblöta och olustiga, och besättningen var genomfrusen, utvakad och uttröttad av allt onödigt jäktande, då vi i mörkningen landade precis på samma ställe, där vi ätit middag.

Med svårighet gjorde vi upp eld i en soldatbarack, så att vi nödtorftigt kunde torka våra kläder och koka litet ris. Matlagningen blev allt enklare, ju längre det led, beroende på att förråden tagit slut. Vi och besättningen föredrogo att övernatta vid elden. Kommendanten och hans damer tyckte det var trevligare att sova ombord på den stinkande skutan.

Vid 3-tiden på natten började det blåsa en svag landvind,

och det gällde att fortast möjligt komma i väg. Samma stakning som dagen förut tog sin början, men nu gick det fortare framåt, ty inga granna blommor behövde insamlas.

Vi hade kommit ganska långt västerut, då vattnet närmast kusten blev så grunt, att korallerna skrapade oroväckande hårt emot skutans botten. Till slut gick det ej längre att staka, utan karlarna stego i vattnet och hasade båten över korallerna ut på något djupare vatten. Sedan hissades segel.

Vinden var visserligen från sydväst, men ej hårdare, än att det gick att göra ett par tre kryss, så att vi kommo ut ett gott stycke från kusten. Snart friskade emellertid vinden i, och då var intet annat att göra än att försöka hålla kursen rakt på Loewoek och fördenskull pressa upp i vinden så mycket som möjligt. Eljest skulle vi driva i land och båten krossas på korallreven. Vinden tilltog, och sjöarna växte allt grövre och grövre, vattnet spolade oavbrutet över däcket, och det var med rasande fart vi närmade oss Loewoek, men alltjämt drevo vi ned mot den farliga kusten.

Det såg tvivelaktigt ut, om vi skulle kunna komma i lä under det korallrev, som skjuter ut väster om Loewoek, men rorgängaren pressade båten till det yttersta, med risk att masten och hela härligheten skulle gå över bord. Det fanns intet val.

Hela Loewoek stod på stranden och avvaktade med spänning, hur äventyret skulle sluta. Man hade kanoter klara för att fiska upp oss, i händelse vi skulle kapsejsa. Men vi redde oss och lyckades kasta ankar i bränningarna utanför inhamnen. Genast kom folk ut i båtar och förde oss i land. I genomblöta, smutsiga kläder, som vi ej haft av

oss på tre dygn, stodo vi äntligen åter på stranden i Loewoek.

Att vår hemfärd från Soekon skulle bliva motig, det visste de infödda redan på förhand. Våra besvärligheter hade vi emellertid att skylla oss själva för, enligt deras mening. Kommendanten hade nämligen tagit med sig ris från den nyskurna sawahn, vilket var stridande mot landets ådat. Andarna hämnades genom att sända den brottslige vidriga vindar och motström på hemresan.

TOLFTE KAPITLET.

Lojnang.

Återkommen från Lamala, hade jag för avsikt att begiva mig till Lojnang på någon tid. Emellertid blev jag länge fördröjd i Loewoek.

Den 9 oktober kom ett bud från nordkusten till kommendanten, meddelande att orang Baloa den 28 september varit ute på huvudjakt nedåt kusten vid Tominibukten. De hade överfallit två fredliga infödingar samt skurit huvudet av den ene. Den andre hade lyckats fly med ett par gapande sår i ryggen. Gärningsmännen hade vid sitt återtåg kvarlämnat en huggkniv och en ländgördel, vilka föremål tydligt vittnade om, att mördarna voro orang Baloa.

Jag fick uppskjuta min färd till Lojnang, och kommendanten skickade genast en patrull till Baloa, men den kunde intet nämnvärt uträtta, ty orang Baloa visste i god tid, att patrullen var i antågande. De hade utkiksposter och voro fullt beredda. Flertalet hade gömt sig i hålor i bergen och i skogarna. När patrullen via Tamboenan kom tågande, syntes endast ett par män, som från krönet av ett brant berg höllo en gäckande konversation med patrullbefälhavaren. Denne försökte bestiga berget, men lyckades ej,

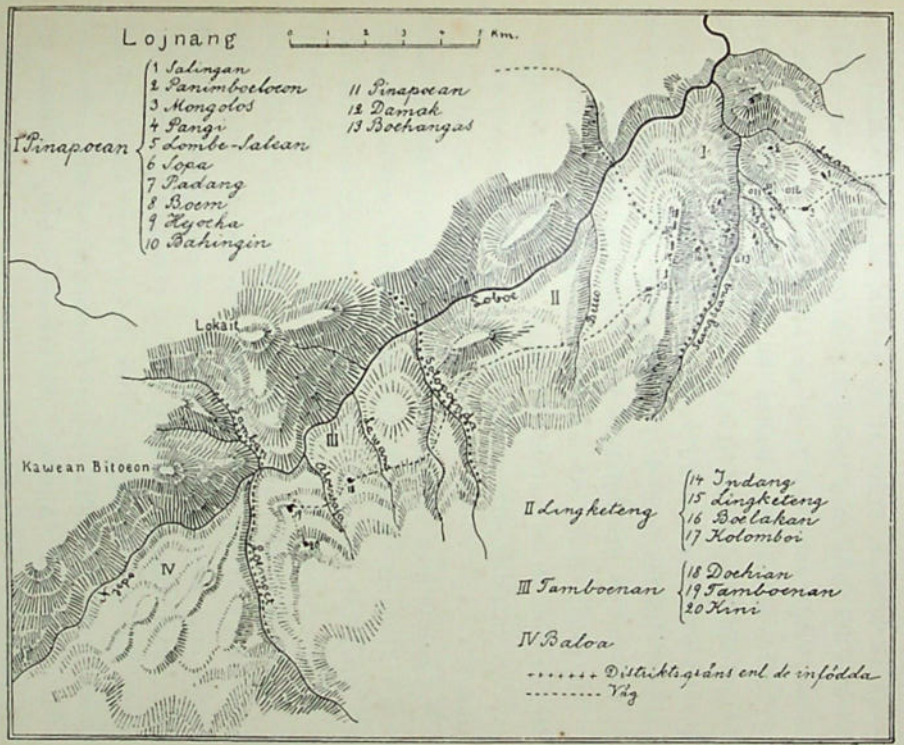

Kartskiss av förf.

Bild 114. Lójnang i Nordost-Celébes.

ty infödingarna hade gillrat upp stenar, som rullade ned på den, som försökte klättra upp.

Patrullen hade emellertid, av anledning vartill jag strax skall återkomma, order att ej skjuta, utan försöka i godo komma till rätta med orang Baloa och förmå dem att utlämna dem, som varit med på huvudjakten. Då detta ej lyckades, återvände patrullen till Loewoek, vilket folket i berget uppfattade som feghet. Vidare antog man, att »kompaniet» hyste fruktan för sengadji i Boenta, vilken av orang Baloa betraktas som deras överhuvud och som dessutom är ledamot av den fruktade föreningen Särekat Islam.

Att orang Baloa så hårdnackat vägra underkasta sig, lär bero på att en patrull för cirka 10 år sedan uppträdde mycket enfaldigt och grymt emot dem. Händelsen är följande:

En patrull kom till Baloa för att göra landet skattskyldigt under Holland. Orang Baloa skickade en sapi oetan jämte ett vitt kläde till tecken på fredligt sinnelag, men då intalade en person från kusten befälhavaren för patrullen, att orang Baloa ej vore att lita på, och därmed lät befälhavaren utan vidare skjuta ned en massa infödingar. Andra bortfördes som fångar, bland dem en gammal gubbe med vitt skägg. Han kallades Djéngot póetih, vilket betyder Vitskägg (djengot = skägg, poetih = vit). Det säges, att den gamle jämte de andra fångarna antingen skjutits eller avlidit i Loewoek. Alltnog, de kommo aldrig tillbaka till sitt land.

Hur det i detalj förhåller sig med denna berättelse, är naturligtvis inte gott att få reda på, men otvivelaktigt innehåller den en god portion sanning.

Då patrullen i oktober 1919 kom till Baloa och uppmanade folket att underkasta sig, svarade man listigt: »Giv oss först tillbaka Djengot poetih!» Man visste, att detta var omöjligt.

Efter det lömska överfallet på Baloa, vartill det ej saknats motstycken på andra håll, kom en regim, som ogillade en dylik framfart. Baloa har lämnats i fred i ungefär 10 år, i hopp att folket skulle glömma den oförrätt det lidit, och frivilligt underkasta sig. Men det ser ut, som om man missräknat sig. Djengot poetih är ännu ej bortglömd i sitt land, och »kompaniet» är lika hatat i Baloa som för 10 år sedan. Men sedan orang Baloa börjat uppträda våldsamt mot sina grannar, har man beslutat taga i med hårdhandskarna igen för att skydda de laglydiga undersåtarna för dem.

I slutet av oktober kom ett bud till Loewoek från sengadji i Pagimäna, en by, som vi måste passera på vår väg till Lojnang, att det utbrutit en okänd epidemi i Pagimana och kringliggande byar. Sjukdomen angrep både gamla och unga. Den började med hosta, och efter två eller tre dygn följde döden under kramp i strupen, hette det. Jag måste därför ytterligare uppskjuta min färd till bergen.

I väntan på läkaren från Kolonodale, vilken när som helst kunde komma med båten, avstängde kommendanten Pagimana med omnejd. Båten lät som vanligt vänta länge på sig, och när den slutligen kom, var epidemien över.

Den 2 december kunde vi äntligen bryta upp från Loewoek. Först gick färden längs kusten rakt österut till byn Biak, där vi övernattade. Följande dag övertvärade vi halvöns smalaste del, där ett djupt pass går fram genom de

höga bergen. På nordsidan stupar berget brant ned mot en smal vik, som skjuter långt in i landet åt öster och som skiljes från Tominibukten genom ett näs med höga, toppiga berg. Ett vitt skum ute på havet tyder på närvaron av korallrev, där bortom höja sig Sköldpaddsöarna, och längst ute vid horisonten skymtar man Mongondous skogklädda berg i Nord-Celebes.

Den väl nivellerade vägen slingrar sig sakta längs svindlande bråddjup i otaliga krökar ned mot kusten fram till byn Pöh, där vi övernattade. Med ett par infödingsbåtar sände vi vårt bagage västerut till Pagimana. Själva togo vi landvägen, följande den av kokospalmer bevuxna smala kustremsan, som här och där krymper ihop till ett intet nedanför de branta bergen.

Från Pagimana hade vi ett par verkligt mödosamma dagar, innan vi nådde fram till vårt mål. Regntiden hade börjat, och åtminstone nattetid öste det ned, så att de oländiga infödingsstigarna voro ännu mera svårframkomliga än vanligt. Vi vandrade i vatten och lera, uppför brännheta sluttningar, bevuxna blott med alang-alang, vi klättrade upp- och utför skyhöga berg, där de kullvräkta stammarna voro oräkneliga, vi vadade över strida och djupa floder, vi gingo många timmar genom en stor skog, där man ej såg ett levande väsen, endast hörde dånet från en avlägsen flod, vi passerade frodiga svedjeland, och till slut, på andra dagens eftermiddag, kommo vi fram till byn Lómbe i Pinapoean. Våra kläder voro hemska att skåda, och ändå hade vi stannat en stund i den sista floden och försökt skölja ur den värsta leran.

Den ambonesiske skolläraren i Lombe tog i alla fall mycket vänligt emot oss, och han ville inte höra talas om annat, än att vi skulle slå oss ned i hans hus. Vi instal-

Foto av förf.

Bild 115. Vårt värdfolk i Pinapōean, ambonesen Theophilus Augustinus Credoloph Salamáhoe med fru.

lerade oss i hans lilla gästrum, där vi nätt och jämnt fingo plats att sova. Hans veranda belamrade vi med vårt bagage, och det som inte fick plats där, radades upp i matsalen. Vår tjänare och den poliskonstapel vi fått med oss för att

sörja för koelis för vårt bagage, slogo sig ned på husets bakre veranda, och sen hade skolläraren och hans fru och deras fyra fosterbarn inte särdeles stort svängrum för egen räkning.

Men det var kallt i Pinapoean, i synnerhet om nätterna. Vi sovo i alla våra kläder till en början, d. v. s. vi försökte

Foto av förf.

Bild 116. Det hus, där doeadoengkälan firades till vår ära vid vår ankomst till Pinapoean.

sova, men det gick mycket dåligt. Efter en vecka voro vi acklimatiserade och mådde gott dygnet om.

Folket i Pinapoean visade sig vara det mest ogästvänliga jag råkat ut för på hela Celebes. Jag delade ut fin javansk tobak, kalk och gambir, men lyckades trots detta icke komma på någon förtroligare fot med infödingarna. Visserligen hälsades vi med krigsdans, utförd av en gammål

gubbe, som var iförd den stass en anförare vid huvudjakterna, en s. k. talénga, förr brukade bära. Kläderna hade tillhört hans far. Gubbens rygg var visserligen ganska böjd, och han såg skröplig ut, men när han kom i tagen, dansade han, hoppade och slog spjutet mot skölden, tjöt och skrålade, som om han ännu varit en ungdom.

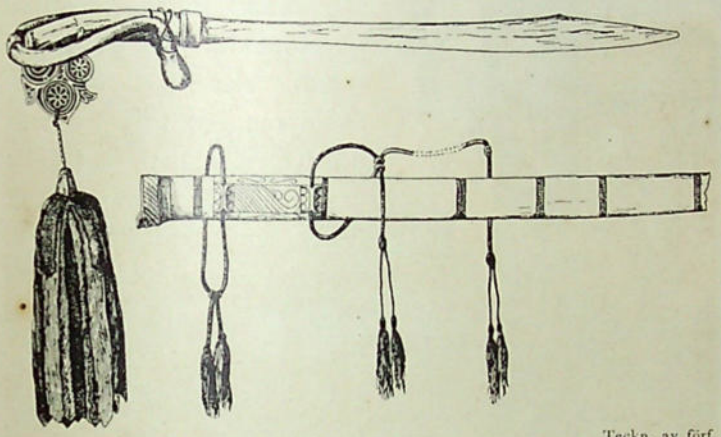

Teckn. av förf.

Bild 117. Svärd med träslida från Pinapoëan. Den stora tofsen är av tyglappar.

En annan dag hade man till vår ära anordnat en fest i ett nybyggt skjul. De gamla männen sjöngo och drucko sagoewēr, palmvin, det yngre släktet sjöng och dansade, skolbarnen sjöngo en av läraren författad sång till vår ära och blåste flöjt. Men allt utgick säkerligen ej från infödingarna själva utan från goeroen, som gärna såg, att hans gäster blevo hedrade. Vi voro de första européer, som kommit till Pinapoean för att stanna där någon tid, och det var därför nog inte utan, att folket betraktade oss med en viss misstänksamhet, men man kan ju

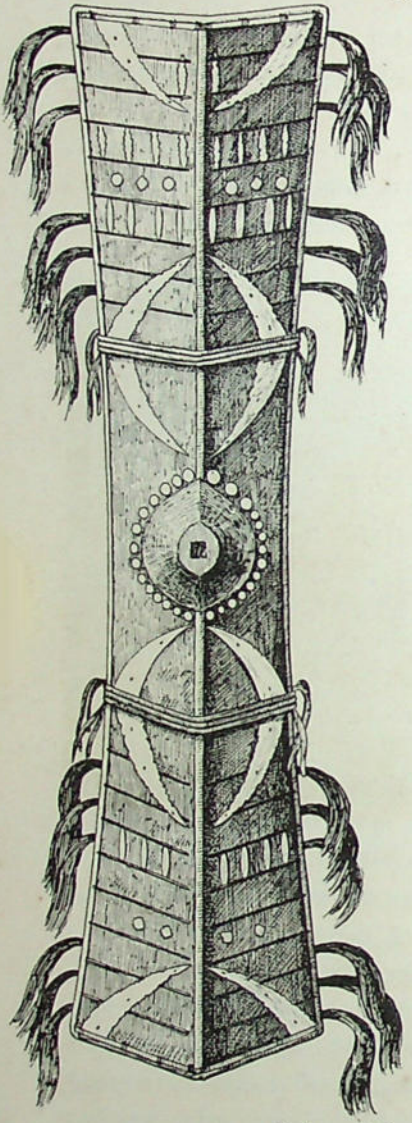

Teckn. av förf.

inte förtänka dem, att de ej kunde fatta mitt arbete. I den vägen kan man i Indien även bland s. k. bildat folk råka ut för det otroliga.

I grund och botten voro nog orang Pinapoean ej så frånstötande, som det kunde tyckas. Visserligen hade de namn om sig vara kapala bãtoe, stenhuvuden (kapala = huvud, batoe = sten), d. v. s. envisa och tjurskalliga, men det värsta hindret för att komma i samförstånd med dem var tónggol eller folkets hövding, vilken räknar sina anor ett par hundra år tillbaka i tiden och fanatiskt fasthåller vid gamla föreställningar. Han hatar goeroen och allt, som har med européer och kristendom att göra.

Bild 118. Gammal sköld, tillhörande kapãlan i Sópa i Pinapoean. De små ljusa ringarna på sköldens mitt äro de runda locken av en havssnäcka. De bågböjda spetsarna liksom övriga ljust tecknade prydnader äro gjorda av den stora hornkorpens gula näbb. Fransarna i kanterna äro av gethår.

I själva Pinapoean var det alltså ingen tanke på att göra några etnografiska samlingar. Jag fick inte ens se på infödingarnas tillhörigheter, för att inte andarna skulle känna sig förnärmade och sedan hämnas på de infödda. Efter många om och men fick jag dock den nåden att teckna av ett par svärd och en sköld, och tack vare goeroen lyc-

Foto av förf

Bild 119. Lingkéttingåsen med byn Indang.

kades jag också erhålla några mindre föremål från Pinapoean, och vad bättre var, med hans hjälp fick jag höra en del berättelser om folkets härstamning och annat. Goeroen hjälpte mig också att få några infödingar att sitta modell till oljefärgsporträtt. Den ene var ingen mindre än tonggol, de andra voro en ung flicka samt den gamle talengan.

Foto av förf.

Bild 120. Infödingar i Lójnang, vilka bulta lös märgen ur en kluven sagopalm.

Den första veckan höll jag mig hemma och målade. Det gällde att fort få porträtten klara, ty modellerna hade ingen lust att sitta många gånger. De voro emellertid mycket belåtna med mina prestationer. Särskilt var den gamle dansmästaren rörande glad, när hans porträtt var färdigt. Han hade så när fallit på sina knän och omfamnat mina ben, och hans gumma kom senare och gav oss ris, ägg och batater i present.

När jag fått målningarna någorlunda klara, började jag ströva omkring i trakten och gjorde bland annat en tur upp till den s. k. Lingkéttingåsen väster om Pinapoean. Högst uppe på denna ås ligga fyra gamla byar i rad efter varandra. Längst i norr har man Hejōeha, sedan följa Ba-

Foto av förf.

Bild 121. Män i Lójnang, vaskande sago.

hingin, Indang och Lingketting. Jag hade emellertid ej mycket utbyte av min tur, ty de flesta av byarnas invånare voro borta på sina svedjeland, och de få gamlingar, som voro hemma, vågade ej visa mig någonting av det, som fanns i kistor och korgar.

I en lund av sagopalmer vid foten av Lingkettingåsen fick jag emellertid för första gången på Celebes se infödingar, som voro i fullt arbete med att göra sago. Man hade just dagen förut fällt ett stort moget träd och kluvit stammen i hela dess längd. Tre man sutto på eller snarare i den ena halvan av stammen och bultade med bambuklubbor märgen till ett mos. Detta vaskades sedan i ett par korta rännor, gjorda av sagopalmens bladslidor, så

att allt det trådiga avskildes från stärkelsen, som uppslammades i vattnet och gjorde det mjölkigt vitt. Vattnet rann genom en sil från vaskrännorna ned i ett stort, långt kar, gjort av bark, och där sjönk stärkelsen så småningom till botten. När karet blivit fyllt till en viss höjd, rann vattnet ut genom ett litet hål i ena änden på karets överkant.

Foto av förf.

Bild 122. Inföding, som genom att stå och trampa på sagomärgen i korgen, under det vatten påfylles, befriar stärkelsen från tågorna. Lamäla.

I Lojnang vaskar man sagomärgen genom att krama den med händerna mot ett slags silduk av bast, som sitter i vaskrännans ena ände, där stärkelsevattnet rinner ut ur rännan. I Lamala utvaskas stärkelsen på så sätt, att sagomärgen hälles i en korg, i vilken en man står och stampar med bara fötterna, medan en annan öser vatten i korgen.

När jag började känna trakten närmast kring Pinapoean, beslöt jag göra en tur till Tamboenan med ett stilla hopp att kunna utsträcka färden till Baloa.

Den 17 december startade jag och goeroen, åtföljda av min javanske tjänare samt vår konstapel från Loewoek. Min familj lät jag stanna kvar i Pinapoean.

Foto av förf.

Bild 123. Byn Kolombói i Lójnang. Toppen i bakgrunden är Lókait.

Efter ett par timmars marsch kommo vi till Lingkétting. Invånarna voro ej på långt när så otillgängliga som i Pinapoean, utan visade mig en hel del gamla saker, och jag förvärvade mig ett och annat föremål, som varit otänkbart att erhålla i Pinapoean. Mot aftonen kommo infödingarna hem från sina odlingar, och då blev det liv i byn. Ett par män uppförde sin gamla krigsdans för att hedra mig, och

sedan tittade vi in i ett flertal hyddor, språkade och bjödo på tobak och hade riktigt gemytligt tillsammans med infödingarna.

Följande dag bröto vi upp mycket tidigt. Jag tänkte mig möjligheten att redan samma dag från Tamboenan utsträcka färden till Baloa.

Foto av förf.

Bild 124. Byn Doehian i Lójnang.

Vi passerade den lilla byn Kolombói, som är vackert belägen på Lingkettingåsens västra sluttning, omgiven av välskötta majs- och batatplanteringar och med härlig utsikt öve: den djupa Loboedalen, bortom vilken resa sig väldiga berg med den vida omkring synliga toppen Lókait.

Från Kolomboi bär det ganska brant utför ett stycke, varefter vägen löper mera jämnt på östra sluttningen av

Lōboeflodens dalgång. Efter tre timmars marsch uppnådde vi byn Doehīan, den första by, som räknas till Tamboenans område. Där rastade vi en stund och läskade våra torra strupar med det friska vattnet från några unga kokosnötter. Efter ytterligare trekvarts timmes vandring kommo vi till huvudbyn, Tamboenan, en ganska stor och välbyggd by,

Foto av förf.

Bild 125. Huvudgatan i Tambóenan, Lójnang. I bakgrunden synes bergstoppen Lókait.

belägen högt uppe på en ås, som skjuter ut i vinkeln mellan Loboefloden och Lóemoet, vilken senare bildar gräns mellan Tamboenan och Baloa.

Här funno vi en hel del folk hemma, och vi blevo mycket hjärtligt mottagna av den unge goeroen, även han liksom min värd i Pinapoean ambones till, börden. Knappt hade

vi hunnit installera oss i goeroens hus, förrän byns äldsta infunno sig, medförande en skål med vackert vitt ris, vilket kröntes av två ägg. Enligt landets sed överlämnades detta åt oss som gåva till tecken på vänskap.

På aftonen hedrades vi med hälsningsdans av en talenga. Det var en riktig fröjd att se, med vilken iver och vilket intresse alla de kringstående togo del i dansen. När den led mot slutet, nådde extasen sin höjdpunkt. Man slog av alla krafter på en väldig koppargong, och alla klappade i händerna, hoppade och skreko. Till slut kunde en gammal gråhårsgumma ej längre hålla sig lugn, utan hon började likt ungdomarna hoppa jämfota, skräna och klappa i händerna, medan hårtestarna fladdrade kring huvudet. Antagligen levde hon i minnet upp de tider, då denna dans, oemāpos, uppfördes vid krigarnas hemkomst från en lyckad huvudjakt.

Tamboenans närmaste grannar i väster äro, som nämnts, orang Baloa. Dessa bo ej längre bort, än att man från Tamboenans huvudby utan kikare kan beskåda deras hus och odlingar, och är vädret klart, och har man goda ögon, kan man även se infödingarna, där de arbeta på sina svedjeland.

Jag fick emellertid avstå från mitt tilltänkta besök i Baloa. Folket i Tamboenan ville absolut ej tillåta mig att draga åstad. De infödda ansågo visserligen, att jag skulle kunna oantastad begiva mig till Baloa, men de fruktade, att orang Baloa sedan skulle utkräva hämnd på dem, därför att de visat mig vägen till Baloa.

Några dagar före vår ankomst till Lojnang hade orang Baloa varit ute och förstört grödan på Tamboenans majs-

Foto av förf

Bild 126. Förnämligare infödingar i Tambóenan jämte góeroen. I bakgrunden synes toppen Kawēan Bitōēon.

odlingar. Ja, de hade varit ända framme vid Kolomboi, där de stulit en tam sapi oetan. Detta var hämnd, för att orang Tomboenan släppt fram militärpatrullen, som i oktober skickats till Baloa.

Under sådana omständigheter stannade jag kvar i Tamboenan, tog dess omgivningar i skärskådande och besökte den ännu högre upp i bergen belägna byn Kíni, endast bestående av fem hus.

I sällskap med de båda skollärarna gjorde jag besök i flera hus i byarna, språkade med infödingarna om likt och olikt, och min fina tobak gjorde dem riktigt meddelsamma. Med goeroen som tolk fick jag reda på åtskilligt av intresse, och jag lyckades erhålla en hel del etnografica.

Mycket nöjd med resultatet av mitt besök i Tamboenan, återvände jag till Pinapoean för att där tillbringa julen. Vi firade den så svenskt vi kunde med julgröt, julklappar och glöggbryggning samt t. o. m. julgran, vilken jag dagen före julafton gjorde av en stomme, överklädd med lummer. Med ljus, glitter och svenska flaggor verkade den riktigt

Foto av förf.

Bild 127. Göeroen i Tamboenan med skolbarnen.

illusorisk. Infödingarna hade aldrig sett något så märkvärdigt och trängdes utanför huset, då »granen» var tänd på kvällen.

Enligt ambonesisk sed satte goeroen upp facklor längs vägen, och de fingo brinna hela natten ända till juldagsmorgon, då skolpojkarna hälsade dagen med salut från en bambukanon, enkelt men fyndigt inrättad.

Kanonen bestod av ett 1¼ meter långt, ovanligt kraftigt stycke bamburör. Mellanväggarna voro utslagna utom en, som bildade kanonens botten. Helt nära den slutna änden hade man gjort ett tämligen stort fänghål. Man hällde litet fotogen i kanonen och tände på. När röret var varmt, släcktes elden, så att fotogenen förgasades utan att brinna.

Foto av förf.

Bild 128. Göeroen med skolbarnen i Pinapoean.

Med korta, hastiga andetag blåste en skolpojke därpå in luft genom fänghålet, och en annan satt klar med en brinnande hartssticka, som stacks in i fänghålet, varvid den luftblandade fotogengasen exploderade med en stark knall.

Annandag jul anträdde vi återfärden till Loewoek. I Pagimana hade vi räknat på att kunna få förstärkning av vår proviant, men därav vart intet, ty det hade ej varit

någon båt i Pagimana på 50 dagar, fastän platsen enligt K. P. M:s turlista angöres av en båt var fjärde vecka. Sedan vi för dyra pengar inköpt den sista ölflaskan, som fanns, och läskat oss med dess innehåll, var ingenting mera av värde för oss att uppspåra i butikerna.

Den 1 januari 1920 vid middagstiden höllo vi vårt intåg i Loewoek, som låg där liksom avsomnat i den oerhörda hettan. Ingen människa syntes till, intet antydde, att det var det nya årets första dag, holländarnas största festdag.

Uppe i bergen hade vi gjort bekantskap med den del av saloeanfolket, som otvivelaktigt hållit sig mest oblandad, men i kulturen spårar man åtskilligt, som erinrar om toradjas, samtidigt som det ej kan förnekas, att den även rönt inflytande från boeginesiskt håll.

Varifrån härstamma dessa bergfolk? Enligt en officiell, ehuru ej tryckt redogörelse för avdelningen Loewoek, skall det finnas en sägen om, att orang Lingketting skulle leda sitt ursprung från tre holländska matroser, vilka räddat sig i land från ett fartyg, som förlist vid Kap Api. Som stöd för denna berättelse anföres, att Lingkettingborna gärna röka korta pipor liksom sjömän, att i deras språk skulle finnas en del förvrängda holländska ord såsom Lingketting, vilket skulle vara lange ketting, lång kedja, emedan deras förnämsta by ligger på en lång bergås. Vidare skulle deras hudfärg vara påfallande ljus.

Berättelsen om de tre matroserna kände de infödda i bergen ej till, utan de skrattade åt den. Det enda man visste berätta om ett fartyg var, att en gång kom ett dylikt och ankrade vid nordkusten. När det for sin väg, efterlämnade det en kanot, i vilken man fann ett litet barn. Detta tog man

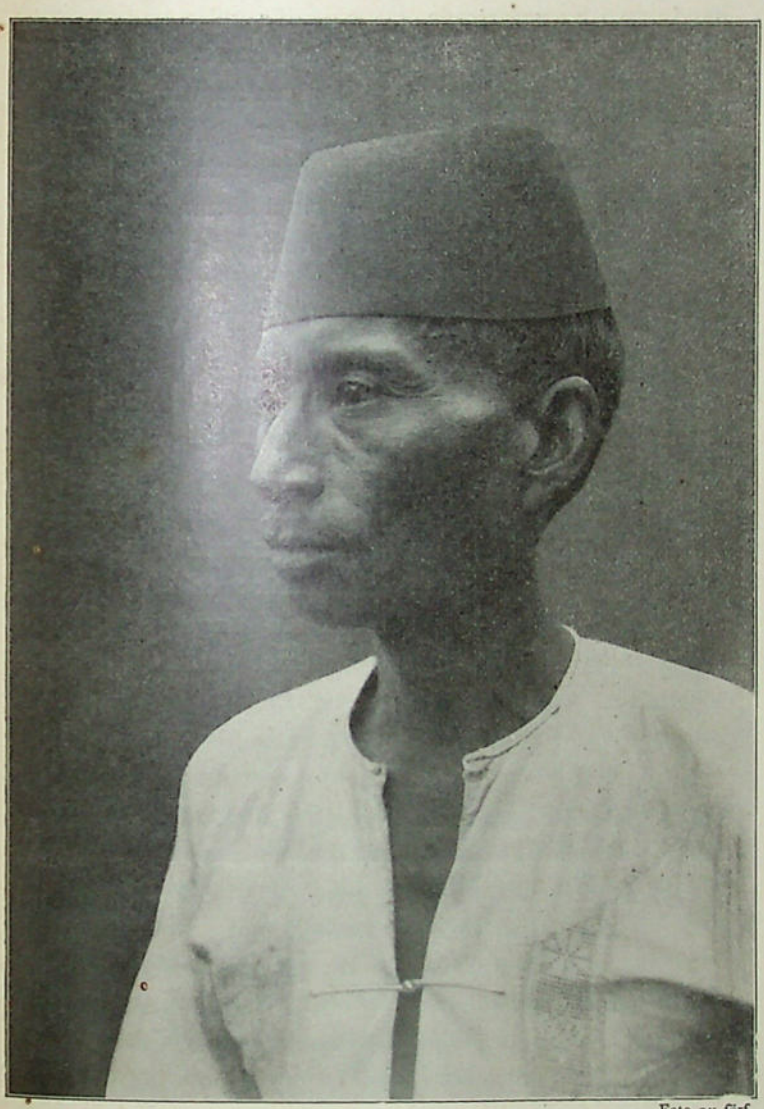

Foto av förf.

Bild 129. Kapälan i Pángi.»Löjnang.

hand om och uppfostrade. Denna tilldragelse hade inträffat för så länge sedan, att man ej mer visste, om barnet varit en gosse eller en flicka, lika litet som om det varit europeiskt, minahassiskt eller av något annat slag.

Vad piprökningen beträffar, såg jag endast en inföding, som rökte på en vid kusten köpt pipa. Namnet Lingketting har ingenting som helst att göra med lange ketting, utan är de inföddas namn på en fikusart. Hudfärgen och ansiktsformen hos dessa bergbor i allmänhet har visserligen åtskilligt som erinrar om européer, men detsamma finner man även på andra ställen på Celebes, t. ex. i Bada i hjärtat av ön, där den högre befolkningen, som tidigare omtalats, är mycket ljus och har fina anletsdrag.

Enligt de inföddas egen utsago skola orang Pinapoean och orang Lingketting hava invandrat från Kintom på nordosthalvöns sydkust, medan orang Baloa och orang Tamboenan sägas hava kommit norrifrån längs Loboefloden.

Angående pinapoeanfolkets härkomst berättade man följande:

I närheten av Kintom bodde en gång för länge sedan en man vid namn Pohãe. Han drog tillsammans med sin hustru längre in i landet och slog sig ned i Padóengnjo. En son, som föddes där, hette Olibája. Pohae dog i Padoengnjo, och de överlevande drogo sedan vidare inåt bergen och bosatte sig, där byn Hejoeha nu är belägen. Olibaja dog i Hejoeha, men begrovs av sina söner i Padoengnjo.

Olibajas båda söner, Benïloe och Gájaman, anlade byn Indang, ej långt från Hejoeha. Här antog Beniloe, den äldre brodern, hövdingtitel och kallades som sådan tobalāni.

I Indang förökades släkten ganska hastigt. Beniloe fick

Foto av förf.

Bild 130. Två ynglingar i Pinapōean.

fyra söner. Dessa hette Bolóeloeng, Pasāwe, Doemóndong och Magoembāli. Beniloe avled i Indang. Strax utanför byn finnes ännu kvar en grav, som förmodligen är Beniloes, ty man påstår, att Indangs förste härskare ligger begraven där.

Efter Beniloe blev Boloeloeng hövding, men han antog titeln t ó n g g o l, vilken sedan dess varit i bruk. Den gamla titeln användes ej mera.

Indangs invånare flyttade sedan till Boehángas. Där delade folket sig i två grupper. Pasawe jämte hustru och barn lämnade trakten och flyttade till Polaóekan i bergen nära Kintom. De övriga flyttade till Sópa, som fick detta namn emedan ett knivskaft gick sönder, då man började bygga ett hus. Att något bågböjt föremål går sönder heter

nämligen sopa, och huggknivarnas skaft äro alltid bågböjda.

Boloeloeng dog i Sopa och efterträddes som tonggol av sin yngste broder, Magoembali. Vid den tiden flyttade man från Sopa och anlade Pinapoean. Där råkade man i svåra krig med orang Mendōno, orang Tidōre och orang Tobélo. Krigen slutade mycket olyckligt för Pinapoean, dess invånare flydde till skogarna, och Pinapoean nedbrändes helt och hållet av fienderna.

Så småningom samlades folket ånyo och slog sig ned i Damák. När folkstammen tillväxte, delade man sig i fem grupper, som slogo sig ned på skilda platser. Den första gruppen bosatte sig i Mongólos, den andra i Salingan, den tredje i Panimboebōeon, den fjärde i Hejoeha och den femte i Indang. Från dessa byar utflyttade senare en och annan familj, och på så sätt uppstodo byarna Lombe och Salēan. Sopa återuppbyggdes. Byarna Pādang och Bōem äro liksom troligen även Bahingin avläggare från Hejoeha.

Vem som blev tonggol efter Magoembali är mig ej bekant, men han hade sex söner: Sambēta, Oenkeóengkeng, Mbájang, Malóta, Sambági och Moelínda. Av dessa hade Mbajang tre söner, Lalángi, Latánda och Hāmat. Då man särskilt hållit Mbajang i minnet, är det ej osannolikt, att han var tonggol efter Magoembali.

Lalangi avled i november 1919 i mycket hög ålder, antagligen mellan 90 och 100 år. Han var nämligen redan vuxen och gift, då traktens nuvarande äldste invånare föddes, en gammal skröplig gubbe i Boem, som vid vårt besök i bergen såg ut att vara minst 70 år. Lalangi var själv ej

tonggol, men hans son, Talaháta, är Pinapoeans nuvarande tonggol.

Talahata är en medelålders man av föga tilltalande yttre samt mindre sympatisk karaktär. Han lär en gång ha varit avsatt, men av myndigheterna åter tagits till nåder, emedan man ej kunde finna någon lämplig efterträdare. Att han hatar allt nytt, skolor, kristendom, européer o. d., har jag redan i ett tidigare sammanhang nämnt. Det oaktat skall han blivit döpt av Loewoeks predikant, då denne besökte Pinapoean, just som vi lämnat trakten.

Talahata har fem barn, men om någon av hans söner blir tonggol efter honom är ovisst.

Angående Lingkettings uppkomst fick jag endast reda på, att invånarna kommit från Kintom och till en början bosatt sig i en by Soenánda, belägen högre upp i bergen än Lingketting. Sedermera flyttade de ned till det nuvarande Lingketting, som fick detta namn, emedan det första träd man fällde, då man skulle röja mark för byn, var ett stort träd av det slag, som kallas lingketting.

Med tiden utbredde sig lingkettingfolket, och till dess område räknas nu förutom själva byn Lingketting, Kolomboi, Boelákan samt egendomligt nog även Indang jämte kringliggande ladangs. Västerut bildar floden Solopóenda gräns mot Tamboenan.

Vad orang Tamboenan och orang Baloa angår, finnas tvenne något olika berättelser om deras invandring. Enligt den ena skola de haft sin ursprungliga hembygd någonstädes i Todjo, västerut, medan den andra berättelsen förlägger denna till Boealēmoe, österut.

Furstesläkten i Pinapoean.

Årtalen erhållna genom uppskattning efter den ålder, då en person brukar gifta sig.
(Undantag Lalangi, om vilken säkra uppgifter finnas.)

Pohae,
född antagligen i slutet av 1600.

Olibaja,
född omkr. 1720.

1. Beniloe, tobalani, född omkr. 1740. — 2. Gajaman.

1. Boloeloeng, tonggol, född omkr. 1760. — 2. Pasawe. — 3. Doemondong. — 4. Magoembali, tonggol, född omkr. 1770.

1. Kokondong. 2. Balinggan.

1. Sambeta. 2. Oengkeoengkeng. 3. Mbajang. 4. Malota. 5. Sambagi. 6. Moelinda.
Tonggol?

1. Lalangi, 2. Latanda. 3. Hamat.
född omkr. 1825, † nov. 1919.

Talahata,
tonggol, född omkr. 1884.

Fem barn, söner och döttrar, ej vuxna.

Enligt den förra berättelsen var det en gång en man och en kvinna från Palaoedoójo i Todjo, som färdades längs nordkusten österut, tills de kommo till Kaoembánga. Där stannade de ej länge, utan fortsatte ända fram till Loboe. Sedan följde de Loboefloden uppför och passerade de platser, där Bindean, Angatan och Doehian nu ligga, och nådde slutligen fram till det nuvarande Tamboenan, där de stannade.

En dag trodde de sig se rök uppstiga från Baloa och begåvo sig dit i tanke att träffa människor, men de funno ej minsta spår efter några sådana. Ehuru besvikna i sina förhoppningar, stanna de dock kvar i Kóeliwan. Så småningom blevo deras kläder utnötta, och då började mannen göra kläder av basttyg. Det är egendomligt, att berättelsen låter mannen syssla med tillverkning av basttyg. Överallt på Celebes är detta annars kvinnogöra.

Då de båda enslingarna vistats rätt länge i bergen, kom en gång en släkting till mannen på besök från kusten. Även han hade följt Loboefloden uppför. Då han fick se rök uppstiga från Koeliwan, styrde han sina steg dit. Kvinnan, som gick naken, sprang in i skogen och gömde sig, då den främmande nalkades. Denne stannade ej länge i Koeliwan utan återvände till kusten med löfte att snart komma tillbaka. Han höll ord. Inom 14 dagar var han åter i Koeliwan, medförande såsom gåva en huggkniv, en yxa, majs och padi. Så vände han åter hem igen.

Sedan de båda nybyggarna fått verktyg och utsäde, började de odla upp marken. Det slog väl ut, och när skörden var mogen, kom släktingen åter dit upp. Han begärde att få en del med av skörden till lön för sin hjälp.

Mannen och kvinnan lämnade honom då padi i en liten flätad korg, kallad kalīding eller booēan. Men på återvägen hände det, att råttorna gnagde sönder korgen och åto upp padin. Mannen blev misslynt, vände tillbaka och begärde ny padi i en bättre korg. Han fick då padin i en stark korg, gjord av sagopalmens bladslida, en s. k. bósi. Men padin skakades ut på vägen, ty korgen hade intet lock. Släktingen begärde åter ny padi, men den skulle läggas i en korg med lock, i en batádi. Detta skedde, och allt sedan dess betalade folket i bergen en årlig skatt av padi till folket vid kusten. Detta upphörde först, när landet kom under holländsk förvaltning.

Småningom tillväxte befolkningen i Koeliwan, och man behövde större och bättre områden för sina svedjeland. Man spridde sig ut över hela Baloa, och några slogo sig ned i Tamboenan. Från Tamboenan utflyttade sedan folk till Kini och Doehian.

Enligt den andra berättelsen var det en familj på fem personer, man, hustru, två söner och en dotter, som drog västerut från Boealemo. De färdades längs kusten i en kanot fram till Awok, där de stannade en kort tid, varefter de fortsatte till Kap Api, nordligaste udden i Todjo. Där vände de om och kommo till Lealeatóngon, där de stannade en längre tid och förökades.

Därefter delade sig folket i två grupper. Den gamle fadern och modern jämte sex andra drogo åstad upp i bergen och slogo sig ned i Baloa. De andra bosatte sig i Oewemánoe helt nära Loboe. Dessa senare flyttade, då släkten ökats, till Kampanga vid Loboefloden. En dag fingo de se

Oljemålning av förf. 100 cm. × 67,5 cm.

Tomai Lagongga i Pinapoean i Nordost-Celebes, iförd sin faders kostym, som denne använt som talenga eller anförare vid huvudjakterna. På huvudet har han en soealang.

trästycken komma flytande i floden och blevo mycket förvånade, då trästyckena buro tydliga spår av att ha bearbetats av människohand. De förstodo, att det måste finnas folk i bergen och begåvo sig åstad för att söka reda på, vem som bodde i skogarna inne i landet.

Under sin färd längs Loboefloden kommo infödingarna från kusten slutligen fram till Tamboenan. Därifrån sågo de rök uppstiga på Baloalandet. De fortsatte då dit, men invånarna i Baloa blevo rädda för främlingarna och ville fly sin kos. De nykomna sökte lugna de förskräckta människorna och bådo att åtminstone få tala litet med dem. När detta lyckades, kom man snart underfund med, att man träffat gamla stamförvanter, och då blev det stor, ömsesidig glädje. Folket från kusten gav människorna i Baloa huggkniv, yxa, majs och padi som gåva, varpå de återvände hem. I gengäld för vad de lämnat, fingo de sedan årligen en skatt av padi från släktingarna i bergen.

Dessa sägner tyda på, att orang Lojnang ha ett tvåfaldigt ursprung. Ett faktum är, att ehuru kulturen är densamma i Pinapoean och Lingketting som i Tamboenan, skilja sig orang Tamboenan vad utseendet beträffar ganska tydligt från orang Pinapoean och orang Lingketting. De två senare stammarna äro mer högväxta och ha smala ansikten med rak eller något böjd näsa. Tamboenanfolket har betydligt grövre drag, bredare ansikten och synas mindre kraftigt byggt. I Tamboenan talas en dialekt, som avviker ej så litet från det äkta saloean- eller madispråket. Här nedan endast några få exempel.

Pinapoean, Lingketting:	Tamboenan:	
mádi	mándi	icke, nej
madīmo	mádiō	icke (starkare)
ási	áhi	alls icke
māpos	oemāpos	krigsdans
laigan	bonōea	hus

Anmärkningsvärt är också, att före den holländska tiden lydde både Pinapoean och Lingketting under det furstendöme, som sträckte sig från Kintom i söder till Loboe och Pagimana i norr, medan Tamboenan och Baloa hörde till det rike, som omfattade Batoei i söder, Boenta i norr och mellanliggande inland.

Som redan nämnts, ha alla stammarna i Lojnang utom orang Baloa underkastat sig. Men det är att hoppas, att i en snar framtid även Baloa skall öppnas. För att rätt bedöma t. ex. tamboenanfolkets härkomst, fordras att även orang Baloa studeras liksom de stammar, som bo ännu längre in i landet åt väster.

Före den holländska regimen stod Lojnang genom en väg, som gick genom Baloa, i rätt livlig förbindelse med de i det inre av Nord-Boengkoe bosatta toradjas, men sedan orang Baloa kommit på spänd fot med grannarna såväl som med landets nuvarande herrar, törs ingen mer begagna sig av vägen, ja man erinrar sig ej ens säkert, var den skulle gå fram.

Till slut här nedan en förteckning över betydelsen av de flesta byarnas namn:

Bahingin, namn på en fikusart, som omklamrar och förkväver sitt stödjeträd.

Boehangas, betyder sand. Den plats, där byn ligger, är mycket sandig.

Boelakan, betyder källa. Byn har fått namnet efter en källa med gott vatten.

Boehing, betyder kol. Byn var förr Baloas huvudby. Den blev en gång nedbränd, och därav har den sitt nuvarande namn. Vad den ursprungligen hette är mig ej bekant.

Doehian, är detsamma som doerian. Bredvid byn växa vackra doerianträd.

Heioeha, är namnet på en ormbunke, Pteris. Den växer i massor vid denna by.

Indang, är namnet på ett stort träd, vilket känner jag ej, men det är ej en fikusart.

Kini, är detsamma, som på malajiska kallas koenjit, en ingefärsliknande gul rot.

Lingketting, är namn på en fikusart med luftrötter.

Mongolos, betyder slätt i bergen.

Padang, eller alang-alang, ett ytterst vanligt stäppgräs.

Salingan. Betydelsen oklar, men torde hava något att göra med mätning. Ordet är icke detsamma som det malajiska saríngan, sil.

Sopa, betyder att något bågböjt går sönder. Ett bågböjt knivskaft sprang, då man fällde det första trädet för att röja upp plats för byn.

Tamboenan, eller Timboenan skall betyda: läggai hög det ena varvet ovanpå det andra. Namnet skall syfta på, att det en gång gick en svår epidemi, då så många dogo, att man måste gräva en gemensam grav, där man lade ned de döda varvtals ovanpå varandra.

TRETTONDE KAPITLET.

Lojnang.

Fortsättning.

Lojnangs invånare voro förr i tiden liksom så många andra folk i den ostindiska arkipelagen huvudjägare. De jagade på varandras områden och utsträckte stundom sina huvudjakter ned till kusterna. Men det var icke nog med, att den ena stammen plundrade hos grannstammen, utan det gick så långt, att de skilda byarna inom en stam, såsom byarna i Pinapoean, lågo i fejd med varandra.

Nu är emellertid huvudjakten nästan blott ett minne, och lojnangfolket, utom orang Baloa, har antagit kristendomen.

Några verkliga, ordnade krigiska företag torde ej hava förekommit, utan man inskränkte sig till lömska överfall. Hade man tillägnat sig ett eller annat huvud, var man fullt nöjd med företaget och återvände hem med bytet.

Då man skulle hämnas för någon verklig eller uppdiktad oförrätt, tågade några män åstad, helst i mörkret, anförda av en talenga, vilken var särdeles prydligt utstyrd. Han bar korta boeginesiska sidenbyxor, kort silverbroderad jacka à la spansk tjurfäktare, och på huvudet hade han en turban, i vilken satt ett smycke, gjort av babirussabetar, en från

överkäken och en från underkäken. Betarna voro sammanbundna med varandra vid roten, så att de bildade en svagt vriden spiral, vilken kallas soeälang. Dess form och användning erinrar om den mässingsspiral, som under skilda namn är i bruk hos toradjas.

I Tamboenan ser en soealang litet annorlunda ut än i Pinapoean och Lingketting. På det förra stället äro betarna fastbundna vid varandra med ett smalt rottingband, på de senare platserna har man vid skarven satt en träbit, vid vilken betarna surras fast.

Utom de vanliga soealang av babirussatänder förekom i Lingketting en spiral av mässing, likadan som den, som begagnas hos toradjas, men den var ej av inhemskt fabrikat, utan ett relativt sent förvärv. Man hade köpt den av en handlande vid kusten för 15 gulden. De babirussatänder, som användas för en soealang, erhållas från kustlandet, där babirussan skall vara allmän särskilt i trakten av Bóenta. I Lojnang saknas den, troligen emedan terrängen är så oländig.

Turbanen, varvid soealangen är fäst, är i Pinapoean gjord av ett stycke grovt basttyg, omlindat med en grann bindel, som slutar med fransar, vilka hänga ned på vänster sida, där soealangen sitter med spetsen, underkäksbeten, riktad framåt.

I Lingketting består turbanens stomme av ett långt, dubbelvikt band av basttyg med långa fransar av alldeles samma utseende som de s. k. pesëse i Ondae, och som där användas för att fastbinda mässingsspiralen vid dödsmasken. Stommen är omlindad med en brokig tygremsa. Fransarna från bastbandet hänga likt en stor tofs ned vid

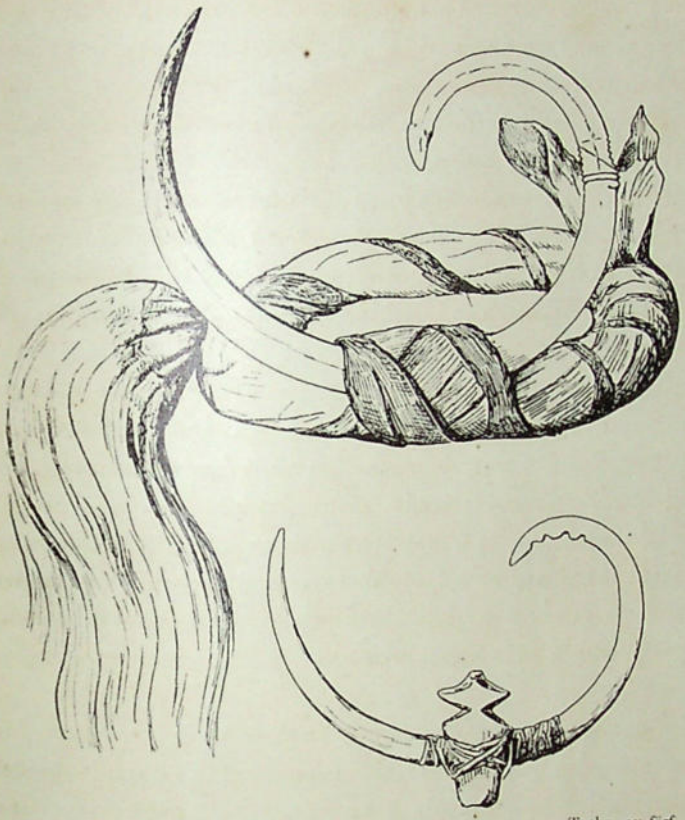

Teckn. av förf.

Bild 131. Överst en sínggan med soeälang, sådan den göres i Tambóenan; nedanför en soeälang från Lingkétting.

vänstra örat, och soealangen sitter fäst mitt över pannan med sin spets riktad åt höger.

I Lingketting påstod man sig hava köpt sina turbaner med soealang från Tamboenan, om färdiggjorda eller blott materialerna, vet jag ej, men i Tamboenan såg denna huvudbonad något annorlunda ut än i Lingketting. Dess stora

tofs hängde där ned på höger sida strax bakom örat, och på samma sida satt soealangen med spetsen riktad bakåt.

Basttyget till turbanen kallas kiníni, det hela omlindat med sin bindel, heter singgan eller singgang, varmed man även betecknar den huvudduk, som männen bära lindad och knuten om huvudet. Hela huvudbonaden kallar man emellertid soealang, ehuru detta egentligen endast betecknar prydnaden av babirussatänder. Den, som bär en soealang, anses erhålla kraft från förfäderna därigenom. Överkäksbeten anses föreställa en sköld, underkäksbeten ett svärd Då skaran drog ut på huvudjakt, böjde talengan ned soealangen över hjässan. Då sade de gamla förfäderna till honom: »Var inte rädd, gå på bara!»

I Pinapoean och Tamboenan bäres alltid blott en soealang i turbanen, men i Lingketting sade man, att man förr, då man begav sig ut på krigsstigen, hade två soealanger, en framtill och en baktill, båda nedböjda mot varandra över hjässan.

Lojnangfolken tro, liksom Celebes' övriga invånare, på en mängd andar, de mesta onda och farliga, vilka det gäller att icke stöta sig med. De två förnämsta andarna synas vara Pilõgot och Boehake, den senare vår bekante från Lamala. Den förstnämnde anses som en mera god ande, som man alls inte behöver göra så mycket affär av som Boehake. Denne anropas i händelse av sjukdom eller andra olyckor. Man dukar då åt anden upp diverse matvaror samt tobak, pinang o. d. på ett litet, snidat träbord, som kallas dõelang liksom de hos toradjas så vanliga kopparfaten. En trädoelang har fyra, fem eller sex fötter,

Oljemålning av förf. 67,5 cm. × 50 cm.

Alisa, flicka i Pinapoean i Nordost-Celebes, på väg att gå och skära padi. På ryggen har hon en korg med en liten flätad matta och där ovanpå sin stora hatt. Framtill hänger en liten korg, vari hon samlar sådan padi, som är så kort, att den ej kan buntas samman.

varefter dess pris beräknades till fyra, fem eller sex 25-centare.

Offergåvorna övertäckas ej liksom i Lamala med en duk Den, som anropar Boehake, slår först med en liten bladruska över offerbordet, uttalar diverse obegripliga besvärjelser och råkar till sist i ett exalterat tillstånd. Han ansågs därmed ha kommit i förbindelse med Boehake, som meddelade honom, hur man hade att förfara i det ifrågavarande fallet.

För att avleda sjukdomsbringande andar hänger man stundom ut en fyrkantig tempat, gjord av unga kokosblad. I småbladens ändar fästas flera slags blommor, fjädrar, pinang, sirih, tobak, ägg o. d. som offer åt andarna I närheten nedstack man i marken en enkel trägubbe, kallad ngāling, ungefär av samma utseende som Lamalas ata. Ngaling har alldeles samma uppgift som en ata och en pentaoe, d. v. s. man tänker sig, att den onde anden far in i trägubben och låter människorna vara i fred.

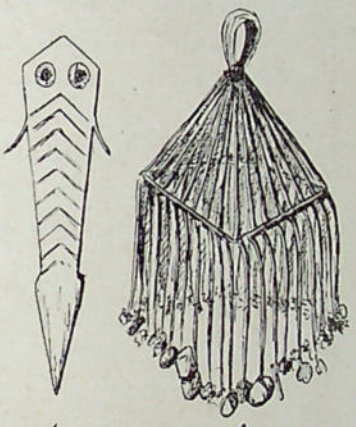

Teckn. av förf.

Bild 132. 1. Ngāling, gubbe av trä, som användes vid andebesvärjelser. Lójnang. 2. Apparat av palmblad, i vilkas ändar offer av tobak och pinang fastknytas. Lójnang.

En offertempat med sin ngaling placerar man helst strax utanför sin by vid vägen, så att den illvilliga anden ej måtte komma in i byn.

De avlidnas andar spela även en mycket stor roll i orang

Lojnangs föreställningar. Att människan efter döden lever ett andeliv och att de dödas andar ej avbryta förbindelsen med denna världen, är för dem en självklar sak.

Då någon avlidit, stannar anden en tid kvar vid graven, innan han begiver sig åstad på den mödosamma färden till dödsriket. De efterlevande göra i närheten av graven ett litet hus åt den döde, i vilket man tänker sig, att anden går in. Dagligen begjutes denna tempat med vatten, så att anden får bada, och de anhöriga gå ej och bada i floden, utan man bär vatten i bamburör och badar vid andens tempat. I hemmet hänger man åt den döde upp en skål, korg eller dylikt, en s. k. tempat djiwa, i vilken man nedlägger offer av ris, ägg, pinang, sirih, tobak, blommor o. s. v.

I Pinapoean och Lingketting göres denna tempat vanligen som en liten trälåda, och dess fyra hörn prydas med små ruskor eller tofsar av strimlor av palmblad, som klippts taggiga i kanterna. En dylik tempat heter på saloeanspråket solóegan.

Hos orang Tamboenan var det vanligt, att man hade två sorters tempat djiwa hängande i taket helt nära den ena långväggen. Bodde mer än en familj i huset, kunde det hänga 4, 6 eller ännu flera tempat djiwa, men vanligen ett jämnt antal. Två stycken tillhörde var familj, och den ena tempaten var avsedd för familjefaderns fader, den andra för hans moder. Tempat djiwa för fadern heter kabīla och är en fin ask av gula orkidéstjälkar, lik en vanlig tempat pinang, medan moderns tempat heter olibóeboes och är gjord av ett ungt palmblad i form av en korg eller skopa.

I ett hus i byn Tamboenan hängde i rad med de vanliga tempat djiwa en annan offertempat, liknande soloegan i Pinapoean, men med den skillnaden, att bladvipporna i hörnen saknades. Denna tempat kallas maligailigái och är avsedd för en ung, kvinnlig ande, som heter Manja och som egentligen skall vara hemma i Mehâki nära Batóei.

Manja hade man blott dyrkat omkring 20 år i Tamboenan. Det berättas, att en man från Tamboenan hade gått

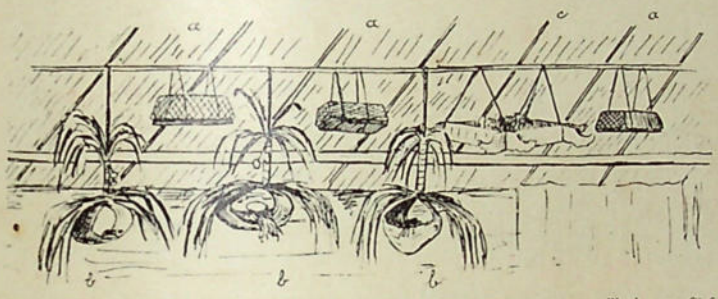

Teckn. av förf.

Bild 133. Olika slag av témpat djiwa (offerkorgar för de avlidnas andar) i Tambóenan samt offertémpat åt anden Mánja.

a är témpat djiwa för husfaderns avlidne fader och kallas kabila; b är témpat djiwa för husfaderns avlidna moder och kallas olibóeboes; c är en offertémpat åt anden Mánja. I huset bodde tre familjer, vardera hade en kabila och en olibóeboes.

för att sälja rotting i Mehaki för ungefär 20 år sedan. Då han kom hem igen, hade han fått en elak hudsjukdom, kallad panãu, som kliade så svårt, att mannen ej kunde sova om nätterna. En kväll då han verkligen lyckats somna, vaknade han plötsligt av, att en ande hade farit in i honom. Anden talade om för mannen, att hon var Manja från Mehaki, och hon lovade att göra honom frisk, om han gjorde en tempat åt henne och offrade på övligt vis. Hon skulle

även skydda hela byn, om man dyrkade henne, och på så sätt har Manja blivit Tamboenans särskilda skyddsande.

För övrigt tror folket i Lojnang, att gamla föremål, framför allt vapen och sköldar, som varit förfädernas, bringa kraft åt den, som äger dem och bär dem. På denna grund buro alla män under vårt besök i bergen utom den vanliga huggkniven även gamla rostiga svärd, som i själva verket ej dugde till någonting, men som ansågos skydda mot orang Baloa.

I Lojnang har man aldrig haft för sed att begrava de döda inne i byarna under huset, såsom det brukas hos flera toradjas, utan gravarna förläggas alltid ett litet stycke utanför byn. Över graven reser man ett slags egendomligt hus, bestående av ett välvt trätak, hugget i ett enda stycke och i vardera änden försett med en utstående tapp, som stundom liknar ett mycket primitivt snidat djurhuvud. Detta trätak vilar ofta på endast två stolpar, och i stället för väggar hänger man ett vitt skynke runt om, så att det bildas ett slutet rum under det välvda taket. Inne i det lilla huset lägger man sovmatta, kudde, tallrikar och skålar med mat, utrustning åt den döde på färden till dödsriket. Gåvorna förnyas då och då för att tillfredsställa anden, om han åter kommer på besök till det jordiska.

Vägen till dödsriket är mödosam. Den döde måste passera två broar, en vanlig, gjord av plankor, samt en bro gjord av någon sorts metalltråd. Den senare kallas på malajiska djembātan káwat (djembatan = bro, kawat = ståltråd, telefontråd, mässingstråd o. s. v.). Någon närmare förklaring på hur denna bro såg ut, kunde man ej giva. Talet om ett slags trådbro för tanken på de långa hängbroarna av

Foto av förf.

Bild 134. Grav i Pinapōean.

rotting i Central-Celebes, men dylika broar känner man emellertid ej till i Lojnang.

En människa, som fört ett redbart jordeliv, kommer utan svårighet över plankbron, men för dem, som ej ha alldeles rent samvete, går det ej så lätt. Brons plankor gunga och vingla, så att den döde varje ögonblick fruktar att störta ned från bron. De elaka människorna hinna knappast ut på bron, innan plankorna stjälpa helt om, så att syndaren störtar ned i ett hål, som leder till n d a l á k a eller helvetet, där det strömmar kokande vatten.

Den döde, som lyckligen kommit över plankbron, stannar och drar en suck av lättnad. Men glädjen blir ej långvarig, ty då han vandrar vidare, kommer han snart till

djembatan kawat. De goda komma över, men för den, som ej har ett oförvitligt liv bakom sig, går det illa. Bron gungar under hans steg så svårt, att han störtar ned i ett hål som, liksom hålet vid träbron, för till ndalaka.

På andra sidan om djembatan kawat kommer den döde till byn Tomīnoeat, där de saligas andar bo. Vid ingången till byn finnas två källor[1], den ena en silverkälla, den andra en guldkälla. Anden stannar och badar i silverkällan och stannar till en början utanför byn. Emellertid längtar han då och då tillbaka till sitt forna hemvist på jorden, och därför återvänder han en och annan gång dit för att återse sina gamla tillhörigheter. För att ej förtörna de döda, måste de kvarlevande gömma deras värdefullare tillhörigheter, framför allt deras vapen. Därav förklaras, varför det var mig omöjligt att förvärva ett enda spjut eller svärd i Pinapoean.

Till slut badar sig anden i guldkällan. Då förlorar han lusten att återvända till de levandes hemvist, och han stannar för alltid i Tominoeat fullt lycklig.

Tominoeat är således himmelriket för orang Pinapoean och orang Lingketting, men var platsen låg, visste ingen. Hur man tänkte sig helvetet, ndalaka, kunde jag ej få säkert besked om. De straff, som de onda människorna ådömdes, torde ha varit olika, beroende på förbrytelsen. Sålunda skulle den, som under sin levnad stulit höns, dömas att i den andra världen ständigt gå och bära en höna.

[1] Det malajiska ordet är pantjóeran, vilket snarast kan översättas med vattenledning. Det betecknar en ränna, vanligen ett öppet bamburör, genom vilket en flods eller en källas vatten ledes till den plats, där det skall förbrukas. Se bild 93 från Loewoek.

Vad folket i Tamboenan tänkte om livet efter detta, var omöjligt att få reda på. Man sade blott, att man kom till sórga (malaj. himmelen). Då vi försökte fråga ut dem, om vad de tänkte, innan »kompaniet» kom och innan de antagit kristendomen, voro de osäkra om, vad de skulle svara. Ett par äldre män sade, att de hört, att de saliga skulle komma till en stor, fin stad, som hette Máka, vilket helt säkert skulle vara Mecka. Detta hade de förstås hört av den muhammedanska kustbefolkningen.

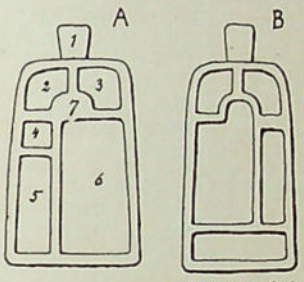

Teckn. av förf.
Bild 135. Beteldosor från Lójnang.

Bland det egendomligaste i infödingarnas andetro, är deras tankar om en i hela Lojnang allmänt bruklig sirih-pinang-tobaksdosa av rätt ansenliga dimensioner, vilken likt en liten ränsel bäres på ryggen av så gott som varenda mansperson.

Om en sådan dosa (bild 135) berättade man i Tamboenan följande: Dosan anses vara en människokropp, uppkommen genom sammansmältning av stamfadern och stammodern. Men den inrymmer dessutom även deras avkomlingars andar.

Dosan är delad i flera fack, vilka alla utom det största ha var sitt lilla lock. Är det fråga om lådan (bild A) som en person, så äro 2 och 3 ögonen, 7 näsan, 1 huvudet, 4 vänstra armen, 5 högra armen och 6 själva bålen. Men 6 är också tempat anak (anak = barn), livmodern, 5 tempat papa och 4 tempat īboe (iboe = mor). Rummet 4 är även tempat kāpoer (kapoer = kalk), och som det samtidigt är

vänstra armen, tar man alltid kalken till beteltuggan med vänster hand för att ej stöta sig med modern.

För att glädja fadern förvarar man sirih i facket 5.

Vidare påstod man, att om en dosa hade ett tvärfack längst ned såsom på bild B, är detta förfädernas begravningsplats. Locket på dosan liknades vid atap, som täcker den mänskliga boningen.

Med tillhjälp av dosan trodde man sig kunna se skarpt på långt håll.

Att få någon riktig klarhet i infödingarnas tankegång om dosan var inte möjligt. Endast de äldre tycktes ordentligt känna till dess märkvärdiga sammansättning och betydelse. De yngre voro osäkra på saken och motsade varandra, då det var fråga om de olika fackens betydelse.

För mig var det ingen lätt sak att bli ägare av en dylik dosa. I Pinapoean fick jag endast en trasig dosa utan lock, vilken en skolpojke restaurerade åt mig till tonggols stora förtret. I Tamboenan, där man var mera tillmötesgående, fick jag köpa ett exemplar, som tillhört en avliden person.

Förutom denna på resor oumbärliga pinangdosa har man inomhus ett stort antal tempat pinang av olika format och utseende. Jag såg enkla flätade askar, boeginesiska mässingsskrin samt en sorts dosor av vackra, guldglänsande orkidéstjälkar. Dessa sistnämnda skrin togos endast fram, då man ville hedra någon förnämare gäst.

Då en sådan kom till Pinapoean, hälsades han först välkommen av en talenga, som dansade m a p o s iförd all sin stass. Dansen börjar med att talengan stiger fram på en öppen plats, piruetterar, hoppar och för oljud framför gästen, svängande sitt spjut i luften. Efter en stund faller

Oljemålning av förf. 67,5 cm. × 50 cm.

Talahata, tonggol eller hövding i Pinapoean.
Nordost-Celebes.

han på knä, lägger skölden på marken och spjutet ovanpå skölden. Därpå reser sig talengan och sjunger ett hälsningskväde till gästen. Med ett språng griper han så åter spjutet

Foto av förf.

Bild 136. Tomái Lagóngga, klädd i sin avlidne faders taléngakostym dansande mäpos för att välkomna oss till Pinapōean.

och skölden och börjar dansa igen. Ömsom slår han skölden mot vänstra knäet, ömsom mot spjutet.

Talengan blir vildare, ju längre det lider. Runt om honom dansa kvinnor, vilka i händerna hålla skynken, med vilka

de vifta, liksom för att egga upp honom. Det hela erinrar onekligen om spansk tjurfäktning.

Samma dans, mapos, uppfördes också förr, då krigarna kommo hem från en lyckad huvudjakt, varvid man antagligen dansade omkring bytet, ett avhugget huvud. Likheten med en tjurfäktning är slående. Huvudet motsvarar tjuren, talengan är toreadoren, kvinnorna med sina skynken pikadorerna.

En gäst firas också med doeadoengkālan, en fest som går av stapeln inomhus. Sedan manfolket samlats, sätter man sig ned i en krets på golvet på utbredda, flätade mattor, så att gästen och värden sitta mitt emot varandra. Dessa båda fatta var sin bägare fylld med palmvin, och värden, biträdd av de andra närvarande, sjunger en sång till gästens ära. Så länge sången pågår, röra de båda sina bägare i cirklar fram och åter över och under varandras bägare, och då sången är slut, tömma de båda herrarna varandras bägare i botten.

På samma sätt dricker man vid bröllop och andra festligheter, men då sjunger man andra ord, lämpade efter tillfället.

Vid allehanda fester dansas även montontīla, i vilken de yngre männen och kvinnorna deltaga, såväl gifta som ogifta. Dansen sker inomhus och är mycket enformig, men icke dess mindre särdeles omtyckt. Kvinnorna och männen bilda var sin ring, som sakta rör sig motsols under en entonig sång. Deltagarna gå en och en efter varandra och hålla sina händer på den framför gående skuldror. Då och då blir sången litet mera högljudd, och männen stampa och skutta fram, så att man kan befara, att golvet med

sina smala bamburibbor skall braka sönder. På det sättet fortsätter dansen likt morego och soemavi hela natten, ända till dess att det dagas.

Vid alla större fester är det även sed, att gästerna få ett grundligt mål mat. Under vår vistelse i Pinapoean deltogo vi i en sådan fest, som firades för ett nyfött barn. Flera dagar i förväg hade man haft bestyr med att göra i ordning maten, som skulle serveras, men man hade ej gjort några anstalter för att göra det fint inomhus.

Festen började på kvällen, då det blivit mörkt. En hel mängd folk, mest kvinnor och barn, hade infunnit sig, men även tonggol, min gamle talenga samt ett par kapalor hedrade det nyfödda barnet med sin närvaro.

Huset var av det vanliga slaget, delat i två större rum med ett kök bakom det inre rummet. Det var fullt av människor överallt. I likhet med de förnämligare gästerna togo vi plats i det yttre rummet på mattor på en något högre del av golvet, vilken löpte längs ena sidan. I det inre rummet satt modern med sitt lilla barn, omgiven av kvinnfolk. Det pratades och skrattades friskt, och då och då slog man på ett par mindre trummor, varvid en del kvinnor visade en förvånande skicklighet. Ett par pojkar dunkade oförtrutet på två koppargonger, den ena av väldigt omfång, den andra helt liten. Man kunde icke märka, att gästerna klätt sig för festen. Det enda vi observerade var, att ett par barnungar, som på eftermiddagen stått utanför goeroens hus med rinnande näsor och fruktansvärt smutsiga ansikten, på kvällen uppträdde tvättade.

Maten bestod av vanligt kokt ris, ris kokt i pisangblad i bamburör, stekt höns och en hel del smårätter, vilkas

ingredienser vi ej kunde närmare identifiera. Allt var anrättat och klart i förväg och serverades kallt.

Då vi gjorde en titt ut i köket, höll man som bäst på att ordna portionerna. Det var uteslutande manfolk, som arbetade där ute. Ett par karlar stodo och langade fram ur ryggkorgar färdiga rispaket. Dessa voro omlindade med stycken av en sorts blad, som mycket likna pisangblad, men äro starkare än dessa. Infödingarna kalla växten tíke. Av dylika blad hade man dessutom gjort en massa små skålar eller tråg, vilka tre man hade full sysselsättning med att fylla med portioner av småråtterna. Några ynglingar räckte fram brickor. Dessa voro gjorda i form av en rektangel av ett tunt stycke gaba-gaba som kant med ett par tre spjälor av bambu till botten. På varje bricka lades ett stycke tikeblad, därefter rispaket av de olika sorterna och några stycken små bladskålar med sitt innehåll. Antalet paket och skålar anger rätternas antal, och därför ju flera sådana dess finare kalas.

Strax innan måltiden började, betäcktes hela golvet med tikeblad, varpå en ung man, som tycktes stå familjen i huset nära och fungera som värd, steg fram till oss, föll på ena knäet och tryckte i tur och ordning en 25-centare i handen på oss, d. v. s. på min fru, mig, goeroen och hans hustru.

Därpå dukades maten fram. Var gäst fick en bricka, fylld med mat, framför sig. Vi fingo vår andel serverad på var sin stor koppardoelang på fot, på vilken man först lagt ett stycke blad. Som dryck serverades palmvin ur bamburör. Vi fingo porslinsskålar att dricka ur, de andra gästerna njöto drycken ur bladskålar. Oupphörligt fylldes bric-

korna på. Det blev inte mindre på dem, allt eftersom man åt, utan snarare mer. Man äter inte med kniv och gaffel i Pinapoean, utan man tar sitt hönsben i ena handen och gnager på det, och med andra handens fingrar formar man riset till en klump lagom att stoppa in i munnen. Vi gjorde som alla andra, och det gick bra.

Det var förstås ingen tanke på att kunna äta upp, vad man fått serverat åt sig. När gästerna ätit sig mätta, vecklade de in resterna i bladstycken, knöto om paketen och stoppade in dem i korgar för att taga dem med sig hem. Goeroens och våra matrester fyllde två ordentliga ryggkorgar.

Vid ett barns födelse brukar man under huset mellan stolparna, varpå det vilar, just där moder och barn befinna sig, göra en slags inhägnad av palmblad. Den borttages efter ett par dagar. Placentan begraves helt nära huset, och man sätter ovanpå graven ett kokosnötsskal, fyllt med aska och kol. Detta skyddas genom bambuspjälor, vilka man sticker ner i marken, så att de bilda en kägla. Runt omkring planteras vissa blommor, och särskilt synes en dracenaart vara oumbärlig.

I Lojnang firas liksom i Lamala en fest, när man skördat riset på svedjelanden. Har skörden varit god, frossar man till den grad, att man efter tre månader knappt har mera padi kvar, än det som behöves för nästa års utsäde. Resten av året lever man av batater, majs och maniok. Den allmänt odlade rissorten behöver ungefär nio månader för att mogna uppe i bergen, men man har även en annan sort, vilken liksom majsen kan skördas efter tre månader.

I samband med risets skördande anordnas även den fest,

varvid man filar tänderna korta på den halvvuxna ungdomen. Då hör det också till att slakta en sapi oetan. Det är av denna anledning man i så gott som alla byar har ett par halvtama sapi oetan. Några andra kreatur håller man ej, varken nötboskap eller bufflar. I ett par byar har man

Foto av förf.

Bild 137. Halvtam sapi oetan i Pinapōean.

några getter, men de förslå ej långt. Sapi oetan skall det däremot vara gott om i de avlägsna skogar, där folket samlar dámar, d. v. s. harts. Det är en jämförelsevis enkel sak för infödingarna att fånga en kalv, sedan kon blivit nedlagd. Kalven föres till byn och får leva, tills han vuxit ut något och är slaktbar. Övriga husdjur äro höns, katter och hundar, framför allt de senare obeskrivligt

magra och hungriga. Inte ens våra marschkängor voro säkra för dem, när vi ställt dem på goeroens veranda.

Folket i Lojnang förtjänar ganska betydande summor genom att i skogarna samla damar. Med fyllda, tunga ryggkorgar vandra män, kvinnor och barn i stora sällskap ned

Foto av förf.

Bild 138. Lingkéttingfolk på väg till kusten med harts.

till kusten, där de sälja sin vara åt kineserna, som betalar dem med penningar eller varor, allt efter behag.

Då damarinsamlandet är så vinstgivande, är det naturligt, att man delat upp skogarna mellan byarna. Var och en inföding har sedan sina vissa träd, som han skattar. Orang Baloa hava på sista tiden uppträtt aggressivt i damarskogarna till stort förfång för Lojnangs fredliga invånare.

I orang Lojnangs kultur finnas vissa drag, som peka hän mot toradjas såsom t. ex. den ovan omtalade soelangen. Deras rismortlar kunna mycket väl uppfattas som en förenklad form av det slag, som förekommer i Mori (bild 81). Även har språket en del ord gemensamma med toradjaspråken, men huruvida dessa hava någon större betydelse för frågan om folkens släktskap, törs jag ej avgöra. Det

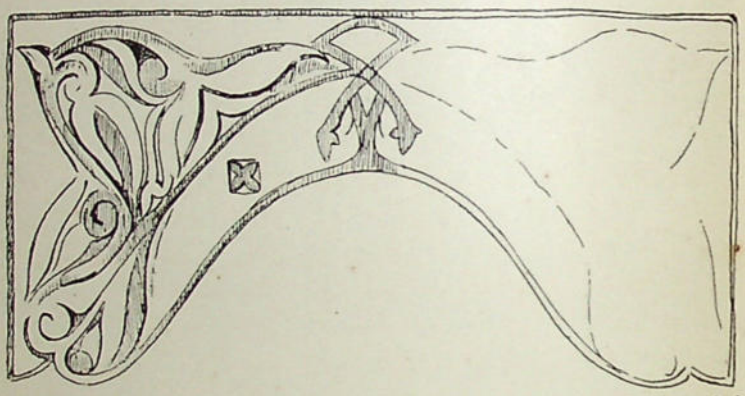

Teckn. av förf.

Bild 139. Snideri ovanför en dörr i Bahíngin, Lójnang. Den icke utritade högra sidan i det närmaste lik vänstra sidan.

kan tänkas, att Lojnang, som förr lär stått i mera regelbunden förbindelse med toradjas i Nord-Boengkoe, påverkats av deras kultur.

Hemslöjden har i Lojnang så gott som dött ut och ersatts av främmande butikskram. Basttygtillverkningen t. ex. har alldeles upphört utom i Baloa, där man ännu skall förfärdiga en sorts grovt basttyg.

Kläderna äro fullkomligt av samma slag som de, vilka användas av kustbefolkningen. Männen ha långa eller halv-

Teckn. av förf.

Bild 140. Snideri ovanför en dörr i Lingkétting, Lójnang.

långa byxor samt en tröja, som vederbörande gärna spara och rulla ihop till ett paket. På huvudet ha de en duk. Kvinnorna ha saroeng och kabaja och gå inne i byarna barhuvade. På svedjelanden och i regnväder begagna de hattar av pandanusblad.

Förr torde folket i Lojnang begagnat samma slags kläder som än i dag brukas av de mera okultiverade stammarna på Celebes. Männen hade då en ländgördel, peták, av grovt basttyg, káhas, och en huvudduk, singgang,

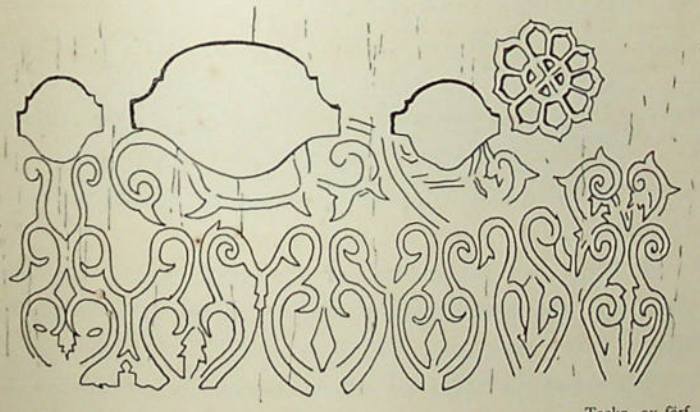

Teckn. av förf.

Bild 141. Snideri på en husvägg i Bahíngin, Lójnang.

av finare basttyg, lónto, importerat från Boengkoe. Kvinnorna hade en kjol, kallad tóik, och en tröja, som kallades antalása. Några äkta, gamla kläder fanns ej att se. Det enda man hade av basttyg var några usla, slitna lappar samt de stycken, som utgjorde stommen i soealangens turban.

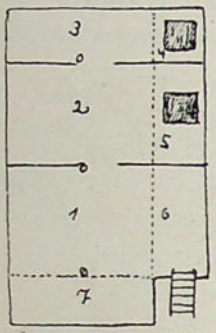

Tecku. av förf.

Bild 142. Plan av ett hus i Lójnang. Huset har tre rum. 1, 6, 7 och 2, 5 samt 3, 4. 1, 6, 7 är vardagsrum, 2, 5 sovrum och 3, 4 kök. I köket och sovrummet finnes eldstad. 4, 5, 6 ligger i en lägre nivå än 1, 2, 3, varemot 7 utgör en högre belägen del av vardagsrummet.

I Lingketting och Tamboenan visade man mig ett par gamla kvinnokoftor, som varit i bruk vid tandfilningsfesten mongg sing, och dödsfesten, molīwang. Vid dessa fester buro kvinnorna över huvudet en slöja av silverbroderad tunn gas. Materialet till slöjor och koftor hade man erhållit från kusten, men det var intressant att se, att koftorna voro av det gammaldags snitt, som ännu brukas allmänt hos toradjas.

Lojnangfolkens vapen likna fullkomligt dem, som användas överallt i östra delen av Nordost-Celebes, typer vilka jag aldrig sett hos toradjas. Ett och annat svärdfäste är dock av toradjatyp. Dylika fästen kunna tänkas hava inkommit från nordkusten, dit todjofolket då och då utsträcker sina färder.

All konst och ornamentik är genomgående boeginesisk. Man kan svårligen skymta något inhemskt ursprungligt däri.

Husen byggas alltid på höga, tunna stolpar. Väggarna göras vanligen av plankor, men husen äro ej på långt när

så väl byggda som i Koelawi och Kantewoe. De erinra mera till konstruktion och utsmyckning om den boeginesiska hustypen. Golvet är som överallt på Celebes av bambu-

Foto av förf.

Bild 143. Risbod i Pinapoean.

spjälor, vilka medelst rottingvidjor surras fast med små mellanrum vid de underliggande stockarna. Taket är som vanligt av atap. Innertak saknas. Man klättrar upp till dörren på en brant stege.

Huset är i regel uppdelat i två stora rum och ett mindre kök. Det inre rummet är vanligen sängkammare och har liksom köket eldstad. I dess mitt ser man i de flesta hus ett slags loft. Där hade förr i tiden framför allt kvinnor och barn sin sovplats. De kunde där ej nås av ett fientligt spjut, som i nattens mörker underifrån stacks upp genom golvspjälorna.

Boningshusen äro alltid stagade med grova rottingar för att kunna stå sig mot den våldsamma vinden under sydostmonsunen.

Risbodarna äro av samma utseende som de i Lamala.

FJORTONDE KAPITLET.

Banggaaiöarna.

Utanför den ostligaste delen av Celebes' nordosthalvö ligger Banggaáiarkipelagen, bestående av några få större öar och en hel mängd småöar. Den ojämförligt största ön är Pēling, efter vilken sundet, som skiljer den från fastlandet, har sitt namn. Ön har en mycket egendomlig form, som synes på kartan. Det stora sammanhängande landet i väster kallas Väst-Peling, det i öster Ost-Peling och den smala däremellan åt söder utskjutande landtungan Līanghalvön.

Trots sin storlek innehar ej Peling den förnämsta platsen i arkipelagen, utan denna tillkommer den betydligt mindre ön Banggaai, sydöst om Ost-Peling, från vilken den skiljes genom Kalombātangsundet. På Banggaai bor landets inhemske furste, som bär titeln radja, och där ha holländarna en liten militärpost, vars kommendant — liksom i Loewoek — även är landskapets högsta civila myndighet.

Då vi i Loewoek packat in samlingarna från Ost-Celebes och försänt dem till svenska konsulatet i Soerabaja, gjorde vi oss redo för en tur över till Banggaai. Min avsikt var att undersöka, om den högre faunan på arkipelagen kunde giva stöd åt antagandet, att från Celebes' nordosthalvö en forntida landförbindelse gått fram till ön Bóeroe över Banggaai-

öarna. Detta antagande har till en del varit grundat därpå, att babirussan, som är egendomlig för Celebes, även förekommer på Boeroe. Om en landbrygga en gång förbundit

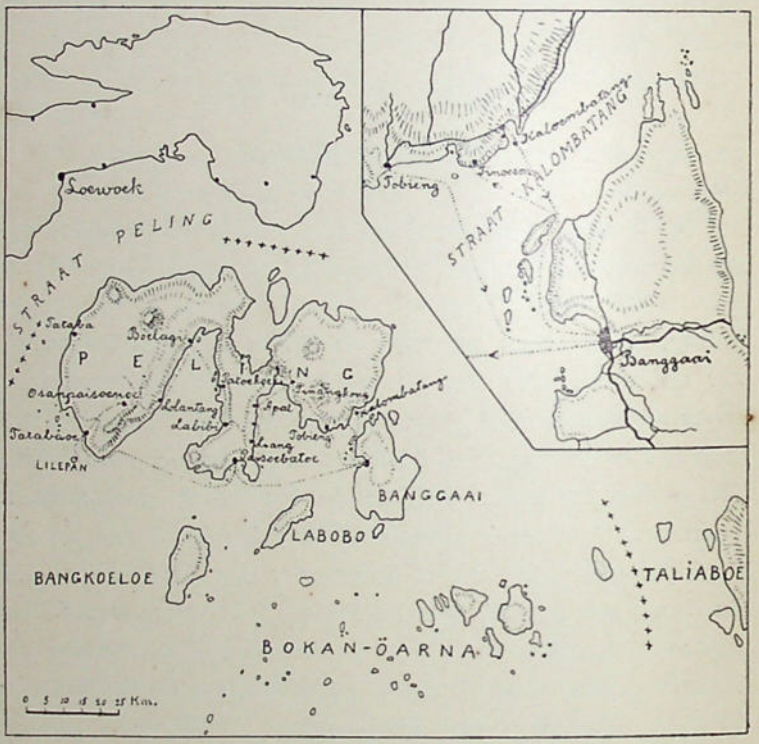

Kartskiss, sammanställd av förf.

Bild 144. Banggaäiarkipelagen.

dessa öar med varandra, kunde man vänta sig att även på de mellanliggande öarna finna babirussan. Vad Soelaöarna, öster om Banggaai, beträffar, uppgives det i en 1918 tryckt redogörelse för öarna, utgiven av Encyclopædisch Bureau i Batavia, att man där anträffat babirussan. I fråga om

Banggaai finnas ej några uppgifter i litteraturen. Här var alltså en lucka, som behövde fyllas.

Vi fingo som vanligt vänta länge på postångaren från Makassar. Vårt större bagage hade stått nere i tullskjulet vid bryggan i mer än en vecka, när äntligen den 22 januari

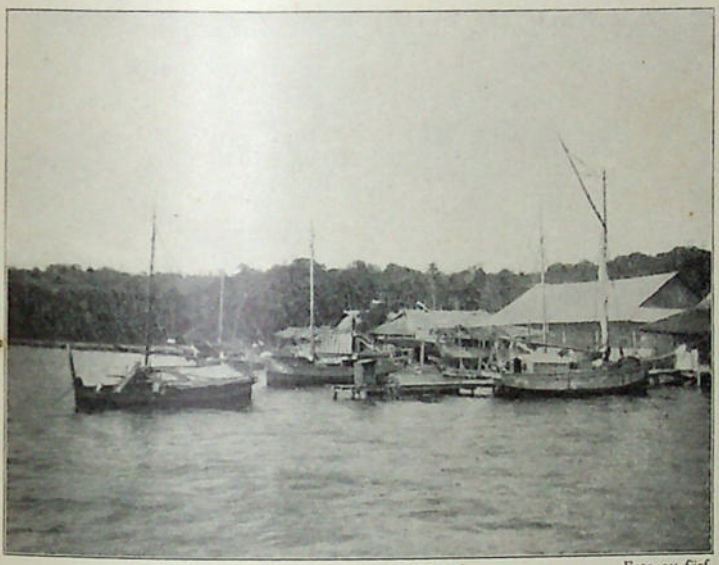

Foto av förf.

Bild 145. Hamnen i Banggaái.

på eftermiddagen det betydelsefulla rökmolnet syntes vid horisonten i sydväst.

I allra största hast stuvade vi in i koffertar och kistor det, som ännu var framme, spikade igen och forslade bagaget bort till bryggan. Det gällde att raska på, ty ångbåten ligger endast ett par timmar i Loewoek. Men den gången hade den inte så bråttom som vanligt. En hel del av besättningen var sjuk, man skulle ta in vattenförråd, och alltså fingo vi

besked, att båten först skulle gå den 23 på kvällen. Kaptenen var emellertid tillmötesgående och lät oss komma ombord samma kväll. Den 24 på morgonen voro vi i Banggaai. Där mottogos vi synnerligen hjärtligt av kommendanten, löjtnant Becking, en man, som jag vid närmare bekantskap lärde mig akta och beundra för hans karaktär, så ovanlig i Indien, att han kunde förtjänat ett särskilt kapitel. Han besjälades av tanken att föra sitt landskap, Banggaai, framåt både i andligt och materiellt avseende. På sin egen fördel tänkte han däremot mindre.

Från båten följde vi med löjtnant Becking till hans hem. Det var lika ovanligt som han själv och olikt det man i allmänhet ser. Hans mottagningsrum var ett stort, luftigt rum med helt få möbler. Väggarna voro i sin nedre hälft klädda med utomordentligt vackra vävnader i diskreta färger, verk av toradjas i västra Celebes i berglandet innanför Madjene. Ovanför väggbonaden, ungefär på 2 meters höjd, löpte på rummets två sidor enkla, svarta hyllor, på vilka stodo en rad stora kinesiska fat, två, tre hundra år gamla, härligt vackra. På ett par mindre, lägre hyllor, fanns en mängd vaser och byttor, likaledes gammalt kinesiskt porslin. Detta hade löjtnant Becking samlat i västra Celebes, där han flera år varit stationerad.

I Banggaais pasanggrahan fingo vi taga vår bostad, och kommendanten sörjde för, att det inte fattades oss något.

Banggaai skiljer sig i många avseenden fördelaktigt från Loewoek. Vad som genast tilltalade oss var basaren. Vi hade så många månader levat på förknappning i Loewoek, att det var en verklig fröjd att komma till en plats, där man dagligen kunde gå till torget och köpa mat. Visser-

Bild 146. Gata i Banggaái.

Foto av förf.

Foto av förf.

Bild 147. Försäljare av frukten doerian. Banggaai.

ligen var det ont om höns och ägg, men så fanns det i stället så mycket mer frukt och fisk.

Då vi kommo, dignade de jättelika, mörkgröna, lummiga mangaträden av sina saftiga, knytnävstora frukter, påminnande om plommon. De härliga doerianfrukterna kunde man i basaren få för 50 öre dussinet. Det fanns riktiga berg av den varan. Ananasen var så billig, att den kostade nästan ingenting, två, tre stycken för 5 cent. Men så växer den också förvildad på stora områden, så att snart sagt varenda inföding dagligen kan smörja kråset med ett flertal läckra ananaser.

Mot slutet av februari börjar långseptiden. Dessa plommonstora, gula frukter bliva sedan allenarådande för ett

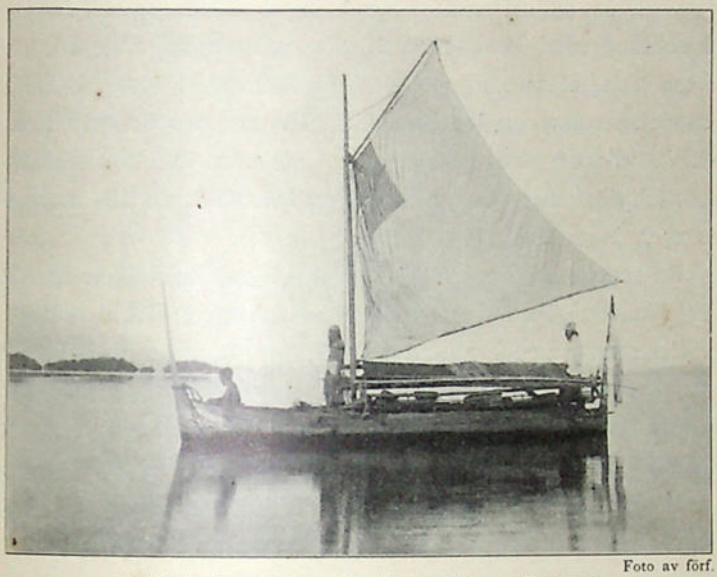

Foto av förf.

Bild 148. En sópek med sitt segel hissat. Banggaái.

par månader. Det är samma obeskrivliga överflöd som på manga, doerian och ananas. När det lider mot slutet med langsepen, då är manggistan mogen, denna frukt, som anses vara den läckraste i hela Indien.

Förutom ovannämnda frukter finnas ständigt pisanger, vattenmeloner, papajer samt sirikája och zuurzak, de båda senare anonaarter, vilka alls icke äro att förakta.

Att Banggaai är så rikt på frukt skall bero på, att där en gång regerat en furste från Java, vilken från denna ö låtit införa de där allmänt odlade fruktträden. Från denna tid härstamma troligen även de muskotträd, som man ser här och där, samt kaffet, som växer vanvårdat och vilt på flera platser.

Vi hade endast varit några dagar i Banggaai, då jag i sällskap med kommendanten gjorde en segeltur för att bese den stora badjoebyn Kalombatang i Kalombatangsundet. Kommendanten hade beställt en badjoesegelbåt, en s. k. sópek, och givit order, att den skulle avhämta oss tidigt på morgonen, men vi fingo vänta ända tills klockan slog 9, innan farkosten visade sig.

En sopek är en egendomlig båt, vilken helt säkert av de segelkunniga i Europa skulle anses som ett mindervärdigt fortskaffningsmedel på sjön, men manövreras den av ett par badjoereser, kan man vara rätt lugn även i det svåraste väder. Båtarna äro visserligen inga goda kryssare, och därför kommer man ingen vart, om vinden är alltför motig, men man behöver knappast vara rädd för olyckor. I värsta fall landar man någonstädes, ty man seglar aldrig långt från kusterna.

Sopeken är bred och flat, och dess sidor mötas i botten i en mycket trubbig vinkel, men den är dock ett smäckert och vackert fartyg med den skarpa fören och aktern skjutande högt upp i vädret, nästan som på ett vikingaskepp. Likheten med ett sådant är ännu större, när man ser båten på något avstånd hoppa fram över vågorna med sitt stora, välfyllda segel.

Det var på ett dylikt fartyg vi stego ombord och styrde ut ur Banggaaibukten. Vi hade ej hunnit långt, innan vi fingo se en hel hop infödingar med kanoter, ivrigt sysselsatta vid en sēro, ett slags stor ryssja, för att fånga fisk. Kommendanten lät vår sopek lägga till vid seron, så att jag skulle få se, hur den var inrättad och hur man tömde den.

På långgrunt vatten hade de infödda satt upp ett tätt staket av bambuspjälor. Det hade formen av ett V, med mycket långa sidor, 50 meter eller mer. Den ena skänkeln är riktad i mera rät vinkel mot stranden, den andra löper mer parallelt med denna. Där armarna löpa samman, är vattnet flera meter djupt. Som synes på teckningen, har seron i sin inre del på två ställen liksom fickor och innerst i vinkeln ett rum eller en bur, till vilken leder en smal ingång.

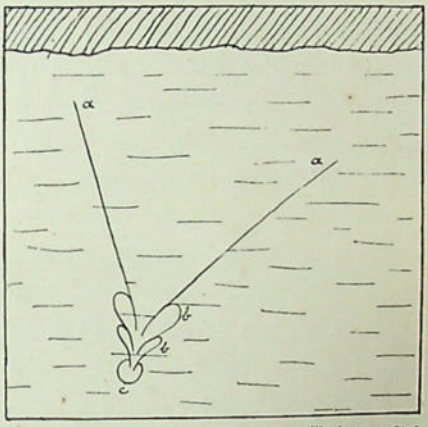

Teckn. av förf.

Bild 149. Sëro, ett slags stor ryssja, som utsättes i närheten av stränderna.
a, sërons 25—100 m. långa fångarmar, b, »fickor», c, fångstburen, ur vilken fisken slutligen upphämtas.

Vid högvatten går alltid en massa fisk in mot land, och då vattnet sjunker, följer fisken med utåt, men stöter då på serons vidöppna fångarmar vilka den följer, tills den kommer in i fickorna och slutligen i buren, där möjligheten att klara sig ut ej är stor.

Man låter seron sköta sig själv tre à fyra dagar, innan man ger sig ut att tömma den. Detta går så till, att några infödingar plumsa ned i djupet och jaga den fisk, som ännu befinner sig i fickorna, mot buren, som slutligen stänges. Därefter undersöker man, om det finnes några större, farliga fiskar bland vimlet där nere. Dessa ljustras i så fall. För att underlätta upphämtandet av den stora

massan fisk, dövar man den med ett gift, som man får av rötterna av en buske. Man bultar först en knippa rötter, binder så fast den på en lång stång och doppar den ned i vattnet i buren. Vattnet blir mjölkvitt, och fisken, som känner giftet verka, blir vild. Det kokar som i en gryta där nere, och fiskarna hoppa högt i luften. Karlarna stiga ned med korgar och ösa först upp fisken, som finns vid ytan, och sedan dyka de ned med en korg om fötterna och hämta upp den fisk, som sjunkit till botten, förlamad av giftet. Den ena korgen efter den andra tömmes i en kanot, det är inte hundratals utan tusentals fiskar av olika sorter, och en stor kanot blir mången gång fylld till brädden, så att man tror den skall sjunka. Då man hör, att det finns fem sero i Banggaaibukten, förstår man, att det är gott om fisk i basaren och att den kan säljas billigt.

Sedan vi sett en stund på arbetet vid seron, styrde vi ut ur själva Banggaaibukten och foro längs Banggaais klippiga och branta strand norrut genom ett smalt sund ut i Kalombatangsundet. Där blåste det starkt från NNO, och dessutom hade vi den sydgående strömmen mot oss, alltså dåliga utsikter att komma över sundet. Vi försökte hålla högt upp i vinden i förhoppning att möjligen kunna nå byn Kalombatang i ett slag, men det gick inte. Strömmen drev den okölade båten långt mot söder, och det var med möda vi lyckades taga oss i land i lä av en udde strax söder om byn Tinóeson på Ost-Peling.

Där rastade vi en stund och åto vår middag, och sedan fortsatte vi till fots norrut genom ett stenigt och backigt landskap. Här och där passerade vi en liten urskogsdunge, men för övrigt voro backarna upptagna av svedjeland,

där de infödda odlade ett slags batater, som liksom humle klättrade på störar, samt majs, som nådde den respektabla höjden av tre meter.

När klockan var bortåt tre, kommo vi till byn Papísi, som ligger på ett brant berg vid en stor vik eller bukt av Kalombatangsundet. En storartad utsikt öppnade sig mot

Foto av förf.

Bild 150. Badjoeresbyn i Kalombätangsundet.

öster över bukten, där den stora badjoebyn Kalombatang liksom simmar mitt ute på vattnet. Där bortom strömmar det oroliga Kalombatangsundet, och längst borta i fonden resa sig Banggaais blånande höjder. I nordost utbreder sig havet i det oändliga, här och där bestrött med holmar, som omsvärmades av stora skaror sjöfågel.

Tiden var långt liden på dagen, så det gällde att raska på. Vi klättrade alltså ned till stranden, där vi fingo tag

i en särdeles skröplig kanot, i vilken vi styrde ut mot Kalombatang, den största badjoebyn i hela östra Celebes. Den räknar ej mindre än ungefär 200 hus, jämte mísigit (moské) och ett par kinesbutiker, allt byggt på pålar i vattnet. En stor del av byns invånare bo ej i hus utan i båt. Där skåda barnen dagens ljus, där leka de, än i båten, än i vattnet, där ha de sitt flytande hem. På landbacken få de ont i fötterna, marken är så varm.

I ett badjoehus bo vanligen flera familjer tillsammans, och barn fattas inte, det vimlar om fötterna på den besökande. Utom fiskredskap finns litet av varje att se inomhus t. ex. höns, papegojor, sköldpaddor.

Badjoereserna äro för det mesta välbärgat folk. De ha god förtjänst genom att fånga fisk, sjökorv, bläckfiskar, krabbor o. d. I Banggaaiarkipelagen finnes det dessutom gott om den äkta pärlmusslan, vilken badjoereserna veta hämta upp ur djupet. Ibland finna de dyrbara pärlor, men även utan dylika hava skalen värde som pärlemor. Kineserna i Banggaai uppköpa dem efter vikt.

Återfärden till Banggaai gick lätt nog. I en utmärkt sopek och med god vind gjorde vi resan på ett par timmar.

Efter en veckas vistelse i Banggaai anträdde jag i sällskap med kommendanten en färd till Peling.

Vi hade beställt en sopek i god tid den 5 februari på morgonen, men det dröjde som vanligt, innan båten behagade infinna sig. Klockan var tio, när vi lämnade Banggaai.

Det blåste en frisk nordostlig vind, och sopeken formligen hoppade och flög över de vitkantade vågorna. Då och då slog en sjö in i båten, som slingrade oerhört. Men undan gick det. Efter knappt fyra timmars färd voro vi framme

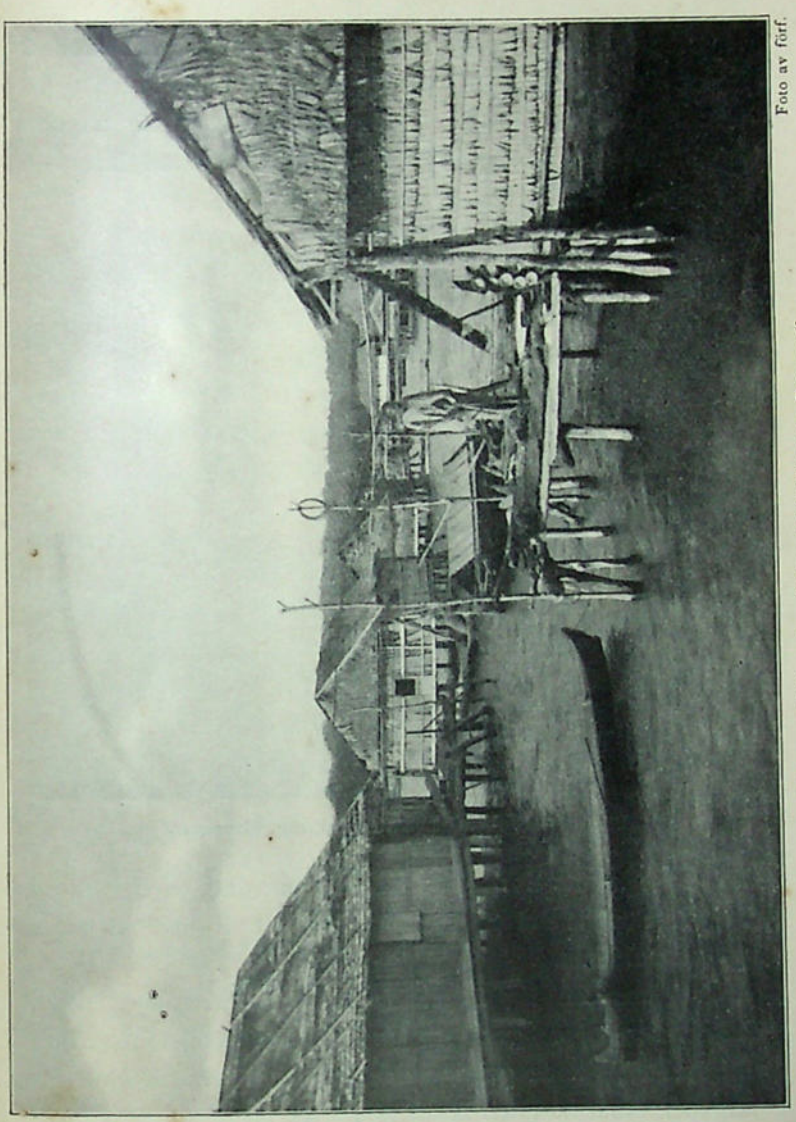

Foto av förf.

Bild 151. Några hus i byn Kalombåtang, Ba[illegible]61.

vid Lianghalvöns sydspets. Vi hade alltså seglat med nära 11 knops fart i en öppen, okölad båt i nästan full storm. Min präktige javanske tjänare, som följt mig överallt på mina färder i vildmarken och som icke var rädd för någonting, fann dock denna färd otrevlig. Han trodde inte, att det skulle sluta väl för oss.

Foto av förf.

Bild 152. Moskén i byn Ḳalombātang, Banggaái.

Vi hade kunnat fortsätta resan samma dag, men vi föredrogo att gå i land på Lianghalvön, där vi övernattade i byn Mamalóesan.

Nästa morgon låg havet blankt som en spegel. Våra badjoereser måste gripa till årorna, och långsamt kröpo vi framåt. Vi hade gott tillfälle att njuta av det brokiga färgspel, som korallerna på sjöbotten erbjödo oss. Änt-

ligen började åter nordosten blåsa, och båten gjorde god fart. Om vinden bara stod sig, skulle vi snart vara framme vid vårt mål, byn Tatabāoe, på Väst-Pelings sydudde. Men vi hade ej hunnit stort mer än halvvägs över den breda Pelingbukten, förrän vinden mojnade, och det blev stillt. Åter började det mödosamma roendet. Solen stod nästan rakt över våra huvuden. Till slut stack en sunnan upp, och vi närmade oss för fyllt segel kusten. Emellertid drevo vi åt norr, så att vi måste staka oss fram åt söder utefter den branta, överallt busk- eller skogklädda stranden. Kalkklipporna skjuta långt ut över vattnet, och här och där borra sig djupa strandgrottor in i berget.

På ett par ställen sågo vi en inföding, som satt halvt dold bland lövverket på någon över vattnet utskjutande gren. Han hade gjort sig en liten sittplats, varifrån han bekvämt kunde meta fisk. Inkilad mellan ett par klippblock låg hans kanot, som var av de minsta möjliga dimensioner för att kunna användas av en vuxen person. I båten låg en korg för den fångade fisken, gjord av tunna pinnar, till formen liknande en vanlig rund papegojbur. Det märkvärdigaste med fisket var, att, ehuru man metade på vanligt sätt med spö och rev, denna ej var försedd med krok utan med en snara, i vars mitt satt en fisk som lockbete.

Äntligen kunde vi runda Väst-Pelings sydudde och styra upp mot Tatabāoe, dit vi anlände i mörkningen.

Banggaais kommendant hade låtit kalla en stor mängd infödingar från Väst-Peling till Tatabaoe, emedan han där ville låta dem anlägga sawahs på de vidsträckta slätterna.

Risodling på våta fält är alldeles okänd på hela Banggaaiarkipelagen.

Före kriget importerade nederländska Indien stora kvantiteter ris från brittiska Indien och franska Indokina, men kriget satte stopp för denna import eller försvårade och inskränkte den, och sedan den tiden har man på allvar gripit sig an att söka odla ris tillräckligt för att täcka det egna behovet. Regeringen har uppmanat alla vederbörande ämbetsmän att verka för utbredandet av risodlingen i sina landskap.

Vi stannade några dagar i Tatabaoe. Kommendanten gav instruktioner angående de kanalarbeten, som behövde utföras för att leda vatten ut över den blivande sawahn, och jag använde tiden att studera faunan på Peling. Infödingarna voro mig behjälpliga att fånga ett och annat, och det visade sig, att djurvärlden var mycket mera olik den på Celebes, än jag väntat mig.

Av däggdjur saknas sålunda apor, hjort, sapi oetan, babi roesa samt den lilla arten pungbjörn (Phalanger celebensis). Vad som finnes av råttor och ekorrar kunde jag ej på så kort tid avgöra. Av övriga däggdjur har Peling gemensamt med Celebes en art spökapa (Tarsius), vildsvin, den större arten pungbjörn (Phalanger ursinus) samt ett par arter sibetkatt. Egendomlig för Peling synes däremot en liten pungbjörnsart vara av samma storlek som den lilla arten på Celebes, men ej såsom denna grå med vit buk utan helt brungul med buken endast obetydligt ljusare än kroppen för övrigt.

Vad fågelvärlden beträffar, förekomma på Peling, Banggaai och kringliggande öar ett flertal arter, som ej

finnas på Celebes, och former, som där äro vanliga saknas på öarna. Den stora hornkorpen t. ex. är okänd i Banggaaiarkipelagen, och de svarta kråkorna, som alltid föra oljud på alla bebyggda platser på Celebes, finns ej på öarna därutanför. Man påstår, att försök gjorts att inplantera kråkan på Banggaai, men att det ej lyckats.

Frånvaron av de ovan nämnda däggdjursformerna, vilka alla utom hjorten äro äkta skogsdjur, skulle man ju kunna tänka sig bero på, att de blivit utrotade av människan, på samma gång som skogarna skövlats. Urskog finnes numera endast på ett område på Pelings nordkust, men icke ens där finner man de nämnda djuren. Invånarna veta heller ej om, att de någonsin skulle ha funnits på deras öar. De hava också intet eget namn för babirussan, utan de få, som känna till djuret, nämna det med det ord, som brukas i den närliggande delen av fastlandet, d. v. s. b o l o n g ō a.

Om så är, att apor, anoa och babirussa aldrig funnits på Peling, visar det, att sundet, Straat Peling, som skiljer ön från fastlandet, är en mycket gammal bildning, och att den landbrygga, över vilken babirussan från Celebes vandrat till Boeroe, måste sökas på annat håll. Att på Peling en självständig pungbjörnsart kunnat utbilda sig, tyder även på, att ön länge varit isolerad från det närliggande fastlandet.

De infödingar, som voro församlade i Tatabaoe, voro s. k. sēa-sēa, varmed man betecknar Pelings ursprungliga invånare. Emellertid fanns det bland den skara människor, jag såg, flera skarpt utpräglade typer, som så betydligt skilde sig från varandra, att sea-seafolket helt säkert ej

kan hava ett enhetligt ursprung. Alla voro mycket enkelt klädda, och många utmärkte sig genom höggradig smutsighet. Detta gäller särskilt den typ, som antagligen är den lägst stående på ön. Männen äro slankt byggda, hava långt, smalt ansikte, rak eller något böjd näsa och ett vidlyftigt över axlarna nedhängande hår, med ett ord, de sågo ut som riktiga vildar. Till kroppsstorleken äro sea-seas ej små efter malajiska förhållanden. En kapala i en by var t. ex. 157 cm. och hans hustru 139 cm. Kvinnan var emellertid kortare till växten än flertalet. Hudfärgen är mörkbrun, ungefär densamma som hos Lamalas infödingar, men det var svårt att få ett riktigt begrepp om den under det smutslager, som täckte kroppen.

Sea-seas äro i allmänhet hedningar, och de tro inte blott på allsköns andar utan även på trolldom. Ve den stackare, som av någon blivit utpekad som trollkarl. Han blir utan förskoning dödad och sönderhackad, och det går sällan någon månad, utan att kommendanten måste skicka en eller ett par sea-seas till Makassar för att där undergå straff för mord.

Det är inte lätt att införa några nya seder och bruk hos sea-seas, ty de frukta, att genom dylika misshaga andarna, som hämnas, ifall man förnärmar dem.

Då kommendanten ville avleda flodens vatten för att därmed bevattna sawahn, stötte detta på betänkligheter hos infödingarna. Andarnas mening om saken måste inhämtas, annars skulle man draga olycka över sitt huvud. Kommendanten, som är en klok man, sade, att var det nödvändigt, så fick det ju ske, huvudsaken var att sawahn

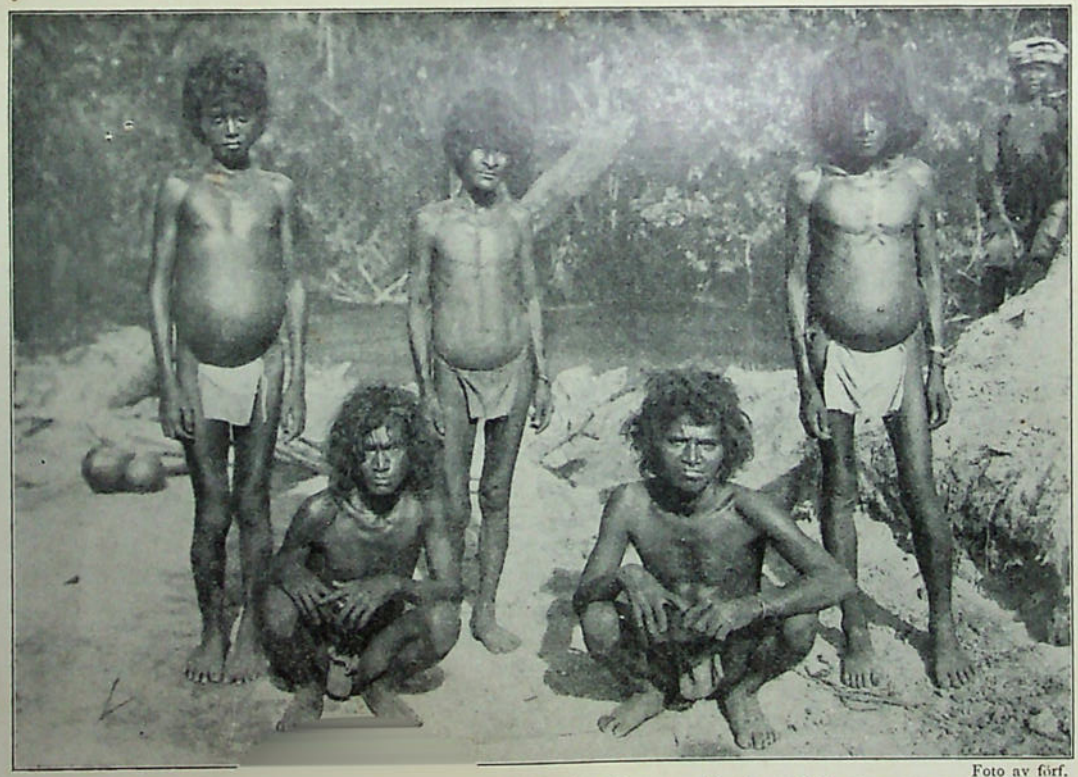

Foto av förf.

P[illegible]en. Tatabäoe, Pëlingön.

kom till stånd, och vore andarna motsträviga, skulle han väl alltid finna på något medel att mjuka upp dem.

Alltså ställde man en kväll till med pilōgot. På Peling betecknar man själva handlingen, då man anropar andarna, med detta ord, medan det i Nordost-Celebes är namnet på en ande. En stor skara infödingar samlade sig vid floden, just där man börjat med kanalarbetet. Här band man en späd gris vid en avhuggen trädstam nära strömmen, och fem präster, s. k. talāpoe, slogo sig ned i halvcirkel kring det bundna djuret. En av dem, som var förmer än de andra, ett slags överstepräst, här kallad talenga, ledde ceremonien. Några emblem eller något särskilt i klädväg tillhörde synbarligen ej den prästerliga värdigheten, ty de fem männen voro lika smutsiga och oklädda som de övriga.

Prästerna sutto med högra armen utsträckt vilande på knäet. Handen var knuten. Med den vänstra handen utförde de en hel del egendomliga rörelser. Än sträckte de ut den liksom för att fatta något, sedan togo de sig i sidan, ströko sig bak på ryggen och i veka livet samt till slut över huvudet. Allesammans pratade de och skreko om varandra, tills de blevo så vilda, att ögonen trängde ut, ådrorna i pannan svällde, och svetten lackade av dem. När de hållit på så länge, att de sågo trötta ut, slaktade en av prästerna den lilla grisen. Det gick så till, att medan en pojke stadigt höll fast grisen i bakfötterna, fattade prästen dess huvud och skar med en vanlig huggkniv av den halsen i ett snitt. Därefter bars grisen fram till en liten eld, och sedan tog prästen ut djurets underkäk med endast två snitt. Med det första skar han upp munnen ända till

öronen, med det andra lösgjorde han käken från tungan och den undersittande huden.

I tandköttet på den lösgjorda käkens yttersida stack man in smala, spetsiga pinnar. Hur dessa instuckos, kunde jag ej få veta, men antagligen satte man in dem i de nervhål, som finnas där. Pinnarnas inbördes ställning angav andarnas svar, men hur det gick till att uttyda andarnas åsikt om sawahanläggningen, det fick jag inte reda på. Emellertid befanns svaret ej vara riktigt efter önskan, varför man måste slakta ännu en gris. Även denna gång var svaret ej tillfredsställande, ehuru lyckligtvis något gynn sammare än första gången. Man avlivade därför en tredj gris, en hundvalp och en hel hop höns, på vilka man studerade inälvornas läge. Sedan ansåg man sig ha fått förvissning om, att andarna ej skulle ta illa upp, att man ledde bort flodvattnet och anlade en sawah.

Offerdjuren rostades med hår, fjäder och inälvor över den lilla elden, varpå de styckades och uppåtos. Allt förtärdes, även ben och inälvor.

Därefter iordninggjordes av bambu och ett par unga kokosblad en liten tempat, varpå man lade offer av pinang, sirih och andra godsaker.

Kreatursstammen blir mycket hårt åtgången, därigenom att infödingarna bittida och sent anse sig behöva ställa till med pilogot. Inga förmaningar hjälpa. De inse själva det betänkliga i det ständiga slaktandet av husdjuren, men de anse sig ej kunna undvika det. »Offra vi ej djuren åt andarna, så taga de oss själva», säga de.

Man skulle kanske tro, att pilogot endast brukas hos de s. k. hedningarna. Men så är ej fallet. Både de kristna

och framför allt de muhammedanska infödingarna praktisera ivrigt pilogot. Man skulle nästan kunna säga, att pilogot är det viktigaste i befolkningens på Banggaaiarkipelagen religiösa liv.

Sedan arbetet med sawahn blivit ordnat och kommit i gång, så att det kunde ledas av en uppsyningsman, som

Foto av förf.

Bild 154. Infödingshydda i byn Osanpaisóenoe på ön Pëling.

förstod sig på saken, lämnade vi Tatabaoe och styrde kosan inåt land. Vägen går genom ett ganska trist, obebott landskap. Allt är torrt och magert. Egentlig skog saknas. Endast småträd och buskar samt en hop hårda, torra ormbunkar, förutom gräs och en eller annan markorkidé förmå spira på den magra kalkgrunden.

Foto av förf.

Bild 155. Sëa-sëamän, något civiliserade, trakten av Lolántang, Pëlingön.

Inga vattendrag eller sjöar syntes till. Det bar backe upp och backe ned, än kröpo vi fram genom en smal kalkstensklyfta, än vandrade vi förbi en trattliknande grop. Det var tydligt, att vi befunno oss i ett äkta karstland. Vi hade så småningom stigit tämligen högt. Vid 1-tiden kommo vi ned i en sänka, där Osanpaisóenoe ligger, närmare 500 meter över havet.

Någon riktig by kan man här ej tala om, utan dalsänkan är mer att likna vid en bygd, där husen ligga samlade i små grupper på båda sidor om den lilla rännilen, som slingrar sig fram i botten på sänkan.

Att döma av de många smedjorna måste folket här vara särskilt smideskunnigt. Smedjan är av den vanliga malaiska typen med en bälg bestående av två luftpumpar, endast med den skillnaden, att sea-seas hava två dylika luftpumpanordningar vid varje ässja, något som jag aldrig sett på Celebes.

Följande dag bestego vi den bergrygg, som i nord—sydlig riktning drar igenom landets inre. Sluttningen mot öster är högst upp mycket brant. Marken är betydligt mera fuktig än i lägre regioner, och det finnes en smula urskog. Ormbunkarna frodas, och det förvånade mig att se ett flertal arter, som man annars blott finner på de stora trädens stammar, här trivas på själva marken. Asplenium nidus t. ex. bildade i stor utsträckning undervegetationen. Längre ned på ostsluttningen passerade vi på flera ställen kokospalmer, och några fallfärdiga hus vittnande om, att platserna fordom varit bebodda.

I Lolántang vid kusten stego vi ombord på en kanot och

seglade längs kusten norrut till Boelági, dit vi anlände ett par timmar efter mörkrets inbrott.

Vi blevo mycket väl emottagna av kapalan, som trots den sena timmen myndigt och befallande kommenderade

Foto av förf.

Bild 156. Kapälan i Boelági på ön Peling.

hela byn på fötter för att bära upp vårt bagage från båten och hjälpa oss till rätta.

Boelagis kapala var något enastående. Klok och full av initiativ och med utpräglat härskarsinne, var han både aktad och fruktad av sina undersåtar. Lättingar och brotts-

lingar hade i honom en oförsonlig fiende, som ej skydde ett nappatag med förbrytare, som ingen annan vågade sig på. Hans självmedvetenhet var mången gång tillräcklig, för att en brottsling skulle falla till föga.

Han hade på eget initiativ låtit bygga två väldiga stenpirar och därmed skaffat Boelagi en stor mot stormar skyddad inhamn. Genom hans försorg planterades årligen flera tusen kokospalmer, och han stod i begrepp att börja odla kaffe i stor skala. Till utseendet liknade han ej de övriga infödingarna. Han hade stor hjärnskål, kloka, tänkande ögon och ett ansikte, som talade om beslutsamhet och kraftig vilja. Han kunde varken läsa eller skriva, och det kände han som en skam, men han förklarade, att han skulle bliva den första eleven i Boelagis skola, vilken på hans egen anhållan skulle öppnas inom kort.

De infödda, ehuru sea-seas, voro i Boelagi av helt annat utseende än vid Tatabaoe. De erinrade ej så litet om Lingkettingfolket på fastlandet.

För att hedra oss dansade följande morgon en hel rad av byns invånare i tur och ordning en krigsdans, som mycket erinrade om mapos i Lojnang. Inga kvinnor deltogo dock här. Den mäktige hövdingen, som dagen till ära var iförd en gammal holländsk uniform, kunde i längden ej hålla sig lugn, utan han steg också fram, fattade sköld och spjut och utförde med verklig entusiasm sitt lands krigsdans.

I sin uniformsmössa hade kapalan tre svarta, krokiga uppstående prydnader, var och en behängd med en röd, ganska stor tyglapp. Jag fann vid närmare granskning, att de svarta krokarna voro gjorda av babirussabetar, som kluvits efter längden. Var dessa prydnader kommit från,

hade man ej reda på, ja, man visste ej ens, att det var babirussabetar. De voro mycket gamla och hade säkert gått i arv i kapalans släkt i tre eller fyra led och förmodligen ännu längre.

Det egendomligaste med kapalans mössa var måhända likheten med kvinnornas i Ondae och Mori tali pampa,

Foto av förf.

Bild 157. Sëa-sëamän, något civiliserade, Boelági, Pelíngön.

med sina tre uppstående mässingsprydnader, widoe, två i pannan och en i nacken. Likheten hade förr varit ännu mera påtaglig, ty ursprungligen hade kapalans hatt haft fyra krokar, som, innan han fick sin uniformsmössa, hade suttit på ett slags band eller huvudduk alldeles som widoe på tali pampa. De två halvorna, som varit en överkäksbete, sutto framtill vid tinningarna, den svagare böjda

halva underkäksbeten satt mitt baktill på mössan med spetsen riktad åt sidan, och bredvid den, men riktad åt motsatt håll, hade den beten suttit, som förkommit under tidernas lopp.

Ingen visste, varifrån man fått idén till kapalans huvudbonad, men man var säker på, att det ej fanns mer än

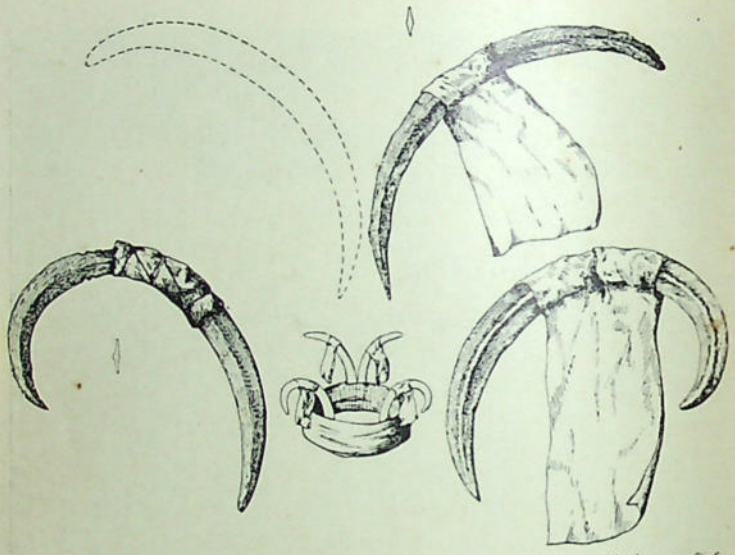

Teckn. av förf.

Bild 158. Kapälans i Boelägi huvudbonad i dess ursprungliga skick med sina betar av bäbi róesa.

densamma på hela Peling. Jag hörde mig för, om kapalans släkt kanske flyttat in från något annat håll, vilket ju ej vore otänkbart, så olik till utseendet som han var Pelings infödingar, men därom hade man sig intet bekant.

Babirussabetarna skulle ju möjligen kunna tyda på, att detta egendomliga svin dock en gång för länge sedan levat på Peling, men det är naturligtvis lika möjligt, att de kom-

mit dit från det närliggande fastlandet. Banggaaiarkipelagen jämte östra hälften av Celebes' nordosthalvö bildade ju, såsom jag nämnt i ett föregående kapitel, ända till 1908 ett rike under Ternate, och ännu i dag är radjan i Banggaai även landskapet Loewoeks högsta inhemska myndighet. Det har alltså med säkerhet varit en ej obetydlig förbindelse mellan öarna och fastlandet. Den lilla ornamentik, som finnes på babirussabetarna i Boelagi, liknar mycket ornamentiken på soealangen i Lojnang. Liksom denna säkerligen är äldre än mässingsspiralen hos toradjas, så är nog också prydnaderna av babirussatänder i boelagikapalans mössa mera ursprungliga än ondaefolkets widoe av mässing. Möjligen spelade babirussan förr en större roll i folkfantasien än i våra dagar.

Från Boelagi rodde vi i en stor kanot tvärs över Pelingviken till Patoekóeki nästan längst upp i norr på Lianghalvön. Infödingarna äro muhammedaner liksom i alla de andr byarna på Lianghalvön och äkta muhammedanskt snuskig Det såg ut, som om de trodde, att bara de gingo ofta i si mesigit, så var allt gott och väl. En del byar voro nämligen till den grad osnygga, att en beskrivning skulle bliva ohjälpligt blek i jämförelse med verkligheten, men från mesigit hördes bittida och sent ett entonigt skrål av böner ur koran.

I dessa trakter såg jag byggnader, som erinra om toradjas lobo. De kallas oetamalángong och begagnas, då man gör en pilogot, som varar i tre dagar i samband med någon fest. Ett dylikt hus finnes helt nära en liten by söder om Patoekoeki, ett annat på Lianghalvöns ostsida vid den ruskiga byn Åpal, vars hela manliga befolkning av kommendanten dömdes till straffarbete för enastående osnygg-

het och uppsåtlig försummelse att efterkomma myndigheternas order.

Glada att få lämna denna del av Peling, stego vi ombord på en kanot och styrde kosan till Tinángkong på östra sidan av Paisoelóenoebukten. Då vi strax före solnedgången närmade oss land, utbredde sig för våra blickar en flera mil

Foto av förf.

Bild 159. Huvudgatan i byn Patoekóeki, Pelingön, sedan den blivit uppsnyggad.

lång skog av mangrove. Utan infödingarnas hjälp hade vi aldrig kunnat finna den kanal, som slingrade sig fram till Tinangkong. Därifrån fortsatte vi efter ett par dagars uppehåll landvägen till Ost-Pelings sydspets och vidare med båt över till Banggaai.

På Celebes finnas flera platser, vilka äro beryktade för malaria, men ingen kan mäta sig med Banggaai. Ingen

människa, som stannar där en längre tid, undgår sjukdomen. Det väckte förvåning, när vi efter 14 dagars vistelse på platsen ännu inte hade feber. Fastän landet endast några få år haft holländsk styrelse, ligga dock flera européer begravna på den lilla kyrkogården i Banggaai.

Foto av förf.

Bild 160. Hus, kallat oetamalángong, vari man utför besvärjelser. Pëlingön.

Den nuvarande kommendanten har fortsatt sin närmaste företrädares verk och bekämpar malarian genom att hugga ned mangroveskogen och fylla träsken med sand, en vara, som man har obegränsad tillgång på i närheten. Det är ett jättearbete i och för sig, och att utföra det med ovant folk och dåliga redskap fordrar mer än vanlig energi.

Ursprungligen var det min plan att fortsätta vidare till

Taliāboe, den västligaste av Soelaöarna, men statens segelbåt i Banggaai, som jag fått löfte att begagna för färden, hade lidit skeppsbrott och blivit förklarad icke sjövärdig, och någon annan båt än en sopek stod ej att uppbringa. I en dylik ansåg jag mig under de rådande nordliga vindarna ej böra våga en färd över öppet hav.

FEMTONDE KAPITLET.

Boeton.

Då jag måste uppgiva planen att besöka Soelaöarna, beslöt jag, att, innan jag lämnade Celebes, för någon tid slå mig ned på ön Boeton utanför Celebes' sydosthalvö. Min avsikt var nämligen att på ort och ställe utarbeta en beskrivning över mina resor och rön på Celebes.

Boeton föreföll mig av flera skäl vara en för mig lämplig plats, först och främst emedan den stod i betydligt bättre ångbåtsförbindelse med yttervärlden än Ost-Celebes för övrigt, för det andra emedan en vistelse i dessa trakter kunde väntas vara av både zoologiskt och etnografiskt intresse, för det tredje emedan jag sedan vårt första år i N Celebes kände Boetons nyutnämnde assistentresident, A. D. Vischer, såsom en i ovanlig grad hjälpsam, intresse och sympatisk person.

När därför ångaren 's Jacob en av de sista dagarna i februari angjorde Banggaai på återväg från Gorontalo till Makassar, voro vi redo att följa med. Då vi ångade ut genom Kalombatangsundet, mötte vi en hel flotta av badjoeresernas sopekar, som, lika vikingaskepp, säkert manövrerade formligen susade fram över de av oetāran, nordanvinden, våldsamt upprörda vågorna.

Sedan vi följande dag anlupit Loewoek, fortsattes resan till Batóei, där ångaren skulle lasta rotting. I Batoei skulle det finnas en märkvärdig porslinsurna, vars rykte spritt sig ända bort till Banggaai. För att beskåda den märkvär-

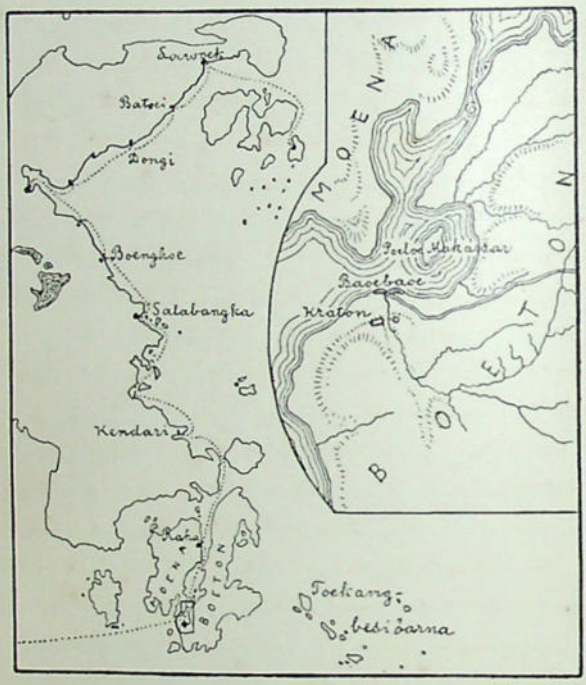

Kartskiss, sammanställd av förf.

Bild 161. Celebes' ostkust med öarna Moena och Boeton i söder. Den prickade linjen vår reseroute.

diga tingesten följde vi med fartygets motorbåt i land och färdades vidare i roddbåt uppför den ganska breda och strida Batoeifloden till själva byn.

Vasen skulle finnas i den infödde distriktchefens hus, och vi styrde alltså våra steg dit. Distriktchefen, eller som

hans inhemska titel lyder s e n g á d j i, tog artigt emot oss och bjöd oss sitta ned på stolar, varav han hade en hel uppsättning. Runt omkring oss på golvet i det rymliga rummet satt snart en hel menighet församlad, som nyfiket beskådade oss i avvaktan på att klenoden skulle förevisas.

Denna befanns vara en ungefär meterhög, mycket vacker och väl bibehållen vas eller urna med lock, förmodligen kinesisk och av ansenlig ålder. Den var naturligtvis icke för något pris i världen till salu, ty den hade sedan urminnes tider funnits i Batoei och ansågs av de infödda ej vara en urna i vanlig mening. Den hade en gång i forntiden varit landets egentlige härskare, som förvandlats till den nämnda urnan eller vars ande tagit sin bostad däri. Varje nyutnämnd sengadji måste, då han erhållit sin värdighet, åtminstone första natten sova på en matta bredvid urnan, som man trodde giva visdom åt honom.

Sedan vi blivit trakterade med vattnet från unga kokosnötter, återvände vi till floden, där vi gjorde den mindre angenäma upptäckten, att våra roddare hade avdunstat med sin båt. Efter åtskilligt sökande fingo vi tag i en kanot oc två usla paddelåror, men roddare fingo vi agera själv Det var en ganska riskabel färd utför den strida floden den ranka farkosten, och först en god stund efter mörkre inbrott uppnådde vi lastageplatsen, där motorbåten avhämtade oss och förde oss ut till vårt fartyg.

Under några dagar följde vi sedan Celebes' ostkust, angörande en hel mängd småplatser, där fartyget lastade rotting. Då och då måste ångaren vid mörkrets inbrott kasta ankar, ty i dessa farvatten finnas inga fyrar, och korallbankar och rev göra navigationen omöjlig nattetid.

Nästan hela kusten av sydosthalvön är ända ned till stranden beklädd med tät urskog, och landet reser sig på flera ställen tvärbrant ur havet. Här och där avbrytes grönskan av små forsar, vilka likt smala silverband ringla sig ned mot stranden, och på ett ställe störtar ett ansenligt vattendrag utför en hög brant direkt i havet.

Flerstädes utanför kusten ligga öar. Somliga av dessa äro låga korallöar såsom t. ex. Salabángkagruppen. Andra åter såsom öarna vid inloppet till Tomoribukten och den söder om Salabangka belägna Labéngke resa sig i form av höga, skogklädda toppar och åsar brant ur havet.

I Rāha på ön Mōena tog 's Jacob in last av djátibjälkar[1], vilka i stora flottar bogserades ut till ångaren. På Moena finnas mycket stora djatiskogar, vilka nu falla för yxan och vandra till Java, där detta virke betingar höga priser på grund av sin utmärkta beskaffenhet.

På de flesta ställen utmed sydosthalvöns kust kände man mycket väl till både anoan och babirussan. Genom kommendantens i Raha tillmötesgående erhöll jag en babirussaskalle, som var från skogstrakterna norr om Raha. Kommendanten, som var ivrig jägare, meddelade mig, att både babi roesa och sapi oetan även förekomma på Boeton, åtminstone i dess norra del, där han själv mer än en gång skjutit dessa djur.

Från Raha styrdes färden söderut genom det på sina ställen ytterst smala Boetonsundet, och på kvällen den 3 mars kastade ångaren ankar på redden utanför Bāoe Bāoe, huvudplatsen på ön Boeton. Baoe Baoes »gezaghebber» kom ombord och tog emot oss och ställde om, att en myn-

[1] Djati är samma träslag, som på engelska kallas teak.

Foto av förf.

Bild 162. Infödingshus i Kendäri, Celebes' ostkust.

digheterna tillhörig pråm förde allt vårt bagage i land upp till vår blivande bostad, Baoe Baoes gentila pas grahan, som kostnadsfritt ställdes till vår disposition.

Så togo vi till sist farväl av officerare och passag på 's Jacob, där vi tillbringat några mycket angenäma dagar, ehuru fartyget ingalunda är någon av K. P. M. finare båtar, utan blott en enkel lastdragare. Men man kunde ju inte heller förvänta, att bolaget skulle sätta in några lyxbåtar på en linje, där det så gott som uteslutande är fråga om att transportera gods och infödingar.

Någon enstaka gång gör en holländsk tjänsteman en resa i dessa trakter, och ännu mera sällan styr en privatperson kosan åt detta håll, ty några europeiska företag på ett enda

anspråkslöst undantag när existera ännu ej på hela ostkusten allt ifrån Gorontalo i norr till Moena och Boeton i söder. 's Jacob har egentligen icke heller mer än två förstaklasshytter, och därför blev det litet trångt, då vi den gången råkade vara icke mindre än nio passagerare. Men vi samsades mycket bra på det lilla promenaddäcket icke blott med varandra utan även med ett par små svarta nassar, som promenerade omkring i frihet, men självmant för det mesta höllo sig närmast köket.

Så småningom blev hela båten fylld med rotting och koprasäckar, och i alla vinklar och vrår voro infödingar av skilda nationaliteter instuvade. Längst bort i aktern sutto några mördare från Peling hopkopplade med kätting på väg till Makassar för att undergå slutlig rannsakning och dom. De rättrogna muhammedanerna försummade icke oaktat trängseln ombord att varje dag på bestämda tider förrätta sina böner, och då såg man dem breda ut en matta, på vilken de ställde upp sig i rader. Bakom männen stod även en och annan djupt beslöjad kvinna, som deltog i anropandet av Állah.

Bland oss européer rådde den allra bästa stämning även vid bordet, trots att kocken i regel serverade vidbränd soppa och över huvud taget förstörde allt, vad han fick i sina händer. Ibland, när han skickat in något mer än vanligt oätbart, måtte han ändå haft litet dåligt samvete, ty då brukade han försiktigt kika in i matsalen genom ett fönster med halvmatt ruta för att se, vilka grimaser bordsällskapet gjorde åt hans anrättningar.

Konversationen vid måltiderna sköttes huvudsakligen av en gulaschbaron från Holland, som fått det infallet att resa

runt Celebes. Han sörjde också för, att det aldrig fattades vin till maten. Det var för övrigt en herre, som hade reda på litet av varje, även om Sverige. Han visste t. ex. att nordens näktergal hette Adelina Patti och var gift med en herr Söderström. Våra protester betydde intet. Han hade reda på den saken liksom på allt annat mycket bättre än vi.

Men för att återgå till Boeton, så var detta för icke särdeles länge sedan ett självständigt rike, som styrdes av en sultan. Utan att behöva offra en blodsdroppe ha holländarna skickligt förstått att göra sig till landets herrar, och sultanen är numera endast en av dem avlönad skenfurste. Den civila holländska myndigheten representeras av en assistentresident och den honom underordnade civila gezaghebbern, den militära av en löjtnant eller kapten.

Baoe Baoe är beläget vid en bukt av Boetonsundets sydligaste del strax intill mynningen av Baoe Baoefloden. Genom sitt skyddade läge har Baoe Baoe en utmärkt hamnplats, där ett fartyg knappast under några vindförhållanden behöver riskera svårare sjö.

I jämförelse med andra platser i Ost-Celebes är Baoe Baoe ett stort samhälle. Det ligger inbäddat i en härlig grönska av kokospalmer, jättelika tamarinder och mangaträd. Gatorna äro synnerligen välskötta och husen i allmänhet omgivna av blomsterrika trädgårdar. Särskilt är detta förhållandet med de hus, som bebos av minahassare, vilkas kärlek till blommor aldrig förnekar sig.

Närmast Baoe Baoeflodens mynning ligger en större öppen plats med tre snygga basarskjul, där de infödda dagligen torgföra sitt lands produkter, icke blott höns, ägg, getter, frukter, majs och varjehanda grönsaker, utan även

lergods, mässingsgrytor, mattor, dosor, korgar och mycket annat.

Vid själva stranden har man av cement byggt upp en särskild saluplats för fisk, och stundom ligga i denna »fiskarhamn» ett stort antal kanoter, som föra med sig fisk, räkor, musslor och andra havets matnyttiga invånare.

Basarplatsen är runt om kantad av öppna kinesbutiker, vilka äro ganska välförsedda. Från torget leda åt öster tvenne huvudgator, den ena längs stranden, den andra längre inåt land. Vid den senare ligga moskén, skolan, opiumförsäljningslokalen förutom ett flertal större och finare hus, i vilka en del av stadens förmögnare infödingar liksom minahassiska och ambonesiska tjänstemän bo.

På en ås öster om denna stadsdel ligga statens byggnader såsom bostäder för de civila och militära myndigheterna, dessas kontor, pasanggrahan, sjukhus, kaserner m. m.

Samlivet mellan de i Baoe Baoe bosatta européerna var ovanligt gemytligt, vilket man förnämligast hade den flärdfrie assistentresidenten att tacka för. Han var den enande kraft, som lyckats nedbryta de skrankor, vilka eljest i form av rangskillnad på dylika småplatser lägga hart när oöverstigliga hinder i vägen för ett otvunget umgänge.

I Baoe Baoe gingo alla ut och in i assistentresidentens hus, och den hjärtlighet, varmed man möttes i detta harmoniska hem, glömmer man aldrig. En annan samlingsplats för européerna var kägelbanan. Där utkämpades hårda strider, som hade benägenhet att draga ut på längden d. v. s. på småtimmarna.

Jag hade inte varit länge i Baoe Baoe, innan jag kom

på det klara med, att platsen egentligen bara hade ett fel, nämligen att det var omöjligt att där erhålla den ro, som var nödvändig för mitt skriveri. Jag beslöt därför att se mig om efter en bostad utanför Baoe Baoe, där jag skulle kunna arbeta ostört.

Ungefär en kvarts timmes väg från kusten reser sig landet brant upp till en höjd av omkring 125 meter. Denna höjd-

Foto av

Bild 163. »Fiskarhamnen» i Bäoe Bäoe på Boëton.

sträckning genomskäres av en djup dalgång med på sina ställen nästan lodräta sluttningar. I dess botten slingrar sig Baoe Baoefloden fram, omgiven av smala strandremsor.

På höjderna på ömse sidor om ingången till floddalen ligga tvenne gamla fästningar, av vilka den södra, större är bäst bibehållen. Den kallas Kraton och är stor nog att inom sina murar jämte sultanens palats och en moské även rymma en infödingsby och en oräknelig mängd kyrkogårdar.

I hopp att uppe i Kraton kunna finna något för oss lämpligt hus styrde jag en dag i sällskap med en holländare mina steg dit upp. Som vi på egen hand hade föga framgång, beslöto vi oss för att uppvakta sultanen och taga honom till råds.

Alldenstund vi kommo utan att på förhand hava anmält oss, blev det ej heller fråga om något officiellt mottagande, utan sultanen uppträdde som privatman. Han bjöd oss på kallt öl och språkade med oss om ett och annat på malajiska, frångående etiketten, som föreskriver, att han aldrig direkt meddelar sig med en främling, utan endast genom en av sina högre ämbetsmän som tolk. Han lovade skaffa mig ett hus i Kraton, och det bestämdes, att jag och holländaren skulle komma igen följande söndag i sällskap med våra fruar. Jag skulle då få närmare besked om vår blivande bostad samt dessutom få det nöjet att fotografera sultanen.

På utsatt dag och timme voro vi åter vid sultanens palats, en väldig, vitmålad byggnad med plåttak, belägen på högsta platsen i Kraton och omgiven av en stor öppen terrass, varifrån man har en storslagen utsikt över Boetonsundet med omgivande landskap åt norr och öster. Västerut vidgar sig sundet i den vidsträckta Bonegolfen. Åt detta håll har man den högbergiga ön Kabaëna i bakgrunden.

Framför palatset stå fyra utsökt vackra bronskanoner från Ostindiska kompaniets dagar.

Vi behövde ej vänta på företräde, utan en av sultanens hovfunktionärer tog emot oss på palatsets stora veranda, varpå vi alla stego in i ett stort rum, som användes till audienssal. Här befunno sig några män ur sultanens när-

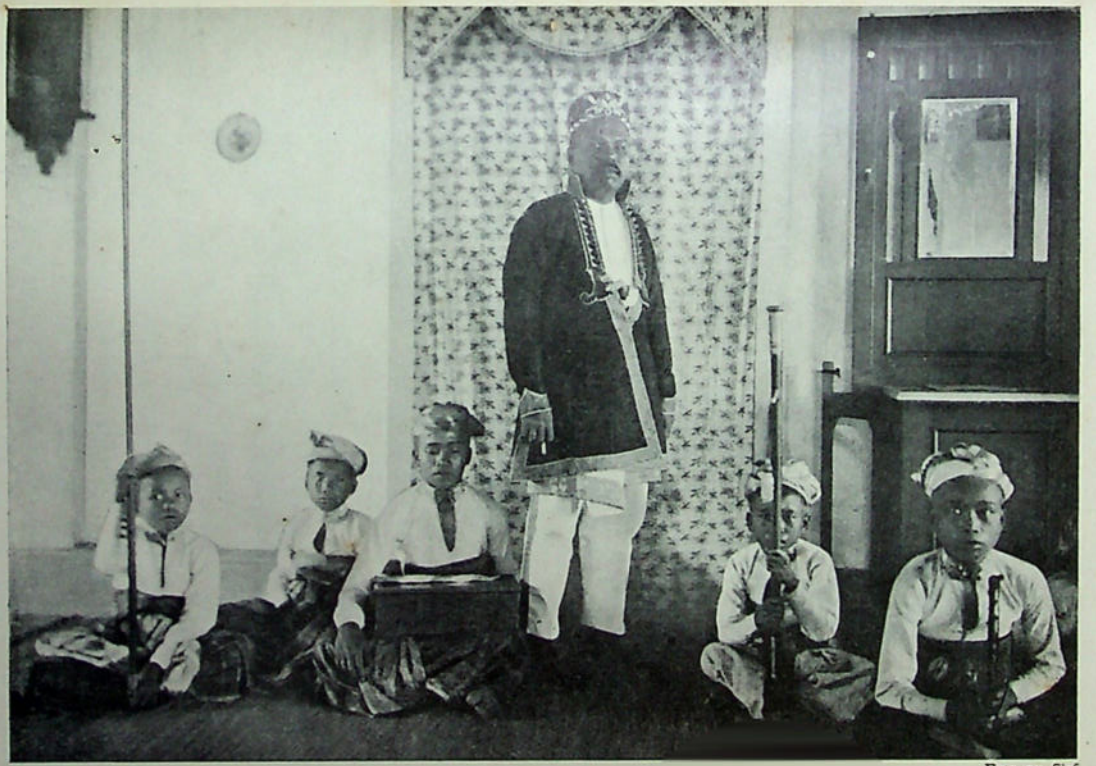

Foto av förf.

Bild 164. Sultanen av Boëton med de gossar, som vid högtidlig[heter] bjut, tobaksskrin, spottkopp m. m.

maste omgivning, och snart visade sig även sultanen själv.

Liksom förra gången blevo vi bjudna på kall pilsner och cigarretter, men nu skedde icke samtalet direkt som då, utan genom en hovfunktionär, vilken tjänstgjorde som tolk. Vi talade malajiska, men sultanen begagnade sig endast av boetonesiska. Varje gång tolken vände sig mot sultanen, lyfte han först vördnadsfullt sina händer över sitt huvud och bugade sig svagt, innan han tilltalade sin höge herre.

Sedan audiensen var slut, gingo vi för att bese vår blivande bostad, som låg helt nära sultanens palats.

En av de närmast följande dagarna flyttade vi upp till Kraton. Huset, som vi till mycket billigt pris fingo hyra, var byggt av bräder och försett med cementgolv. På tomten växte förutom en del vackra blomster även en hel skog av frodiga bananstånd, vilka vi hade rätt att skörda.

Det enda, som ställde sig svårt uppe i Kraton, var vattenfrågan, ty varje droppe måste bäras dit upp från Baoe Baoefloden. Det var ingen lätt sak att få tag i någon, som regelbundet ville bära upp så mycket vatten, som vi behövde. Till slut visste vi ingen annan råd än att bedja sultanen om hjälp. Han utfärdade befallning, att en vattenbärare skulle ställas till vårt förfogande, och därmed var det slut med våra vattenbekymmer.

För övrigt kände vi oss snart hemmastadda i vår nya omgivning och trivdes alldeles utmärkt inom den gamla fästningens murar. I Kraton kunde vi ostört arbeta, ty den branta backen avskräckte européerna i Baoe Baoe från att komma och besöka oss. Själva voro vi ju så vana vid att vandra och att klättra i branter, att vi funno det

endast som en uppfriskande promenad att då och då gå ned och deltaga i kägelspelet i Baoe Baoe.

Foto. av förf.

Bild 165. »Pisang kepók» i vår trädgård i Kraton. Mannen är Sáridjan, vår javanske tjänare.

Med kraton torde egentligen menas det befästa palats där en inhemsk furste har sitt residens, såsom t. ex. är fallet på Java i de båda furstelanden Sōlo och Djókja, där furstarnas palats kallas kraton.

Kraton på Boeton är ett mästerverk av forntida befäst-

Foto av förf

Bild 166. Del av västra ringmuren i Kräton på ön Böeton.

ningskonst, som märkligt nog än i dag står där i nästan oskadat skick som ett minne om förgången storhet, en verklig sevärdhet, som borde skyddas från förfall och åverkan.

Åt sjösidan och Baoe Baoeflodens dalgång resa sig de gråa, tornbeprydda murarna på den yttersta randen av den höga, lodräta klippväggen. Här och där beskuggas de av stora lummiga träd, och flerstädes klättra slingerväxter uppför murarna, eller också frodas granna blommor och ormbunkar mellan murstenarna. Fästningen har form av en oregelbunden rektangel med den ena långsidan vettande åt havet, den andra åt landsidan. Den bredare östra kortsidan vetter mot Baoe Baoedalen och den smalare, starkt befästa kortsidan avslutar borgen åt väster.

Foto av

Bild 167. Ett torn från ringmuren i Kräton. Bueton.

Åt landsidan skyddas fästningen av en djup grav, förmodligen sprängts ut ur kalkberget. Av denna kan man dock ej se mycket på grund av den fr växtligheten.

Här och där leda smala portar in till borgen, och dessa resa sig starka förskansningar, där de gamla fä ningskanonerna från 1700-talet, märkta med kompaniets

ännu hotfullt titta ut mellan tinnarna. På flera ställen är muren förstärkt med nära nog självständiga skansar i två eller tre avsatser, från vilka kanoner rikta sina mynningar åt alla håll. I det torn, som bildar det sydvästra hörnet, vittnar än i dag en väldig hög runda kanonkulor om, att man här förvarat ett förråd av dåtidens projektiler.

Vem, som varit mästare för detta imponerande byggnadsverk, visste ingen på Boeton med säkerhet, men alla, även sultanen, voro ense om, att det ej var ett verk av de infödda. Man förmodade, att portugiserna uppfört fästningen, och att den fästning, vars ruiner man ännu finner på en höjd på andra sidan om Baoe Baoefloden, skulle varit byggd av Ostindiska kompaniet för att betvinga boetoneserna i deras starka borg.

Emellertid finnes det ett dokument, som tyder på, att det är kompaniet, som anlagt båda de ifrågavarande fästningarna, och att ingen mindre än de Vlaming, den hårdhänte, men skicklige guvernören över Ambon och superintendenten över Moluckerna, varit deras upphovsman.

F. Valentijn skriver nämligen 1724 i sitt stora arbete »Oud en Nieuw Oost-Indien» följande: »In dit zelve jaar 1654 deed de Heer de Vlaming hier twee vastigheden aan den mond van de rievier leggen, de eene Toetoep Moelut, dat is, houd den mond toe, en de andere Djangan Kata, dat is, kikt niet, genaamt, om tegen den Macassaar, die zig in 't jaar 1653 al tegen ons wapende, wat zekerder te zijn.»[1]

Visserligen ligga icke Kraton och ruinen på berget mitt emot vid Baoe Baoeflodens mynning, men det är ej osannolikt, att den stora sanka slätt, som utbreder sig innanför Baoe Baoe nästan ända fram till Kratonhöjden på 1600-talet utgjorde en havsvik, i vilken Baoe Baoefloden utmynnade. Än i dag sättes denna slätt under vatten vid

[1] Under detsamma året 1654 lät herr de Vlaming här anlägga två fästningar vid flodens mynning, den ena kallad Toetoep Moelut, d. v. s. håll mun, den andra Djangan Kata, d. v. s. kryst inte, för att vara något säkrare för makassaren, som under året 1653 redan väpnade sig mot oss.

stark flod. Enligt de inföddas utsago skall landet hava höjt sig ej så litet i historisk tid. På en kalkstensås mellan själva Baoe Baoe och den nämnda slätten finnes nämligen några murrester, som det sades av boetonfurstarnas forna palats, som de bebott för mycket, mycket länge sedan, vid vilken tid havsstranden skulle legat alldeles i närheten.

Foto a

Bild 168. Den forna huvudporten till Kräton. Boëton.

Numera är ringmuren i Kraton genombruten på två ställen. Genom öppningen på norra sidan leder en ganska bred nyanlagd körväg från sultanens palats ned till floden, där den förenar sig med den betydligt brantare gamla vägen, som genom den andra muröppningen på östra sidan leder från Kraton ned till Baoe Baoe.

Livet i Kraton liknade ungefär det i en vanlig infödingsby,

ehuru naturligtvis dess egenskap av sultanens residens satte en särskild prägel på det. En hel hop manfolk, nämligen adelsmännen, tycktes icke hava någon annan sysselsättning än att, åtföljda av en tjänare, promenera omkring, klädda i en sorts långa, fodrade bredrandiga kaftaner ovanpå en kjolliknande saroeng, som vid midjan sammanhölls av ett bälte med en stor, vacker spännbuckla av guld, silver eller pärlemor mitt på magen. I bältet satt alltid instucken en kerís, försedd med ett vackert snidat elfenbenshandtag. På huvudet hade de en fin, väl knuten duk, och i ena handen buro de alltid en stav av vackert träslag med ciselerad knopp.

De adliga damerna syntes ej till lika ofta, men man kände igen dem redan på långt håll på deras orimligt stora hattar, vilka sköto långt utanför axlarna och sjönko ned så djupt, att ansiktet fullständigt doldes.

Bönetimmarna tillkännagåvos regelbundet med starka trumsignaler från moskén, och då vandrade de rättrogna dit i långa rader. Emellertid verkade befolkningen aldrig fanatisk i sin tro.

Varje eftermiddag samlades infödingarna från Kraton och kringliggande bygd till marknad på den stora öppna planen framför moskén. Män, kvinnor och barn lägrade sig på marken med sina varor, och där kunde man tillhandla sig litet av varje av det, som är nödvändigt för det dagliga livet, såsom ris, majs, batater, grönsaker, pumpor, gurkor, frukt, höns, ägg, kalk, gambir, tobak och cigarretter, icke rullade i papper utan i remsor av arenpalmens blad, varigenom de lära bliva synnerligen skarpa att röka.

På torget kunde man även köpa ved för 1 cent knippan, men en knippa bestod blott av 10 à 12 stycken fingertjocka

pinnar av 3 dm. längd. En och annan gång kunde det verkligen hända, att någon salubjöd något, som mera gjorde skäl för namnet ved, men dylik var betydligt dyrare.

Foto av förf.

Bild 169. Adelsman och hovfunktionär hos sultanen på Boëton.

All skog har nämligen på stora sträckor runt Kraton och Baoe Baoe för länge sedan skattat åt förgängelsen.

På samma plan roade sig nästan varje afton några halvvuxna ynglingar med ett slags fotbollsspel, förmodligen

av boeginesiskt ursprung, ty överallt längs kusterna, där boegineserna haft något större inflytande, kan man få se detta spel. Bollen är ej av läder utan flätad av rottingvidjor.

Ett annat nöje var att släppa upp pappersdrakar, och småpysar, som inte kunde göra sig en riktig drake, nöjde sig med att vid ett stort visset blad av brödfruktträd fästa en svans och ett snöre, och så var deras drake färdig.

Sent om aftnarna, när det var månsken, hördes allt som oftast en del yngre manfolk sjunga borta på marknadsplatsen. Vad meningen var med sången, kunde jag aldrig utröna, ty man avspisade mig alltid med att säga, att det ingen särskild mening hade, det var bara för att roa sig, om man stod och sjöng så där.

Emellertid erinrade sången rätt mycket om de moregosånger jag så många gånger hört i det inre av Celebes, och jag misstänker, att den var en kvarleva från en fordom hos boetoneserna bruklig dans. Som de numera äro muhammedaner, kan naturligtvis ej någon moregodans förekomma, ty i en dylik måste ju även kvinnorna deltaga.

Djurlivet omkring vårt hus var jämförelsevis livligt. Emellanåt etablerade vildsvinen nattetid slagsmål alldeles utanför våra fönster eller kommo och bökade upp marken i vår trädgård.

Fåglar fanns det ovanligt gott om, både småfåglar, duvor, falkar och vita kakaduor med gul tofs, vilka senare voro en riktig landsplåga, och för vilka betalades skottpengar.

En gång hände det, att en pungbjörn förirrat sig in i vår trädgård, där han länge satt och filosoferade, innan han beslöt att återvända till sina egna jaktmarker.

Foto av förf.

Bild 170. Sultanen av Bōeton med sitt följe på väg för att möta guvernören över Celēbes.

Apor såg man ofta, och de voro föga skygga, så framt de ej sågo ett gevär. Ett band, som tycktes bo i sluttningen öster om Kraton, brukade en och annan gång göra en påhälsning vid de hus, som på detta ställe stodo nära muren.

Babi roesa och anoa funnos icke i närheten av Baoe Baoe, men från Boetons sydostligaste del erhöll jag ett par ganska vackra sapioetanhorn.

Ett avbrott i det stilla livet i Kraton var guvernörens över Celebes besök på Boeton i början på juni. Man var långt i förväg underrättad om, vilken dag guvernören skulle komma, och hade alltså god tid att förbereda sig både nere i Baoe Baoe och uppe i Kraton. Bron, som strax nedanför Kraton leder över floden, hade blivit bortspolad av en bandjir och måste skyndsamt iordningställas, ty man förväntade, att guvernören skulle avlägga ett besök hos sultanen uppe i Kraton. Överallt snyggade man upp kring sina hus, vägarna rensades från ogräs, och framför ingången till sultanens palats restes en äreport av bågböjda palmblad. Dessutom förberedde sig hovet på att vid guvernörens besök uppträda i de dräkter, som förvarades i sultanens välförsedda klädkammare.

När den stora dagen randades, strömmade redan tidigt på morgonen folk i långa rader till sultanens palats för att skruda sig i fantastiska kostymer, vilka otvivelaktigt ledde sitt ursprung från Ostindiska kompaniets dagar på 1600-talet.

Så småningom ställde hela det stora följet upp sig, vilket skulle eskortera sultanen ned till Baoe Baoe, där han skulle uppvakta guvernören. Processionen inleddes av trumslagare

Foto av förf.

Bild 171. Tre av sultanens av Bōeton uppvaktande, iförda kostymer från 1600-talet.

och fanbärare. De förra hade gammaldags höga trummor, de senare buro gula fanor med kompaniets märke i rött. Så kommo pikinerare och efter dem bärare av ett par gamla sköldar och svärd, därefter en hel samling förnämligare män, iförda något slags barockkostym med spetskantade knäbyxor och jackor med grant skärp. På huvudet buro dessa herrar peruker och ett diadem, som mest erinrade om julgransgrannlåt. En man var utstyrd i en gammal väldig järnhjälm, prydd med en kam av påfågelsfjädrar, som hängde långt ned på ryggen på honom. Bröstet täcktes av en tung järnbrynja, och i handen hade han en väldig gammal sabel. Tillsamman med denna krigarrustning bar han en vid blå bomullskjol, som räckte honom ned till fötterna.

I tåget deltogo naturligtvis även sultanens närmaste rådgivare och ämbetsmän, alla i särskilda dräkter, liksom sex små pojkar, vilka buro sultanens stav, svärd, tobaksskrin, spottkopp m. m. Sultanen själv var iförd en svart livrock med skört i stil med ett kyller, kantad med breda galoner. Benkläderna voro vita långbyxor med breda revärer. På huvudet hade han en fint broderad fez. Över hans höga person bars ett jättelikt gult sidenparasoll.

När det långa tåget satte sig i rörelse, försökte trumslagarna slå några virvlar i militärisk stil, och fanbärarna gjorde några piruetter och svängde hit och dit med sina dukar. I sakta mak tågade hela processionen ned till Baoe Baoe, men först följande dag ägde uppvaktningen rum, ty guvernören kom en dag senare, än han ursprungligen bestämt.

På den långt utskjutande hamnpiren ställdes närmast

land pikinerarna upp i två rader. Därefter följde hovmän och annat fint folk, och ytterst på bryggan stod sultanen under sitt parasoll, omgiven av de högsta av ämbetsmännen.

Foto av förf.

Bild 172. Man i sultanens följe, iförd en gammal krigarrustning från Ostindiska kompaniets tid.

De civila och militära myndigheterna i Boeton hade redan gått ombord på guvernörens fartyg, som låg förankrat ute på redden.

När guvernören kommit i land, ägde det officiella mottagandet rum. Sultanen lät överlämna ett par getter och en hel mängd kokosnötter åt guvernören såsom en välkomstgåva, och därefter återvände han med sitt följe till Kraton.

Något senare på dagen begåvo sig guvernören och hans fru, åtföljda av oss européer, upp till Kraton för att göra

Foto av förf.

Bild 173. Sultanens av Boëton trumslagare och fanbärare med gamla flaggor från Ostindiska kompaniets dagar.

kontravisit hos sultanen. Vi blevo införda i det stora rummet, där jag varit förut, och det gick till väga ungefär som förra gången, då jag var på besök hos sultanen. Det bjöds på öl eller apollinaris samt rökverk, och samtalet rörde sig om vardagliga saker.

Innan guvernören återvände till Baoe Baoe, hedrade han

även oss med en kort visit i vår enkla bostad. Därefter följdes alla åt ned till Baoe Baoe igen för att taga avsked av guvernören och hans fru, som på eftermiddagen skulle gå ombord igen.

Vår vistelse i själva Kraton blev visserligen vad zoologien och etnografien beträffar ej så givande, men under den tid vi bodde i själva Baoe Baoe, var jag i tillfälle att förvärva mig en hel del av etnografiskt intresse. Så snart de infödda fått klart för sig, att det fanns en europé, som köpte allt möjligt gammalt, kommo de nästan dagligen och utbjödo till salu gamla vapen, smycken, mässingslampor och andra föremål, korgar, flätverk o. s. v. Jag lyckades bland annat även förvärva mig en ganska rikhaltig samling silvermynt från Ostindiska kompaniets dagar. Man påstod sig hava funnit mynten nedgrävda i jorden söder om Baoe Baoe.

Teckn. av fr

Bild 174. Liten dubbelflöjt av bambu från Bäoe Bäoe på ön Boëton, sydost om Celëbes. Samma sorts flöjt finnes ehuru något annorlunda i ett par detaljer hos tolëfolket i Central-Celëbes.

Emellertid visste jag, att man förr på Boeton använt inhemska mynt av tyg, och jag hörde mig därför om efter dylika. Länge hette det, att dessa tygmynt sannolikt ej mer stodo att uppbringa och att det knappt vore troligt, att jag skulle kunna komma över några sådana. Men en kväll mot slutet av vår vistelse på Boeton kom en inföding med andan i halsen och meddelade den glada nyheten, att han fått tag i två lappar åt mig.

Han ville emellertid gärna ha litet 'mera betalt för sina »mynt» än jag ursprungligen lovat. Värdet av en dylik lapp var förr, då den var gångbar, endast en kvarts cent, men jag hade lovat betala 10 cent styck, om man kunde skaffa mig en eller annan.

För sitt välförhållande uppmuntrade jag mannen med att giva honom 50 cent för hans båda lappar. Det hade en högst oväntad verkan. Redan tidigt påföljande morgon stod han åter vid vår bostad, men nu hade han med sig icke mindre än 70 lappar, som han ville ha 25 cent styck för! Snart stod man i kö hos oss och ville sälja gamla tygmynt i buntar på 100 stycken. Att priset vid så riklig tillförsel sjönk högst betydligt, behöver jag knappast påpeka.

Bruket att använda tygmynt torde i hela Insulinde blott hava förekommit på Boeton, ty i den rikhaltiga myntsamlingen i Weltevredens myntkabinett finnas ej tygmynt från något annat ställe.

Ursprungligen var det endast sultanen själv och några av hans högsta ämbetsmän, som hade rättighet att låta väva och utsläppa tygmynt, som de sedan vid anfordran voro skyldiga att inlösa mot klingande valuta. Så småningom utsträcktes dock denna rättighet även till ett flertal lägre ämbetsmän. Då nu var och en lät väva lappar med sitt eget mönster, uppstod det till slut en hel mängd olika slag av bredrandiga, smalrandiga, rutiga och enfärgade lappar.

I juni måste vi börja inpackandet av våra samlingar, vilket förorsakade mig synnerligen mycket arbete. Till en början anlitade jag platsens ende snickare, en kines, för

att slå ihop några lådor åt mig, men han hade ingen aning om att göra packlårar, och slutet blev, att jag fick göra dem själv. Den största låren, som skulle härbärgera den förut rullade, men nu spända och inramade moregotavlan, behövde vara 5 m. × 3 m. Att åstadkomma en dylik på Boeton var ingen lätt sak, ty kinesens handsågade plank voro för korta, och ingen bjälke av önskad längd stod att uppbringa. Hos platsens rikaste inföding fick jag dock till sist mot ockrarepris tillhandla mig några dåliga plank av s. k. singaporeträ till min lår.

Kinesen-snickaren tycktes ej hava lagt vid sig allt det ovett han fått av mig, ty en dag erhöll jag från honom ett mycket artigt brev med inbjudan till en fest, som han skulle fira med anledning av att håret för första gången skulle klippas på hans lilla barn.

Vi antogo inbjudningen, men vi undrade i vårt stilla sinne, var högtidligheten skulle gå av stapeln, ty vi hade aldrig sett kinesen äga någon annan bostad än den ruskiga verkstaden, som var uppfylld med bråte och endast hade jordgolv.

På utsatt tid begåvo vi oss emellertid till snickareverkstaden, där vi sammanträffade med övriga honoratiores europeiska och infödda. Verkstaden hade ett helt annat utseende än i vardagslag. Pelarna, som vid trottoarkanten uppburo det utskjutande taket, voro dekorerade med blad och blommor, lokalen var befriad från allt, som hade med snickaryrket att göra, det var rensopat på marken både inne och ute, stora långbord stodo färdigdukade för de infödda gästerna, och på trottoaren stodo stolar och småbord för européerna. En mängd lampor bestredo en oklan-

derlig belysning, och musiken bestod omväxlande av grammofon och gamelan. Gatan var svart av åskådare.

Till gästernas förnöjelse hade kinesen engagerat en boetonesisk danserska, som var klädd i en anskrämlig kostym, bestående av en lång, skrikande grön kjol, röd kofta och en hårprydnad av glaspärlor och glittertrådar. I vardera handen hade hon en solfjäder.

Vem som helst bland den manliga delen av publiken hade rätt att dansa med henne, om han betalade en slant efter råd och lägenhet. Kvinnan var allt annat än skön, och hennes dans bestod endast i, att hon på en flätad matta mitt på gatan långsamt rörde sig än hit, än dit, sakta svängande på kroppen och huvudet och framför allt gestikulerande med solfjädrarna.

Männens dans tarvade betydligt mera ansträngning, i synnerhet om vederbörande ville göra anspråk på att kunna sin konst. I vild fart hoppade kavaljeren fram med nedböjt huvud på ett ben, svängande med armarna. Än närmade han sig sin dam, än vände han sig hastigt bort från henne och skuttade åt ett annat håll, än framlänges, än baklänges, men dock ständigt efter vissa regler.

Var kavaljeren en någon mera försigkommen boetones, bjöd även danserskan till, men kom en pojke eller en mindre kunnig yngling, hände det till publikens stora förnöjelse, att danserskan tappade humöret, och jublet nådde sin höjdpunkt, när hon en eller annan gång avbröt dansen och gav kavaljeren ett slag i ansiktet med solfjädern. Hela dansen var för övrigt en mycket dålig efterapning av den verkligt fina dans man får se på Java.

Medan dansen pågick, bjödos gästerna på rökverk och dryckesvaror. Något senare vidtog supé, som vi avåto ute på trottoaren med tallriken i knäet. Maten var anrättad i europeisk stil och rätterna ej så få och ganska väl tillagade, men de serverades ej alltid i den vanliga ordningen,

Bild 175. Femmeterslådan med den uppspända morégotavlan vandra par fötter ned till bryggan i Bäoe Bäoe på Boeton.

utan desserten kom t. ex. ett gott stycke före sl. Stämningen var emellertid den bästa, och den lyckli barnafadern och festarrangören formligen sken av belåtenhet.

En av de sista dagarna i juni väntades en båt från Ambon på väg till Makassar och Soerabaja, och vi gjorde oss redo att med denna lägenhet begiva oss över till Java

för att sedan därifrån med svensk båt återvända hem till Sverige.

Gezaghebbern styrde om, att mitt bagage i god tid blev forslat ned till bryggan och lagt i en pråm. Transporten av femmeterslådan, som jag motsett med verkligt bekymmer, visade sig vara enklare, än jag tänkt. Gezaghebbern kommenderade ihop 50 straffarbetare och koelier, som av ett par förmän ordnades sida vid sida runt lådan. Vid ett givet tecken höggo alla i och svängde upp den på sina axlar, och i nästa ögonblick vandrade den på 50 par fötter ned till bryggan.

Emellertid var ambonbåten den gången så överfull av passagerare och gods, att den absolut inte kunde taga oss och vårt stora bagage ombord. Vi fingo därför giva oss till tåls och avvakta båten från Gorontalo, som väntades några dagar senare, ehuru detta medförde den olägenheten, att vi måste byta båt i Makassar för att komma till Java.

Vi sågo fram mot hemresan utan någon särskild glädje. På Celebes hade vi under flera år levat så att säga utanför världen, oberörda av det, som där passerade. Vårt arbete hade varit vårt enda, allt uppslukande intresse, vi hade så länge vandrat våra egna vägar i vildmarken, att vi ryggade tillbaka, då vi måste vända åter till civiliserade bygder.

Boeton i juni 1920.

Förteckning över i boken förekommande främmande ords betydelse och uttal.

Angående uttalet är att märka, att o uttalas som å, oe som o, w som v. A uttalas alltid öppet såsom t. ex. i hatt, vare sig det är långt eller kort. En betonad stavelse med lång vokal betecknas med ett litet vågrätt streck över vokalen, en betonad stavelse med kort vokal med ett komma över vokalen. Ex. ának uttalas annak, ālo uttalas alå, kósa uttalas kåssa, kōēli uttalas koli, sóesah uttalas sossa o. s. v.

Ábe, utt. abä, Kantēwoe, klädesplagg, som bäres av både män och kvinnor. Det är numera vanligen gjort av bomullstyg, mera sällan av det i hemska basttyget eller av siden. Det består av en cylinder av mare 2 meters vidd, som är så lång, att den räcker från ax till smalbenet. Den bäres vanligen hopveckad över ena axel i den inknytas mindre bördor, som bäras på ryggen eller v sidan.

ábe, Ondāe, ett plagg av vanligen rikt bemålat basttyg, vilket b nades vid dödsfesten. Det utgjordes av ett tygstycke, i vilket blott skurit ut ett hål för huvudet. Aben hängdes över det pak som innehöll den dödes rengjorda ben och som kröntes av en dödsmask.

áāat, malajiskt ord lånat från arabiskan, en oskriven lag, grundad på gamla bruk.

adjīmo, Ondāe, paket med krigsmedicin, som männen hängde på sig som en talisman, då de skulle ut t. ex. på huvudjakt.

áer el. *ájer,* malajiska, vatten.

áhi, Tambáenan i Lójnang, alls icke.

ālang-ālang, malajiska, *Imperata arundinasia,* högväxt stäppgräs med vassa blad, vilket överallt, där skogen skövlats, intager dess plats.

ālo, Koeláwi, Kantēwoe, Tolē (uttalas Tolä), m. fl. platser, hornkorp, Buceros.

ának, malajiska, barn, unge.

ának nāto, Lamāla, pil utan hullïng.

anása, Ondāe, en liten fisk, som förekom i ån strax intill pasanggrahan i Tarípa. Den sades föda ungar.

anōa, den för Celebes egendomliga vildbuffeln, som förekommer i skogstrakterna över hela ön och som har olika namn på olika platser. Den större arten är i litteraturen beskriven under namn av *Anoa depressicornis,* den mindre har kallats *Anoa quarlesi.*

antalása, Lójnang, kvinnotröja.

ápi, malajiska, eld, ljus.

āren, malajiska, sockerpalmen, *Arenga saccharifera,* varav fås palmvin, palmsocker, svarta basttrådar, *ïdjoek,* m. m.

arïa, Benáhoe, negationen, efter vilken språket kallas arïaspråket.

ási, Pinapōean, Lingkétting, alls icke.

áta, Lamāla, en liten trägubbe, som vid besvärjelser lades på marken för att vilseleda illasinnade andar, vilka skulle fara in i trädockan och lämna människorna i fred.

átap, malajiska, tak, men även de "takpannor", som göras av palmbladens småblad. Sedan dessa lösgjorts från bladskaftet, vikas de av på mitten och läggas i rad över en smal bambupinne, ungefär 1 m. lång eller något mindre. Småbladen tråcklas fast vid pinnen med en fin rottingvidja. Atapen lägges alldeles som tegelpannor på taket, ju flera rader, dess tätare och varaktigare blir taket. Den hållbaraste atapen göres av sagopalmens och nipapalmens blad.

bábi róesa, malajiska, hjortsvinet, egendomligt för Celēbes och några av Moluckerna. Infödingarna tillvarataga på sina ställen skallen av galtarna och sälja dem som kuriositeter till européerna för de stora betarnas skull. Bábi betyder svin, róesa hjort.

bakásan, Lamāla, pilbåge.

bakáta, Lamāla, kvinnotröja.

báki āloe, Lamāla, täcke av rödbrunt basttyg.

balïa, Koeláwi, Kantēwoe, helig handling, åberopande av andarna, besvärjande av sjukdom o. s. v. *Tō balïa,* präst eller prästinna. To = människa.

baloendákan, Lamāla, det mönster, som bildar nedersta delen av bården på kvinnornas ryggkorg.

balóla, Líndoe, Koeláwi, avrättningsredskap, bestående av ett bambukors med en snara i den övre, kortare änden. Snaran lades om delinkventens hals, hans händer fastbundos vid korsets tvärarm, och en person skilde offrets huvud från kroppen med ett svärdshugg, under det att en annan höll fast i balolan.

bándjir, javanska, översvämning, då t. ex. en flod till följd av stark nederbörd stiger över sina bräddar.

bántong, Mongóndou, anoa, vildbuffel.

bāroe, bahāroe, malajiska, ny, nyss.

batádi, Lamāla, korg med lock.

bátik, malajiska, färglagt mönster på tyg, kāin batik, batiktyg.

bātoe, malajiska, sten.

batóenoe, Lamāla, mindre fest, som firas för anden Boeráke, då risfälten äro redo för sådden.

batoerángka, Ondāe, ett halsband av glaspärlor, havssnäckor och djurtänder, vilket bars av anföraren vid huvudjakterna.

batóetoe, Koeláwi, Kantēwoe, liten påse av bomulls- eller basttyg, som bäres av varje vuxen person, till förvaring av tobak, betel, kalk m. m.

Bēla, uttalas Bäla, Kalibámbang i Lamāla, en ond ande, som ursprungligen hetat Mēna, men som man funnit på att blidka genom att kalla Bela, vilket betyder god vän.

belentóengan, Lamāla, ett träslag, varav mittpelaren i det skjul, där man anropade andarna, var gjord.

belonkōt, Lamāla, det mönster, som utgör översta delen av bården på kvinnornas ryggkorg.

béngki, Bāda, stor lerkruka.

bentája, Pipikóro, ett mindre andehus, där man har mindre bet balior och fester.

bénteng, malajiska, skans, fästning.

bēroe, Lamāla, röd färg, varmed kvinnornas ryggkorgar bemālas fās av en sten.

boebóelak, Lamāla, vit.

boebóengan, Lamāla, en bambusticka, försedd med en kvast av en strån. Användes vid anropandet av andarna.

bóegis, órang bóegis, bogineserna.

Boeháke, Lójnang, en god ande.

boelāwa, Koeláwi, Kantēwoe, guld. *Tái boelāwa,* glimmer.

boelīan, Lamāla, präst, andebesvärjare.

bóeloe, Koeláwi, berg.

Boeráke, Lamāla, en god ande.

boerítna, Lamāla, bården på kvinnornas ryggkorg.

bōla, Koeláwi m. fl. platser, by.

bōleh, malajiska, det går an, du får lov, var så god.

bolongōa, Nordost-Celēbes, bábi róesa.

bonēa, Kantēwoe, svedjeland.

bongóenon, Lamāla, mittpālen i det skjul, där man anropade andarna.

bonōea, Tambóenan i Lójnang, hus.
bōoe, Ondãe, en fisk i sjön.
boōēan, Tambóenan, liten flätad korg utan lock.
bóroe mpotóenda, Ondãe, ett paket med blandat innehåll av ris och olika slag av mediciner. Det användes sannolikt av prästinnorna.
botíkan, Lamãla, armborstliknande råttfälla.

dájoeng, malajiska, åra, *mendájoeng,* ro.
dámar, malajiska, harts, vilket erhålles från diverse träd tillhörande fam. Burseraceae.
djagóegoe, Mongóndou, titel, som bäres av radjans närmaste man, premiärministern.
djãlan, malajiska, väg.
djãli-i-Līse, Ondãe, gudinnan Lises örhängen eller örringar av bly.
djándja, tái djándja, östra Central-Celēbes, ett litet smycke av mässing, vilket framför allt bäres av barn. Dess ursprung icke bekant.
djáti, malajiska namnet på det bekanta indiska teakträdet, Tectonia grandis.
djembãtan, malajiska, bro.
djéngot, malajiska, skägg.
djī, Koeláwi, *djīwa,* malajiska, de dödas andar, själen.
dodéso, Mongóndou, sinnrikt konstruerad fälla, vari man fångar sapi óetan, hjort, vildsvin och bábi róesa.
doeadoengkãlan, Pinapōean, en fest, som firades inomhus för att ära en gäst.
doeánga, Líndoe, båt, kanot.
doeángan kalãwi, Lamãla, en båt av sagopalmens bladslida. Doeángan = båt, kalãwi = sagopalmens bladslida. Vid festen momosōei till ära för risanden Tempoeãre, gör man en doeangan kalawi, som lastas full med ris, tillrett på flera sätt.
dōēwit, ord upptaget ur holländskan, kopparmynt, som ursprungligen präglades av holländska Ostindiska kompaniet och sedermera, då kompaniet i början av 1800-talet upphört, av holländska regeringen. Numera äro dessa mynt blott gångbara på enstaka avlägsna platser. De indragas allt mer och mer. Sex doewit hava samma värde som 5 holländska cent, d. v. s. ungefär 7 ½ öre.
dōēla, Koeláwi, Kantēwoe m. fl. platser, malajiska *dōēlang,* stora mässingsfat med eller utan fot, varpå man vid fester serverar och äter maten. Böter och hemgift erläggas delvis i doela.
dōēlang, Lójnang, litet träbord på fyra, fem eller sex fötter. Det användes att lägga offer på, då man anropade en ande. Priset på en

dylik doelang beräknades efter antalet fötter, så att man gav fyra 25-centare för ett bord med fyra ben, fem dylika mynt för ett med fem ben o. s. v.

dōērian, malajiska, frukten av *Durio zibethinus,* stor som ett barnhuvud, försedd med ytterst hårda, skarpa taggar (dōēri). Den anses av många såsom Indiens härligaste frukt. En europé behöver i regel vänja sig därvid för att finna den läcker.

dókter djāwa, en infödd läkare, som gjort sina studier på Java.

dómpa, Tamoengkolōwi, negationen nej eller icke.

ēnoe, Koeláwi, Kantēwoe m. fl. platser, glaspärlor.

gába-gába, malajiska, sagopalmens bladskaft, vilka spjälkas upp och användas på mångfaldiga sätt, t. ex. som byggnadsmaterial för hus.

gámbir, malajiska, en slingerväxt, *Uncaria gambir,* av vars blad kokas en besk dekokt, som torkas in till kubformiga bruna bitar av samma färg som choklad. Gambir tuggas tillsammans med betel och kalk.

gámelan, javanska, en samling musikinstrument, företrädesvis gonger, som bilda den inhemska orkestern.

gampíri, Koeláwi, den större sortens risbod eller rislada, som är på alla sidor sluten.

gándja, tái gándja, Koeláwi, Kantēwoe, se *djandja, tai djandja.*

góenoeng, malajiska, berg.

góeroe, malajiska, skollärare.

gōlang, Lamāla, pil med hulling.

góngga-i-Līse, Ondāe, gudinnan Lises halsband av stora vita glaspärlor.

halīli, Koeláwi, Kantēwoe, kvinnotröja.

hātoe, Koeláwi, 100.

heerendienst, holländska, dagsverken, vilka det åligger de infödda i vissa delar av de holländska besittningarna att kostnadsfritt utföra t. det allmännas bästa.

hóngko, Koeláwi, Kantēwoe, manshatt.

hóngko boelāwa, Koeláwi, ett diadem av sammet med silverfigurer, pärlor m. m., som vid mycket stora fester bäres av de allra förnämsta damerna i Koeláwi.

hóngko tónoe-tónoe, Koeláwi, Kantēwoe, hornhatt (tónoe = horn), krigshatt av rotting, framtill prydd med två vingar eller horn av mässing.

hópoe, Koeláwi, Kantēwoe, blåsrör.

īboe, Koeláwi, Kantēwoe m. fl. platser, även malajiska, moder.

īdjoek, malajiska, de svarta fibrerna, som sitta vid bladslidornas bas på arenpalmen och som användas till rep och kvastar och som ett yttre lager på ataptak.

īke, uttalas īkä, stenklubba, varmed basttyget bultas i Central-Celebes.

ikīran, Lamāla, flätad bricka, varpå riset, sedan det genom stötning befriats från agnarna, skakas, så att dessa flyga bort.

inó(r)do, Ondāe, rödfärgade basttygsremsor, som prästinnan vid den stora dödsfesten, moténgke, hade knutna runt handleden.

kabája, malajiska, det plagg, mest liknande en halvlång kamkofta med långa ärmar, som användes både av en hel del europeiska damer i Indien såväl som av de civiliserade infödda kvinnorna.

kabīla, Lójnang, en liten korg, vari man lägger offer åt en avliden faders ande.

kadés, Lamāla, pilkoger.

káhas, Lójnang, grovt basttyg.

kakájap, Lamāla, fågelskrämma av sagopalmens blad, så flätade, att de se ut som en människa.

kalámba, Bāda, Behōa, stora stenkar, huggna ur ett block, med eller utan lock, vilka förmodligen använts som sarkofager.

kāli, malajiska, flod.

kālo, Boeton, en huvudprydnad av svart sammet, till formen lik en tjock korv, vilken vissa hovfunktionärer hos sultanen buro vid högtidligare tillfällen.

kámpoeng, malajiska, by.

kápal, malajiska, skepp.

kapāla, malajiska, huvud, anförare, ledare, hövding m. m.

kāpoek, malajiska, bomull, av kāpoekträdet, *Eriodendrum anfractuosum,* nyttjas till fyllning i kuddar och madrasser.

karātoe, Tolē (uttalas Tolä), m. fl. platser, trumma, till formen lik en väldig äggkopp, vilken förvarades i hövdingens hus i byn.

kasawēa, Koeláwi, en stor fest, om vars betydelse jag erhöll olika uppgifter. En person sade, att den firades för att de gamla skulle få ett långt liv.

kaskadō, en på Celebes bland infödingarna vanlig hudsjukdom. Huden ser därvid ut som skinnet på en nyss fjällad fisk.

káta, malajiska, ord.

káwat, malajiska, metalltråd.

kebón, malajiska, trädgård, plantage, odling.

kelénon, mākan kelénon, Lamāla, den första risfesten, då man hemma hos sig äter av det nya riset för första gången.

keris, javanska, soendanesiska, den inhemska dolken, ofta ett praktfullt vapen med elfenbensfäste.

ketōēpat, malajiska, ris, som kokats mjukt i små paket, flätade av kokospalmens blad.

kinîni, Lójnang, den sorts grova basttyg, varav turbanen till en soeālang gjordes.

kipoe, Líndoe, ryssja, flätad av rotting.

kōēli, malajiska, dagsverkare, sjåare, bärare o. s. v.

kōēmoe, Kantēwoe, sovskynke.

kōēmoe, Koeláwi, se åbe.

kóenjit, malajiska, *Curcuma longa,* en släkting till ingefäran, vilken dels användes i matlagningen, dels begagnas för att färga t. ex. basttyg gult.

kokónea, Mongóndou, den lilla pinne, som sitter i snarans ena ände på en sápiōētanfälla, just där snaran fasthålles av den hakformiga stickan pángkog.

kōpra, det torkade köttiga vita lagret inuti kokosnöten.

kósa, Mongóndou, Líndoe, Ondāe, sötvattensfisk, *Anabas scandens.*

kōri, Bāda, vanlig liten lerkruka, som användes som gryta.

krāton, Java, Bōēton, furstens befästa borg.

lādang, malajiska, odlad mark utan konstgjord bevattning, svedj

laigan, Pinapōēan, Lingkétting, hus.

lángka dātoe, Ondāe, det tyg, varav risgudinnan Lises huvudbas gjort.

lángsat, langsep, malajiska, *Lansium domesticum,* träd med söta, ä plommonstora frukter.

lántang, Lamāla, det hus, vari *boelīan,* prästen, bodde.

lémba-i-Līse, Ondāe, risgudinnan Lises tröja, gjord av vitt basttyg.

lōbo, Koeláwi, Kantēwoe, andehus, tempel.

lónto, Lójnang, en sorts finare basttyg från Bóengkoe, varav männens huvuddukar förr gjordes.

lōtoe, Lamāla, dansledaren eller försångaren i soemavidansen,

lowójan, Tongke i Lāmala, det ris, som växt mitt på fältet, och som sparas till utsäde.

mádi, Öst-Celēbes, negationen i salōean- eller mádispråket.

madīmo, Pinapoean, Lingkétting, icke, starkare än, *mádi.* Tambóenan = *mádiō.*

magāoe, Koeláwi m. fl. platser, furstetitel.

madīdi, bättre *mendīdi, berdīdi,* malajiska, koka, sjuda om vatten.

mākan kelénon, Lamāla, se *kelénon.*

makōle, Kolonodāle, titel för den infödde distriktschefen.

malēo, Megacephalon maleo, hönsfågel i storlek som en bra höna, lägger ägg större än gåsens. Äggen läggas icke i följd utan med rätt långa mellanrum och grävas ned i sanden, där de kläckas av solvärmen. Infödingarna samla och äta äggen.

maligailigái, Tambóenan i Lójnang, en offertempat åt den kvinnliga anden Manja, som började dyrkas för omkring 20 år sedan.

malólo, maradíka malólo, Peāna, titel som bäres av distriktschefen i Pipikoro.

mándi, Tambóenan i Lójnang, negationen i språket.

mándor, malajiska, uppsyningsman, arbetsbas.

mángga, malajiska, *Mangifera,* mycket stort och lummigt träd med vanligen knytnävstora gula frukter med en sten ini liksom plommon eller persikor.

mánggistan, mánggis, Garcinia mangostana, mindre träd med mycket högt skattade frukter, till färgen violetta, till storleken som en liten apelsin. Fruktköttet är vitt, klyftat liksom apelsinens.

mangkajáwi, Lamāla, det mönster, som bildar nedersta delen av bården på kvinnornas ryggkorg.

mánoe, Koeláwi, Kantēwoe, Líndoe m. fl. platser, höns.

māpos, Pinapōean, dans med sång, som utfördes av en talenga för att hälsa en gäst välkommen, eller då man återvände från en lyckad huvudjakt.

maradíka, Koeláwi, Kantēwoe, Líndoe m. fl. platser, adlig man eller kvinna.

masápi, Líndoe, Ondāe m. fl. platser, ål, *Anguilla Elphinstonei.*

másoek, malajiska, komma in, gå in.

memēa, Lamāla, röd.

Mēna, uttalas Māna, Lamāla, Kalibámbang, ond ande, se Bēla.

mésigit, másdjid, malajiskt ord lånat från arabiskan, moské.

mōēloet, malajiska, mun, näbb, mynning.

mogēre, Ondāe, gnida, stryka.

molīwang, Lójnang, dödsfesten.

móma, Koeláwi, Tōro, negationen i koelawispråket.

mombojóji, Lamāla, risfest, varvid några familjer tillsammans äta av den nya risskörden.

momosōēi, Lamāla, den stora risfesten efter risets skördande, vilken firas för att ära anden Tampoeāre.

monggīsing, Lójnang, tandfilningsfesten.

montontíla, Pinapōean, dans, något påminnande om *morégo* i Koeláwi.

mopādoe, Kantēwoe, dödsfesten.

morégo, uttalas morāgo, Koeláwi, Kantēwoe m. fl. platser. Dans, som utföres något olika på olika platser. Dansas om natten.

mosóesa, Koeláwi, de allmänna fester, vilka hava en religiös karaktär.

mompemāte, Ondāe, den mindre dödsfesten.

motāro, Koeláwi, Líndoe, dödsfesten.

moténgke, Ondāe, den stora dödsfesten, vilken icke återkom så ofta som den mindre, *mompemāte.*

mōti, Líndoe, en liten mussla i sjön.

motómbing, Lamāla, ett vitt kläde, varmed man strök över den dödes ansikte och vari man därmed ansåg sig hava uppfångat hans ande.

mowoeráke, Ondāe, det trolleri eller den besvärjelse, som prästinnan utför, då hon t. ex. skall bota en sjuk person.

nága, sanskrit, beteckning för orm, ett i ornamentiken ofta använt ornament.

ndaláka, Lójnang, helvetet.

negerī, malajiska, stad, huvudstad, land, rike, stat, t. ex. negeri Blánda = Holland.

ngāling, Lójnang, en docka, som tjänade som ställföreträdare för människan, då man anropade andarna i avsikt, att om en ond och illvillig ande infunne sig, han skulle fara in i dockan och ej i någon människa.

nibóeng, malajiska, *Caryota urens,* palm vars hårda yttre lager skalas av i sin helhet, plattas ut och användes framför allt som golvplankor, men även till väggar m. m.

nīpah, malajiska, *Nipa fruticans,* vars blad användas till *átap* och vars frukter ätas.

nóenoe, Koeláwi, grövsta sortens basttyg, användes i kjolar och sovskynken samt i kvinnornas vardagskoftor.

nómpi, Koeláwi, Kantēwoe, hemmagjord svart, klibbig, rätt välluktande färg, varmed framför allt kvinnorna måla sig i ansiktet.

nóndjoe, Koeláwi, Kantēwoe, Benáhoe, mortel.

ntólo, Koeláwi, Kantēwoe m. fl. platser, ägg.

oebāan, Lamāla, bärstol för en sjuk. En person bär stolen på sin rygg liksom en ryggkorg.

ōclang, Mongóndou, snaran i en dodéso, sápiōētanfälla.

óema, Gimpoe, Kantēwoe, Winātoe, Peāna, Tolē (uttalas Tolä), negationen i språket.

oemāpos, Tambóenan i Lójnang, se *māpos.*

óeroe, Líndoe m. fl. platser, *Ophiocephalus striatus,* en sötvattensfisk.

octamalángong, Pēling, ett skjul, som begagnas på samma sätt som en *lōbo,*

ōētan, hōētan, malajiska, skog, vildmark.

oetāra, malajiska, norr, nordlig, nordan.

olibóeboes, Lójnang, en korg, vari lades offer åt en avliden moders ande.

ómpa, Tobákoe, negationen i språket.

óntja, Koeláwi, vild manggasort av skarp smak.

órang, malajiska, människa. Órang Blánda = holländare, órang Djāwa = javan o. s. v.

pádi, malajiska, risplantan, oskalat ris.

pakóeli mpomōta, Ondāe, trollmedel, bestående av en bunt pinnar av olika träslag.

palāpe, Koeláwi, matta eller lapp av skinn, vilken männen ha hängande bak, fastknuten vid livet. Den begagnas att sitta på.

pandīta, malajiska, predikant, missionär.

pángkog, Mongóndou, den hakformiga sticka, som fasthåller snaran i en dodéso, sápiōētanfälla.

panímba, Tolē (uttalas Tolä), en sorts utskurna träprydnader på husgavlarna.

paníngkoe, Koeláwi, risbod eller rislada utan väggar.

pansasáli, Lamāla, kägelformat, tvärfårat klappträ, varmed basttyget bultas.

pápoe, Koeláwi, bränd.

pasanggrāhan, ett hus, vari resande kunna taga in. I de bättre pasanggrahans har man samma bekvämligheter, som i ett litet hotell. I obygderna äro pasanggrahans mången gång endast ett tomt hus.

pásar, javanska, salutorg, saluplats.

pemīa, Ondāe m. fl. platser, dödsmask.

penesése el. *pesése,* Ondāe, brett basttygsband med fransar, som virades runt huvudet för att fasthålla mässingsspiralen *sanggōri,* vilken användes av männen vid dödsfesten.

pentāoe, Koeláwi, en docka av arenpalmens svarta fibrer, *īdjoek,* vilken begagnas för att vilseleda andarna. Dessa, vilka tänkas vara mera

enfaldiga, taga dockan för en människa och fara in i henne, lämnande de verkliga människorna i fred.

peróedja, Koeláwi, beredandet av risfälten genom att låta dessa upptrampas av en hjord bufflar.

peták, Lójnang, ländgördel.

petáki, Ondãe, medicinpaket (i prästinnans påse).

petóno, (*petondo* enl. Kruijt), den stiliserade buffelhornsfiguren, som man finner på de målade basttygsdukarna och påsarna i Bada.

pẽwo, uttalas päwo, Kantẽwoe, Koeláwi, ländgördel.

píkoel, malajiska, indisk vikt lika med 62,4 kg.

Pilõgot, Lamãla, en god ande.

pilõgot, Pẽling, den handling, varigenom andarna anropas och frågas till råds.

pinang, malajiska, *Areca catechu,* betelpalmen, vars frukter tuggas tillsammans med kalk.

pinetãoe, Kantẽwoe, se *pentãoe.*

pĩot, Mongóndou, liten pilbåge, varmed man skjuter räkor i floderna.

pĩsang, malajiska, banan, odlas i Nederländska Indien i en mångfald sorter. De vanligaste äro pisang rádja, pisang más (guldbananen), pisang sóesoe (mjölkbananen) pisang Ambon, pisang kepók.

póelo, malajiska, ö.

póetih, malajiska, vit, klar, ren.

pogãoe, Líndoe, tratt av bambuspjälor och rotting, vilken användes för att fånga fisk på grunt vatten.

põhon rẽ, Lamãla, trädslag, av vars bast man förfärdigade en viss sorts fint basttyg.

põhon tórop, Lamãla, trädslag, av vars bast man förfärdigade grc basttyg.

põhon wowõẽa, Lamãla, trädslag, av vars bast man förfärdigade slags mindre fint basttyg.

pointõa, Bãda, mortel.

pokẽke, uttalas pokäkä, Líndoe, spade.

pomóke wõ, Líndoe, huvudband för kvinnor, detsamma som *táli potá,* i Koeláwi.

póngpong, Lamãla, ett slags bambutrumma, upphängd vid en hög stång med ett band. Mitt för trumman är en trumpinne fäst vid bandet, och i dettas nedre del hänger ett stycke av sagopalmens bladslida som vindfång. Då vinden fattar i bladslidan, rycker bandet i trumpinnen, så att denna slår mot trumman. Användes för att skrämma bort vildsvin från odlingarna.

pósik, Mongóndou, det träd, som böjes ned och spänner snaran, vari *sápi ōētan* fångas.
potája, táli potája, Koeláwi, se *táli.*

rádja, malajisk titel på furste el. furstinna, konung eller drottning.
rádjin, malajiska, ivrig, flitig.
rámboetan, malajiska, *Nephelium mutabile,* träd med söta, plommonstora röda frukter med mjuktaggigt skal.
ráme-ráme, malajiska, förlustelse, fest, nöje o. s. v.
reāl, Mongóndou, ett värde, varmed man då och då räknade, och som sades vara lika med 160 cent.
rohātoe, Koeláwi, 200 = "många".
rōko, Ondāe, små flätade korgar, vilka vid risfesten sattes runt gudinnan Lise, fyllda med kokt ris och andra rätter.
rónoe, Lamāla, huvudduk av ofärgat, nästan vitt basttyg.

sagoewēr, palmvin, beredes av saften från sockerpalmen *Arenga saccharifera* eller också av kokospalmen. Fruktställningen avhugges, och den utrinnande saften uppsamlas i bamburör.
sangōri, sanggōri, Central-Celēbes, en spiral av mässing, som av männen bäres på olika sätt på huvudet vid vissa tillfällen.
sápi ōētan, Anoa, den lilla vildbuffeln, av sápi = oxe, kreatur, och ōētan = skog.
sarānea, Líndoe, ljuster varmed man fångar ål.
sārekat, malajiska, förening.
sāroeng, malajiska, den i Indien allmänt brukliga kvinnokjolen utan linning.
sāwah, malajiska, ett risfält, som sättes under vatten, medan riset växer upp.
sēa-sēa, Pēlingön, namnet på den infödda befolkningen.
sēma-sēma, Celēbes, balansstängerna eller utriggarna på infödingarnas kanoter.
sēro, malajiska, ett slags ryssja, bestående av ett tätt bambustaket, som sättes ut i närheten av stränderna. Det har formen av ett stort V med mycket långa armar. Då fisken följer staketets insida, hamnar den i en bur i vinkeln mellan armarna, där den slutligen bedövas med en giftig rot och sedan upphämtas i korgar av män, som dyka ned.
sētan, uttalas sätan, malajiska, djävlar, onda andar.
sian, Lamāla, negationen i språket.
sidákoe, Lamāla, ländgördel.

sínggan, sínggang, Lójnang, männens huvudduk, även namnet på turbanen i en *soeālang.*

sīrih, malajiska, långpeppar och betelpeppar, vilket tuggas tillsammans med betelnöt och kalk.

sirikája, en Anonaart, äpplestora gröna frukter av mycket söt, något fadd smak.

siróko, Ónoe, en sten i närheten av byn, som ansågs vara lik en människa.

soeālang, Lójnang, en svagt böjd spiral, gjord av två babirussabetar, en från överkäken, en från underkäken. Användes fastsatt i en turban av basttyg av *talénga n,* anföraren vid huvudjakten.

soemāvi, Lamāla, nattlig dans av män och kvinnor.

soēo, Tobákoe, mindre lobo eller andehus.

sóesah, malajiska, besvär, bekymmer.

sóko walīa, Bāda, prästens tröja, sóko = tröja, walīa = präst, andebesvärjare.

solóegan, Lójnang, en liten låda, som upphänges ini husen, vari läggas offer åt de dödas andar.

sombōoe, Ondāe, kanot.

sōo mpesōēa, Ondāe, midjeband, vari man på mitten sytt in "medicin". Det begagnades, då man skar riset.

sōo mpowoeráke, Ondāe, midjeband med någon hård medicin, insydd i ändarna. Det nyttjades av prästinnorna.

sópek, Banggaái, badjoëresernas segelbåtar med hög stäv och akte

sópoet, Lamāla, blåsrör.

sórga, malajiskt ord hämtat från sanskrit, himlen (i betydelser himmel).

tābang boebóelak, Lamāla, den vita bladruska, som en präst eller besvärjare begagnar, då han anropar anden Boeráke.

tābang memēa, Lamāla, den röda bladruska, som en prästinna använ då hon anropar anden Boeráke.

tābo lamōa, Ondāe, tallrik av kinesiskt porslin, vilken vid risfesten sattes framför gudinnan Lise, fylld med en del rätter.

tádo, Líndoe, negationen i språket.

tadoláko, Koeláwi, anföraren vid huvudjakterna.

tái, Koeláwi m. fl. platser, smuts, exkrementer, *tái gándja,* Koeláwi, se *djándja. Tái boelāwa,* se *boelāwa.*

talālo, Lamāla, stämgaffelliknande instrument av bambu, likt det instrument man finner hos toradjas.

talāpoe, Pēlingōn, andebesvärjare, präster.

talāra, Koeläwi, pil.

talāra gánti, Koeläwi, pil av bambu med hulling.

talāra tanēma, Koeläwi, pil utan hulling, gjord av de svarta fibrerna i arenpalmens bladslidor.

talénga, Lójnang, anföraren vid huvudjakterna.

talénga, Pēlingön, överstepräst.

tali ālo, Tolē (uttalas Tolä), huvudring av bambu, baktill med en egendomlig prydnad, gjord av hornkorpens näbb.

táli bónto, Ondäe, ett huvudband, som kvinnorna förr skulle hava burit vid dödsfesten *moténgke.*

táli ēnoe, Koeläwi, Kantēwoe, ett brett huvudband av små pärlor, uppträdda så att de bilda ett visst mönster.

táli harāda, Koeläwi = *hóngko boelāwa.*

táli-i-Līse, Ondäe, risgudinnan Lises huvudband, gjort av ett tyg, som kallades *lángka dātoe.*

táli pámpa, Ondäe, ett huvudband av rött tyg med två uppstående mässingskrokar framtill, en på var sida, och två krokar baktill alldeles bredvid varandra. Sattes på en kvinnas dödsmask vid dödsfesten.

táli pināpas, Lamäla, huvudduk av basttyg, bemålat i mönster.

táli potája, Koeläwi, ett för detta land typiskt huvudband, som baktill slutar i två strutlika vingar.

táli wáloe, Koeläwi och Pipikóro, huvudring av bambu.

Tampoeāre, Lamäla, risande.

tānah, malajiska, land, jord.

taódo, Lamäla, instrument av bambu, liknande "stämgaffeln" i Mongóndou.

tāoem, Lamäla, svart färg, varmed kvinnornas ryggkorgar bemälas. Den fås av bränd harts.

tarāde, wóentja tarāde, Koeläwi, ett särskilt slag av *wóentja,* se detta ord.

tarógea, Mongóndou, de flata pinnar, som läggas över fallgropen i en dodéso, fälla för sápi ōetan.

távar, malajiska, pruta.

telínga tédo, Kantēwoe, ett ornament, bestående av fyra ellipser. (Telinga betyder på malajiska öra.)

tempájan, malajiska, stor kruka med vid öppning för vatten.

témpat, malajiska, plats, kärl, korg, låda o. s. v.

tiāra, Bāda, negationen i språket.

tíke, Pinapōean, växt, vars blad likna pisangens och som användas som omslagspapper m. m.

tīna, Koeláwi, mor, en gift kvinna nämnes alltid som sitt äldsta barns mor, ex. Tīna Nóeroe.

tíndoeng, Lamāla, en i hela Central-Celēbes förekommande matta, som alltid medföres på resor. Den är drygt en meter lång, dubbelviken, gjord av pandanusblad. Vid regnväder hålles den som ett tak över huvudet, om natten sover man på den eller till och med sätter upp den på pinnar, så att man får ett litet skjul att krypa in i.

típoe óenian, Lamāla, det ris, som växt mitt på fältet och som måste användas till utsäde.

tiwóekar, Minahássa, stensarkofag.

tō, Central-Celēbes, människa, tō Koeláwi = koelawier, tō Kantēwoe = kantēwoeer o. s. v.

tobalāni, Pinapōean, hövdingetitel.

tóeding' ni soeālang, Minahássa, tolordialekten, mässingsspiral = *sanggōri.*

Tóempoe masápi, Líndoe, ålarnas oldfar i Líndoesjön.

tóetoe, Kantēwoe, berg.

toetōēna, Bāda, de stora stenkarens lock.

tōēwan, malajiska, herre.

togósea, Mongóndou, den rotting, varvid snaran, ōelang, i en dodéso, sápiōētanfälla, är fäst.

tóik, Lójnang, kvinnokjol.

tomái, Koeláwi, fader. Alla gifta män kallas med sitt äldsta barns namn och ordet tomai, t. ex. Tomai Lingkoe, Lingkoes fader.

tónggol, Pinapōean, hövdingens titel.

tónoe, Koeláwi m. fl. platser, horn.

tontontójnja, Mongóndou, det tvärträ, varpå tarógea vila med ände i en dodéso, sápiōētanfälla.

topoparēsa topowáli, Koeláwi, titeln på högste befälhavaren i l

topi-i-Līse, Ondāe, risgudinnan Lises kjol.

torā, Bāda, ett folk från Malili, som skulle hava förfärdigat stenst och kalamborna.

tōroe, Koelawi, kvinnohatt.

toronā, Koeláwi, Kantēwoe, Tolē, ung flicka.

wáloe, Koeláwi, bambu, *táli wáloe,* huvudring av bambu.

walīa, Bāda, se *balīa.*

walīa, Madagaskar, stränginstrument av bambu.

wāna, Ost-Celēbes, Koeláwi m. fl. platser, skog.

wātoe, Koeláwi, Kantēwoe m. fl. platser, sten.

watóetoe mpopagēre, Ondāe, prästinnornas trollpåse. Watóetoe = påse, mogēre = gnida, stryka.

wídoe, Ondāe, Mōri, en mer än meterlång "plym" gjord av små vita hönsfjädrar, som bundits fast runt ett helt smalt spö. Bars av jade bearbeta risfälten för årets sådd. Därvid restes en "majstång".

wō, Koeláwi, Líndoe, huvud.

wóentja, Koeláwi, Pipikóro, en dansfest, som firades, innan man började bearbeta risfälten för årets sådd. Därvid restes en "majstång", fullhängd av små paket med kokt ris, som festdeltagarna åto upp.

wósen tjombōoe, Ondāe, åra.

Zuurzak, holländska, Anonaart med stora, syrliga frukter.

Litteraturförteckning.

Abendanon, E. C. Midden-Celebes-Expeditie, Geologische en geographische doorkruisingen van Midden-Celebes (1909—1910) Band I—IV Leiden 1915—1918.

Adriani N. och *Kruijt, Alb. C.* Van Posso naar Parigi, Sigi en Lindoe. i: Mededeelingen van Wege het Nederl. Zendeling-Genootshap. Jaarg. XLII. Rotterdam 1898.

— Overzicht over de talen van Midden-Celebes. i: Mededeelingen van wege het Nederl. Zendeling-Genootschap. Jaarg. XLII. Rotterdam 1898.

— Van Posso naar Mori, 22 Augustus—29 September 1899. i: Mededeelingen van wege het Nederl. Zendeling-Genootschap. Jaarg. XLIV, Rotterdam 1900.

— De barée-sprekende Toradjas van Midden-Celebes. Band I, II, III. Batavia 1912—1914.

Beek, van Memorie oven het landschap Banggaai (vaste wal). Handskrift förvarad i landskapets arkiv.

Bosscher, C. en *Matthijssen, P. A.* Schetsen van de rijken van Tomboekoe en Banggaai op de Oostkust van Celebes. i: Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde uitgeg. door het Bat. Gen. van Kunsten en Wetenschappen. Deel II 1854.

Brown, Mac Millan. Migrations of the Polynesians according etc. i: Trans. and proc. New Zeeland Instit. 1911.

Chamberlain, B. H. The Luchu islands and their Inhabitants. i: The Geographical Journal. 1895.

Churchill, W. The Polynesian wandrings. i: Carnegie institution of Washington Publication n:r 134. 1911.

Colijn, H. Neerlands Indië, Band I, II, Elsevier. Amsterdam 1911.

Dunnebier, W. De Zending in Bolaäng—Mongondow. i: Mededeelingen van wege het Nederl. Zendeling-Genootschap. Jaarg. LI. Rotterdam 1907.

Elbert, Joh. Die Sunda-Expedition des Vereins für Geographie und Statistik zu Frankfurt am Main. i: Festschrift zur Feier des 75 jahrigen Bestehens des Vereins. Frankfurt am Main 1911.

Finsch, O. Ueber Bekleidung, Schmuck und Tätowirung der Papuas der Südostküste von Neu-Guinea. i: Mitth. der Antropol. Gesellsch. in Wien 1885.

Grubauer, A. Unter Kopfjägern in Central-Celebes. Leipzig 1913.

Heerdt, B. Boonstra van De berglandschappen behoorende tot de onderafdeeling Paloe van Midden-Celebes. i: Tijdschrift K. Nederl. Aardrijksk. Genootschap. 2:e Serie. Deel XXXI. Leiden 1914.

Hein, A. R. Die Bildenden Künste bei den Dayaks auf Borneo. Wien 1890.

Hein, W. Die Verwendung der Menschengestalt in Flechtwerken. i: Mittheilungen der Antrop. Gesellschaft in Wien. Band XXI (der neuen Folge Band XI) Wien 1891.

— Zur Entwicklungsgeschichte des Ornaments bei den Dajaks. i: Annalen des K. K. Naturhist. Hofmuseums. Band X, Heft 2, Wien 1895.

Hissink, I. Nota van toelichting over de berglandschappen boven het Paloedal. II. Nota betreffende het landschap Toli-Toli. III. Nota van toelichting betreffende de zelfbesturende landschappen Paloe, Dolo, Sigi en Beromaroe. i: Tijdschrift voor Indisthe Taal-, Land- en Volkenkunde uitgeg. door het Bat. Gen. van Kunsten en Wetenchappen. Deel LIV. Batavia 1912.

stijn, P. van Memorie oven de Soela-eilanden. i: Mededeelingen Encyclopædisch bureau, Afl. XV. Weltevreden 1918.

ate, P. Ten De weg van Bada naar Napoe. i: Mededeel. van wege het Nederl. Zendeling-Genootschap. Jaarg. LIV. Rotterdam 1910.

— Een eerste schrede op Napoesch taalgebied. i: Mededeel. van wege het Nederl. Zend.-Genootschap. Jaarg. LV. Rotterdam 1911.

— De werkkringen Napoe en Bada. i: Mededeel. van wege het Nederl. Zend.-Genootschap. Jaarg. LIX. Rotterdam 1915.

— Het Moraego. i: Mededeel. van wege het Nederl. Zend.-Genootschap. Jaarg. LIX. Rotterdam 1915.

Kern, H. Over de invloed der Indische, Arab. en Europ. beschaving op de volken van den Ind. Archipel. Leiden 1883.

Kiliaan, J. Th. E. Oudheden aangetroffen in het landschap Besoa, Midden-Celebes. i: Tijdschrift voor indische Taal-, Land- en Volkenkunde uitgeg. door het Bat. Gen. van Kunsten en Wetenschappen. Deel L. Batavia 1908.

Kruijt, Alb. C. Eenige ethnografische aanteekeningen omtrent de Toboengkoe en de Tomori. i: Mededeel. van wege het Nederl. Zend.-Genootschap. Jaarg. XLIV. Rotterdam 1900.

— Het Animisme in den Indischen Archipel. 's-Gravenhage 1906.

— De berglandschappen Napoe en Besoa in Midden-Celebes. XI. De oudheden van Besoa en Napoe. i: Tijdschrift. K. Nederl. Aardrijksk. Genootschap. Leiden 1908.

— Het landschap Bada in Midden-Celebes. i: Tijdschrift K. Nederl. Aardrijksk. Genootschap. 2:e Serie. Deel XXVI. Leiden 1909.

— Notis i: Notulen van de algemeene en directievergaderingen van het Bataviaasche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Deel LIII. Bijlage II. 1915.

— Notis i: Notulen van de algemeene en directievergaderingen van het Bataviaasche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Deel LVII. Bijlage I. 1919.

Langen, van Memorie over de Banggaaiarchipel. Handskrift förvarad i landskapets arkiv i Banggaai.

Perry, W. J. The Megalithic culture in Indonesia. Manchester Univ. Press 1918. (= Publications of the Univ. of Manchester n:r CXVIII.)

Ribbe, C. Ein Aufenthalt auf Gross Seram. XXII. Jahresberichte des Vereins für Erdkunde. Dresden 1892.

Riedel, J. G. F. De landschappen Holontalo, Limoeto, Bone, Boealemo en Kattinggola of Andagile. i: Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde 1870.

— De sluik- en kroesharige rassen tusschen Selebes en Papoea, 's-Gravenhage 1886.

— De watu rerumĕran ne Empung of de steenen zetel der Empungs in de Minahasa. i: Tijdschrift van het Bat. Gen. van Kunsten en Wetenschappen. Deel XL. Afl. 1—2. 1898.

Rinne, F. Reisebilder aus Java und Celebes. i: Mitt. d. Ges. für Erdkunde zu Leipzig 1914.

Sachse, F. J. P. Het eiland Seran en zijne bewoners. Leiden 1907.

Sarasin, P. och *F.* Reisen in Celebes, Band I och II. Wiesbaden 1[illegible]

— Materialien zur Naturgeschichte der Insel Celebes Band I—Wiesbaden 1898—1906.

Schmidt, P. W. Die Mon—Khmer-Völker (ein Bindeglied zwischen Völkern Zentralasiens und Austronesiens) mit 3 Karten. Braunschweig 1906.

— Grundlinien einer Vergleichung der Religionen und Mythologien der austronesischen Völker. i: Denkschr. der Kaiserl. Akad. der Wissenschaften in Wien. Band LIII (3) Wien 1910.

Schuijt, P. Van dag tot dag op een reis naar de landschappen Napoe, Besoa en Bada. i: Mededeel. van wege het Nederl. Zendeling-Genootschap. Jaarg. LV. Rotterdam 1911.

Stolpe, Hj. Påsk-Ön i Stilla oceanen. i: Svenska sällskapets för antropologi och geografi tidskrift, Ymer. Stockholm 1883.

Valentijn, F. Oud. en Nieuw Oost-Indien. Band I—V. 1724.

Vuuren, L. van Lijkverbranding op Celebes. i: Notulen van de Algem. en directievergaderingen van het Bataviaasche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Del LI. Bijlage I. Batavia 1914.

— Een woord ter inleiding bij den Onderzeeschen vorm van Celebes. i: Natuurkundig Tijdschrift voor Ned.-Indië. Deel LXXVI — Tweede Aflevering. Weltevreden 1916.

— Het Gouvernement Celebes. Proeve eener monographie. Deel I. Tekst en Kaarten. Batavia 1920.

Wanner, J. Eine Reise durch Ostcelebes. i: Petermanns Mitteilungen, Jahrg. 1914.

Wilken, G. A. De Hagedis in het volksgeloof der Malayo-Polynesiërs. i: Bijdragen tot Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië. 5:e Volgreeks. VI. 's-Gravenhage 1891.

Utom de redan anförda uppsatserna finnas företrädesvis i de tre nedannämnda tidskrifterna ett stort antal uppsatser och notiser, som röra Celebes, vilka i regel tillhöra tiden före 1905.

Mededeelingen van weege het Nederl. Zendeling-Genootschap. Rotterdam.

Tijdschrift K. Nederl. Aardrijksk. Genootschap. Leiden.

Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde uitgegeven door het Bataviaasche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Batavia.

INNEHÅLL.

1. Hemslöjd och byggnadskonst i nordvästra Central-Celebes 5
2. Kläder och smycken hos bergfolken i nordväst 37
3. Konsten 63
4. Folkvandringar 102
5. En forntida stenkultur 124
6. Hos Frälsningsarmén i Central-Celebes 148
7. Vi draga österut 164
8. Ondae 183
9. Genom Mori till Kolonodale 207
10. Loewoek 235
11. Lamala 245
12. Lojnang 284
13. Lojnang (forts.) 317
14. Banggaaiöarna 341
15. Boeton 373

Förteckning över i boken förekommande främmande ords betydelse och uttal 405

Litteraturförteckning 421

SUHAIMI

